Milliyet
YAYINLARI

Emin Çölaşan

BANKER SKANDALININ PERDE ARKASI

"Bankerler Batıyor,
Kastelli Kaçıyor"

13. BASKI

BANKER SKANDALININ PERDE ARKASI

Emin Çölaşan

Milliyet Yayınları - 1984

Emin Çölaşan

1942 yılında Ankara'da doğdu. Ortaokul ve lise öğrenimini TED Ankara Koleji'nde tamamladı. ODTÜ İdari ilimler Fakültesi Ekonomi/ İstatistik bölümünden 1965 yılında mezun olduktan sonra Devlet Planlama Teşkilâtı'nda görev aldı. 1969 yılında, Planlama Müsteşarı Turgut Özal'ın döneminde görevine son verildi. Çölaşan daha sonra Maliye Bakanlığı Bütçe Genel Müdürlüğü, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Genel Sekreterliği ve Petkim Genel Müdürlüğü'nde çalıştı. Birinci MC hükümeti döneminde Petkim'deki görevine de son verildi. 1976 yılında "Milliyet" gazetesine girdi ve gazeteciliğe başladı. Emin Çölaşan, 1972 ve 1974 yıllarında iki kez, Milliyet gazetesinin Karacan yarışmasında birincilik ödülü kazandı. Gazeteciliğe başladıktan sonra çeşitli zamanlarda İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin Çağdaş Gazeteciler Derneği' nin "Yılın Gazetecisi" ödüllerini aldı. Cumhuriyet gazetesinin "Bülent Dikmener haber ödülü " de 1981 yılında Çölaşan'a verildi. Kendisine Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından verildiği açıklanan ödülü ise reddetti ve almadı. Ekonomik konularda ve ele geçirdiği belgelerle sağladığı başarılar yanında, "araştırmacı gazeteci" olarak tanınan Emin Çölaşan bu kitapta 24 Ocak döneminin hiç bilinmeyen yönlerini açıkladı. Ortaya nefes kesici, bazen güldüren, bazen acı acı düşündüren, her yönüyle gerçeklere ve belgelere dayanan, aylarca süren titiz çalışmaların ürünü olan, ülkemizin bir dönemini gözler önüne seren ve hepimizin ders almasını gerektiren bu yapıt çıktı.

Önsöz

Türkiye, 1979 Aralık ayından 1082 Temmuz ayma kadar geçen 31 aylık süre içerisinde "Ekonomide Turgut Özal dönemi" yaşadı. 1979 yılı sonunda, uygulanması düşünülen ekonomik istikrar programını büyük yetkilerle hazırlaması için Başbakanlık Müsteşarlığı görevine getirilen Özal, 12 Eylül 1980 harekâtından sonra kurulan Bülend Ulusu hükümetinde Başbakan Yardımcısı oldu.

Aralık 1979-12 Eylül 1980 tarihleri arasında, kendisine "Ağabey" diye hitap ettiği zamanın Başbakanı Süleyman Demirel ile çalıştı. Bu dönemde ünlü 24 Ocak kararlarını bir teknisyen sıfatıyla hazırladı. Ekonomiyi hemen hemen tam yetkiyle yönetti ve o günlerde tam bir açmaza girmiş bulunan Türk ekonomisini kurtarmak için canla, başla çalıştı.

12 Eylül döneminde de ekonomi, büyük yetkilerle donatılan Özal'a bırakıldı. Ancak Turgut Özal'ın karşısında bu kez "Ağabeyi" Süleyman Demirel değil, yepyeni bir yönetim vardı. Milli Güvenlik Konseyi vardı, yeni bir Başbakan ve yeni bir hükümet vardı. Ayrıca Konsey'in diğer kademelerini oluşturan askerler vardı.

Bu iki dönemde olup biten olayların bilinmeyen yönlerini bundan önce yayınlanan "24 Ocak: Bir Dönemin Perde Arkası" ve 12 Eylül: Özal Ekonomisinin PerdeArkası" adlı'kitaplarımızda siz okuyucularımıza anlatmaya çalışmıştık.

Turgut Özal her iki dönemde de acı ve tatlı günler yaşadı. Türkiye'nin ekonomik sorunlarını bazılarına göre doğru, bazılarına göre yanlış olan yöntemlerle çözmek için yoğun çaba harcadı. Bu süreç içerisinde başına pek çok şey geldi. Çok ilginç olaylar yaşadı ve yaşattı. Bunlardan biri de banker olayı idi.

Özal banker olaylarından ve Kastelli'nin kaçmasından kısa bir süre sonra görevinden Maliye Bakanı Kaya Erdem'le birlikte istifa etti. Herkes, renkli ve babacan kişiliği ile "Turgut Özal döneminin sona erdiğini" zannederken, bir süre sonra Turgut Özal bu kez Başbakan olarak karşımıza çıktı.

12 Eylül döneminde gerek Turgut Özal'ın ve gerekse Kaya Erdem'in istifalarının büyük ölçüde nedeni olan banker olayını Türk toplumunun önemli bir kesimi yaşadı. Bankerler büyüdüler, palazlandılar, yüksek faiz verdiler. Sonra da ya battılar ya kaçtılar.

Ortaya yüzbinlerce bankerzede çıktı. Ülkede bir askeri yönetim olmasaydı, hükümetleri yerinden oynatacak ve ortalığı birbirine katacak çalkantılar ve olaylar olurdu. Bunlar askeri yönetim sayesinde olmadı. Ama sonuçta pek çok kişi, bankere yatırdığı tasarruflarının arkasından sadece bakakaldı.

Önce bankerler battı. Sonra Kastelli kaçtı. Ardından bazı bankalar battı.

Kastelli bir devdi. Bir imparatordu. Ya da öyle zannediliyordu. Bütün bu gelişmeler ve olaylar olurken, Türkiye belki de tarihinde yaşamadığı ilginç olaylar yaşadı. Bu olayların iki ayrı bölümü vardı. İlk bölümü hep birlikte yaşadık, hep birlikte tanık olduk. İkincisi ise "Perdenin arkasında" yaşanan bölümdü. Bu ikinci bölümü hiçbirimiz bilmiyorduk. Bilemezdik te. İşte bu kitabımızda biz bu bilinmeyen bölüme ışık tutmaya ve bilinmeyenleri "bilinir" duruma getirmeye çalıştık.

Bankerler nasıl palazlandı? Paralar nasıl toplandı ve nasıl uçtu? Bankerler nasıl battı? Özal bankerlerin batacağını biliyor muydu? Bankerler batmadan önce kamu kesiminde neler oluyordu? Batarken neler oldu? Niçin tedbir alınamadı? Kastelli nasıl battı, nasıl kaçtı? Kaçmadan önce ve sonra neler oldu? Kastelli kaçmadan önce batacağını biliyor muydu? Bu konuda daha önce, isimleri çok iyi bilinen bazı kişiler aracılığı ile Turgut Özal'a mesajlar göndermiş miydi? Özal'la Kastelli arasında ne gibi konuşmalar olmuştu? Kaya Erdem özel sohbetlerde "Kastelli de batacak" demiş miydi? Askerlerin banker olayları ve yüksek faiz konusundaki tavırları ne olmuştu? Bu konularda Devlet Başkanı Evren'e askerler tarafından verilen brifinglerde neler konuşulmuştu? Devlet Başkanı nm o günlerde özel danışmanı olan Adnan Başer Kafaoğlu ile Turgut Özal arasında neler oluyordu? Kafaoğlu nasıl Maliye Bakanı oldu? Turgut Özal ve Kaya Erdem 1982 Temmuz ayında niçin ve nasıl istifa ettiler? İstifa ettiler mi, ettirildiler mi?

Bu kitabımızda bunların ve benzeri pek çok sorunun cevabını açıklamaya çalıştık. Konunun kamuoyu tarafından hiç bilinmeyen "Perde Arkasını" araştırdık. Ortaya renkli, çarpıcı ve bilinmeyenlerle dolu bir tablo çıktı.

Bu tablonun kamuoyuna açıklanması gerekiyordu. Herkesin olduğu gibi, bir gazetecinin de ülkesine ve toplumuna karşı kaçınılmaz görevleri olduğuna inanıyoruz. Bankerzede olsun olmasın, ülkemizdeki yüzbinlerce insanı doğrudan ilgilendiren ve neden olduğu ekonomik ve sosyal çalkantılarla belleklerde unutulmaz izler ve anılar

bırakan banker döneminin perde arkasını kamuoyuna yansıtmak, bir gazeteci olarak bizim görevimizdi. Biz bu kitabımızda bu görevimizi elimizden geldiği kadar yerine getirmeye çalıştık.

Bu kitap bir gazetecilik çalışmasıdır. Banker döneminin araştırılması amacıyla atılmış bir ilk adımdır. Mütevazı, iddiasız bir çalışmadır.

Banker konusu gerçekten çok hassastı. Her şeyden önce, büyük bir bölümüyle 12 Eylül döneminde yaşanmıştı. Bu bir askeri dönemdi. Bu nedenle bazı konuları yazarken oldukça zorlandık ve hemen her cümleyi yazmadan önce birkaç kez soruşturmak ve birkaç kez düşünmek durumunda kaldık. Diğer kitaplarımızda olduğu gibi bu kitabımızda da olayları ve gelişmeleri tümüyle tarafsız bir biçimde aktarmak için çaba harcadık. Kimseyi övmeyi, yermeyi, yüceltmeyi ya da küçük düşürmeyi amaçlamadık.

Ülkemizin yaşadığı, özellikle ekonomik açıdan son derece kritik bir dönemi böylece üç kitaptan oluşan bir dizi olarak noktalamış oluyoruz. 1979 yılı Aralık ayından 1982 yılı Temmuz ayma kadar 31 aylık bir süreyi kapsayan "Turgut Özal dönemi" aslında sadece Özal'ın değil, Türkiye'nin de ilginç bir dönemidir. O iyi ve kötü günler hepimizin yaşadığı, sevinçlerini ve acılarını Türk toplumu olarak her zaman olduğu gibi ortaklaşa paylaştığımız günlerdir. Bunun da ötesinde, kitaplarımızda anlatmaya çalıştığımız o dönem, 1983 sonlarında yapılan seçimlerden sonra Turgut Özal'ın Başbakan olarak ülkemizin kaderine yeniden el koymasıyla devam eden günlerin bir başlangıcıdır. 1984 ve sonrası Türkiye'sinin tohumları hem bizler, hem de Turgut Özal açısından büyük ölçüde o günlerde, o dönemde atılmıştır.

İnsan unsurunun bulunduğu her yerde olduğu gibi bu kitabımızda da bazı hata ve eksiklerimiz olabileceğini biliyoruz. Eğer varsa, bunlar için hem okuyucularımızdan, hem de ilgili kişilerden özür diliyoruz.

Başta Milliyet Gazetesi'nin sahibi Sayın Aydın Doğan olmak üzere çalışmalarımıza her aşamada yardımcı olan, katkıda bulunan, güç ve destek veren herkese sonsuz teşekkür borçluyuz.

Emin ÇÖLAŞAN

12 EYLÜL: ÖZAL EKONOMİSİNİN PERDE ARKASINDAN DEVAM EDİYORUZ

Türkiye, 1981 yılı yaz aylarına girdiği zaman gündemdeki sorunlar bankacılık ve banker kesimiyle ilgiliydi. Bir yıl önce, Süleyman Demirel'in Başbakan, Turgut Özal'ın Başbakanlık Müsteşarı olduğu dönemde başlatılan "serbest faiz" uygulaması beklenen sonucu vermemiş, faizlerin yükselmesine karşın mali kesimde keşmekeş ve kargaşalık devam etmişti. Bankaların, faizleri belirlemek amacıyla kendi aralarında imzaladıkları centilmen anlaşmalarından bir sonuç alınması mümkün olmamış, bankalar da birbirine girmişti.

Bu arada, bankerler de palazlanmaya devam ediyordu. Bundan önceki "12 Eylül: Özal Ekonomisinin Perde Arkası" adlı kitabımızda da anlattığımız gibi her köşebaşında bir banker türemişti. 12 Eylül' den sonra Başbakan Yardımcısı olan Turgut Özal, bunların batacağmı tahmin ediyor, ancak müdahale etmekte biraz geç kalındığı için olacakları bekliyordu.

1981 yılında bankacılık kesimi, her geçen gün yeni bir açmaza doğru sürüklenmeye başlamıştı. Aynı yılın yaz aylarında, bankerlerin durumu da aynıydı. Pek çok üçkâğıtçının, dolandırıcının, iflas etmiş tüccar ve müteahhidin de katıldığı bankerler topluluğu, beklenen sona doğru hızla gidiyordu. Ancak bu gidişin farkında olanların sayısı ne gariptir ki pek azdı.

Buna karşın, ekonomide bazı olumlu gelişmeler de vardı. 1981'in Temmuz ayında Türkiye'nin ihracatı hızla artmaya devam ediyordu. İşçi dövizlerinde

1980 yılma oranla yüzde 70 gibi büyük bir artış sağlanmıştı. Fiyat artışlarında bir yıl öncesine göre belirgin bir azalma vardı. Ancak, ûzal'm uyguladığı ekonomik politikaların bir başka sonucu artık iyice açığa çıkmaya başlamıştı: Ekonomik durgunluk.

Sanayici kan ağlıyordu. Banka sahibi olmayan büyük holdingler dışmdaki sanayi kesimi finansman bulmakta büyük güçlük çekiyordu. "Serbest faiz" uygulaması, mevduata verilen faizi arttırmış, ancak kredi maliyetleri de büyük ölçüde artış göstermişti Banka kredilerine talep giderek azalıyor, sanayi kesiminin önemli bir bölümü bankalarm

istediği faizi veremez duruma geliyordu. Yurt dışındaki işçilerimizin emeği ve döviziyle kurulan işçi şirketleri başta olmak üzere çok sayıda şirket batıyor, iflas ediyordu. Finansman yokluğundan batan bu şirketlere hiçbir el uzatılmıyordu. Yeni anlayış şöyleydi: "Batan batar, kalan sağlar bizimdir."

Batmamak için sanayiciye yeni yöntemler öneriliyor, öz kaynaklarına dönmeleri isteniyordu. Ancak yıllardan beri bankacılık sektörünün şemsiyesi altında gelişen sanayicinin, bu yapısal değişikliğe nasıl ayak uyduracağı bilinmiyordu. Bütün bunların sonucunda 1981 yılının yaz aylarında iflaslar, konkordatolar hızla artmaya başlıyordu. Bazı büyük firmalar, bankerlerle ilişkiye girmişlerdi. Sultan Halı örneğinde olduğu gibi bunlar da batacaktı... Sonra bu örneği daha niceleri izleyecekti.

Bütün bu gelişmeler olurken, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal yine rahatsızdı, yine tedirgindi. Temmuz ayında, önceki kitabımızda ayrıntıları ile anlattığımız gibi yanında Yıldırım Aktürk ve Nazif Kocayusufpaşaoğlu olduğu halde IMF ile bir kavga vermiş, Washington'da günlerce süren mücadeleden "birkaç vaadle" sıyrılmasını bilmişti:. Türk parasının değeri yabancı paralar karşısında biraz daha hızla düşürülecek, zamlara devam edilecekti... İhracatı arttırmak için her türlü önlem alınacak, IMF limitleri doğrultusunda sıkı para politikası uygulanmasına devam edilecekti. Başka bir deyişle, Türk halkı kemerlerini sıkmaya devam edecekti. Bu konuda IMF'ye bir kez daha güvence verilmişti.

Turgut Özal Washington'da IMF ile görüşmelerini sürdürürken, Ankara'da Devlet Başkanı Kenan Evren'in direktifiyle buğday ithal kararı verilmişti. Aynı günlerde, bankalar arasında yeniden faiz kavgası yapılıyor, serbest piyasada faizler yine yükseliyordu. Banker ilanları bir kez daha kızışmıştı. Türkiye, 1981 yılı Temmuz ayının ilk günlerini yaşıyordu.

— "Sermaye piyasamızın en büyüğünden sayın halkımıza duyuru: Tasarruflarınız alın terinizdir. Değerlendirin ve koruyun... Yüzde 58 yıllık net gelir... Banker Kastelli. Yılların deneyimi."

— "Geçen yıl Hisarbank'ta hesap açtım, bugün mevduat zengini oldum. Ben bankama âşığım..."

— "Banka mevduat sertifikası ile sekiz tüıdc mevduat seçenekleriniz... BAKO... Parasal güvence."

— "Açık, seçik, net konuşuyoruz. Bir yıl vadeli yatırımlarınıza yüzde 55 net gelir sağlıyoruz. Erdem Finansman."

— "Parayla para kazanmanın tam sırası. Müracaat: İstanbul Bankası."

— "Milyarlar milyarlar. Tablo tablo iddialar. Beyanlar. Ne ifade eder? Siz ayda elinize geçen paraya bakın. Yüzde 3'ler, 5'ler, 7'ler devri geçti. Yağmur Ticaret aylık net yüzde 9 kâr payı vermeye devam ediyor. Bu faiz değildir."

En küçüğü yanm gazete sayfası tutan ilanlar sadece bunlardan oluşmuyordu. Bir de, bankerler ikramiye vermeye başlamışlardı. Katlar, arabalar, dükkânlar.

— "Gün be gün büyüyen Borsaş'ta, kat be kat artan kazancınız. Mevduat sertifikası ile yüzde 58'e varan net gelir. Ayrıca Borsaş'la tanışan herkese tam tamına 36 adet Murat 131'den birini kazanma şansı."

Bunlar borsa bankerleri olarak bilinen kuruluşların ilanlarıydı. Bir de, özellikle Ankara'da iş yapan "piyasa bankerleri" vardı ki, onların gözü daha da kararmıştı. Aylık faiz bazılarında yüzde 10 olmuş, bazılarında yüzde 12'ye fırlamıştı. Bunlar, yılda yüzde 144'le para alıyorlardı.

BANKALAR YİNE TOPLANIYOR

Temmuz ayının ilk günlerinde, bankalar İstanbul'da bir kez daha toplandılar. Centilmen anlaşması devam edecek miydi? Yoksa gerçekten serbest faiz uygulamasma mı geçilecekti?

Bankacılık kesiminde rahatsızlık sürüp gidiyor, mevduat pazarında payını arttırmak isteyen, özellikle küçük bankalar el altından yüksek faiz vermeye devam ediyorlardı. Bir yıl vadeli mevduata verilen faiz oranı, şubat ayında yüzde 50 olarak belirlenmişti. Görünürde bu uygulama yapılıyordu. Ancak bazı bankaların yüzde 65'e kadar faiz verdikleri de biliniyordu.

Toplantıdan önce, Türkiye Emlak Kredi Bankası Genel Müdürü Cemal Kulu bir açıklama yapıyor ve şöyle diyordu:

— "Bazı bankalar centilmen anlaşmasma uymuyorlar. Bu durumda ya faiz oranları serbest bırakılsın, ya da çok daha ciddi önlemler alınsın."

Bankalar toplantısında yine aynı tartışmalar çıkıyor, bazı genel müdürler diğerlerini anlaşmaya uymamakla suçlarken, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar toplantının başkanı olarak, her toplantıda et tiği sözleri bir kez daha yineliyordu:

— "Beyler yapmayın, etmeyin. Bu kadar yüksek faize ne siz dayanabilirsiniz, ne de Türk ekonomisi dayanabilir. Biz Merkez Bankası olarak size dostça davranıyoruz ama siz bizim bu iyiliğimizi, özür dileyerek söylüyorum, sömürüyorsunuz. Bu işin sonu gelmeyecek. Bakın size açıkça söylüyorum. Bu yarışı bir yerde bırakmak zorundasınız."

Bu kez toplantıda hiç kimse "Sayın başkan, faizler serbest mi, değil mi?" diye sormuyordu. "Çok anlayışlı bir hava" içerisinde geçen bankalar toplantısında bu kez bir yenilik getiriliyor ve üç aylık vadeli mevduata yüzde 45 oranında faiz verilmesi öngörülüyordu. Altı aylık vadeli mevduata verilen faiz ise yüzde 50 düzeyine çıkarılıyordu.

Bu toplantıda ayrıca, 1980 Aralık ayında kurulan ancak bir türlü işletilemeyen Bankacılık Şeref Divanı'nm bir başka türlüsü kuruluyordu. Hisarbank, İstanbul Bankası, Pamukbank, Yapı Kredi Bankası, Vakıflar Bankası ve Anadolu Bankasından oluşan bir denetleme kurulu özellikle banka sertifikası satan bankerleri

denetleyecek ve gördüğü aksaklıkları her hafta bir raporla Merkez Bankası'na bildirecekti. Toplantıda bu karar alındıktan sonra bir banka genel müdürü şöyle bağırıyordu:

— "Eh, işte şimdi kuzuyu kurtların eline teslim ettiniz..."

Bu bankalar, piyasada bankerler aracılığı ile sertifika satan bankalar arasında en başta gelenlerdi. Genel müdür belki de pek haksız sayılmazdı!

O günlerde, bankerler aracılığı ile satılan banka mevduat sertifikalarının hesabını ne bankerler, ne bankalar, ne de "Bankaların bankası" olarak tanımlanan Merkez Bankası biliyordu... Hesap kitap yoktu. Hiçbir zaman da olmayacaktı.

Bankacılık sektöründe durum böyleykeıı, temmuz ayının son günlerinde gazetelerde "Bankerler arasında faiz yarışı yeniden hızlandı" biçiminde haberler çıkmaya başlıyordu. 22 Temmuz tarihli Milliyet'te yer alan haber şöyleydi:

"Bankerler arasında bir süreden beri yoğun bir biçimde süren faiz yarışında sınır yine aşıldı ve BAKO adlı şirket bir yıl vadeli, aylık ödemeli mevduat sertifikasına yüzde 50 net faiz uygulamaya başladı. Cevher Özden (Banker Kastelli), "Bu sistem daha fazla kaldırmaz" dedi. Öte yandan bazı bankerler sermaye piyasası yasasının çıkarılmasının yararlı olacağı görüşünde birleşirken, bu yasa ile adı banker olan bazı kişilerin tasfiye edileceğini söylediler."

ÜZERİMİZE GELECEKLER

5 Temmuz günü Washington'a giden ve IMF ile kopmak üzere olan ilişkileri bu kuruluşun yetkili leriyle görüşen Turgut Özal, 16 Temmuz günü Ankara'ya döndü. Şimdi kendisini bekleyen ilk iş, eko ıiomik konularda Milli Güvenlik Konseyi'ne vorilocck olan brifingdi...

Tarihi daha önceden saptanan brifing konusunda gerek Özal'ın ve gerekse ekibinin kulağına bazı söylentiler gelmişti. Özal bu brifingde biraz "'sıkıştırılacaktı". Bu konu Özal ve ekibinin kulağına, Özal henüz IMF'ye gitmeden önce gelmiş ve kendi alçılarında yeniden durum değerlendirmesi yapmalarını zorunlu kılmıştı.

— "Yıldırım, bu brifing için çok iyi bir rapor hazırlamak gerekiyor. Aman, işin her yönünü kapsayan birşey ortaya çıkaralım. Anladığım kadarıyla üzerimize gelecekler.

— Abi, biz her şeyi hazırlıyoruz. Sorutabilecek sorulara karşı da hazırlıklıyız.

— Kardeşim, biz ekonomiyi kurtarmak üzere olduğumuzu açıklıyoruz, hâlâ birileri bizim üzerimize gelmeye çalışıyorlar. Bu nasıl iştir, ben anlayamıyorum. Konsey Genel Sekreterliği'nde bir grup tamamen bizim aleyhimizde. Aslında onlar yapıyorlar bütün bu dolduruşları. Ben çok iyi biliyorum. Zaten üzerimize geleceklerini de oradan haber aldım. Aman Kaya, biz Amerika'da iken, sen de hazırlanan raporu dikkatle incele de bir açık falan vermeyelim... Bu iş artık sana emanet.

— Siz merak etmeyin Turgut Bey."

Turgut Özal, Washington gezisinden tedirgin döndü. IMF ile olan ilişkileri gerçi düzeltmişti ama bu kez Milli Güvenlik Konseyi ile bakalım ne yapacaktı? Özal, kendi deyimiyle Milli Güvenlik Konseyi'nde kendisine karşı hâlâ bir "itimatsızlık havası seziyordu". Aldığı haberler de bu sezgisini doğrulamıştı.

Konsey brifingi için Özal'ın ekibi tarafından 280 sayfalık bir rapor hazırlanmıştı. Türk ekonomisinin her yönünü kapsayan "1981 Yılında Türk Ekonomisi: İlk Altı Ayda Gelişmeler" adlı raporun bir özeti, Devlet Başkanı Kenan Evren'in de katıldığı brifingde okundu. Devlet Başkanma, Konsey üyelerine ve diğer üst düzeyde askerlere tablolarla bilgi verildi. Raporda özetle şu görüşlere yer verilmişti:

"Ekonomik politikalarda genel çerçeve: Uygulanmakta olan ekonomik politikanın temel hedefleri ile irtibatlı olarak istikrarın sağlanması, dış ödeme güçlüklerinin aşılması, öncelikle mevcut kapasitelerin atıl bırakılmaması, kaynak kullanımında rasyonelleşme ve ekonominin kendi kendisini besleyebilen bir büyümeyi sağlayabilecek bir yapıya orta vadede kavuşturulmasıdır.

Talebin kısılması amacıyla serbest faiz politikası uygulamasına başlanmıştır. Haksız kazanç ortamı yaratmayacak bir fiyat politikası, enflasyonun hızlanmasına neden olmayacak bir ücret politikası izlenmektedir. Çeşitli alanlarda sübvansiyonlar kaldırılmıştır veya azaltılmıştır.

Enflasyon kontrol altına alınmıştır. Ancak durum hassasiyetini korumaktadır. Fiyat hareketlerinin parasal büyüklüklere karşı çok hassas olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, yılın geri kalan bölümündede para ve kredi politikasında ihtiyatın sürdürülmesi gerekmektedir.

İstikrar, büyümenin alternatifi değildir. İstikrar, yeniden tutarlı olarak sürdürülebilecek büyüme için zorunlu olan altyapının oluşturulması işlemidir.

Yabancı sermaye ile ilgili olarak ek tedbirlere ihtiyaç vardır. Yabancı şirketlerin Türkiye'de petrol arayabilme haklarının daha güven verici bir duruma getirilebilmesi için bu konuda mutlaka yeni bir kanun çıkarılmalıdır.

KİT'lerde acil fiyat tedbirleri alınmış, temel mal ve hizmet kapsamı daraltılmış, toplam istihdam bir miktar azaltılmış, kârları artmıştır. Ancak bundan sonra bu kuruluşlarm işletme verimliliğini arttıracak bünyesel problemlerin çözümü gereklidir."

Raporun belli bölümleri Milli Güvenlik Konseyi' ne Yıldırım Aktürk, Kaya Erdem ve Turgut Özal tarafından takdim edildi.

Devlet Başkanı Evren, Konsey üyeleri ve Konsey Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa, ekonominin yetkili kişilerine hem soru soruyorlar, hem de belli konularda görüşlerini açıklıyorlardı.

— "İşçi-memur ayırımı devam ediyor. Bu elbette ki bir anda çözülemez, ama bu konuda daha sıkı çalışılması gerekmez mi? Bu konu ayrıca halka da çok iyi anlatılmalıdır. Aksi halde iki kesim arasında ayırım yapıldığı söylentileri çıkabilir.

— Dışardan borç alma işi Plan'a konulmalıdır. Biz şimdi neye göre

borçlanıyoruz? Bunun hesabı kitabı var mı? Yurt dışındaki işçilerimizi bir gün geri gönderirlerse güç durumda kalabiliriz. Çarkı, en düşük düzeyde dış borçlanma ile döndürmeye çalışmalıyız.

— Her yatırım teşvik edilmemeli. Ancak çok yararlı olanlara teşvik verilmeli. Biz galiba biraz fazla teşvik veriyoruz. Devlet bu işten epey zarara giriyor.

— Ecnebi bankalara verdiğimiz imtiyazları onlar bizim bankalarımıza veriyorlar mı? Mesela, Almanlar bizim oradaki bankalarımıza mevduat sınırlaması getirdiler...

— Bütçenin gidişi gerçekten de tablolarınızdaki rakamlar kadar iyimser mi? Fazla açılmayalım. Kazançlar düşerse vergiler de düşebilir. İyimser gelir tahminleri yapmayalım..."

Devlet Başkanı Evren, özellikle belli konularla yakından ilgileniyordu.

— "Seydişehir Alüminyum tesisleri bir yandan ürettiği malı satamıyor ve stoklarına ekliyor, öte yandan siz alüminyum ithalatına izin veriyorsunuz. Bu nasıl oluyor?

— Sayın Devlet Başkanım, biz bu hakkı sadece ihracatı arttırmak için belli müteşebbislere sağlıyoruz. Yani ihracat kaydıyla hammadde ithaline izin veriyoruz. Çünkü yurt dışından ithal edince alüminyum daha ucuza geliyor. Biz böylece müteşebbisi korumuş oluyoruz bir anlamda."

Turgut Özal brifingde, toplu sözleşme düzeninden de yakmıyordu. Devlet Başkanma ve Konsey üyelerine, belli kesimlerin halen toplu sözleşmelerden aşırı ölçüde yararlandığını anlatmaya çalışıyor, bu işte mutlaka bir denge kurulması gerektiğini savunuyordu. Yüksek Hakem Kurulu'nun kısıtlayıcı çabaları bile Turgut Özal'ın işçi ücretlerinin yüksekliğinden yakınmalarını durdurmaya yetmemişti.

— "Sayın Devlet Başkanım, toplu sözleşme konusunun daha sağlam esaslara bağlanması şarttır. Ancak biz maalesef Çalışma Bakanlığı ile bu konuda bir araya gelemiyoruz."

Brifingde ayrıca hükümetin uyguladığı serbest faiz politikası konu ediliyor, mevduat sertifikası uygulaması eleştiriliyordu. Mevduat sertifikasının bir noktada kara parayı akladığı, böylece de göz göre göre yasa dışı kazançlara prim verildiği askerler tarafından belirtiliyordu. Ancak Özal böyle düşünmüyordu:

— "Sayın Devlet Başkanım, durum böyle değildir. Aksi halde bir

gerçeğe gözlerimizi yummuş oluruz. Biz bu kazançları meşru zemine çekmek istiyoruz. Bunlar banka sektörüne akarsa ekonomi için etkili bir kaynak olur. Bu tür kazançları ortadan kal dırmak için yapılması gereken şey, bunların varlı ğım kabul etmektir. Bunun başka çaresi yoktur.

Brifingde sıkı para politikası da askerler tarafından gündeme getiriliyor, ekonomik durgunluktan söz ediliyordu. Özal da, para politikamızın IMF limitleriyle zaten düzene sokulduğunu, bu limitlere uyulduğu takdirde fiyat artışları konusunda ciddi bir endişesi olmadığını anlatıyordu.

Türk ekonomisinin her yönüyle irdelendiği brifingde zaten tedirgin bir biçimde gelmiş olan Özal, kısa bir konuşma yapmak için Evren'den izin istiyordu.

Turgut Özal anlatıyor:

— "...Sonunda ben söz aldım. Bakanlar normal olarak konuşmuyor ama ben 10-15 dakika izin istedim. 24 Ocak'ın hangi amaçla yapıldığını anlattım. 24 Ocak sonrasında gelişen durumu izah ettim. Sonunu enteresan bir tarzda bitirdim. Çünkü hâlâ biritimatsızlık havası seziyoruz. Meselelerin her zaman iyiye gitmeyeceğini, bazen zorluklar da olacağmı ifade etmek için dedim ki, "Bu gelişme yolunda veya meseleleri düzeltme yolunda giderken bazen inişler, bazen de yokuşlar olacaktır. İnişlerde beraber olduğumuz gibi, yokuşlarda da beraber olma mecburiyetimiz vardır. Saygılar sunarım."»

Peki, Konsey'le Özal'ın arasında o günlerde ne vardı? Yine Turgut Özal anlatıyor:

— «Bize göre bir şey yoktu ama, "Brifingde üzerinize gelecekler" diye bir haber gelmişti bize. Konsey sekreteryasmm alt kademelerinde devamlı olarak aleyhimizde bazıları vardı.»

Ekonomiyi yönetmekle yükümlü Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, 1981 yaz aylarında da tedirgindi. Bu durum bir yü daha, 1982 Temmuz ayma kadar böylece sürüp gidecekti.

O bir yıllık dönemin «Perde Arkası» m size bu kitapta açıklamaya çalışacağız.

BANKALAR DEVLETLEŞTİRİLSİN

1981 yılının yaz aylarında sanayici Murtaza Çelikel yine «devreye girmişti». Turgut Özal'ın uyguladığı ekonomik politikalarm Türkiye'yi açmaza götüreceğini savunan Çelikel eleştirilerini iğneli ve alaycı bir dille yapıyor, toplantılarda ve tartışmalarda büyük ilgi görüyordu. Çelikel'in verdiği demeçler de ilgiyle izleniyordu. Bir derginin «Türk bankacılığına dönük eleştirileriniz nelerdir?» sorusuna Murtaza Çelikel şu cevabı veriyordu:

— «Ben 1958 yılından beri Türkiye'de faizlerin serbest bırakılmasını savunurum. Serbest piyasa ekonomisi denildiği zaman bunu bir bütün olarak tartışmak lâzım. Faizi serbest bıraktğınızı ilan ediyorsunuz, fakat banka yöneticilerinin keyfine göre serbest bırakıyorsunuz. Onlarm monopolüne terkediyörsünüz. Faiz Türkiye'de serbest değildir. Kararnameye karşı hile yaptılar. Faizlerin serbest olabilmesi için hükümet bir kararname çıkardı. Suni bir centilmen anlaşması ile bunu önlediler ve kendi menfaatlerine göre yönlendirdiler. Bugün ise, kendi kurdukları bu sistemden kendileri şikâyet etmeye başladılar. Bu faiz yükü ile, Türk sanayiinin ayakta kalması mümkün değildir. Enflasyona göre bir faiz artışı olsun ama devlet denetiminde bir artış olsun. Aile ve holding bankalarının elde etmiş olduğu mevduatları yine büyük ölçüde kendi iştiraklan kullanıyor..."

Murtaza Çelikel, Özal politikalarına karşı çıkan geniş kesimlerin ve özellikle iş çevrelerinin adeta sözcüsü olmuştu. Nitekim, Turgut Özal Başbakan olduktan sonra Çelikel kendisine şöyle diyecekti:

— "Sayın Özal, ben birkaç ay hiç konuşmayacağım. Ağzımı bile açmayacağım ve yapacaklarınızı izleyeceğim. Gerekirse, yaptıklarınızı gördükten sonra konuşmaya başlarım."

Uygulanan "liberal ekonomi" modelinin ülkeyi açmaza götüreceğini savunan Çelikel, 1981 yaz aylarında şunları söylüyordu:

— "Serbest piyasa ekonomisi, az gelişmiş veya çok gelişmiş ülkelerde devlet denetiminin dışmda olamaz. Devleti yok farzederek herkesin birbirinin boğazını sıktığı bir piyasa düzeni düşünülemez. Serbest piyasa ekonomisinin devletin denetim ve koltuğu altında yönlendirilmesi gerekir. Devlet, orta ve küçük sanayi ile ilgili politikasını tesbit etmelidir. Ya bit sanayii gözden çıkarmalıdır, ya da düzenlemeyi devlet yapmalıdır. Bunları yapmazsanız, üç günlük fırsatlarla yaşarsınız."

Milli Güvenlik Konseyi'ne Turgut Özal ve ekibi tarafından verilen brifingden bir gün önce (16 Temmuz'da) İstanbul Sanayi Odası Meclisi toplantısı yapıldı.

Ülkemizin bütün ünlü sanayicilerinin katıldığı bu toplantıda Murtaza Çelikel yine "beklenmeyen bir çıkış" yaptı:

— "Bu düzen, daha fazla devam edemez. Aksi halde orta ve küçük sanayici olan bizler yıkılıp gideceğiz. Biz, sizler gibi, yani büyük sanayicilerimiz gibi sırtımızı bankalara dayama olanağından yoksunuz. Bu faizlerle kredi kullanamıyoruz ve batıyoruz. Bunun tek çözümü bankaların devletleştirilmesidir. Bunu öneriyorum ve burada özel sektör olarak bu yönde karar almanızı istiyorum."

Bu sözler üzerine İstanbul Sanayi Odası Meclis toplantısında "kıyamet koptu". Bir özel sektör mensubu böyle bir öneriyi nasıl getirebilirdi? Türkiye komünist bir ülke miydi? Bankaları devletleştirmek kime ne gibi yarar sağlayacaktı? Çelikel görüşlerinde ısrar ediyordu:

— "Bankalar tütüncü dükkânı değildir. İşlerine geldiği gibi satış yapamazlar. Çürümüş ve kokuşmuş olan bankalar grubu çağdışı kalmıştır. Onların bu yetki ve tasarruflarını kötüye kullanma eğilimlerine sadece devlet "dur" diyebilir. Ya sorumluluk devlete devredilmeli, ya da bankalar devletleştirilmelidir."

Olay ertesi gün basına da yansıdı. Askeri bir dönemde özel sektörden bankaların devletleştirilmesi için gelen istek, özel sektörün diğer ünlü isimlerini kızdırmıştı. Aynı gün onlar da görüşlerini açıkladılar:

İbrahim Bodur — "Kredi faizlerinin yüksek oluşu kredilerimizi ve üretimi etkilemektedir. Ancak soruna milli ekonomiye uygun bir şekilde çözüm bulunmalıdır. Devletin faizleri denetlemesinde yarar vardır. Fakat bu çatı altında devletleştirme konuşulamaz. Çelikel'in sözlerini bir dil sürçmesi olarak alıyor ve tasvip etmiyorum."
Ertuğrul Soysal — "Türkiye'de bankacılık sektörünün diğer sektörlerin aleyhine yozlaştığına inanmıyorum. Bir yozlaşma varsa bütün kuruluşlarda olmuş, bankacılık da bundan nasibini almıştır. Öte yandan, sanayiciler de bankalardan pek çok şey öğrenmişlerdir. Sanayicilerin sorunu, piyasa ekonomisine geçişte hazırlıksız yakalanmış olmalarıdır. Piyasa ekonomisini savunuyorsak yüksek faize de razı olmalıyız."
Nurullah Gezgin — "Bankaların para kredi politikalarının yanlış olması durumunda bile devletleştirme düşünülemez. Devletleştirmeyi önermek, özel sektörü inkâr etmektir. Yanlış işler yaptığı için özel sektörü devletleştirmek, özel sektör görüşü ile bağdaşmaz. Çirkin

çalışan bazı özel sektör kuruluşları var. Örneğin bankerler var. Onların cezası da mı devletleştirmektir?"
Nuh Kuşçulu — "1 Temmuz bankacılığının getirdiği serbest faiz sistemini bankalar aralarında anlaşarak bozdular. Buna karşı olduğum kadar, devlet müdahalesine de karşıyım. Oyun, kurallarına göre oynanmalıdır. Yoksa bir gün müdahale sırası gazoza, çoraba da gelir."

İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı Şaban Çavuşoğlu da, bankaların devletleştirilmesi görüşüne kesinlikle karşı olan özel sektör mensuplarından biriydi. Çavuşoğlu, Çelikel'ı sert bir biçimde eleştiriyordu:

— "Bankaları devletleştirmek arkadaşımızın kendi fikridir. Meşhur olmak için zemzem kuyusuna işemiştir."

Çelikel'in bu sözlere cevabı da hazırdı:

— "Sanayi Odası Başkanlığına kadar yükselmiş bir şahsın, zemzem kuyusu ile gayya kuyusu arasındaki farkı öğrenmesinde yarar görüyorum."

Bankaların devletleştirilmesi önerisinin özel sektör temsilcileri ve kuruluşları arasında yarattığı tepkiler bu kadarla kalmayacak, bir süre sonra "bililerinin bililerini" ihbar ettiği öne sürülecek, "saygın özel sektöj mensupları" arasında bu konuda "suçlama ve savunma" mektupları gidip gelecek, hatta bir özel sektör kuruluşu, başka bir özel sektör kuruluşunun temsilcileri tarafından kendi deyimleriyle "baskına uğratılacaktı." Bu konuyla ilgili gelişmeleri belgeleriyle birlikte kitabımızın daha sonraki bölümlerinde açıklayacağız.

Maliye Bakanlığı tarafından 12 Eylül'den hemen sonra Bakanlar Kurulu'na sevkedilen Sermaye Piyasası Yasa Tasarısı, aradan aylar geçtikten sonra 30 Temmuz 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Ancak sözkonusu yasa ile kurular Sermaye Piyasası Kurulu dışında, getirilen diğer hükümlerin yürürlüğe girmesi altı ay sonra gerçekleşecekti. Yasanın maddesi bu hükmü getiriyordu. Başka bir deyişle, Sermaye Piyasası Kurulu hemen kuruluyor, buna karşın bankerlik piyasasını düzenleyecek diğer hükümlerin 30 Ocak 1982'de yürürlüğe girmesi öngörülüyordu... Sermaye piyasasının denetim altına alınması için en az altı ay daha geçmesi gerekecek, bu süre içerisinde ise "olan olacaktı."

EYVAH, IMF KIZACAK!

Haziran ayı sonlarından başlayarak piyasadaki para miktarında belirgin bir artış olduğu ortaya çıkmıştı. önce Merkez Bankası, daha sonra da Maliye Bakanlığı devreye girmiş, ancak artan para miktarının nereden kaynaklandığını bulmak bir türlü mümkün olmamıştı. Kayıtlarda anormal bir artış gözüküyordu.

Önce iki kuruluş arasında telefon trafiği yoğunlaştı:

— "Osman, nedir bu artış yahu? Siz Merkez Bankası olarak bir şey mi yaptınız?

— Vallahi yapmadık Kaya Bey... Yapılan işler ortada. Ödemelerin kayıtları muntazam. Biz de anlamıyoruz. Piyasada acayip miktarda para dolaşmaya başladı. Biz araştırmaya devam ediyoruz. Sonunda nasıl olsa bulacağız."

Temmuz ayı başlarında Turgut Özal da Ankara' da yoktu... IMF görüşmeleri için Washington'a gitmişti. Özal'ın, Aktürk'ün ve Hazine Genel Sekreteri Kocayusufpaşaoğlu'nun Ankara'da olmayışları yetkilileri daha da telaşlandırıyordu. IMF ile zaten sorun çıkmıştı. Şimdi bir de kaynağı bile bilinmeyen para artışı olursa başka ciddi sorunlar da çıkabilirdi. Konu, Kaya Erdem'in başkanlığında toplanan Para Kredi Kurulu'nda birkaç kez görüşüldü.

— "Yahu kardeşim, nereden çıkıyor bu artış? Rakamlarda, kayıtlarda bir hata olmasın?
— Yok efendim, ne hatası olacak... Bir durum var ama henüz anlayamadık.
— IMF'ye karşı güç durumda kalırız. Bu durumu en kısa zamanda önleyemezsek enflasyon hızını da arttıracağız, haberiniz olsun.
— Acaba üreticiye falan fazla para mı ödendi?
— Hayır efendim, işte kayıtlar burada."

Piyasada sürekli artan ve kaynağı bulunamayan para miktarı konusunda iki günde bir üst düzeyde toplantılar yapılıyor, ancak kimse durumu anlayamı yordu. Bu arada bazı "meraklılar" toplantıların en ciddi bir yerinde espri yaparak ortalığı kızıştırmaya çalışıyorlardı:

— "Acaba bir kalpazan şebekesi piyasaya büyük miktarda sahte para basıp da sürmüş olmasın? Buraya mali polisi çağırıp durumu bir de

onlara anlatsak diyorum...
— Bırakın beyler. Şimdi gırgır geçmenin sırası mı?"

Aynı konu bir başka toplantıda konuşulurken bir maliyecinin bağırdığı duyuldu:

— "Buldum, buldum..."

Gerçekten de, piyasada görülen "fazla para "nın kaynağı günlerce araştırıldıktan sonra bulunabildi. Yurt dışından gelen işçilerimiz beklenmeyecek kadar çok döviz bozdurmuşlardı. Bu alanda büyük bir patlama vardı. İşçilerimiz döviz bozdurdukça piyasaya para çıkıyordu. Bu çıkan para ise IMF limitlerini zorlamaya başlıyordu.

Türk ekonomisi öylesine hassas bir dengeye oturtulmuştu ki, döviz olmadığı zaman Özal yurt dışımı gidip kredi arıyor, döviz geldiği zaman ise piyasada Tüık parası artıyordu. Bunların her ikisi de "sorun oluyordu".

Sonuçta bu sorunun da çözümü bulundu. Banka genel müdürleri bir gün Merkez Bankası'ıia çağrıldılar:

— "Beyler, işçilerin bozdurduğu döviz karşılığının büyük bir bölümü herhalde sizin bankalara yatırılmıştır. Şimdi sizden ricamız, bu dönemde mevduatınızda görülen artışın yüzde 25'i ile devlet tahvili almanızdır. Piyasadan ancak bu yolla para çekebileceğimize karar verdik."

Banka genel müdürlerinin itirazları sonuç vermedi. Serbestçe kullanabilecekleri paralarla devlet tahvili aldılar ve piyasadan para çekilmesine katkıda bulundular.

Bütün bu gelişmeler olurken, Ankara'da ekonomi yönetiminde sürtüşmeler devam ediyordu. Turgut Özal, Devlet Planlama Teşkilatını Yıldırım Aktürk kanalıyla kesin denetim altına almıştı. Merkez Bankası'nın fazla sesi çıkmıyordu. Maliye Bakanı Kaya Erdem, işleri Turgut Özal ekibiyle büyük bir uyum içerisinde götürüyordu. Ancak Maliye bürokrasisinde Özal ve ekibine karşı direnç sürüyordu. Maliye Bakanlığının pek çok yetkisi elinden alınmış ve bu yetkiler başkalarına devredilmişti. Özellikle DPT ve bağlı Yabancı Sermaye Dairesi'ne, Maliye Bakanlığı' nın önemli bazı yetkilerini kullanma hakkı verilmişti ve bu Daire'nin başında Turgut Özal ekibinin en başta gelenlerinden Hüsnü Doğan vardı.

Maliye Bakanı Kaya Erdem ile, Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun araları ise bir tek gün bile düzelmemişti.

Bundan önceki kitaplarımızda ayrıntılarıyla açıkladığımız nedenler yüzünden, bakanlığın iki yetkilisi arasında sürtüşmeler sürüp gidiyordu. Kocayusufpaşaoğlu, gerek Turgut Özal'a ve gerekse Kaya Erdem'e toplantılarda ve özel görüşmelerde sık sık sert çıkışlar yapabilen ve inandığı görüşlerden hiçbir biçimde ödün vermeye yanaşmayan bir bürokrattı. Bu tür çıkışları Bakanlar Kurulu toplanıtlarında Başbakan Ulusu'nun huzurunda da yapmıştı.

Kocayusufpaşaoğlu'nun bürokraside benzeri çok az olan davranışları sadece bunlar değildi. 1980 yılında kendisini göreve getiren Maliye Bakanı İsmet Sezgin'le birlikte zamanın Enerji ve Tabü Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'na yaptığı bir sert çıkış uzun süre belleklerde kalmıştı. O olay şöyle olmuştu:

31 Temmuz 1980 günü radyo ve televizyonda ilk sırada bir haber yayınlanmış ve Atatürk Barajı için bir İsviçre firmasından 4 milyar dolar tutarında 7 yılı ödemesiz 20 yıl vadeli kredi sağlandığı açıklanarak bu kredinin imza töreni verilmişti. Televizyonda görüntülü olarak verilen haber Türk kamuoyunu mutlu etmişti. Demek ki bu dev projenin finansman sorunu çözümlenmişti. Artık yapımı başlayacaktı.

O gün haberlerde karşılıklı konuşmalar yapılmış, taraflar bu kredinin hayırlı ve uğurlu olmasını dilemişlerdi. Oysa durum pek öyle değildi. Kamuoyu işin iç yüzünü bilmiyordu ve bu gerçek daha sonra Milliyet'te açıklanmıştı.

Sözkonusu kredinin aslı esası yoktu. Zamanın hükümeti televizyonda bir "show" düzenlemişti. Böyle bir kredi olmadığını bilenlerin başında da doğal olarak Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu geliyordu.

Hayali kredinin imza töreninden önce salonun dışında Türk yetkililer arasında büyük bir tartışma çıkmış, adeta kıyamet kopmuştu. Kocayusufpaşaoğlu kapının önünde bağırıyordu:

— "Biz olmayan bir şeyi burada imzalatmayız. Memurluk şerefimizi burada ayaklar altına alamayız. Ben bu işin sorumluluğunu üzerime alamam."

Zamanın Enerji Bakanı Esat Kıratlıoğlu da bağırıyordu:

— "Sen karışma. Sen memursun. Bu iş hükümetin sorumluluğu altındadır."

Daha sonra devreye o günlerin Maliye Bakanı İsmet Sezgin giriyor, iş

daha da büyüyordu. İsviçre firmasının yetkilileri ise, hemen yanlarında sürüp giden bağırıp çağırmaları hayretle ve şaşkınlıkla izliyorlardı. Böyle bir manzara o güne kadar görülmemişti.

Sonuçta hemen orada bir metin kaleme alınıyor ve bu metin "4 milyar dolarlık ön finansman protokolü" adı altında Kıratlıoğlu tarafından imzalanıyordu. Kocayusufpaşaoğlu, Hazine Genel Sekreteri olarak bu metne imza atmayı reddediyordu.

Biz bu olayı gazetede yazmadan önce görüşlerini sorduğumuz yetkililer ise şöyle diyorlardı:

Esat Kıratlıoğlu: "Efendim, biz bu kredi işini halletmiştik. Tam imza töreni sırasmda Maliye mızıkçılık etti. Yoksa bu iş olmuştu. Kapıda Maliye Bakanlığı yetkilileriyle kavga etmedik. Buna münakaşa diyebilirsiniz."
İsmet Sezgin: "Bu kredi konusunda Maliye ve Enerji Bakanlığı yetkilileri arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Kredinin kamuoyuna açıklandığı gibi 4 milyar dolar olmadığı da doğrudur. Ben şahsen, bizi müşkül durumda bırakacak böyle bir anlaşmayı imzalamam dedim ve imzalamadım."

Yıldızı, Turgut Özal'la da, Kaya Erdem le de hiç barışmayan Nazif Kocayusufpaşaoğlu bildiği ve içinden geldiği gibi davranmaya devam ediyordu. Kaya Erdem'le ilişkileri en alt düzeyde idi. Temmuz sonlarında Washington'daki IMF görüşmelerinden Ankara'ya dönen Kocayusufpaşaoğlu, kendisine bağlı olan üç Hazine Genel Müdürünün görevlerinde kendisine haber verilmeden bazı değişiklik yapılmış olduğunu öğrendi ve bakanının odasına çıktı. Odada Maliye Müsteşarı Ertuğrul Kumcuoğlu da vardı.

— "Sayın Bakan, Hazine Genel Müdürlerinden biri olan Cengiz Alper New York'a atandı. Güzel. Yerine Hikmet Uluğbay'ın getirileceği belli. Bu da güzel. Ben de kendisini severim ve takdir ederim. Şimdi bu üç genel müdür arasında yeni bir görev taksimi yapıyormuşsunuz. Bunları benim emrimdeki genel müdürlerle konuşuyorsunuz ama benim Hazine Genel Sekreteri olarak haberim olmuyor.

— Biz Ertuğrul'la böyle düşündük.
— Düşündünüz ama bu is benim yetkimdedir. Kanun bu yetkiyi bana vermiştir.
— Sen burada yoktun Nazif. Amerika'da idin bu düzenleme planlandığı zaman.
— Kaç gündür buradayım ve bana haber vermiyorsunuz. Aşağıda yeni görevleri nedeniyle millet birbirini tebrik ediyor. Bu işi genel

müdürlerle görüşüp bir karara bağlıyorsunuz da, nedense Ha zine Genel Sekreterine haber vermek nezaketini göstermiyorsunuz. Konuyu konuştuğunuz kişilerin hepsi benim emrimdedir."

Tartışma kızışıyordu. Nazif Kocayusufpaşaoğlu son sözünü söyledi:

— "Kanun, hangi Hazine Genel Müdürünün nerede çalıştırılacağı yetkisini Genel Sekreter'e bırakmıştır. Benim görevde kalıp kalmamama siz karar verebilirsiniz. Bu sizin yetkinizdir. Ancak kimi nerede çalıştıracağıma da ben karar veririm. Ben sırf böyle bir ihtilaf var demesinler diye size şimdi bir teklif getirdim. Yoksa yazılı bir talimat veririm ve bu iş olup biter. Buyurun yazılı onayı. Ben bu arkadaşların benim önerdiğim yerlerde devlete daha verimli hizmet vereceği inancındayım."

Maliye Bakanı bir süre düşündü:

— "Mademki böyle bir ihtilaf izlenimi doğacak, o halde senin dediğin gibi olsun."

Hazine Genel Müdürleri Tunç Bilget, Aydemir Koç ve Hikmet Uluğbay, Genel Sekreter Kocayusufpaşaoğlu'nun önerdiği ve bakana onaylattığı yeni görev yerlerinde çalışmaya başladılar.

BİRAZ GEÇ KALDINIZ

Maliye Bakanlığının üst düzeydeki yetkilileri, bir yandan "Hazine Genel Müdürleri sorunu" ile uğraşırken, öte yandan da banker konusuyla ilgileniyorlardı. Ancak bu konuda fazla bir şey yapmanın artık mümkün olmadığı anlaşılmıştı. Elde hiçbir rakam yoktu. Piyasada kaç adet banker olduğu, bunların ne kadar mevduat topladığı belli değildi. Sadece bir tek şey biliniyordu. Valiliklere bir dilekçe veren herkes bankerlik ruhsatı almıştı. Ruhsatı cebine koyan kişilerin yapacağı bir tek iş kalıyordu: Biraz paraya kıymak ve gazetelere ilan vermek. Birkaç ilan yayınlandıktan sonra, çok sayıda vatandaş para yatırmak için bankerin kapısında kuyruğa giriyordu.

Maliye Bakanlığı Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu Başkanı Ural Şekerci, 1981 Ağustos ayının ilk günlerinde Kaya Erdem'e gitti:

— "Sayın Bakanım, banker işi çok yayıldı. Sonra bu işin altından kalkamayacağız. Bunların mevduat toplaması yasal değildir. Vergi kaçakçılığı da yapıyorlar. Bunlar milyarları topluyor, devlet bir kuruşluk vergi alamıyor.
— Biliyorupı, haklısın. Ama elde bunların çalışmalarına engel olacak mevzuat yok. Kanunların boşluklarından yararlanıp kurulmuşlar.
— Sayın Bakan, elde mevzuat vardır. Bankalar Kanunu mevduat toplama yetkisini sadece bankalara vermiştir. Ben size bu konuyla ilgili bir not da hazırladım."

Birkaç gün sonra Maliye Bakanlığı'nda bankerlerle ilgili bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıya Kaya Erdem, Müsteşar Ertuğrul Kumcuoğlu, Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu ile birlikte Maliye Teftiş Kurulu, Hesap Uzmanlan Kurulu ve Bankalar Yeminli Murakıplığı Kurulu başkanları da katıldılar. Ancak ne bakanlıkta, ne de bürokraside hiç kimse bir biriyle anlaşamadığı için, bankerler konusunda ortaya tutarlı bir öneri çıkmıyordu. Herkes kendi söylediğinin doğru olduğunu savunuyor, kimse başkasını dinlemek bile istemiyordu.

Kocayusufpaşaoğlu bankerleri kapatmaktan başka çare olmadığını savunurken, Bankalar Yeminli Murakıplığı Kurulu Başkanı Ural Şekerci müdahale etti:

— "Bunları söylemekte biraz geç kaldınız."

Kocayusufpaşaoğlu sinirlenmişti. Bağırıyordu:

— "Geç kaldıysak kaldık. Daha iyisi varsa, bu işi daha iyi bilen biri varsa o gelip yapsın da görelim."

Toplantı hiçbir sonuca varılamadan bitti.

Banker işinin kötüye gittiğini artık herkes görüyordu. Hükümet de bu işin üzerine gitmeye karar vermişti. Turgut Özal ve Kaya Erdem, yanlarına aldıkları bazı teknisyenlerle soruna çözüm arıyorlar, ancak işin neresinden tutulması gerektiği aşamasında tıkanıyorlardı.

Bazı piyasa bankerleri de işin kötüye gittiğinin farkına varmışlardı. Çek ve bono karşılığında yıllık yüzde 120-144 faizle para toplayan bankerlerin sayısı her geçen gün artıyor ve bu durum bazı bankerleri de tedirgin ediyordu. Bunlardan bir bölümü gerçekten dürüst ve makul sınırlar içerisinde çalışmak isteyenlerdi. Bunlar, "Bu kadarı da olmaz. Bu intihardır" diyenlerden oluşuyordu. Bunlar, aralarında birleşerek "Bankerler Birliği Demeği"ni kurmuşlardı.

Gazeteler banker ilanlarıyla dolup taşmaya devam ederken, ağustos ayında Bankerler Birliği Derneği'nin büyük boyda ilanları da bunlara eklenmişti. Bankalardan sonra, bazı bankerler de "centilmen anlaşması" yapmışlardı:

"Tasarruflarm güvenle değerlendirilmesi amacında birleşen ve aralarmda (Centilmenlik Anlaşması) yapmış bulunan bankerlerin kurduğu derneğimiz, duyuruları ile tasarruf sahiplerini uyarma görevini sürdürmektedir. Sakın tasarruflarınızla huzursuzluk satın almayınız. Paralarınızı sadece yüksek faiz geliri için maceraya atmaymız. Tasarruflarınızın bankerlik iznine sahip, dürüst çalışan bankerlere yatırılmasına dikkat ediniz. Birikimlerinizin değerlendirilmesinde yüksek faiz yerine, ilkönce güvenceyi arayınız. Paranızın karşılığında aldığınız güvencenin sağlamlığından emin olunuz..."

Bankerler Birliği Demeği'nin uyarıları bununla da kalmıyordu. Bir başka ilanda bu kuruluş, bankerlik alanındaki başıboşluğu daha da açık bir biçimde belirtiyor ve kamuoyuna şöyle sesleniyordu:

"Ülkemizin serbest piyasa ekonomisi düzeninde faaliyetlerini sürdürmekte bulunan bankerler, özellikle son bir yıl içinde varlıklarını açıkça hissettirmişlerdir. Bazı bankerler, hesap ve kitapla ilgisi olmayan yüksek faiz gelirlerini topluma sunmaktadırlar. Ancak bu vaadlerle alman paraların bir gün iadesi sözkonusu olacaktır İçi, işte o günün şimdiden düşünülmesi gerekmektedir. Diğer taraftan bankerlik faaliyetinin toplum tarafından bu şekilde istekle karşılanması, sermaye

sahibi bile olmayan, hatta ona buna borç ederek büro açıp bankerlik yapanları da, ilerisini düşünmeden tasarruf sahiplerinin birikimlerini toplama furyasına sürüklemiştir. Bu furya içinde karşılaşılabilecek kötü sonuçlar ve güveni sarsan durumlar, halkımızın tasarruf eğilimini kırabilir. Halbuki tasarruflar yatırımların ve kalkınmanın kaynağıdır."

Ağustos ayı başlarında Şeker Bayramı'nda yayınlanan Bayram Gazetesi, 1981 yılı Türk ekonomisinin ilginç bir göstergesi idi. Gazete tam sayfa, yarım sayfa ve daha küçük banker ilanlarıyla tıka basa doluydu.

— Banker Aydoğan, bayramınızı candan kutlar, tasarruflarınıza aylık yüzde 10 net gelir sağlar.
— İlkay Ticaret. Mutlu bayramlar dileriz.
— Banker Şahan... Bankerler Derneği üyesidir.
— Banker Başak. Teminatta ilk ve tek isim.
— Güvenilir finansman kuruluşu Banker Müjde. Şeker Bayramı'nızı candan kutlar.
— Banker Kastelli. Paraya hayat verir.
— Banker Gülgün... Bayramınızı en içten dileklerle kutlar. Yıllık net yüzde 10. Buzdolabı, çamaşır makineleri, televizyonlar, halılar.
— Yağmur Ticaret. Çok muhterem hususi ortaklarımızın bayramlarını tebrik ederiz. Fevkalade kalabalık bir ortaklık ailesi olduğumuzdan, gönülden bütün arzumuza rağmen şahsen tebrik imkânı bulamadığımız için affınıza sığınarak bu toplu tebrike mecbur kaldık.
— AR-EL Ticaret. Bayramınızı candan kutlar, her zaman birikimlerinize aylık yüzde 7 net kâr sağlar.

Böylesine başıboş bir ortamda bankerlerin çökeceği artık kesinleşmişti. Bunu Turgut Özal ve Kaya Erdeöı de görmeye başlamışlardı. Bazı hükümet yetkilileri de durumu kuşkuyla izliyorlardı. Bilmeyen, sadece halk'tı. Geçim sıkıntısı içerisinde daralanlar, bunalanlar eldekini avuçtakini satıp bankere para yatırmaya devam ediyorlardı.

Gazeteci, ağustos ayının son günlerinde bankerleri dolaşmaya başladı. Acaba bankerler bu işe ne diyorlardı? Bunların akıbeti ne olacaktı? Kendi durumlarını nasıl görüyorlardı?

— "Bakın, benim adım Emin Çölaşan. Milliyet gazetesindenim. Eğer isterseniz sizinle açık yürekle oturup konuşalım. İstemezseniz teşekkür eder ve giderim. Bu banker işi nereye gidiyor? Bunun sonu nereye varacak? Siz durumu nasıl görüyorsunuz? Sizden bunları dürüstçe anlatmanızı istiyorum."

Gazeteci, bu konuyu gazetesine bir araştırma olarak hazırlamayı düşünmüştü. Bankerleri gezdikçe, ilginç tiplerle karşılaşıyordu. Kabadayı kılıklılar, gömleğinin yakasını göbeğine kadar açıp bir de altın madalyon sallandıranlar, ilk bakışta insanı korkutanlar, efendi görünümlüler ve çoğunda güzel sekreterler. Bir de, hepsinde müşteriler.

Gazeteci, bazı bankerlerin yanına da "müşteri" olarak gidiyordu. Bunlardan birinin yanında çalışan Necdet'le tanıdık çıkmıştı. Necdet anlatıyordu:

— "Abi, bu işin bok'u çıkmıştır. Bunların çoğu gizli iflas durumundadır. Hiçbiri aldığı parayı geriye ödeyemeyecektir. Bir kuruş vergi vermezler. İthalat ihracat yapıyoruz diye çarşaf gibi ilan yayınlarlar. Git sor, bakalım hangisinin ithalat ihracat belgesi var? Bizimki, gazeteye üç fabrikası olduğuna dair ilan veriyor. Oysa ilan şirketine ödeyecek parası bile yok. Çünkü topladığı parayı yiyor."

Banker Abdullah Gülgün anlatıyor (İlkokul mezunu) :

— "Bankerliğe soyunanlar genellikle müteahhitlerdir. Bir de çekini, senedini ödeyemeyip de bu yüzden banker olanlar vardır aramızda. Ben de tüccarım ama şimdi banker oldum.
— Memnun musunuz?
— Mecburum. Ankara tüccarı zor durumda kaldı. Uygulanan ekonomik politikalar herkesi iflas durumuna getirince uyanıklar bankerliğe başladı.
— Bu işin sonu ne olacak?
— Pek çok banker aldığı parayı ödeyemeyecek. Vatandaşın parası heba olacak. Pek çok vatandaş her gün dolandırılıyor. Buna ne karışan ne de görüşen var."

Hüsnü Göçmenoğlu anlatıyor (Bankerler Birliği Demeği Başkanı, emekli Hava Albay):

— "Hiçbir bankerin yatırımı falan yoktur. Tam batacakken aynı binada İkincisini kuruyor ve daha yüksek faizle ilan vermeye başlıyor. Tanıdığım bir kaportacı bile 50 bin lirayla bankerliğe başladı. Kapıya levhayı asınca nasıl olsa 10-15 enayi gelir diyor."

Banker Cemal Mülazımoğlu (Emekli öğretmen) anlatıyor:

— "Ben ufak ama çok sağlam çalışırım. Sadece memurlara para veririm. En sağlamı memurdur. Ne yapar yapar, borcunu öder. Yüzde 8'le alıp, yüzde 10'la memura veririm. Bunun dışında Vehbi Koç bile gelse bir kuruş ne alırım, ne de veririm. Amacım memura hizmettir.

Allah bin bereket versin iyi de para kazandım. 14 ayda iki ev aldım. Memurluktan geldiğim için memurun durumundan anlarım.

— Bankerlik işi sizce nereye gidiyor?
— Uçuruma gidiyor. Bu iş yakında patlar. Ben şahsen param da olsa bankere yatırmam. İflas eden, yandım Allah diye bu işe giren banker çoktur. Paraları toplayıp köşeyi dönerse döner. Yoksa zaten başka seçeneği kalmamış. Bankerlik yalancıların, dolancılarm, üçkâğıtçıların, beşkâğıtçılarm, dolandırıcıların sığmağı olmuştur.
— Siz vergi veriyor musunuz kazancınızdan?
— Kardeşim, ben vergisini tam olarak ödeyen beş bankerden biriyim. Babamın bana vasiyetidir Ben eğitimci olarak devleti soymam. Bu ay 30 bin lira vergi verdim."

Banker Banko sahibi Mahmut Kocaman anlatıyor, (Lise mezunu, mobilyacı):

— "Biz yüzde 7 ile alıp yüzde 8'le veririz. Yüzde 11-12 ile para toplayanların hepsi, piyasada batmış esnaftır. Bana yüzde 9'la çanta dolusu para getiriyorlar, almıyorum. Bankerin biri yüzde 20 ile bile olsa para toplayıp sonra kaybolacağını geçen gün söylüyordu. Bunların niyeti bozuk. Hepsi anarşist gibi. Hepsi birbirine karışmış. Hepsi birbirine karışık yollardan borçlu.
— Siz banker olurken hakkınızda soruşturma falan yapıldı mı?
— Ne soruşturması beyefendi? Dilekçeyi verdik, banker olduk."

Güntaş Sorumlu Müdürü Nevin Barakalı anlatıyor:

— "Ortaokul mezunuyum. Aslında Başkent oyuncularında tiyatrocuyum. Sonra ticarete merak sardım ve tezgâhtar olarak çalıştım. Daha sonra buraya sekreter olarak girdim. Baktım ki yapabiliyorum, beni sorumlu müdür yaptılar. Şimdi tam yetkili olarak işi götürüyorum.
— Bu bankerlik işinin sonu nereye varır?
— Bu iş yürümez. Bu faizlerle para dönmez. Toplumumuz cahil. Ne desek inanıyorlar. Örneğin, ithalat ihracat yapıyorum diyorum, kimse belgemi sormuyor. Devlet anarşinin kökünü kazıdı ama şimdi de banker anarşisi başladı. Şimdi bunlara karşı savaş açılmalıdır. Böyle bir durum dünyanın hiçbir ülkesinde görülmemiştir."

Banker Habip sahibi Habip Küçükarslan anlatıyor (Lise mezunu):

— "Yasal açıdan biz bankerlerin paıa toplama yetkimiz yoktur. Ancak kimse karışmadığı ve ortam başıboş olduğu için para da topluyoruz, para da satıyoruz. Banker işi kısa süre sonra tümüyle

batacaktır. Okuma yazma bilmeyen, imzasını bile atamayan bankerler tanıyorum. Piyasa üçkâğıtçılarla doldu. Gazetelere büyük boy birkaç ilan verdiğiniz zaman ayda 100 milyon götürüyorsunuz. Ben vatandaşın yerinde olsam bankere para yatırmam."

Gazeteci, bankerlik yapan kuruluşları gezmeye devam ediyordu. Bunlardan biri de, gazetelere "Korkulu rüya görmektense uyanık kalmak daha iyidir. Birikimlerinize güvence, uykunuza ilaç" sloganıyla ilanlar veren AK-İŞ'ti. AK-İŞ'in ilanlarında yılda yüzde 150 faiz verdiği ve toplanan paraların kendi yatırımlarında kullanıldığı belirtiliyordu.

— "Beyefendi, benim 1 milyon liram var. Size yatırmak istiyorum.
— Hay haaay beyefendi, siz bir kahvemizi içinceye kadar biz bonoları hazırlatalım.
— Yalnız, önce şu yatırımlarınız nelerdir, onları bir öğrensem.
— Hay haaay beyefendi. Keçiören'de bir bakkal dükkânı. Adı Besler bakkaliyesi. Ayrancı'da Vatan şarküteri.
— Başka?
— Başka ne olsun beyefendi? Canınızın sağlığı."

Bankerler Birliği Derneği danışma araştırma birimi başkanı Dr. Ayhan Aybar anlatıyor (Hukuk doktoru) :

— "Üçkâğıtçılar ve iflas eden tüccarlar banker olmuştur. Bir bankerden birkaç yüz bin lira borç alan, iki sekreter tutup gazeteye ilan veren ve batak duruma gelmiş bulunan herkes banker oldu. Ayrıca şimdi piyasanın yanında, bankerleri de dolandıran bankerler ortaya çıkmaya başladı. Bizim saptamalarımıza göre sadece Ankara'da bin dolaylarında banker var. Bunların elinde şimdi çuvallar dolusu para birikmiştir. Böylesine yüksek faizle bu paraları kullanmaları mümkün değildir. Halkın parası geriye nasıl ödenecektir? Yüksek faizle para toplayan ve bu parayı satamayan bankerler ne yapacaktır? Bu sorumsuz gidişin sonu yoktur ve işin nasıl sonuçlanacağını şimdiden kestirebilmek maalesef mümkün değildir. Dünyanın hiçbir ülkesinde bankerlik işi böylesine dejenere edilmemiştir."

Gazeteci, özellikle Ankara'da iş yapan "köşebaşı bankerleri" konusunda daha pek çok malzeme toplamıştı. Şimdi oturup bunları bir yazı dizisi yapacak ve "Banker olayının içyüzü"nü kamuoyuna ilk kez aktaracaktı.

Dünyaca ünlü Euromoney dergisi, Eylül 1981 sayısında Turgut Özal'ı "Yılın adamı", Türkiye'yi ıso "Yılın ülkesi" seçtiğini açıkladı. Dergiye göre, Turgut Özal IMF reçeteleri doğrultusunda uyguladığı politikalarla Türkiye'de büyük ekonomik başarı sağlamıştı.

Aynı günlerde Turgut Özal, Middle East Review dergisine verdiği demeçte "Şu anda IMF ile aralarında anlaşma bulunah ülkeler arasında en iyi durumda olan ülke Türkiye'dir" dedi. Özal, dergiye şunları söyledi:

— "Şimdiye kadar takip ettiğimiz politikalar bundan böyle aynen devam edecektir. Aldığımız neticelerden fevkalade memnunuz. Uygulamakta oldu ğumuz programın fevkalade gelişen tarafları var. Yani istikametimiz tamamdır. Aldığımız neticeler iyidir..."

YUMUŞAK İNİŞ

Gerek Turgut Özal ve gerekse Kaya Erdem, Türkiye'deki bankerlik işinin giderek daha ciddi boyutlar kazandığını ve sonunun pek de iyi olmayacağını artık açık bir biçimde görüyorlardı. Bu konuda bazı tedbirler alınması giderek zorunlu bir duruma geliyordu. Maliye Bakanlığı tarafından Ödünç Para Verme Kanunu'nda değişiklik yaparak bankerlik işini büyük ölçüde bitirmeyi amaçlayan bir tasarı hazırlandı. Bu tasarı 1981 Ağustos ayında bir gün, Başbakan Ulusu'nun da bulunduğu, ancak sadece belli bakanların katıldığı bir toplantıda Kaya Erdem tarafından gündeme getirildi.

(Yazar'ın notu: Bütün çabalarımıza rağmen, devlet arşivine geçmeyen bu metni bulamadık. E. Ç.)

Nazif Kocayusufpaşaoğlu anlatıyor. (O günlerde Hazine Genel Sekreteri):

"Bir gün beni Turgut Özal çağırdı. Odasında Kaya Erdem ve Yıldırım Aktürk de vardı. Özal, banker işinin kötüye gittiğini, Ödünç Para Verme Kanunu' nun bu nedenle hemen değiştirilmesi gerektiğini savunuyordu. Dedim ki, "Mevcut kuruluşların bu şekilde çalışmalarının önlenmesi için bütün müeyyideler elde hazırdır. Bankalar Kanunu mevduat toplama yetkisini sadece bankalara vermiştir. Bu kanun yürürlüktedir. Ödünç Para Verme Kanunu kendi servetinden ödünç para vermeyi düzenler. Halktan para toplayıp ödünç vermeyi değil. Mevcut kanunlar doğru uygulanırsa hiçbir sorun çıkmaz. Ancak biz mevcut kanunları bile uygulamıyoruz."

Valiliklerin önüne gelene ruhsat verdiğini anlattım. Ticaret Bakanlığı'na bu konuda Maliye olarak daha önce yazılar yazdığımızı, ancak Ticaret Bakanlığının bu tür menkul değerler alım satımı yapan şirketlerin kurulmasına izin verdiğini anlattım.

Ancak Özal mutlaka bir değişikliği arzu ediyordu. Sonra Bakanlar Kurulu'nda "Yumuşak iniş"e karar verilmiş. Ancak böyle bir kanuna gerek yoktu. Müdahale istenseydi, elde gerekli mevzuat vardı."

Zeyyat Baykara anlatıyor: (O günlerde Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı).

"Başbakan'm isteği ile kısıtlı sayıda bazı bakanlar bir toplantı yaptık. Başbakan, Özal, ben, Erdem ve Evliyaoğlu vardık. Orada Özal ve

Erdem "Önemli bir konu var. Bankerlik konusu var. Bir tasarı hazırladık ve bunlar için işlem yapılmasını öngörüyoruz. Aksi halde bu iş bankalara da büyük darbe vuracak" dediler.

Bankerlerin tümünü kapatıyorlardı. Büyük bir operasyon olacaktı. Ben itiraz ettim. Evliyaoğlu da itiraz etti. O günlerde piyasada kaç banker olduğunu ve bunların kaç para topladığını bilmiyorlardı. Dedik ki, "Bunlara bu kadar adam para yatırmış. Nasıl kapatıyorsunuz bir anda?"

Başbakan da itiraz etti. Dedi ki "Bu iş şimdi burada olmaz. İyice bir incelensin de ondan sonra yeniden konuşalım."

İlhan Evliyaoğlu anlatıyor: (O günlerde Turizm ve Tanıtma Bakanı).

"Kaya Erdem, Ödünç Para Verme Kanunu'nda yapılacak bir değişiklik için tasarı hazırlamıştı ve bunu Bakanlar Kurulu toplantısında elden dolaştırıp imzalatmaya başladı. Bazı bakanlar da imza etmişlerdi. Acil ve gizli kaydıyla hazırlanmış bir kararname idi. Bankerlerin her türlü mevduat toplamasını bir anda durduruyordu.

Metin benim önüme gelince okudum ve Kaya'ya dedim ki "Bu çok önemli bir konudur. Bakanlar Kurulu'nda mutlaka ayrıntılı bir biçimde görüşülmesi gerekir. Ayrıntılı tartışmak gerekir. Ben bunu imzalamam." Kararnamenin üzerine de "Bakanlar Kurulu'nda görüşülsün" diye not koydum. Bunun üzerine Başbakan "Peki, bu kalsın da, birazdan aramızda bir görüşelim," dedi.

Toplantı bittikten sonra Başbakan ve biz birkaç bakan salonda kaldık. Başbakan'a da durumu anlattım. "Efendim, biz eğer böyle bir metni kabul edersek büyük panik çıkar. Yarın herkes Başbakanlığın önüne dolar. Türkiye iflasa gider. Bütün mali sektörü bir anda çökertiriz. Yumuşak iniş yapmamız lâzım" dedim.

Başbakan bu konuyu Özal'ın odasında bir kez daha görüşmemizi istedi. Orada Özal'ı ikna ettik ve bu işten vazgeçtiler.

Özal'a: "Üstad, banker piyasasında 150 milyar lira olduğu söyleniyor" dediğimde. "40-45'i geçeceğini sanmıyorum" diyordu."

Kaya Erdem anlatıyor:

"Yüksek faiz veren bir sürü banker vardı ve durumları tehlikeliydi. Bu durumun üzerine gitmenin zorunlu olduğunu biliyorduk, ama yetkimiz yoktu. Yeni bir tasarı hazırladık. Bunların mevduat toplamalarını yasaklıyorduk. Böylece banker işi de yavaş yavaş

bitecekti. ilanlan da denetim altına alınacaktı. Sermaye Piyasası Kanunu bu işi disiplin altına alacaktı ama aradaki boşluktan yararlanıp bir sürü yenisi kuruluyordu. Ancak, bunların üzerine gittiğimiz zaman batacaklarını da biliyorduk. Getirdiğimiz tasarıya Evliyaoğlu, Baykara gibi bakanlar karşı çıktılar. Cantürk de müdahaleyi riskli buldu. "Yumuşak iniş yapalım" dediler. Bunun üzerine yeni bir tasarı hazırladık ve Eylül'de bu "Yumuşak iniş tasarısı" kabul edildi, ödünç Para Verme Kanunu'nda bazı değişiklikler yapıldı. Bu yumuşak iniş Konsey'de görüşülürken "Biz daha sert bir tasarı isterdik, ama şimdilik böyle gitsin. Üç dört ay sonra daha ciddi tedbirler getirin" dediler. Ancak yenisini götürme fırsatı olmadı, çünkü o arada bankerler battı."

Turgut Özal anlatıyor:

"İlk banker hadiselerinden önce gazetelerde banker ilanları falan çoğalınca biz süratle tedbir alalım dedik. Biz ilk başlangıçta sert tedbir alınmasını istedik. Yani sert tedbir o işi o noktada batıracaktı. Doğrusu da belki o idi. Yani o noktada, belki büyümeden sert tedbir alınacak, Maliye hadisenin üzerine gidecekti. Sert bir kanun hazırlandı ama Ekonomik Kurul'da itirazlar oldu. Baykara ve Evliyaoğlu "Bu çıkarsa hepsi batar" diye itiraz ettiler. Ben de dedim ki "İş büyümeden batarlarsa daha iyi olur." Bir kısım arkadaşlar, Baykara da dahil "Yumuşak iniş yapalım" dediler. Ekonomik Kurul'da müdafaa böyledir. Yani sert gitmekten çekinildi. Sonuçta yumuşak iniş yapılmasında toplanıldı. Çünkü bir sürü adam hiçbir müsaade almadan çıkmış. Bunun Maliye ile bir ilgisi yok. Kapkaççı bir sürü adam. Biz "Sert tedbir alalım, bunları derhal durduralım" manasına bir kanun getirdik. İlk getirdiğimiz kanun böyledir. Sonra müzakere edildi, "Aman bunu yaparsak panik olur, hatta Kastelli batar" falan gibi laflar. Halbuki batsaydı o tarihte batacaktı. Rakam daha ufakken batacaktı. Onun üzerine yumuşak iniş, bir ara solüsyon olarak (Eylül aymda) o ödünç Para Verme Kanunu çıktı. Tabü o şeye mani olamadı. İki üç ay geciktirdi. Zaten ekonomik açıdan yaşamaları mümkün değildi. Yüzde 10' la para topla, yüzde 14'le ver. Bu mümkün değildi zaten."

KASTELLİ DEVREDE

Ağustos ayının ikinci yarısında, Banker Kastelli adıyla bilinen Cevher Özden, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'ı ziyaret etti. Şıklar, makamında kabul ettiği Kastelli'ye çok büyük ilgi gösterdi. İkisi baş başa uzun süre konuştular. O günlerde Kastelli, satışları açısmdan "Altın günlerini" yaşıyordu. Belli günlerde cirosu birkaç milyar liraya kadar yükseliyordu. Ancak Kastelli kuruluşlarının bir sorunu vardı... Piyasada özel kuruluşların tahvillerine karşı büyük bir talep olmasma rağmen tahvil bulmak çok güç oluyordu. Tahvil çıkarma yetkileri sermayeleri ile sınırlı olan şirketlerin çoğu, bu haklarını kullanmışlardı. Piyasada bir anlamda "Tahvil kıtlığı" başlamıştı.

Bu durumda borsa bankerleri, bankalar tarafından çıkarılan mevduat sertifikası satışlarına yönelmek durumunda kalmışlardı. Halk, mevduat sertifikasına da büyük rağbet gösteriyordu. Ancak Maliye Bakanlığı, temmuz aymda getirdiği bir uygulama ile mevduat sertifikalarının faiz kuponlarma yüzde 25 oranında stopaj vergisi koymuştu. Bu durum Kastelli'nin canmı çok sıkmış ve bu verginin kaldırılması için Ankara'ya yetkili müdürlerini göndermişti. Kastelli yetkilileri Ankara'da yaptıkları temaslarda stopaj vergisinin kaldırılması için yoğun kulis yapmışlar, ancak devlet yetkililerini ikna edememişlerdi. Yeni getirilen stopaj vergisi, Banker Kastelli gibi diğer kuruluşların kazançlarını da büyük ölçüde azaltmıştı.

Kastelli, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar' la yaptığı görüşmede Türkiye'de sermaye piyasası yaratılması amacıyla menkul kıymetler borsasmın mutlaka faaliyete geçirilmesini, bunun sadece İstanbul' da değil birkaç ilde birden kurulmasını öneriyordu. Bütün bankalarm da bu konuyla ilgili birimler kurmalarının sağlanmasmı ve konunun içinde yer almalarını istiyordu.

Ancak Türkiye'nin en büyük bankeri ile Merkez Bankası Başkanı arasında 1981 yılının ağustos ayında yapılan görüşmede önemli bir konu daha gündeme geliyordu.

— "Osman abiciğim, mevduat sertifikası satışlarını durdurmak istediğinizi haber aldım. Bu çok teniikeli bir şey olur. Bunu yaparsanız, açık söyleyeyim Kastelli batar. Sonra da Türkiye batar. Şimdi satabildiğimiz tek materyal bu. .Piyasada tahvil yok, başka satacak bir şey yok. Aman abiciğim buna dokunmayın.
— Bak Cevher Bey, ben de seninle açık konuşayım. Bankalar hesapsız kitapsız mevduat sertifikası satışı yapıyorlar. Bunların

bankerler eliyle satılmaları doğru olmuyor, çünkü burada bankaların itibarı sözkonusu. Eğer bir banka, kendi çıkardığı sertifikaları kendisi satamayıp da banker eliyle pazarlıyorsa o banka zaten batmış demektir. Bu iş böyle giderse bankalar batacak. Sonra bu milyarlık bedelleri bu bankalar kime nasıl ödeyecekler? Onu da bırak, bankerin biri batsa bu iş yine bitmiş demektir, işin ucu bankalar sistemine dokunur.

— Canım abiciğim, sertifika satışını bankerlerin yapmasmı yasaklarsanız bütün sermaye piyasasını çökertirsiniz. Ben bir idealist olarak ne gibi güçlüklerle boğuşuyorum, siz çok iyi bilirsiniz. Sertifika satışlarına yüzde 25 stopaj getirdiniz, onu da sineye çektik. Vallahi de billahi de ben bu verginin geleceğini bilsem bu işe mart ayında girmezdim ve sertifika satışma hiç bulaşmazdım. Ama bir kere girmiş bulundum.

— Sen akıllı adamsm Cevher Bey. Nasılsa satacak başka şeyler bulursun.

— Osman abiciğim, ne satayım? Bana tahvil bul, üzerine balıklama atlarım ama tahvil yok. Ben gazetelere geçen gün koskoca ilanlar verip tahvil aradığımı söylemişim. Sanayiciye çağrıda bulunmuşum ama yok işte meret. Satacak materyal yok. Biz de mecburen sertifika satıyoruz. Ben idealist adamım abi. Benim amacım sanayi kesimine hizmet etmektir. Ama tahvil olmayınca sertifika satıp mecburen bankalara hizmet ediyorum. Bunların halkı nasıl sömürdüğünü sen benden daha iyi bilirsin canım abiciğim. Haksız mıyım? Ben halkm adamıyım. Halkı sömürenlere hizmet etmeyi ister miyim?

— Valla kardeşim, ben sana şu kadarını söyleyeyim, bu bankerlik olayı kötüye gidiyor. Herhalde hükümet yakında birtakım tedbirler de getirir. Çünkü yarm öbür gün Allah göstermesin senin başına bir iş açılsa, sadece sen gitmezsin. Arkandan bir sürü bankayı da götürürsün. Onun için bu sertifika işini sıkıya almak lâzım. Ben bu konuyu 7 Eylül'de yapılacak bankalar toplantısına götüreceğim, haberin olsun.

— Abiciğim, ben de sana şunu söyleyeyim, bunu yaparsan ortalığı perişan edersin."

BOŞA GİDEN EMEKLER

Gazeteci, özellikle Ankara'da iş yapan köşebaşı bankerleriyle ilgili araştırmasmı eylül ayının ilk günlerinde tamamladı. Çok ilginç belgeler ve bilgiler elde etmişti. Daktilosunun başına geçti ve olayın kamuoyu tarafından hiç bilinmeyen yönlerini birkaç günlük bir yazı dizisi olarak hazırladı. Ortaya çıkan sonuç hem kamuoyu, hem de Türk ekonomisi açısından olumsuzdu. Bankerler çok kısa bir süre sonra batacaklardı. Bu durum belgelerle, gerçeklerle ve kendi ağızlarından doğrulanıyordu. Bu sistemin daha fazla yaşaması mümkün değildi.

Gazetenin Genel Yaym Yönetmeni Turhan Aytul, o günlerde Ankara'ya geldi. Gazeteci, o gün bitirdiği yazı dizisini kendisine uzattı:

— "Turhan abi, çok iyi bir hikâye yakaladım. Yazmayı da bugün bitirdim. Sana vereyim bir oku.

— Nedir abi o?

— Banker hikâyesi... Bunlar batıyor abi. Çoğunu inceledim. Bankerleri de konuşturdum. Büyük skandal olacak. Hepsi batak durumda. Korkunç bir şekilde patlatırız. Daha hemen hiç kimse uyanmadı bu konuya.

— Ver bakayım şunu ben bir okuyayım.

Turhan Aytul, gazetecinin kendisine uzattığı 25 sayfalık yazı dizisine bir süre "göz attı".

— Abi olmaz. Ben bunu gazetede kullanamam. Kusura bakma!
— Neden?
— Belalarını bizden mi bulsunlar? Sonra bizim yaymdan sonra panik çıkıp da herifler batınca "Bunları siz batırdınız. Yoksa batmayacaklardı" derler.
— Derlerse derler abi. Elimize böyle bir gazetecilik fırsatı geçmiş. Başkaları laf edecek diye bu fırsatı kaçıracak mıyız yani?

Gazetecinin bütün ısrarları boşunaydı. Bütün emekleri boşa gitmişti. Turhan Aytul belki de bu sorumluluğu üzerine almamakta haklıydı. Sosyal ve ekonomik gerçeklerle birlikte basının çıkarları da bazen meslek gerçeklerinden önde geliyordu. Bu konuşmadan sonra bankerlerle ilgili yazı dizisi gazetenin sayfalarmda değil, gazetecinin

özel arşivinde yer alacak, ancak bankerler bir süre sonra yine batacaktı.

Ağustos ve eylül aylarında zamlar yine devam ediyordu. İhracat temposu da giderek hızlanıyor, buna karşın sanayi kesimi içinde bulunduğu bunalımdan bir türlü çıkamıyordu. Başbakan Yardımcısı Turgut Özal her fırsatta ekonominin iyiye gittiğini belirten demeçler veriyordu.

Özal, Ankara Ticaret Odası tarafından düzenlenen bir kokteylde çevresindeki ünlü iş adamlarına alınan önlemlerin olumlu sonuçlar verdiğini bir kez daha anlatırken Vehbi Koç kendisine şöyle diyordu:

— "Turgut Bey, dikkat et... İneğin sütü kurumak üzere."

Özal, birkaç gün sonra tekrar konuşuyordu:

— "Yabancılar, ekonomik durumumuza Türk mucizesi diyorlar. Artık havadan para kazanma devri geçmiştir."

KASTELLİ UYARIYOR...

1981 Eylül'ünün ilk günlerinde bankerler arasındaki faiz yarışması bir kez daha kızıştı. Bunun da ötesinde gazetelerde bazı bankerlerin "tam sayfa" yakınma ilanları çıkmaya başladı. Bankerler Birliği Derneği'nin köşebaşı bankerleri için verdiği uyarı ilanlarından sonra bu kez aynı şeyi Kastelli, bütün bankerler için yapıyordu:

"Tasarruf sahiplerini uyarıyoruz. Son günlerde sermaye piyasamızda bir (Bankerlik Enflasyonu) izlenmektedir. Sermaye piyasasını dejenere edecek bu gelişmeler konusunda, bu piyasanın kurucusu ve koruyucusu olarak tasarruf sahiplerini uyarmayı görev saymaktayız.

1 — Küçük sermayelerle kurulup "En büyük, en önde, en güçlü" sloganları ile sansasyon yaratmak isteyen kuruluşlar, tasarruflarınızın karşılığında menkul kıymet verseler bile, vaat ettikleri gelir oranlarını karşılamak konusunda hiçbir garanti sağlayamamaktadırlar. Bu çeşit uygulamalarla tasarruflarınızın ciddi tehlikeler taşımakta olduğunu hatırlatmayı görev biliyoruz.
2 — ... Sermaye piyasasında amaç tasarrufçuya, sanayie, banka sektörüne ve ekonomiye hizmettir. Tasarrufların sağlıklı olmayan yerlerde değerlendirilmesi, talep edildiğinde geri ödenmesini imkânsızlaştırabilir. Bu koşullarda tasarrufçuya yüzde 132'lere kadar uzanan yıllık gelir sağlanması imkânsızdır. Bu gelirin ödenebilmesi için tasarrufların en az yüzde 200 gibi yüksek bir oranda değerlendirilmesi zorunludur. Türk ekonomisinde bu yükseklikte gelir sağlayabilecek hiçbir sektör mevcut değildir.
3 — Hiçbir menkul kıymet karşılığı olmaksızın, kendi işlerinde değerlendirmek üzere mevduat toplar gibi tasarrufları kabul etmek yasalara göre yasaktır.
4 — Karşılığı verilmeksizin "Kâr paylan" adı altmda biriktirilmek istenen fonların ve portföy paylarının, hayali rakamlar vaat edilerek sürdürülen uygulanması yasalarca öngörülmediği gibi, sağlıksızdır. Riski büyüktür.
5 — Sizlere açıklıyoruz. Bu firmalar her gün ana paranızı riske atarak yeniden yatırdığınız tasarruflarınızla hayatiyetlerini sürdürmektedirler.
6 — Dikkatinizi çekiyoruz. Bu firmaların hiçbirinin, paranızı iade etmek konusunda herhangi bir taahhütleri yoktur. Gerçek bankerlikte tasarrufun vadesinde veya istenildiği anda ödenmesi gerekir. Sağlamlık ve güven budur. Paranızı maceraya atmayın. Karar sizlerindir."

Kastelli, bu ilanlarıyla, banker piyasasındaki başıboşluğu gösteriyor ve bir süre sonra olup bitecekleri adeta haber veriyordu. Bankerler Birliği Derneği'nin daha önce değindiğimiz benzer ilanları da gazetelerde yer almaya devam ediyordu.

Ancak bu kez Kastelli açısmdan durum biraz farklıydı. Şirketlerin, sermayeleri ile orantılı miktarda tahvil çıkarabilme hakları nedeniyle Kastelli satacak "materyal" sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Sertifika satışlarına stopaj vergisi getirilmişti. Eylül ayı başlarmda Cevher Özden, yavaş yavaş "Bu işin sonu nereye varacak?" diye kendi kendine sormaya başlamıştı... Ama sadece "kendi kendine".

Kastelli bir yandan satışlarını arttırmak amacıyla tasarruf sahiplerine "75 milyon liralık, hepsi İstanbul'da 30 adet şahane yalı dairesi ve 30 adet benzersiz iş yeri" çekilişleri düzenliyor, öte yanda ise piyasada bazı iş adamlarma yüksek faizle borç para vermeye başlıyordu. Normal çalışma yöntemiyle bu yükün altmdan kalkamayacağını, özellikle faiz ödemelerinin altmdan kalkamayacağmı görmüştü. Çareyi, topladığı paraların bir bölümünü yüksek faizle bazı iş adamlarma borç vermekte arayacaktı, Sonra bu alacakları, milyarları bulacaktı.

Eylül'ün ilk günlerinde Erdem Finansman bir yıllık tasarruflara verdiği faizi yüzde 60'a yükseltti. Ertesi yün Banker Kastelli kuruluşları, verdikleri faizi yüzde 55'e yükselttiklerini açıkladılar.

"Lider'den beklenen... Gelirinizi yükselttik."

Bütün bankerler arasmda yeni bir faiz yarışı başlamıştı. Kastelli demeç veriyordu:

— "Milletin parası maceraperestlere gitmesin diye faiz oranlarımızı yükselttik."

Bankerler birbirlerine girmişlerdi. Karşılıklı suçlamalar yapılıyordu.

— "Piyasada büyük bir para talebi vardır. Bu durumda mevduata yüksek faiz vererek vatandaşa daha çok gelir sağlıyoruz".

— "Vergi kaçakçılığı yapan bankerler faizleri yükseltmektedirler. Bu işin sonu gelmeyecektir"

Bütün bu suçlamalar basında yer alırken Ankara'da Turgut Özal, Kaya Erdem, Osman Şıklar vn teknisyenleri de soruna çözüm arıyorlardı. Banker işinin bir çıkmaza doğru gittiği artık iyice anlamıştı. Turgut Özal toplantılarda bu durumdan ya kınıyordu:

— "Bunlar çndırmış yahu... Hepsi batıp gidecek. Bunların hesabı kitabı yok mu?"

Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, özellikle mevduat sertifikası üzerinde duruyordu:

— "Turgut Bey, bu iş patlarsa mevduat sertifikası işinden patlayacak. Sadece bankerler batsa yine iyi. Bankaları da batıracaklar bunlar.
— Osman, sen bu bankaların kulağını çekmiyor musun?
— Valla çekiyorum ama yapabileceğim fazla bir şey de yok. Merkez Bankası'nm yetkileri o kadar kısıtlı ki. Bazı bankalar sertifikayı çuvalla bastırıp bankere götürüyorlar ve oradan satış yapıyorlar. İşin hesabı falan hiç kalmamış."

Bazen toplantılara katılan "üst düzeyde yetkililerden", konuyu iyi bilmeyenler de oluyordu:

— "Peki, bir banka istediği kadar mevduat sertifikası çıkarabilir mi?
— Efendim, maalesef bu işin kanuni bir dayanağı yok. Bazı küçük bankalar işi iyice saptırdılar. Bir günde milyarlarca liralık sertifika bastırıp bankere çuvalla götürüyorlar satılsın diye. Ama bu işi ciddi yapan bankalar da var. Adam kendi ödeme imkânlarını zorlamadan yeterli miktarda bastırıyor ve sadece kendisi satıyor. Bankere falan sattırmıyor...
— O halde bankerlerin mevduat sertifikası satmalarını yasaklarız, olur biter.
— Efendim, biz de böyle düşünüyoruz ama bu uygulama da çok büyük rahatsızlık getirecek. Bugüne kadar kaç milyar lira olduğunu bilmediğimiz miktarda sertifikayı bunlar bankerlere sattırdılar. Şimdi bu işe yasak koysak, hem bankalar hwn de bankerler batma tehlikesine girecek.
— Hangi bankalar bunlar?
— Hisarbank, İstanbul Bankası, Bağbank, İşçi Kredi Bankası, Odi Bank. Bunlar efendim (Bunların aralarında şimdi de çalışmalarını sürdürmekte olan bazı bankaların adlarmı burada kullanmadık. Aralarında devlet bankaları da vardı. EÇ.)
— Bu iş ileride daha da büyüyecekse batacaklarına falan bakmadan yasak koyun. Batarsa batar keratalar. Bundan sonra bankerlere sertifika sattırmayacağız denilir ve kopacağı yerden kopar. Siz bunu bankalarla bir konuşun bakalım."

Yasal dayanaktan yoksun bir mevduat sertifikası uygulamasına Merkez Bankası, 24 Ocak kararlarından hemen sonra bu konu hükümet tarafından gündeme getirilirken karşı çıkmıştı. Merkez Bankası Banka

Meclisi bu konudaki olumsuz görüşlerini 1980 yılında hükümetin hazırladığı faiz kararnamesini görüşürken o zaman Başbakanlık Müsteşarı olan Özal'a bildirmiş ve faiz kararnamesini reddetmişti. Ancak zamanın hükümeti, aynı kararnameyi Merkez Bankası'nın onayı olmadan yürürlüğe sokmuştu. (Bu konu, çok ayrıntılı bir biçimde Merkez Bankası Banka Meclisi'nin tutanaklarında vardır).

BANKALAR BİR KEZ DAHA TOPLANIYOR

40 bankanın katıldığı toplantı İstanbul'da Sheraton Oteli'nde 7 Eylül günü yapıldı. Gündemde mevduat sertifikalan konusuyla birlikte faiz tırmanışı vardı. Sorunlarını o güne kadar yaptıkları 15 kadar toplantıda çözümleyemeyen bankalar, bu şanslarını bir kez daha deneyeceklerdi. Yapıları, büyüklükleri, sorunları ve işlevleri farklı olan, ancak hepsi de devlet tarafmdan aynı potaya konulan bankalar yine bir araya gelmişlerdi. Toplantıyı yine Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar yönetiyordu.

— "Beyler, sayın genel müdürler, bankerler başka bir alanda, menkul kıymetler alanında çalışmaktadır. Mevduat sertifikası ise başka sistemin bir aracıdır. Bir banka mevduat sertifikası satabilmek için bankerlerle ilişki kuruyorsa, çıkardığı sertifikaları onlara sattırıyorsa, kendi sistemini bozuyor demektir. Sizden rica ediyorum, istirham ediyorum. Lütfen yapmayın. İş iyice yozlaşmıştır. Bankaların, bankacılık sistemini bozmaktan kaçınmaları gerekir."

Ancak, özellikle sertifika işine yoğun bir biçimde girmiş bulunan bazı bankaların genel müdürleri, Merkez Bankası Başkanı'na karşı çıkıyorlardı:

— "Sayın Başkan, hükümet bir kararname çıkarmış ve bize sertifika çıkarma hakkını vermiştir. Bu sertifikaların bankerler eliyle satılamayacağına ilişkin bir hüküm var mıdır? Varsa, buyurun gösterin.
— Kardeşim, her işin bir ciddiyeti vardır. Siz banka mısınız, banker misiniz? Eğer banka iseniz kendi malınızı kendiniz satın. Bankerlerin ayağma niçin gidiyorsunuz sertifika sattırmak için? Şimdi beni söylettirmeyin... Banker işinin nasıl gittiğini herhalde en az bizim kadar bilirsiniz.
— Beyefendi, biz onların ayağına gitmiyoruz. Onlar bizim ayağımıza geliyorlar. Keh keh keh!.
— Ne demek onlar bizim ayağımıza geliyor?
— Valla sayın başkanım, biz şahsen kendi bankamız olarak hiçbir bankere satması için sertifika vermiyoruz. Ama gelip bizim gişelerimizden alıyorlar. Ne yapabiliriz?"

Oysa durum böyle değildi. Aralarında bazı devlet bankalarının da bulunduğu belli bankalar, çıkardıkları sertifikaların satışmı bankerler

eliyle yapıyorlar ve bankerlere "çuvallarla" ve tutarı milyarlarca lirayı bulan sertifika veriyorlardı. Gazetelerde sık sık "Bir devlet bankasınm sertifikalarını satıyoruz" diye banker ilanları çıkıyordu.

Bunun da nedenleri çok basitti. Birincisi, bazı karmaşık mekanizmalar sonucunda sertifikanın banker eliyle satılması durumunda tasarruf sahibi daha kazançlı oluyordu. İkincisi sertifika satışlarının reklamı bankerler tarafmdan yapılıyor ve halk bunları bankerden almaya şartlanmış oluyordu. Satacak tahvil bulamayan bankerler, kendilerine gelen tasarruf sahibine sertifika satıyorlardı. Burada da karışık hesaplar dönüyor, bankalarla bankerler arasında, içinden çıkılması mümkün olmayan ilişkiler ortaya çıkıyordu.

Ziraat Bankası, İş Bankası, Halk Bankası, Emlak Kredi Bankası gibi kuruluşların genel müdürleri de, bazı bankalar tarafından amacından saptırılan sertifika uygulamasına Merkez Bankası Başkanıyla birlikte karşı çıkıyorlardı:

— "Sayın Başkan, bu işe lütfen bir çözüm bulun.

Bankacılık sistemi bütün saygınlığını kaybetmek üzere. Halk artık bizi bankerlerle eş tutmaya başlıyor. Maalesef bu durumu da bazı bankalar kendileri yarattı. Yani bizler yarattık.

— Bakın Beyler, bu arkadaşlarımız son deroce haklıdır. Bu işe bir çözüm mutlaka bulacağız. Bun dan sonra hükümetin kararı kesindir. Bankerler eliy le sertifika sattıran bankaların kredilerini keseceğim... Reeskontlarını keseceğim. O zaman görece!: ler işin sonucunu ama geç kalmış olacaklar..."

Osman Şıklar bundan sonra yapılan her bankalar toplantısında aynı şeyleri söyleyecek, "Asarım, keserim" diyecek, ancak hiçbir sonuca ulaşamayacaktı.

Osman Şıklar anlatıyor:

— "Bankaların yaptığı toplantılara Bankalar Birliği Başkanı ve Merkez Bankası Başkanı olarak katılıyordum. Bu işleri önlemek için hiçbir yasal yetkim yoktu. Sadece bazı idari yetkilerim vardı. Bazılarının reeskontlarını kesmeye başladık. Ancak ilgili bankanın işleri aksamaya başlayınca, kaynakları azalınca bu kez de ihracat veya yatırım için o bankadan kredi alma durumunda olan firmaların ve şahısların işleri aksıyordu. Yani bankayı cezalandıracağız derken, iş sahibini cezalandırmış oluyorduk. Bu reeskont kesme işlemini de bir süre sonra mecburen durduruyorduk. Çünkü bankanın yüzünden güç duruma düşen firmalar ağlaşmaya başlıyorlardı. Bankalar da bunun

böyle olacağının farkında oldukları için, bil dikleri gibi davranmaya devam ediyorlardı."

Devlet, hiçbir hesaba dayanmadan bir gecede bastırdığı mevduat sertifikalarını bankerlere sattıran bankalarla baş edemez duruma gelmişti.

Aynı durum faizler için de sözkoııusuydu. Eylül ayı başlarında bazı bankalar bir yıl vadeli mevduata verilecek faizi resmen yüzde 60'a kadar çıkartmışlardı. El altından daha fazlasını da veriyorlardı. Toplantıda bu konu bir kez daha gündeme geldiği zaman, yüksek faiz veren bankaların genel müdürleri aynı görüşlerini bir kez daha ortaya atıyorlardı:

— "Efendim, faizler hükümetimiz tarafından serbest bırakılmış mıdır? Bırakılmışsa izin verin de birkaç puan fazla verme hakkımız olsun.'"

Banker eliyle sertifika sattırma konusunda da bu bankaların yetkilileri şöyle diyorlardı:

— "Biz mevduat sertifikalarımızı bankere sattırmıyoruz ki. Bankerlerin adamları gelip bizim gişelerimizden almışlar, sonra da satmaya başlamışlar. Bizim nereden haberimiz olsun. Parayı verene sertifikamızı satarız."

Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, toplantıdan sonra basına bir açıklama yaptı:

— "Bu toplantıda ne bir değişiklik, ne de centilmen anlaşmasında bir çözülme olmuştur. Mevduat sertifikalarının bankerler eliyle satılmaması konusu yine görüşülmüş, bankaların ciddi bir özen göstermeleri ve bunları kendilerinin satmaları istenmiştir. Ancak bu konuda herhangi bir yaptırım uygulanmayacaktır. Centilmenlik anlaşması sağlam ve giderek kuvvetlenen bir biçimde sürmektedir. Bundan sonraki toplantımız İzmir İktisat Kongresi'nden sonra. 10 Kasım 1981 günü yapılacaktır. "

Aynı gün gazetelerde yayınlanan "tam sayfa" bir ilanda Kervan Bankerlik Şirketi, mevduat sertifikası karşılığında yıllık gelir oranını yüzde 65'e yükselttiğini açıkladı.

Bu ilanın yanındaki sayfada ise bir bankanın yine "tam sayfalık" bir ilanı vardı: "... Ölçüsüz bir faiz ve vaat savaşının hüküm sürdüğü finans sektörümüzde güvenlik kavramı hiçbir zaman, bugün olduğu kadar büyük önem kazanmamıştır... (Bankamız) mesnetsiz vaatlerle ya

da rakibi kötüleyerek başarı kazanmaya asla tevessül etmeyecektir."

Basında yayımlanan banka ve banker ilanlarında herkes birbirini şikâyet etmeye devam ediyordu: "Önemle duyurulur. Ülkemizin güncel sorunu ekonomisi ve onun en büyük sorunu PARADIR. Parayı tasarruf sahibinden ekonomiye faydalı hale getiren kuruluşlar arasında Bora Bankeri kuruluşlar önemli rol oynar... Faiz için verilebilecek en yüksek oranı da aşarak halkımızın birikimlerini ve yeni düzenlenen sermaye piyasasını tehlikeye düşürmeye kimsenin hakkı olmadığının bilincindeyiz. En yüksek faiz, en güvenli faiz değildir... Borsaş"

"... Sermaye piyasasmda gelir oranları ancak bu piyasanın kendi ekonomik koşulları içinde belirlenebilir. Bunun ötesindeki gelir oranı tesbit ve açıklamaları, tasarrufların sağlıksız ve tehlikeli işlerde kullanılması anlammı taşır. Bu ise, tasarrufun maceraya atılmasıdır..."

Mentaş, önce bu uyanyı yapıyor, ardından da aynı ilanda ekliyordu: "Mentaş, tasarrufçuları bu yönelişlerin olumsuz etkilerinden korumak ve gerçekçi olmayan rakamların yanıltıcılığından doğabilecek zararları bir oranda göğüsleyebilmek düşüncesiyle, gelir (faiz) oranlarım arttırmayı bir görev bilmiştir."

Faiz oranlarının çok artırıldığından yakman, ancak verdiği tam sayfa ilanlarla kendisinin de bu yanşa katıldığını açıklayan Banker Bako'nun sahibi, sahnelerimizin değerli assolisti, bu kitap yazıldığı günlerde dolandıncüıktan aranan Türk Sanat müziği sanatçısı 22 yaşındaki "genç yetenek" Baki Aygün'dü. O günlerin furyası içinde 18 yaşında iken bankerliğe soyunan Bako Baki bu ilanda şöyle diyordu: (Metindeki Türkçe hatalan aynen bırakılmıştır).

"Sermaye piyasamız, Türk ekonomisinin yükünü kaldıramayacağı faiz oranlarına doğru ilerlemeye başladığı bir gerçektir... Bazı bankerler piyasayı tahrip etmekte, kendilerine göre faizi arttırmakta ve bunu bir yanşa çevirmeye çalıştıklan anlaşılmaktadır. Bu yanşın ileride Türk ekonomisine fayda vermeyeceğini onlar da bilmektedirler. Bu şekilde tasarruf sahipleri düşünülmekte gibi görünüyorsa da, ileride doğacak zararlardan dolayı tasarruf sahiplerini de etkileyecektir. BAKO her şeye rağmen bu yarışm içine girmek için değil, sırf kendi mevduat sahiplerimizin zarar görmesini önlemek için bu şekilde hareket eden diğer gerçek borsa bankerleri gibi faiz oranlarını arttırdığımızı duyururuz."

Bankerler ve bankalar basın yoluyla birbirlerini şikâyet etmeyi sürdürürken Maliye Bakanlığı da faiz yanşma "kıyısından köşesinden" katılmaya çalışıyordu. Eylül aymda gazetelerde yer alan ilanlarda

devlet tahvilleri ve hazine bonoları halka tanıtılıyor, bu yolla verilen faizin banka ve banker faizleriyle kıyaslaması yapılıyordu:

"...Hazine bonolarının ve devlet tahvillerinin faizi, yürürlükteki vergiler, ödeme şekli ve vadeler dikkate alındığında yüzde 34 net,faiz, yüzde 51,4... faizin randımanına eşittir."

Devletin bu konuda verdiği ilanlar ise, en büyük puntolarla şöyle başlıyordu:

"Tasarruflarınıza devlet garantisi yalnız T.C. Hazinesi'nin sunduğu devlet tahvilleri ve hazine bonolarında bulunmaktadır."

Devlet daha fazlasını söyleyemiyor, "Ey ahali, paranızı maceraya atmaktan vazgeçin. Durumu ar tık anlayın" diyemiyordu.

YASA DEĞİŞİYOR, SONUÇ DEĞİŞMİYOR

Milli Güvenlik Konseyi, hükümet tarafından hazırlanan ve 2279 sayılı Ödünç Para Verme yasasında değişiklik yapan yasayı 11 Eylül günü kabul etti. Maliye Bakanlığı, ağustos ayı içerisinde Bakanlar Kurulu'na sevkedilen, ancak bazı bakanların "Yumuşak iniş yapalım" gerekçesiyle benimsemedikleri tasarının yerine bu kez yenisini, "daha yumuşağını" sevketmişti.

Yeni yasada, ülkedeki bankerlik işlemlerini denetim altına alacak bazı yeni hükümler getiriliyordu. Örneğin bankerler bundan sonra Maliye Bakanlığından ruhsat alacaklar, valiliklerden aldıkları ruhsatları Maliye Bakanlığı'na yenileteceklerdi. Bunların çalışma alanları, sermayeleri, çalışma yöntemleri ile uyacakları diğer şartlan Maliye Bakanlığı belirleyecekti. Maliye Bakanlığı aynca bankerlerin ödünç para verme işlerinde uygulayacağı faiz oranlarını belirlemeye yetkili kılınıyor ve bu konularla ilgili olarak Bakanlar Kurulu dışındaki mercilere ait yetkilerin tümü Maliye Bakanlığı'na devrediliyordu. Bankerler, bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak bir ay içerisinde Maliye Bakanlığı'na başvurarak yeniden ruhsat alacaklardı.

Milli Güvenlik Konseyi tarafından onaylanan yasada ayrıca bankerlerin basın, radyo, televizyon ve her türlü yayın araçlarıyla yapacakları ilan ve reklamların Merkez Bankası'nm denetiminden geçmesi öngörülüyordu. Yasada yer alan bir diğer hükme göre, getirilen bu zorunluk ve yükümlülüklere uymayan bankerler hakkında yasal işlem yapılacak, ayrıca 100 bin liradan 1 milyon liraya kadar ağır para cezası uygulanacağı gibi bu kuruluşlar Maliye Bakanlığının talebi üzerine valiler tarafından bir ay süreyle geçici olarak kapatılabilecekti. Bu yasanın uygulanmasını, Maliye Bakanlığı tarafından görevlendirilecek denetim elemanları uygulayacaktı.

Bu yasanm hemen ardından Maliye Bakanlığı yeni bir tebliğ yayınladı. Bu tebliğde yer alan hükümlerde bankerlerin "Bankalar kanunu ile münhasıran bankalara verilmiş görevleri yapamayacakları" öngörüldü. Başka bir deyişle, bankerler bundan sonra çek ve bono karşılığında mevduat toplayamayacaklar ve bunun karşılığında faiz veremeyeceklerdi. Bankalar Kanunu, mevduat toplama yetkisini sadece bankalara vermişti. Aslında bu hüküm sadece "piyasa bankerlerini" ilgilendiriyordu. Özellikle Ankara' da yoğunlaşan bu

bankerler sadece sermayeleri kadar parayı kredi veya ödünç olarak verebileceklerdi. Kastelli gibi borsa bankerleri ise Sermaye Piyasası yasası uyarınca menkul kıymetlerin alım satım işleriyle uğraşmaya devam edebileceklerdi. Maliye Bakanlığı tebliği, bankerlerin verecekleri ödünç para için de faiz sınırlaması getiriyordu. Bankerlerin aldığı faiz, banka kredilerinde uygulanan faizi geçemeyecekti.

Eylül aymda çıkarılan yasa ve buna bağlı olarak yayınlanan Maliye Bakanlığı tebliği, çeşitli çevrelerde çeşitli tepkiler yarattı.

Cevher Özden (Banker Kastelli): "...Dürüst ve garantisi olan bankerler önümüzdeki dönemde talepleri karşılayamayacaklardır. Yasada yapılan değişiklikleri sevinçle karşılıyoruz. Ancak bu yasa değişikliği yanmda çok sıkı mali kontrolün gerektiğine inanıyoruz. Aksi halde piyasalarda çok feci olaylara tanık olabiliriz."

Mehmet Gün Çalıka (Meban Genel Müdürü): "...Maliye Bakanlığı bu yasaya göre, faizleri tespit ederken bilinçli bir hesap yapmazsa piyasalarda ciddi sorunlar doğabilir... Son haftalarda faiz tırmanışını körükleyen ve bankerlik piyasasını dejenere eden kuruluşların yara alması kaçınılmazdır."

Mehmet Yazar (Türkiye Odalar Birliği Başkanı): "...Bankerlik sistemini belli kriterlere bağlayan hükümleri olumlu, fakat devletin faiz hadlerine ve reklamlara kadar inen müdahale yetkisini hatalı buluyoruz."

Turgut Özal: "Bu kanunu bir devlet müdahalesi ya da izlenen ekonomik politikalara ters bir şey olarak görmemek lâzımdır. Hadise dengesiz bir faiz yarışına doğru gidiyordu. Bu da tabii, dpğru bir şey değil."

Kaya Erdem: "Son zamanlarda bakanlık olarak, banker ilanlarının büyük ölçüde arttığına tanık olduk... Bu firmaların (bankerlerin) ciddiyetini sağlamak için daha iyi disipline alınması gerekiyordu. Bakanlık olarak bu firmalar (bankerler) hakkında fazla bilgimiz yoktur. İkinci amacımız, bunların ilanlarının bir ölçüde doğruluk derecesini anlamaktı. Bunun için de ilanlar Merkez Bankası'nın iznine bağlandı. Üçüncü amaç da, bu firmalarm (bankerlerin) bugüne kadarki faaliyetleri ve iş hacimleri hakkında bilgi sahibi olmaktır... Mevduat toplama işini bankalar yapar. Bu konudaki yetki de Bankalar Kanunu ile zaten bankalara verilmiştir. Bankerlerin faaliyeti yine devam edecek, yalnız belirli bir nizam içerisinde sürecektir."

Maliye Bakanı Kaya Erdem, aslında bu sözleriyle, bankerlerin

çalışmaları konusunda elinde hiçbir bilgi olmadığını, bunların o güne kadar Bankalar Yasası'na aykırı bir biçimde mevduat topladıklarını itiraf etmiş oluyordu. Bu konuda çıkarılan yasa ve onu izleyen tebliğin artık hiçbir şeyi değiştirmesi mümkün değildi. Atı alan, Üsküdar'ı çoktan geçmişti. Nitekim bankerler bundan sonra da, çökünceye ve batıncaya kadar eski uygulamalarını sürdüreceklerdi. Sadece, bunların basın ve TRT'ye verdikleri ilanların metinleri önceden Merkez Bankası'nın onayından geçecekti.

Kaya Erdem'in bu demecinin gazetelerde çıktığı gün basın yine çarşaf gibi 'banker, banka ve faiz ilanlarıyla doluydu. Bunlardan biri ise işin kolay mı bulmuştu. Faiz değil, "Aylık kâr payı avansı" verdiğini duyuruyordu... Hem de aynı gazetenin üç ayrı sayfasında birden.

"Uzun lafın kısası, hedef ihracat seferberliği. Esasen akıl, idrak, iz'an ve ihata, tasarruf sahibini Yağmur Ticaret Kollektif şirketine getirmektedir. Filhakika,

1. Faiz yerine aylık net kâr payı avansı alıyorsunuz. Zira biz banker kuruluş değiliz.
2. Milli ekonomimize katkı şeref payı kazanıyorsunuz. Çünkü ihracat gayretlerimize paranızla iştirakte bulunuyorsunuz.
3. Hükümetimizin liberal para kredi prensiplerine müştereken /e saygı ile uygun tatbikat sağlıyoruz. Ayda yüzde 9 kâr payı avansı ile yuvanıza yan gelir temin ediyorsunuz."

BANKER TARTIŞMASI BÜYÜYOR

Eylül ayının ortalarında Türkiye'de banker tartışması büyüyordu, örneğin 19 Eylül 1981 tarihli Milliyet gazetesi manşetini bu konuya ayırmıştı. Ancak ortaya bir de başka husus çıkmış ve getirilen yeni uygulamalarda pek çok noktanm belirsiz olduğu anlaşılmıştı. Herkes ne yapılması gerektiğini birbirinden öğrenmeye çalışıyordu. Ertuğrul Soysal o gün Milliyet'te şunları yazıyordu:

"Tebliğlerin çıktığı gün ve geceler vatandaşa doğru bir haber ve yorum sunabilmek için gazetelerin telaşı görülmeye değerdi. Bankere para yatırmış Türk insanı, tasarruflarının akıbetini öğrenebilmek için gazetlere ve banker kuruluşlarına soru yağdırıyordu. Parası ne olacaktı? Gelirini almaya devam edebilecek miydi? Parasını geri istese acaba verirler miydi? Banker kimdi? Borsa bankeri, piyasa bankeri, finansman kuruluşu, menkul değerler ne idi? Nitekim, halka bir şey söylemeyen tebliğler TRT ve basında inanılmaz derecede değişik yorumlara neden oldu.

Böylesine kritik ve bir tek günde skandal doğurabilecek bir konuda yeni bir uygulama getiren bürokrasi acaba hazırladığı metni iki kişiye okutup ne anladığını sormak gereğini duymaz mıydı?

Bilmece bir iki gün sonra çözülmeye başlandı. Ama şu satırları yazdığım sırada saym Maliye Bakanı televizyonda açıklamalar yaparken, piyasada faizle para alıp satanlar ve karşılığında çek veya senet verenlerle hisse senedi ve tahvil pazarlaması yapan borsa bankerleri arasmda bir ayırım yapmıyor ve vatandaşın kafasındaki sayısız soru cevapsız kalıyordu."

Aynı gün, (19 Eylül) Milliyet gazetesinin konuyla ilgili "Banker Tartışması Gittikçe Büyüyor" başlıklı manşet haberi aynen şöyle başlıyordu:

"Ödünç Para Verme yasasında yapılan değişiklik uyarınca Maliye Bakanlığı'nm yayınladığı tebliğ üzerinde tartışmalar sürerken, piyasa bankerlerinde toplanan ve en az 15 milyar lira olduğu tahmin edilen tasarrufların sahipleri, gelişmeleri merakla izlemeye başladılar. Bu arada borsa bankerlerinin piyasa bankerleri aleyhinde verdikleri demeçler tasarruf sahipleri arasmda endişe yarattı. Maliye Bakanı Kaya Erdem'in de demeçlerinde bu konuya açıklık getirmeyişi, tereddütleri arttırdı."

Haberin devamında ise piyasa bankerlerinin konuya ilişkin görüşleri yer alıyordu. Bu görüşlerdeki kargaşa, anlamsızlık ve çelişkiler Türkiye'de banker olayının düzeyini gözler önüne sermeye zaten yetiyordu:

Banker Aktürk: "Piyasa bankerleri mevduat toplayamaz demekle piyasa bankerleri piyasadan sürülmek mi isteniyor, yoksa 100 bin liranın faizi ile geçinmek isteyen vatandaş mı cezalandırılmak isteniyor? Bunu anlayamadık. Mevduatlarının bankerlere kayması yüzünden bankalar bankerlerle mücadeleye başladı. Sorunun temelinde bu vardır."
Banker Murat: "Ben mevduat toplamıyorum. Sadece para sahibiyle para almak isteyeni karşılaştırıp gayrimenkul göstermek suretiyle arada komisyon alıyorum."
Banker Cemal Tümer: "Sadece kredi veriyorum. Para toplamıyorum. Bence uluorta yüksek faizle halkın paralarını almak için türemiş olanların para toplamaları bu yasayla engellenmiştir."
Bankerler Birliği Demeği: "Bankerlere ruhsatlan 2279 sayüı ödünç Para Verme İşleri Kanunu uyarınca verilmiştir. Maliye Bakanlığı ise bankerlerin bankalann görevini yapamayacağı ve mevduat toplayamayacajı hükmünü bir tebliğ ile gündeme getirmiştir. Bu durumda yasa ile verilen bir hakkın tebliğ ile geri alınması mümkün olamayacağma göre tasarruf sahiplerinden para toplama işlemi sürdürülmektedir."
Banker Ünal Gür: "Kredi veriyor, mevduat toplayamıyorum. Yeni çıkan kanunu tasvip ediyorum."
Banker Oğuz Şehirlioğlu: "Ben kendi paramı işletiyorum. Bugüne kadar Vilayet'ten izin alıyordum. Bundan sonra Maliye'den izin alacağım. Bu arada borsa bankerleri Sermaye Piyasası Kanunu'ndan memnunuz derken yalan söylüyorlar. Gerçekte memnun olmaları mümkün değildir, çünkü kendileri de para ticareti yapıyorlar."
Banker Hasan Dinçer: "Faiz hadlerini serbest bırakan ve 1980 yılında yürürlüğe giren kararname yürürlükte iken bu tedbirlerin alınması yasalara aykırıdır. Bu tedbirler piyasayı etkilemeyecektir ve el altmdan para alışverişi yine sürecektir. Ekonominin gereği budur."
Ali Gürel (Banker Coşkun Genel Müdürü): "Her şeyden önce, borsa bankerlerinin piyasa bankerlerini (tefeci) olarak nitelendirmeleri yasaya aykırıdır. Bu, yasalara göre açıkça bir suçtur."

19 Eylül günü, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar Ankara'da bankerlerle bir toplantı yaptı ve onlara, bundan sonra verecekleri ilanları Merkez Bankası'nın nasıl denetleyeceğini anlattı. Ancak yeni getirilen mevzuatla ilgili olarak bankerlerin pek çok sorusu vardı. Şıklar bu sorulan şöyle karşıladı:

— "Valla kardeşim, gidin bütün bunları Maliye Bakanına sorun. Bu işle bizim Merkez Bankası olarak ilgimiz yok. Tebliğ onların tebliği. Bu ilan işini de bizim imkânlanmız daha fazladır diye bize verdiler. Sizin ilanlannızı denetlemek bizim işimiz mi? İnşallah Maliye Bakanlığı da sizinle bir toplantı yapar ve sizin tereddütlerinize açıklık getirir."

Bankerler Birliği Başkanı emekli Albay Hüsnü Göçmenoğlu bu konuşmadan sonra Maliye Bakanına bir telgraf çekti ve kendilerini kabul edip görüşmesini istedi. Ancak Göçmenoğlu bu telgrafına cevap alamadı.

Bankerlerle yetkililerin konuşacağı bir şey kalmamıştı. İşin nereden geldiğini ve nereye doğru gittiğini hem o yetkililer, hem de bankerler çok iyi biliyorlardı.

VATANDAŞ KUMAR OYNAMIŞTIR

20 Eylül pazar sabahı gazeteci, Kaya Erdem in evine telefon etti.

— "Kaya Bey, nasılsınız? Sizi tatil gününüzde rahatsız ettim... Bu banker konusu çok güncel oldu. Bu işin sonu nereye varacak? Ne diyorsunuz?"

Maliye Bakanı bu konuda hem çok dolu, hem de çok dertliydi. Anlatmaya başladı:

— "Tefecilik yasalarımıza göre suçtur. Bundan sonra gizli çalışırlarsa onu da önleriz. Bu çok hassas bir konu olduğu için üzerinde dikkatle durduk ve çalıştık. Bu işlemleri altı ay sonra yapsaydık daha çok vatandaşımızın canı yanacaktı...
— Peki ama saym Bakan, bunlar halen de para toplamaya devam ediyorlar.
— Eğer bundan sonra gizlice para toplamaya kalkışırlarsa 6 ay ile 2 yü arasmda hapis cezası vardır ve bankerlerin bunu göze almaları gerekir. Bizde vatandaş kendisini maalesef korumuyor. Evinin kapısını bacasmı kapıyorsun ama yine de hırsız giriyor. Böyle bir durumda devletten şikâyetçi oluyor muyuz? Bu olayda evin her tarafı açık bırakılmış ve hırsız girmiş. Şimdi devlet suçlanıyor, bizim tasarruflarımız ne olacak diye..."

Telefonda gazeteci soruyor, Kaya Erdem anlatmaya devam ediyordu:

— "Tefeci banker piyasasmm batak olup olmadığını henüz bilmiyoruz. Onun için, bu konuda uluorta ve bilmeden yapılan suçlamalar zararlı olmaktadır. Bu kişi ve kuruluşların yüzde 90'ı belki de sağlamdır. Bu durum, ruhsatlar yenilenirken ortaya çıkacaktır. Bunların batak olduğunu söylemek şimdiden mümkün değildir. Aksi halde piyasada panik yaratırız. Maliye Bakanlığı bu konuya el atmakla olumlu bir iş yapmıştır...
— Peki Kaya Bey, bankere para yatıran yurttaşların durumu ne olacak? Hükümetin bir yetkilisi olarak bu konuyu nasıl değerlendiriyorsunuz?
— Eğer tasarruf sahipleri bunlara paralarmı sadece bono, senet karşılığı yatırdılarsa devlet olarak biz ne yapabiliriz? Bu işin sonu zaten biliniyordu. Bu bankerler özellikle son bir ay içerisinde papatya gibi artınca bu önlemleri almak zorunlu olmuştur. Bankerler tahvile,

mevduat sertifikasına yüzde 50 faiz verirken, bono karşılığında yüzde 120 veriyordu. Banker piyasası dışında aldatma, dolandırma yok mudur? Bunların ilanları şimdi denetim altına alınmış ve kısıtlanmıştır. Önceden bin kişiyi aldatabildilerse, bundan sonra bir kişiyi aldatabileceklerdir."

Maliye Bakanı Kaya Erdem demecinin burasında, Türk ekonomi tarihine geçen ve daha sonra kamuoyunda tartışması çok yapılan ünlü sözlerini söylüyor ve gazeteci bunları da "aynen zaptediyordu":

— "Vatandaş, üç beş kuruş fazla kazanabilmek için kumar oynamıştır."

Kaya Erdem çok ilginç sözler söylemişti. Acaba bu konuyla ilgili olan başka yetkililer ne diyordu?

Gazeteci yine telefonun başına geçti ve bu kez, ülkenin mali konularıyla uğraşan en üst düzeyde yetkililerden birini daha evinden aradı. Aynı soruları tekrar sordu:

— "Bu banker işi pek iyiye gitmiyor galiba "..." Bey. Anladığım kadarıyla da bu işin bu kadar büyümesine siz Maliye Bakanlığı olarak neden oldunuz.
— Bak arkadaş, banker furyasının, banker enflasyonunun ve banker anarşisinin nedeni Maliye Bakanlığı değildir. Bunları kimin yarattığını gidip ruhsatları veren valiliklerle Ticaret Bakanlığı'na sormak gerekir. Biz bundan sonra ölecek olanları kurtarmak istedik. Ölen ölmüştür ve bizim devlet olarak bu konuda yapabileceğimiz hiçbir şey yoktur. Bu işin sonu zaten yoktu. Banker topladığı paralan sağlam yere yatırdıysa mesele yoktur. Ama kumarda yediyse tasarruf sahibi parasını nasıl olsa geri alamayacaktı.
— Peki bu işin sonu ne olacak?
— Bu yasa çıkmasaydı sonu ne olacaksa şimdi de o olacak... Yalnız, benim şimdi bir ricam var. Devlet memuru olarak bizim demeç vermemiz biliyorsun yasaktır. Bir şeyler yazacaksan, aman benim adımı kullanma. Benim ağzımdan falan bir şey yazıp da başımı derde sokma."

Gazeteci hemen daktilosunun başına oturdu. Artık başka kimselerle görüşmeye gerek kalmadığını düşünerek Kaya Erdem'in ve adının açıklanmasını istemeyen yetkilinin söylediklerini yazmaya başladı. Yazı, yarım saat sonra Milliyet Ankara bürosunun teleksinden İstanbul merkezine geçiyordu. Bomba ertesi gün herhalde patlayacaktı. Bankerler konusunda ilk kez iki yetkili bu kadar açık seçik konuşmuşlar ve gerçek durumu dile getirmişlerdi.

Ancak, o ne? Ertesi gün (pazartesi) gazetede bu konuyla ilgili tek satır bile yoktu. Gazeteci İstanbul'u aradı:

— "Ne oldu bizim yazı?
— Yarın kullanacağız. Şimdi Bedri o konuyla ilgili bir karikatür de çiziyor. Çok daha iyi bir biçimde patlatacağız."

22 Eylül Salı sabahı, gazetecinin ev telefonu erken saatlerde acı acı çaldı. Telefonu açmak için yataktan fırlayan karısı gazeteciyi uyandırmaya çalışıyordu:

— "Emin kalk, seni bakan arıyormuş...
— Ne bakanı bu saatte yahu? Saat kaç?
— 8'i geçiyor...
— "hungrzzxuuuiihhhh."
— "Alo, Emin Bey, saym bakanım görüşecekler efendim, bağlıyorum."

Gazeteci henüz kendinde bile değildi.

— "Hangi bakan hanımefendi?"
— "Sayın Maliye Bakanımız efendim."
— "Kaya Bey günaydın."

Ancak Kaya beyin telefonun ucundaki durumu farklıydı. Selamsız sabahsız bağırıyordu:

— "Sen ne yaptığmı zannediyorsun? Ayıp değil mi? Gazetecilik mi bu? Ben sana telefonda böyle mi söyledim?
— Efendim bir dakika. Ne olmuş?
— Ayıptır ayıp. Böyle şey yapılmaz."

Gazeteci sabah sabah yediği bu fırçadan sonra kendine gelmeye başlamıştı. Ancak gazeteyi henüz görmediği için Kaya Erdem'in niçin bağırdığını da anlayamıyordu. Halim selim, efendi, sessiz bir insan olan Kaya Erdem sanki çıldırmıştı. Gazeteci "Beyefendi, bir dakika." dedikçe Maliye Bakanı nefes almadan bağırmaya ve azarlamaya devam ediyordu.

Biraz sonra "Çaaat" diye bir ses duyuldu. Hayatında ilk kez, telefon gazetecinin suratına kapanmıştı.

22 Eylül Salı günü, Maliye Bakanı Kaya Erdem hayatının en telaşlı ve kızgın günlerinden birini yaşıyordu. Bankerler konusunda verdiği demeç ve Bedri Koraman'ın bu konuyla ilgili karikatürü Milliyet gazetesinde "10 sütun manşetten" verilmişti. "Erdem: Halk Kumar

Oynamıştır" başlığı ile verilen haberin yanında Koraman'ın büyük bir karikatürü vardı. Burada Kaya Erdem elindeki büyük bir kılıcı sallıyor ve "ölen ölür, kalan sağlar bizimdir" diyor, yanda ise para kasasının üzerine kurulmuş bir tefeci ile yerde bitkin durumda yatan çok sayıda sade vatandaş görülüyordu. Maliye Bakanı, sabah Milliyeti eline alıp da demecini okuyunca çileden çıkmıştı. Şimdi ne yapacaktı?

Doğru Başbakan Bülend Ulusu'ya gitti:

— "Sayın Başbakanım, ben aslında bu sözleri söylemedim. Beni söylemiş gibi göstererek yazmış. Şimdi banker piyasasında ciddi bir panik olabilir Bunlar zaten en küçük bir panikte batıp gider... Bir şeyler yapmak gerekiyor.
— Ben de okudum gazeteden. Aslında fazla telaşlanacak bir şey yok. İçindeki laflar fena değil Ne yapılabilir bu durumda?
— Efendim bakayım, ben arkadaşlarla bir konuşup size haber vereyim."

Kaya Erdem, Başbakanın yanından çıktıktan hemen sonra Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu'nu aradı... Evliyaoğlu soruyordu:

— "Yahu Kaya, sen nasıl söyledin bu sözleri?
— Ben bunları söylemedim. Söylemediğim şeyleri yazmış. Ben televizyona bir demeç verip bunu yalanlasam olur mu acaba?
— Valla Kaya istersen ver ama, bir gazeteyi karşına almak da pek iyi olmayabilir. Sonra işin üzerine daha fazla giderler bunlar. Demeci iyi ayarlamak lâzım... Çünkü çok hassas bir konu... Kaya, sen bana 15-20 dakika izin ver de, ben Orhan Tokatlı ile bir konuşayım. Bakalım o ne diyor?"

22 Eylül Salı günü, Maliye Bakanı'nın "Halk kumar oynamıştır" sözünden sonra Ankara'da kamuoyunun hiç bilmediği telaşlı saatler yaşanıyordu. Maliye Bakanlığı'ndan TRT'ye telefon ediliyor ve "Sayın bakanın bir açıklama yapmak istediği" belirtiliyordu. Devreye Devlet Bakanı İlhan Öztrak, TRT Genel Müdürü Macit Akman, TRT Haber Dairesi Başkanı Tayyar Şafak da girmişlerdi. Kaya Erdem'in Milliyet'te çıkan sözleri tekzip edeceği belirtiliyor, ancak Tayyar Şafak bu istemlere karşı çıkıyordu:

— "Sayın Genel Müdürüm, böyle bir şeyi devletin yayın organı olarak biz yapamayız. Kaya Bey'in sözleri Milliyet'te çıkmışsa, yalanlamayı o gazeteye gönderir. Tekzip müessesesi çalıştırılacaksa o gazete kullanılır. Biz TRT olarak bu işe girersek çok büyük yara alırız."

Uzun görüşmelerden sonra Macit Akman devreden çıkıyor, Tayyar

Şafak'ın gidip İlhan Öztrak'la konuşmasını öneriyordu. Akman, Haber Dairesi Başkanı'na hak vermişti.

Tayyar Şafak, durumu İlhan Öztrak'a da anlatıyor ve TRT'nin böylesine bir "yalanlama" işine karışmasının mümkün olmadığını tekrarlıyordu. Öztrak o zaman Şafak'tan şunu istiyordu:

— "Ben de arada kaldım. Senden hem ağabeyin, hem de hocan olarak ricam, git bu konuyu Kaya Erdem'le konuş."

Telefonda ve yüz yüze konuşmalar uzuyordu. Kaya Erdem'in Milliyet'te çıkan sözleri nasıl tekzip edilecekti? Öğle saatlerinde Turizm Bakanı Evliyaoğlu, Milliyet Ankara Temsilcisi Orhan Tokatlı'yı aradı:

— "Yahu Orhan, bu Emin Çölaşan ne yaptı yahu? Kaya'nm söylemediği sözleri onun ağzındanmış gibi yazmış. Şimdi TRT'de bu sözleri tekzip edecek. Böyle bir şey söylemediğini açıklayacak. Haberiniz olsun. İsterseniz siz bir açıklama yapıp durumu düzeltin.
— Sayın Bakanım, Kaya Bey neyi yalanlayacak? Emin'le telefonda konuşmuşlar.
— Konuşmuş da, bunları söylememiş.
— Valla sayın Bakanım, Emin o konuşmayı aynen teybe almış. Hatta ekonomiye zarar vermesin diye de bazı bölümlerini çıkarmış. Eğer böyle bir yalanlama yapılırsa biz de bandı aynen açıklamak durumunda kalırız. Sizin de bu durumdan haberiniz olsun.
— Haa, bunu öğrendiğim iyi oldu. Ben Kaya ile tekrar konuşurum."

Evliyaoğlu, bu konuşmanın hemen ardından, Kaya Erdem'i bir kez daha aradı:

— "Kaya, bak kardeşim senin söylediklerini olduğu gibi banda almışlar. Haberin olsun. Siz yalanlama yaparsanız biz de bandı aynen açıklarız diyorlar."

Kaya Erdem, Milliyet'te çıkan sözlerini tekzip etmekten vazgeçti. Televizyona başka bir konuda kısa bir açıklama yaptı.

Necdet Calp (O günlerde Başbakanlık Müsteşarı) anlatıyor:

"Kaya Erdem'in Milliyet'te (Vatandaş kumar oynamıştır) sözünü söylemesinden bir süre önce Özal'ın odasında ödünç Para Verme Kanunu'nda yapılacak değişiklikleri konuşuyorduk. Kaya Bey orada dedi ki: "Kumar oynadılar ve kaybettiler. Hükümet olarak biz ne yapalım?." Ben de dedim ki "Kaya Bey, siz bir devlet adamısınız. Bu şekilde konuşmanız doğru değildir. Bunun tedbirlerini daha önceden

almış olması gereken kişi sizdiniz." Özal bizim bu tartışmamızı dinledi ve hiç tepki göstermedi. Kaya Erdem'in aynı lafı bir süre sonra Milliyet'te çıkınca kendi kendime "Bu adam şaşırmış mı yahu?" dedim."

GÜÇSÜZLER SİLİNİP GİDECEK

Maliye Bakanı Kaya Erdem, Milliyet'te yayınlanan "Bankere para yatıran vatandaş kumar oynamıştır" sözlerinin bu piyasada yaratacağı olumsuz etkileri giderebilmek amacıyla o gün bir demeç verdi

— "Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nda yapılan değişiklikler, yasalara uygun biçimde çalışan kuruluşlar (bankerler) yönünden endişeye yol açacak bir durum olmadığını ortaya koymuştur. Yeni düzenlemeler bu yasanın kapsamına giren alanlarda faaliyet gösteren kuruluşların (bankerlerin) yetkililerince de olumlu karşılanmıştır. Yasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra geçen bir hafta içerisinde, yurttaşlar açısından da bir güven ortamının sağlanmakta olduğu gözlenmektedir."

Aynı gün, İzmir'de Kuveyt'li bankerlerle görüşmeler yapan Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar da görüşlerini açıkladı. Ancak Şıklar'ın görüşleri, Kaya Erdem'in söylediklerinden biraz daha farklıydı. Merkez Bankası Başkanı, "güven ortamından" pek söz etmiyordu:

— "Bankerlerin beyanname verip ruhsatlarını yenileme süreleri 15 Ekim günü sona erecektir. 15 Ekim'den sonra güçlü olan bankerler ayakta kalacak, güçsüz olanlar ise silinip gidecektir."

Osman Şıklar bu sözleriyle belki de, "Bir süre sonra bütün bankerler silinip gidecektir, haberiniz olsun" demek istiyordu. Özellikle piyasa bankerleri arasmda "güçlü banker" olmadığmı ve bunların bir süre sonra batacaklarını Turgut Özal ve Kaya Erdem' le birlikte bilenlerden biri de Osman Şıklar'dı.

İHBAR MI VAR?

Türkiye'de bankacılık Kesimi, yüksek faiz ve bankerlik olayının tartışıldığı günlerde İstanbul'un ünlü sanayicileri arasında başka bir söylenti yoğun biçimde dolaşmaya başlamıştı. Bu söylentilere göre, adları çok iyi bilinen bazı sanayiciler, yine adları çok iyi bilinen başka bazı sanayicileri Milli Güvenlik Konseyi'ne ihbar etmişlerdi. Söylenti giderek yayılıyor, adları Türkiye'de olduğu kadar yurt dışında da bilinen büyük sanayici ve iş adamlarımızın görkemli işyerlerinde ve villalarmda hep bu konudan söz ediliyordu.

— "Yahu, duydun mu ihbar hikâyesini?
— Duydum da, kim kimi ihbar etmiş?
— Bana gelen habere göre Ali Koçman İstanbul Sanayi Odası Meclisi'ni ihbar etmiş.
— Kime ihbar etmiş?
— Valla onu ben öğrenemedim ama öğrenmeye çalışıyorum.
— Peki, neyi ihbar etmiş?
— Dur bakalım, onu da öğrenmeye çalışıyorum."

Bir başka yerde, başka ünlü iş adamlarımız yine aynı konuyu tartışıyorlardı:

— "İhbarı Ali Koçman yapmış. Demiş ki, Paşam siz Ankara'daki Meclis'i kapattmız ama İstanbul'da bir başka Meclis var, orada açıkça politika yapılıyor ve sol görüşler ortaya atılıyor. Bankaların devletleştirilmesi bile isteniyor. Hem de bazı iş adamları tarafından. Aynen böyle demiş...
— Murtaza Çelikel'i mi kastetmiş?
— Herhalde öyle... Sanayi Odası Meclisi'nde bankaların devletleştirilmesini o istedi."

Türkiye'nin en büyük iş adamları da dahil olmak üzere, İstanbul'daki bütün sanayicilerin üye olduğu İstanbul Sanayi Odası'nın bir de 80 üyeden oluşan "Meclis"i vardı. Bu Meclis, Sanayi Odası'nm adeta gözü kulağı idi. Bütün önemli konular burada görüşülür, kararlar burada alınırdı, Özal politikalarının amansız karşıtı Murtaza Çelikel de bu Meclis'in bir üyesiydi.

Söylediği bazı sözler ve özellikle bankaların devletleştirilmesini istemesi nedeniyle Ali Koçman'ın kendisini ihbar ettiğine ilişkin söylentiler Murtaza Çelikel'in de kulağına gelmişti. Şimdi Çelikel hemen ortaya çıkıp bir demeç vermek ve Ali Koçman'dan bunun

hesabmı sormak istiyordu. Ancak İstanbul Sanayi Odası Başkanı Şaban Çavuşoğlu, Meclis Başkanı İbrahim Bodur ve diğer bazı sanayiciler Çelikel'i durdurmaya çalışıyorlardı:

— "Sen dur bakalım arkadaş. Bu iş hem çok ciddi bir iştir, hem de çok hassas bir konudur. Öyle uluorta çıkış yapılması son derece zararlı olabilir. Bu konuyu hep birlikte çok iyi düşünmemiz gerekir.
— Ne yapabiliriz?
— Ali Koçman'a oturup bir mektup yazalım ve bu davranışının hangi anlama geldiğini soralım.
— Ya böyle bir şey yapmadıysa?
— Yapmış canım... Yaptığı kesin...
— Kim imzalayacak mektubu?
— Mademki şikâyet edilen yer Sanayi Odası Meclisi'dir, o halde bu kuruluşun Başkanı İbrahim Bodur Bey'in imzalaması gerekir. Öyle değil mi, beyefendi?
— Doğrudur efendim. Aynen katılıyorum."

MEKTUP HAZIR

Büyük iş adamı, İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı İbrahim Bodur'un imzasını taşıyan mektup, ünlü iş adamı TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ali Koçman'a 22 Eylül 1981 günü (Maliye Bakanı'mn "Vatandaş kumar oynamıştır" sözlerinin Milliyet'te yayınlandığı gün) elden teslim edildi. Teslim edenler arasında İstanbul Sanayi Odası Başkanı Şaban Çavuşoğlu ile iş adamı Refik Baydur da vardı. (Bu mektupta adı geçen komutanın olayla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen, konunun hassas olmasmı dikkate alarak adını vermeyeceğiz. E. Ç.) Örneği kitabın Ek'ler bölümünde olan bu mektup aynen şöyleydi:

"Sayın Ali Koçman,
TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Ali Bey,
Geçen hafta cumartesi günü (19.9.1981), inanılır ve güvenilir bazı kaynaklardan öğrendiğimize, göre sizin sayın (.....) komutana Türkiye'mizin en büyük kanuni kuruluşu olan İstanbul Sanayi Odası Meclisi'mizi kınayan, kötüleyen bir beyanınız ve açık şikâyetiniz olmuş. Bana ifade edilenlere göre bu şikâyetlerinizi sonunda şu cümlenizle de hülasa etmişsiniz: "İstanbul Sanayi Odası Meclisi sizin kapatmış olduğunuz Meclis'ten çok daha kötü ve berbat bir Meclis'tir. Derhal onu da kapatmanız gerek." Evvela şunu ifade etmek isterim ki, sizin gibi demokratik parlamenter rejime ve özel kesime inandığını bildiğim, özel kesimin oluşturduğu bir kuruluşun başmda bulunan bir arkadaşın böyle bir davranışta ve ifadede bulunması, her özel sektör mensubunu üzeceği gibi cidden beni de çok üzdü. Sırası ve zamanı gelmişken, özel kesimin öncüsü bazı büyüklerimizin ve sanayici arkadaşlarımızın gayet iyi bildiği fakat sizin bilip bilmediğinizi bilemediğim bir önemli hususu hatırlatmak isterim: Halen yönetim kurulu başkanlık görevini üstlenmiş olduğunuz derneğin (TÜSİAD) kuruluş fikri ve ihtiyacı ilk defa, kötülediğiniz Sanayi Odası Meclisi'nde doğmuş, burada oluşturulmuş, bu Meclis üyelerinin ve önde gelen bazı Oda'mız mensuplarının öncülüğü ile kurulmuştur. Nitekim bendeniz de dahil, halen kapatılmasını istediğiniz bu Meclis'in üyesi olan birçok arkadaşımız TÜSİAD üyesi olup, önemli sayıda Meclis üyesi arkadaşımız da yönetim kurulunuz dahil birçok organlarınızda görev yapmaktadır. Halen düşünemediğim, hatta inanmak istemediğim böyle bir beyanınızın doğru olup olmadığını en az sizin kadar

yakından tanıdığım sayın (.....)'dan da (burada komutanın adı veriliyor) öğrenmem mümkün ise de, şimdilik bunun doğru olmayacağı düşüncesiyle ve ayrıca büyüklerimizin vasiyeti üzerine prensip edindiğim bir yaklaşıma müsteniden, tarafları üzecek yanlış yorum ve ifadelere neden olacak bu gibi önemli hallerde konuyu bizzat kaynağından ve doğru bilenden sorup öğrenmeyi tercih ederim. Bu itibarla da, işbu mektubumla konuyu direkt olarak sizden öğrenmek istiyorum. Aynca ya benim size kadar gelip bir acı kahvenizi içerek, yahut da sizin bana kadar gelip bir tatlı çayımı alıp konuşup tetkik etmemiz mümkün idiyse de, uzun zamandır devam eden önemlice bir rahatsızlığım dolayısıyla maalesef buna imkân bulamadım. Bu sebeple de size bu mektubu yazmaya ve Oda'mız Genel Sekreteri vasıtasıyla özel kurye ile göndermeye karar verdim. Ayrıca böyle önemli ve hassas bir konunun ortada ve lafta kalmaması, daha fazla yanlış yorumlara neden olmaması için yazılı olarak tesbitinde de fayda olacağı kanısındayım.

Sayın Ali Bey, şimdi sizden ricam:
A) Sayın Komutana ve diğer bulunan şahıslara, Oda Meclisi'miz hakkında yukarıda belirtilen şikâyetlerde bulunup, ifadeyi kullandınız mı?
B) Böyle tutum ve davranışta olduysanız, tüm Oda Meclisi'ni ve özellikle manevi şahsiyetimi hedef alan bu şikâyet ve beyanlarınızın nedenini ve gerekçelerini yazılı olarak lütfen açıklamanızdır.

Sizi tanıdığım kadar, bu konuyu bütün açıklığı ile ve gerçek yönleriyle bana izah edeceğinize inanıyorum ve buna gerek de duyuyorum. Çünkü özel kesim mensuplan, hele onun şu veya bu kuruluşunun yöneticisi veya temsilcisi durumunda olan bizlerin onun varlığına ve gereğine ne olursa olsun zerre kadar gölge düşürmemeye, onun gereği hususunda bazı zihinlerde zerre kadar şüphe yaratmamaya özenle ve hassasiyetle dikkat etmemiz gerekir. Bu inanç ve düşüncelerle, derneğinizin kurucu üyesi olarak İstanbul Sanayi Odası gibi en eski, en güçlü ve tüm özel kesim kuruluşlan kadar itibarlı olan bu kuruluşun Meclis Başkanı olarak, onun en üst organı olan Meclis'in tüm üyelerini ve şahsı maneviyesini temsil etmem hasebiyle beni aydınlatacağınızı ümit eder, bilvesile başarı dileklerimle sevgiler sunarım. İbrahim Bodur. İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı.

Bilgi için:
1 — Sayın Vehbi Koç, TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Fahri Başkanı
2 — Sayın Dr. F. Nejat Eczacıbaşı, TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanı
3 — Sayın Şaban Çavuşoğlu, İstanbul Sanayi Odası Yön. Kur. Başkanı.

— Sayın Refik Baydur, İstanbul Sanayi Odası Meclis Baş. Vek.

Not: Bu mektubu 22.9.1981 günü Genel Sekreterimiz ile size gönderecektim. Bu konuyla ilgili olarak saym Şaban Çavuşoğlu ve Sayın Baydur'un sizi ziyaret edeceklerini öğrendim. Bu nedenle cevabınıza intizaren onlarla gönderiyorum."

İbrahim Bodur'un mektubunu TÜSİAD'a Şaban Çavuşoğlu, Refik Baydur ve diğer bazı iş adamları götürdüler ve Ali Koçman'a teslim ettiler. Büyük iş çevrelerinde böyle bir olay ilk kez görülüyordu. Hava gergindi, önce iş adamlarının "sitemli" sözlerini dinleyen ve yüzü sararan Ali Koçman mektubu aldı, zarfı yırttı ve sesli olarak okumaya başladı. Okuması bitince bir süre durdu... Sonra anlatmaya başladı:

— "Evet, ben (.....) Paşa ile bir süre önce Ankara'da konuştum ve kendisine özel sektörün bazı sorunlarını ilettim. Bu konuşmam sırasında söz döndü dolaştı ve İstanbul Sanayi Odası Meclisi'nde bazı iş adamlarının bankalarm devletleştirilmesini istemesine geldi. Ben bu görüşlerin yanlış olduğunu, özel kesimin böyle sözler söylememesi gerektiğini söyledim. Hatta (.....) Paşa da bana o gün "Bu nasıl özel sektördür ki bankaların devletleştirilmesini istiyor" demişti.
— Ama Sanayi Odası Meclisi'ni ihbar etmişsiniz Ali Bey...
— Efendim, ihbar değildir. Sadece orada bu tür görüşlerin ortaya atılmasının çok anlamsız olduğunu söylemeye çalıştım. Yanımızda başkaları da vardı. Onlara da sorabilirsiniz.
— Ali Bey, ne olursa olsun, özel sektör mensuplarının bir sayın komutanın huzurunda böyle sözler söylememesi gerekir. Bunu bizim kadar siz de biliyorsunuz. Aksi halde biz kendi kendimizi yıpratmış oluruz. Bu sözleriniz camiamızda çok büyük tepki yarattı. Birbirimizi böyle ihbar ve şikâyet etmeye başlarsak bu işin sonu gelir mi?"

Konuşma daha sonra "sertleşerek" devam etti.

Ancak konu bu görüşmeden sonra da kapanmayacaktı. Bankaların devletleştirilmesini istediği için "ihbar edildiğini" öne süren Murtaza Çelikel, Sanayi Odası Meclisi'nin ilk toplantısmda konuyu gündeme getireceğini ve bu işin hesabını soracağını söylüyordu. Meclis toplantısında bu konu gündeme geldiği ve tartışması yapıldığı takdirde ertesi gün bütün basının bundan söz edeceğini bilen büyük iş adamlarımız, başta İbrahim Bodur olmak üzere Murtaza Çelikel'i ablukaya almışlardı.

— "Aman Murtaza Bey, gözünü seveyim bu işi unut... Bak, Ali Koçman'a mektup da yazdık ve gerekli dersi verdik. Eğer bu işi bir defa daha ortaya atarsan bütün özel sektör rezil olur. Kol kırılır yen

içinde kalır. Ne olur konuşma."

Meclis toplantısında Murtaza Çelikel'in yakın dostu, iş adamı Fazıl Zobu kendisini "yakından marke etmekle" görevlendirildi ve Çelikel'in yanına oturtuldu. Olayın toplantıda gündeme gelmesi ve basına sızması önlenmişti.

KOÇMAN CEVAP VERİYOR

Bu arada Ali Koçman da, İbrahim Bodur'a cevap mektubunu yazmış ve elden göndermişti. 24 Eylül 1981 tarihli mektup aynen şöyleydi:

"Sayın Başkan,

21 Eylül 1981 tarihli mektubunuzu aldım. Mektup bana Sanayi Odası Başkanı Sayın Çavuşoğlu ve başkan yardımcıları tarafından iletildi. Bu zevatın ve TÜSİAD Yönetim Kurulu üyelerinin katıldığı toplantıda muhtevası konuşuldu. Zannederim çok da isabetli oldu.

Sayın Başkan,

13 Haziran 1981 cumartesi günü zamanın Milli Güvenlik Konseyi.....Orgeneral Sayın .....tarafından görüşmek üzere Ankara'ya çağrıldım. Adı geçen tarihte kendileriyle .....'da mülaki oldum. Konuşmamızın hemen başında bana özel sektörün, bankaların devletleştirilmesine taraftar olup olmadığımı sordu. Böyle bir şeyin savunulmasının özel sektör felsefesine ters düşeceğini ifade ile bu soruyu neden sorduklarını merak ettiğimi söyledim. Bunun üzerine kendisi, görüşmemizden iki gün önce gazetelerde çıkan ve "İstanbul Sanayi Odası Meclisi toplantısında bankaların devletleştirilmesi istendi" başlıklı kupürleri gösterdi ve daha önceki görüşmelerimizde karşılaşmadığım sertçe bir uslupla "Rica ederim Sayın Koçman, işte ifadeleriniz" dedi. Bunun üzerine kendisine "İstanbul Sanayi Odası Meclisi'nde zaman zaman eski Meclis'i hatırlatan eksantrik konuşmalar yapılıyor Sayın Paşam. Bu konu üzerinde tartışmayı bile doğru bulmam," ifadesini kullandım. Kendileri, her zamanki nazik ve anlayışlı tutumlarıyla benimle görüşmek istedikleri diğer konulara geçtiler. 22 Ağustos tarihinde İstanbul Ticaret Odası'nda Sayın Mehmet Yazar'ın başkanlığında yapılan özel toplantıdan çıkarken Sayın Sanayi Odası Başkanı'na "Başkalarından duymanızı istemem... Sayın komutanla aramızda böyle bir konuşma geçti" dedim. Bu sırada Sayın Kuşçulu ve Sayın Baydur da bizimle birlikte bulunuyorlardı.

Sayın Başkan,

Bu konuşmanın geçen hafta Edirne'de yapılan toplantıdan bir gece evvel tekrar ele alındığını ve maalesef fevkalade çirkin bir şekle sokularak size de intikal ettirildiğini mektubunuzdan ve arkadaşlarınızın ifadesinden öğrendim. Şunu hemen ifade edeyim ki, bu tarzda konuşacak ve hareket edecek kadar yanlış adım atmama

taşıdığım mesuliyet manidir. Ayrıca şerefle Başkanlığını yaptığınız İstanbul Sanayi Odası Meclisi'ni de çirkin bir itham karşısında bırakmak bana yakışmaz. Ancak bu değerli kuruluşumuzun çatısı altında bankaların devletleştirilmesi gibi, hür teşebbüs fikrine fevkalade ters düşen beyanların ortaya atılması da, takdir edersiniz ki hiç de hoş olmayan bir hava yaratır ve bunun en yüksek seviyede sorumluluk taşıyan kimseler tarafından dikkate alınması da hepimizi çok zor durumda bırakır. Hür dünyada, bankalarm devletleştirilmesi görüşü, sosyalistlerin inhisarında olan bir iddiadır.

Sayın Başkan,

Bu olayın size intikal ettiriliş tarzı maalesef çok yakışıksız kelimelerin ilâvesiyle olmuş. Buna rağmen üzüntüleriniz, benim üzüntülerim haline gelmiştir. Şahsınıza olaydan dolayı acil tarziyelerimi sunuyorum ve özür diliyorum. Çok genç yaştan beri sizin desteğinizi ve dostluğunuzu hep arkamda bilmişimdir. Galiba bütün noksanımız zaman zaman bir araya gelip ağabey kardeş ilişkileri içinde konuşmamış olmaktır. Bu mektubu yazdıktan birkaç saat sonra Amerika'ya hareket ediyorum. Döner dönmez sizi ziyaret edip vaat ettiğiniz çayınızı içmek ve meseleleri bir kere daha tartışmak fırsatını kullanacağım.

Sayın Başkan,

Bu vesileyle çalışmalarınızda başarılar diler, verdiğim izahatın sizce kabul edilir nitelikte olduğu ümidini muhafaza ederek sıhhat ve afiyet dilerim. Saygılarımla. Ali Koçman.

Suret: Sayın Vehbi Koç, Sayın Nejat Eczacıbaşı, Sayın Şaban Çavuşoğlu, Sayın Refik Baydur."

"Büyük ve ünlü iş adamlarımız" arasında geçen bu olaylardan kamuoyunun hiçbir zaman haberi olmadı.

PARA TOPLAMAYA DEVAM EDİYORUZ

Bankerlik alanında yeni düzenlemeler getirilmiş, birkaç gün önce yeni bir yasa çıkarılmış, bunu izle yen tebliğler yayınlanmıştı. Getirilen yeni hükümlerde bankerlerin "Münhasıran bankalara verilmiş görevleri yapamayacakları ve yetkileri kullanamayacakları" öngörülmüştü. Bunların başında "mevduat toplama", yani para toplama geliyordu. Bu yetki, Bankalar Yasası ile sadece bankalara verilmişti.

Buna karşın, Bankerler Demeği Başkanı Hüsnü Göçmenoğlu 23 Eylül günü bir açıklama yapıyor ve mevduat toplamaya devam ettiklerini bir kez daha kamuoyuna duyuruyordu:

— "Bankerler mevduat toplamaya devam etmektedir. Bunu yasaklayan bir hüküm mevcut değildir, özellikle geçtiğimiz perşembe günü bankerlere büyük bir para akışı olmuştur."

Ortada bir şeyler olup bitiyordu ama hiç kimse "olacakları" söyleyemiyordu. Aynı günlerde Maliye Bakanlığı'nın hesap uzmanları bankerleri denetlemeye başlıyorlardı.

Yine o günlerde, TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ali Koçman, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'a faiz yükünün sanayicinin kaldıramayacağı boyutlara ulaştığını, bütün yatırımların durduğunu söylüyor, "Turgut Bey, banker olayı iyiye gitmiyor. Bunun bir felaketle sonuçlanacağından korkuyorum" diyordu, Özal ise Koçman'a şöyle diyordu:

— "Enflasyonu aşağıya çekebilmek için ilk tedbir tasarrufları arttırmaktır. Bankerler bunu yaptılar... Memlekette banka sistemi çarpık. Ben ne yapayım? Biz kimseye paranı şuraya yatır demedik ki... Fazla faize tamah eden, bunun riskini de göze alır."

Basında banka, banker ve yüksek faiz ilanları yine tam sayfa yer almaya devam ederken, bazı kuruluşlar "işin nereye gittiğini" kamuoyuna açıkça duyuruyorlardı. 25 Eylül günü "tam sayfa" yayınlanan bir Akbank ilanı, Kaya Erdem'in deyimiyle "Kumar oynayan" vatandaşı uyarıyordu.

"Tasarruf sahibini maceraya karşı uyarırken haklıydık. Gelişmeler bizi

doğruladı. Uyarı görevimize devam ediyoruz. Zararın neresinden dönülse kârdır... Görünen köy kılavuz istemez... Tasarruflarınız için seçeceğiniz kuruluşun gücünü etraflıca araştırınız. Son pişmanlık fayda vermez..."

ÖZAL YİNE IMF'DE...

Eylül ayının son günlerinde Washington'da IMF ve Dünya Bankası'nm ortak genel kurul toplantısı vardı. Bu toplantılarda, özellikle Türkiye gibi bu kuruluşlarla yoğun ilişkilere girmiş ülkeler için önemli temas ve kulisler yapılır, toplantılar düzenlenirdi. Dünyanın bellibaşlı bütün ekonomik kuruluşları yanında büyük bankalar, büyük şirketler ve işadamları da hükümet temsilcileriyle birlikte IMF ve Dünya Bankası'nm genel kuruluna gelirlerdi.

Eylül 1981 toplantısmda da bu nedenle Türkiye'yi Turgut Özal başta olmak üzere Kaya Erdem, Osman Şıklar, Nazif Kocayusufpaşaoğlu, Yavuz Canevi gibi üst düzeyde yetkililerden oluşan bir heyet temsil edecekti.

Bu toplantıdan hemen önce, Türkiye ile ilgili gizli IMF raporu hazırlanmıştı. Raporda Türk ekonomisiyle ilgili olarak özetle şu görüşlere yer verilmişti:

"IMF istikrar programının daha da genişletilerek ve daha hızlı uygulanmasını isterken, Türk hükümeti ekonomik ve siyasal nedenlerle düzenlemelerin sınırına gelindiğini belirtmektedir. (Bu konuda 1981 Temmuz ayında Washington'da yapılan toplantıda neler olup bittiğini Özal, Aktürk ve Kocayusufpaşaoğlu'nun ağzından "12 Eylül: Özal Ekonomisinin Perde Arkası" adlı kitabımızda açıklamıştık).

Türkiye ile IMF arasında varılan anlaşmaya göre sıkı para politikası, ücretlerin kontrolü ve serbest faiz politikası sürdürülecektir. Tüm erteleme ve düzenlemelere rağmen, Türkiye'nin dış borç yükü hâlâ çok büyüktür. Türk yetkililer IMF'ye, dikkatli bir dış borçlanma politikası sürdüreceklerini bildirmişlerdir. Türkiye, günlük kur uygulamasını sürdürecektir. Banka mevduat faizleri, enflasyon oranının üzerinde olmaya devam edecektir...

Ocak 1980'de başlatılan ekonomik istikrar programı Türkiye'deki ekonomik düşüncede derin değişiklikler yaratmıştır. Devlet müdahaleciliğinden, piyasa güçlerine daha fazla dayanma dönemi başlatılmış ve temel bazı fiyatlarda (lira'nın değeri, faiz oranları, KİT ürünleri gibi) temel bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bunlara bir de sıkı para politikası ve geniş dış yardım eklenince Türk programı cesaret verici bir başan ile karşılaşmış, enflasyon indirilirken döviz kazançları artmıştır.

Ancak yeni düzenleme gereksinmeleri hâlâ çok geniş ve çok ivedidir. Mali istikrarı, ekonominin dışa açılmasını ve kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını engelleyen katı kuralların kaldırılması kaçınılmazdır. Ekonominin yeniden düzenlenebilmesi için, petrol dışındaki ithalatın arttırılması gerekmektedir. (Özal, IMF raporunda sözü edilen ve özetle verdiğimiz bu hususları 6 Kasım 1983 seçimlerinden sonra Başbakan olunca uygulamaya koydu. E. Ç.) Bununla beraber Türk hükümeti düzenlemelerin de bir sınırı olduğunu ve bugüne kadar yapılanların bu sınıra dayandığını da düşünmektedir."

Aynı günlerde Dünya Bankası da Türkiye için bir gizli rapor yayınlamıştı. Ülkemizin yatırımlarıyla özellikle ilgilenen bu kuruluşun raporunda ise, programda bulunan yatırım projelerinin yüzde 40'ının "yeniden gözden geçirilmesi" ve bunlardan vazgeçilmesi isteniyordu. Raporda şu görüşlere yer verilmişti:

"Devlet Türkiye'de sadece bazı temel sanayi dallarına ve altyapı yatırımlarına yönelmeli, diğer yatırımlar özel sektöre bırakılmalıdır... Gereğinden fazla enerji projesine başlanmıştır. Belli baraj ve santrallerin yapımına ilişkin olarak imzalanmış sözleşmeler iptal edilmelidir... KİT'ler en kısa zamanda çağın gereklerine uydurulmalıdır..."

Dünya Bankası'mn "yeniden gözden geçirilmesini", başka bir deyişle vazgeçilmesini istediği projeler arasmda Sivas Demir-Çelik kompleksi, Karabük Demir-Çelik'in dört ayrı yatırımı, MKE İzmir Foça Kaliteli Çelik Fabrikası, Orta Anadolu gübre kompleksi, Orta Anadolu rafinerisi, Petlas lastik fabrikası, çimento fabrikaları, bazı elektrik santralleri, petrol boru hattı, Afşin-Elbistan termik santralı (3) ünitesi, Ankara-İstanbul çift hat demiryolu projesi, Alüminyum tasfiye fırını genişletilmesi, ferrokrom tasfiye fırını ve çok sayıda sulama projesi de yer alıyordu.

Dünya Bankası'nın isteği üzerine bu projelerden bazılarından (örneğin Afşin-Elbistan (B) ünitesinden) vazgeçilecek, Ankara-İstanbul çift hat demiryolu projesi gibi bazıları "askıya alınacak", Orta Anadolu rafinerisi, Petlas lastik gibi projeler ise askerlerin direnmesi üzerine programda kalacaktı...

Turgut Özal, eylül ayı sonunda IMF ve Dünya Bankası'nın genel kurulu için Washington'a hareket etmeden önce, bu iki kuruluşun Türkiye için hazırladığı gizli raporları okumuştu. Orada, özellikle IMF yetkinleriyle yapacağı görüşmelerde "laf gelmesini önlemek için", hareketinden birkaç gün önce demir çelik, DDY, THY ve Denizcilik

Bankası fiyat ve ücretlerine zam yaptırmayı da ihmal etmemişti.

Türk heyetinin Washington'a gelişi biraz "olaylı" başladı. Heyeti havaalanında karşılamaya gelen Büyükelçimiz Şükrü Elekdağ, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ı, eşi Semra Hanımı, Maliye Bakanı Kaya Erdem'i ve eşi Sevil Hanımı yanına aldı ve uzun kuyruklara sokmadan ülkeye giriş işlemlerini yaptırmaya başladı. ABD'ye girebilmek için havaalanında Göçmen Bürosu dahil olmak üzere birkaç kuyrukta sıra beklemek gerekiyordu.

Büyükelçi'nin Özal, Erdem ve eşlerini kuyruktan çıkardığını gören diğer heyet mensupları da kuyruktan çıktılar ve onlann arkasından yürümeye başladılar. Ancak Büyükelçi Elekdağ bu durumu görünce diğerlerine seslendi:

— "Beyler, sadece saym bakanlarımız ve eşleri benimle gelecekler. Siz lütfen kuyruktan aynlmaym."

Elekdağ, Göçmen Bürosu'nun önünde Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar ve eşine de aynı şeyleri söylüyordu:

— "Beyefendi, siz neden kuyruktan çıktınız efendim? Lütfen gelmeyin buraya..."

Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Yavuz Canevi de bu duruma tepki gösterenlerden biriydi...

— "Sayın Büykelçi, herhalde tanımıyorsunuz... Sizi Merkez Bankası Başkanı'mız Osman Şıklar'la tanıştırayım. Hanımefendi de eşi."

Ancak Elekdağ, tavrını değiştirmiyor, gümrük işlemlerinden sonra Özal, Erdem ve eşlerini dışarıya çıkarırken orada bir kez daha gördüğü Osman Şıklar'a ve Nazif Kocayusufpaşaoğlu'na "Beyler, siz öbür taraftaki kapıdan çıkacaksınız" diyordu.

Bu gelişmeler olurken, Özal'ın danışmanı Adnan Kahveci'nin de bir karambol yaratıp onlarla birlikte kuyruğa girmeden işlemlerini bitirmeyi başardığı görülüyordu, Özal ve Erdem ailelerinin bavulları da heyetle birlikte içerde kalmıştı. Gerek Turgut Özal'la ve gerekse Kaya Erdem'le ilişkileri hiç de iyi olmayan Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu kuyrukta söyleniyordu:

— "Hem bizi ektiler, hem de bavullarını bize bıraktılar. Şimdi bunların bavullarını da biz mi taşıyacağız?"

O gece, Washington Maliye ve Ekonomi Başmüşaviri Tevfik Altınok'un

evinde heyet mensupları için bir yemek vardı. Büyükelçi Elekdağ'ın da çağrılı olduğu yemek çok soğuk bir havada geçti. Şıklar, Kocayusufpaşaoğlu ve Canevi, Büyükelçi ile hiç konuşmadılar. Topluluk yemekten sonra dağılırken Özal "Yarın Büyükelçilikte toplanırız" dediğinde itiraz ettiler.

— "Turgut Bey, biz Büyükelçiliğe bugünkü olaylardan sonra gelmeyiz. Özür dileriz. Toplantıları ya otelde, ya da Başmüşavirlikte yapalım."

Daha sonra Büyükelçilikle toplantı yapılmadı.

Washington'da ilk günlerde Turgut Özal'ın keyfi gerçekten yerindeydi. Türkiye'de Gırgır, Fırt gibi mizah dergilerinde ve basında çıkan yüzlerce karikatüründen bir bölümünü çoğaltmış ve yanında getirmişti. Bunları, orada görüştüğü yabancılara dağıtıyor, IMF ve Dünya Bankası yetkilileriyle konuşurken de şöyle diyordu:

— "Siz bizi bu kadar sıkıyorsunuz ama bakın, ben kendi ülkemde bu yüzden mizah konusu oluyorum."

Sonra kendisine bir cevap geliyordu:

— "Mr. Özal, mizah konusu olmak güzel bir şeydir. Yeter ki siz sıkmaya devam edin. Bizim reçeteler insanı bazen mizah konusu yapabilir."

Özal'ı Washington'da keyiflendiren bir başka husus da, dünyaca ünlü Euromoney dergisinin özel sayısıydı. Derginin IMF ve Dünya Bankası'nın genel kurulu için hazırladığı özel sayıda Türk ekonomisi yılın en başarılı ekonomisi, Özal ise "yılın ekonomi bakanı" seçilmişti. Euromoney dergisi Özal'ın büyük bir sükse yapmasma neden olmuştu. Euromoney'in Turgut Özal'a ve Türk ekonomisine ayırdığı sayfalarda şöyle deniliyordu:

"Sonunda Türk'lere kemerleri sıktırmayı ve acı ilacı yutturmayı başaran Turgut Özal'ın kendisi de bu arada biraz kilo vermiş. Bir zamanlar 109 kilo olan Özal, şimdi 100 kilo... Bu da 24 Ocak 1980 istikrar programının ne kadar kapsamlı etkileri olduğunu gösteren bir başka nokta... Özal daha birkaç yıl süreyle Türkiye'nin en iyi seçeneği durumundadır..."

Türk heyetiyle aynı günlerde bazı iş adamları, sanayiciler ve banka genel müdürleri de Georgetown Üniversitesi tarafından düzenlenen bir seminere katılmak üzere Washington'a gelmişlerdi. Bu fırsattan yararlanan Özal, Türk iş adamlarını bir gün Büyükelçilikte topladı. Bu

toplantıda özel sektör ilk kez ciddi bir biçimde belli konulardaki endişelerini dile getirdi. "Enflasyon hızı azalmış, ihracat ve işçi dövizleri artmıştı, ama sanayiciler faiz yükünü taşıyamaz duruma gelmişlerdi. İç talep azalıyordu. Sanayici güç durumda kalmıştı. Bankacılık sektörü iyiye gitmiyordu. Banker piyasasmda bir çöküş muhtemeldi... Durumu pek parlak olmayan banker piyasası çökerse çok daha ciddi sorunlar ortaya çıkacaktı."

Özel sektörün Washington'daki eleştirilerini uzun uzun dinleyen Turgut Özal kendisini savundu. Faizler konusunda "Yüksek faize alışmalısınız. Kendi özkaynaklarınıza dönün" dedi.

Ancak Özal, özellikle banker piyasası konusunda endişeliydi. Washington'a gelmeden bir süre önce Kastelli'yi aramış ve bir nabız yoklaması yapmıştı:

— "Cevher, nasılsın? Nasıl gidiyor işler?
— Abi hamdolsun, iyi gidiyor.
— Yalnız Cevher, keşke sen bu mevduat sertifikası işine hiç girmeseydin. Bu taktik bence yanlış. Sen bankacılık sektörüne hiç girmeyecektin. Senin sadece sanayici ile çalışıp tahvil ve hisse senedi işiyle uğraşman gerekirdi.
— Turgut abicim, haklısın da, ben ne yapayım? Yoksa seninle tamamen aynı görüşteyim. Ama satacak materyal yok. Tahvil çıkmıyor piyasaya. Bana satacak tahvil bulun, sertifika işini hemen bırakayım. Yoksa mecburum sertifika alıp satmaya.
— Peki Cevher, ben birkaç gün sonra IMF'ye gidiyorum. Dönüşte tekrar görüşürüz seninle..."

Turgut Özal Büyükelçilikte bir sohbet sırasında VVashington Maliye ve Ekonomi Başmüşaviri Tevfik Altınok'a şöyle dedi:

— "Bugüne kadar sana kızmıyordum ama artık kızmaya başladım. Burada daha fazla kalma ve Ankara'ya dönüp doğru dürüst bir görevde bizimle çalış."

Altınok, 24 Ocak kararlarının hazırlanması aşamasında Hazine Genel Müdürü olarak Özal'a büyük ölçüde yardımcı olmuş bir teknisyendi... Semra Hanımın yanında Özal'ın kendisine yaptığı bu tekliften hoşnut kalmıştı.

Özal, ertesi gün aynı konuyu bu kez de Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun yanmda açtı:

— "Yahu Nazif, Tevfik gibi bir adamı niçin burada tutarsınız da Ankara'da doğru dürüst bir göreve getirmezsiniz? Gelsin artık

Ankara'ya...
— Beyefendi, izin verirseniz bu bizim işimizdir. Kimin nerede çalışacağına Hazine Genel Sekreteri karar verir. Tevfik bana bağlı bir memurdur. Gerekli görürsek Ankara'ya getiririz, gerekli görmezsek burada bırakırız. Maliye'nin işinde kararı başkaları değil, Maliye verir..."

IMF Genel Kurulu'nun yapıldığı büyük otelde Türk heyeti bir daire kiralamıştı. Toplantılarımız burada yapılıyordu. IMF'de Yönetim Kurulu üye yardımcısı sıfatıyla Türk hükümetinin temsilcisi olan Okan Üçer de heyetle birlikteydi. Üçer bir yıl önce de aynı toplantı için gerekli raporları hazırlamış, IMF ile ilişkilerimizi özetlemiş ve bu kuruluşun içerisindeki Türk teknisyen olarak Türk heyetine verdiği brifingden sonra Turgut Özal'dan yaklaşımları oldukça farklı olduğu halde teşekkür almıştı. Okan Üçer, bu kez de aynı hazırlıkları yapmış olarak toplantıya gelmişti.

Türk heyetinin kendi arasmda yapacağı toplantı başlamadan hemen önce Nazif Kocayusufpaşaoğlu, Üçer'e döndü:

— "Lütfen odayı ve toplantıyı Ankara'dan gelenlere bırakın..."

Odada buz gibi bir hava eserken Turgut Özal ve Kaya Erdem'den hiç ses çıkmıyordu. Türk hükümetinin IMF'deki temsilcisi odayı terk etti ve hemen orada yazdığı istifasını Hazine Genel Müdürü Aydemir Koç'a verdi. Koç istifayı yırttı.

Akşamüstü Üçer, Maliye Bakanı Kaya Erdem'in yanına gitti:

— "Sayın Bakanım, ben burada Maliye'nin temsilcisi olarak sizin adınıza görev yapıyorum. Orada bir müdahalede bulunmanızı beklerdim ama hiçbir şey yapmadınız. Çok üzüldüm."

Kaya Erdem "itidal" tavsiye ediyordu:

— "Her şeyin bir zamanı vardır. Sen aşırı bir şey yapma da."

Olaylar, sürtüşmeler, şikâyetler bir türlü bitmek bilmiyordu.

Nazif Kocayusufpaşaoğlu ilginç bir adamdı ve Özal ekibi açısmdan "bir olaydı". Örneğin bir Para Kredi Kurulu toplantısından sonra arabada eve giderken, danışmanı Mehmet Keçeciler, Özal'a şöyle diyordu:

— "Beyefendi siz bu konulara pek aldırış etmiyorsunuz. Bunu biliyorum, ama ben sizin yerinizde olsam bu Nazif Bey'le bir tek gün bile çalışamam. Arz ediyorum. Takdir size aittir...

— Yok yok, öyle değil. Deli doludur ama doğruyu söyleyen bir adamdır. Namuslu adamdır. Biraz da böyle efelik tavırları vardır ama hoşgörmek lâzım.
— Beyefendi, tavırları bana da, arkadaşlara da çok rahatsız edici geliyor. Mesela şu toplantıda sizin yanınızda koltuğa kaykılmış, öyle oturuyor. Ne söylense ben bilirim diye itiraz ediyor. Sonra bir de yanında seketeri diye bir hanım getiriyor. Toplantılara ondan başka sekreter getiren var mı? Mâliyede bu hanıma (kuzu kapama) diye isim takmışlar..."

Yine o günlerde Hazine Genel Müdür Yardımcısı Alptekin Müderrisoğlu, Kocayusufpaşaoğlu'nun odasına geldi:

— "Nazif Bey, bir firma için özel bir izin çıkıyor. Sayın Bakan bize talimat verdi ve yazıyı hazırladık. Herhalde bunu siz imzalayacaksınız."

Kocayusufpaşaoğlu yazıyı inceledi:

— "Ben kimseye böyle bir talimat vermedim.

— Bakan Bey istedi.

— Alptekin, bu işlem çok sübjektiftir. Onun için ben bu yazıyı ne paraf ederim, ne de altma imzamı atarım. Ama Bakan seni çok sıkıştırıyorsa ona söyle... Benim yapabileceğim tek şey, yazının altma muhalefet şerhi koymamaktır. Mademki Bakan istemiş, yazıyı benim parafım olmadan kendisine götür. İmzayı kendisi atar, sorumluluğu da kendi üzerine alır. Kendisine bunları aynen benim ağzımdan söyle, tamam mı?"

O yazı Maliye Bakanlığı'ndan çıkmadı... Kocayusufpaşaoğlu Ankara'da olduğu gibi, Washington' da da, Tokyo'da da Turgut Özal ve Kaya Erdem için "sorun" olmaya devam ediyordu. Bu durum 1982 yılının şubat ayına kadar sürecekti. O zaman olan gelişmeleri kitabımızın sonraki bölümlerinde açıklayacağız.

McNAMARA TÜRKİYE'NİN ÖZEL DANIŞMANI OLUYOR

IMF toplantısında Turgut Özal, Türk kamuoyunun bugüne kadar hiç bilmediği bir girişimde bulundu ve kısa bir süre önce Dünya Bankası Başkanlığı görevinden ayrılan McNamara'ya Türkiye'nin özel, paralı danışmanı olmasını önerdi. ABD Milli Savunma eski bakanı McNamara, o ülkede olduğu kadar bütün dünyada çok iyi tanınan bir politikacı ve teknisyendi:

— Mr. McNamara, ülkenize yıllarca politikacı olarak hizmet ettiniz. Dünya Bankası Başkanlığı görevinde de büyük hizmetleriniz geçti. Biz Türkiye olarak sizden gördüğümüz yardımı hiçbir zaman unutmayacağız. Şimdi serbest danışman olarak çalışıyorsunuz. Türkiye'yi de çok iyi bilen bir insansınız. Bize ekonomi, yatırımlar, üçüncü dünya ülkeleriyle ilişkiler gibi konularda danışmanlık yapar mısınız? Bu iş bütün zamanmızı da almaz. Arada bir gelirsiniz ve bize tavsiyelerde bulunursunuz. Biz de böylece sizin görüşlerinizden her zaman yararlanma fırsatını buluruz. Bunun için ne ücret istiyorsanız onu da düşünebiliriz...
— Mr. Özal, Türkiye benim çok sevdiğim bir ülkedir. Bu teklifinizi seve seve kabul ederim. Ücret hiç önemli değildir. Hatta ücretsiz bile yaparım. Siz benim Türkiye'ye geliş gidiş masraflarımı karşılarsanız yeter.
— Peki, ben Türkiye'ye dönünce size sözleşmeyi gönderirim..."

Özal, IMF toplantısmdan Ankara'ya ekim ayı başlarmda döndüğü zaman konuyu Milli Güvenlik Konseyi'ne sundu. Konsey, McNamara'nm danışmanlığında bir sakınca görmedi. Sonra yazışmalar başladı. McNamara, Türkiye'ye danışmanlık yapmayı kabul etti ve başlangıçta sembolik bir ücret alacağını bildirdi. Kendisine Merkez Bankası'ndan sözleşme gönderildi. Ancak bütün bu işlemler yerine getirilirken 1982 yılı temmuz ayında Turgut Özal istifa etti ve McNamara'nın danışmanlığı konusu da bir daha gündeme gelmedi.

LÜTFEN CANTÜRK VEKÂLET ETMESİN

Türk heyeti ekim ayı başlarında Washington'dan döndükten sonra yapılan incelemelerde, kısa süre içerisinde piyasadaki para miktarında büyük bir artış olduğu ortaya çıkmıştı. Emisyon dökümleri Özal ve Erdem'in önüne serildi ve Kooperatif Birliklerine yıl sonuna kadar ödenmesi gereken paranın yüzde 80'inin, IMF toplantısmm yapıldığı günlerde ödenmiş olduğu görüldü.

Kaya Erdem, Merkez Bankası Başkan Yardımcısı İbrahim Kurt'a telefon açtı:

— "Yahu İbrahim, ne yaptın sen? Kesenin ağzını maşallah iyice açmışsm yine. Birkaç gün burada ayrılmayalım mı yani? Bütün IMF limitlerini altüst etmişsiniz.
— Sayın Bakanım, ben ne yapabilirim? Sayın Cantürk emir verdiler bu ödemelerin derhal yapılması için..."

Kemal Cantürk, Maliye Bakanı Kaya Erdem yurt dışında olduğu zaman kendisine vekâlet ediyordu. Ekip Washington'da kaldığı sürece de bu vekâlet görevini Ticaret Bakanı yerine getirmişti.

Sonra Kaya Erdem, Kemal Cantürk'le görüştü:

— "Kemal Bey, ne yaptınız Allahaşkına? Bizim bütün hesaplan birkaç günde emir verip ters çevirmişsiniz. Biz bu paraların hesabmı IMF'ye kuruş kuruş veriyoruz.
— Ne yapayım kardeşim, herkes sıkıştırıyor, parasını istiyor. Üreticiye günah değil mi? Adamlar kan ağlıyorlar paralarını alamadıkları için."

Anlaşıldığı kadarıyla, fırsattan istifade eden Cantürk, kendi Bakanlığına bağlı olan Tarım Satış Kooperatiflerini bir miktar kollamıştı...

Sonra iş büyüdü. Durum Devlet Başkanı Kenan Evren'e kadar intikal ettirildi. Turgut Özal konuyu ayrıca Başbakan Bülend Ulusu'ya anlattı:

— "Sayın Başbakan, durumu gördünüz. Dişimizle tırnağımızla kazarak bir yere geliyoruz ve iş bir anda Cantürk tarafından bozuluyor. Sizden istirhamım, lütfen bundan sonra Maliye Bakanlığı'na Kemal Cantürk

hiçbir zaman vekâlet etmesin."

Kaya Erdem'in olmadığı zamanlarda, Maliye Bakanlığına bundan sonra Turizm ve Tanıtma Bakanı İlhan Evliyaoğlu vekâlet etti.

BANKERLER "RUHSAT ALACAK"

1981 yılı ekim ayı ülkemizde yoğun siyasal gelişmelerle geçecek, bir yanda Danışma Meclisi çalışmaya başlarken, öte yandan da Milli Güvenlik Konseyi, eski siyasal partileri feshedecekti.

Banker kesiminde ise, eylül ayında çıkarılan yasa uyarınca, bütün bankerlerin 15 Ekim tarihine kadar Maliye Bakanlığı'na başvurarak beyanname vermeleri ve ruhsatlarını yenilemeleri gerekiyordu. O günlerde yapılan belirlemelerde, ülkemizde sayıları 1.000 dolaylarında olan piyasa bankeri olduğu ortaya çıkmıştı. Ancak bunlarm sayısı yine de kesin olarak bilinemiyordu.

15 Ekim günü verilen yasal süre bittiği zaman Maliye Bakanlığı'na yeniden ruhsat almak için başvuran banker sayısmm sadece 278 olduğu görüldü. Sürenin bitiminde bazı bankerler "Ne olur ne olmaz" diyerek ortadan kaybolmayı tercih etmişlerdi. Bazıları ise, ruhsat için başvurmadığı halde para toplamaya açıkça devam ediyordu. Başvuruda bulunanlar arasmda da sağlam durumda olan hemen hiç yoktu. Piyasa bankerlerinin tümü de batık durumdaydı. Kastelli gibi borsa bankerlerinin ise, işi bir süre daha götürecek kadar nefesleri vardı. Ancak onların da her geçen gün biraz daha tıkanmakta olduğunu, sadece oralarda görevli üst düzeydeki yetkililer biliyordu. Bu, halktan büyük bir özenle saklanan bir sırdı. Oysa saadet zinciri artık kırılmak üzereydi.

Maliye Bakanlığının 278 bankeri kapsayan listesi 22 Ekim 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlandı. Bu tebliğde yer alan hükümlere göre, sadece yeniden ruhsat almak için başvuruda bulunan bu 278 banker, bundan sonra Merkez Bankası'nın denetiminden geçmek şartıyla ilan verebilecek, ayrıca bunlar artık vatandaştan para toplayamayacaktı. Bu bankerlerin sadece "Anonim Şirketlerin usulüne uygun olarak ihraç etmiş oldukları tahviller, hisse senetleri ve bankaların mevduat sertifikalarını" satabilmeleri öngörülmüştü.

Tebliğde ilginç bir hüküm daha vardı:

"Ekli listede isim ve unvanları belirtilen gerçek ve tüzel kişilerin bu listede yer almış olmaları, kendilerine otomatik olarak izin verileceği anlamma gelmez. Bu gerçek ve tüzel kişilerin mali bünyeleri üzerinde yapılacak inceleme ve değerlendirme üzerine, yalnızca yasal şartlan başlangıçtan beri yerine getirmiş ve mali bünyeleri bu alanda faaliyet göstermeye uygun olanlara izin verilme yoluna gidilecektir.

Bakanlıkça izin verilen kuruluşlar hakkında kamuoyuna muntazaman açıklamalar yapılacaktır."

Ancak ne yazık ki, Malice Bakanlığı bu incelemelerini sürdürdüğü sırada piyasa bankerlerinin bir bölümü batacak, geri kalanı kaçacak ve bunlara ruhsat vermek kısmet olmayacaktı. Maliye Bakanlığı, sadece Kastelli gibi bazı borsa bankerlerine ruhsat vermekle yetinecekti.

Adları Resmi Gazete'de yayınlanan bazı bankerler ise, yine para toplamaya devam ederken vatandaşa "İşte Maliye'den resmen izin aldık. Adımız Resmi Gazete'de yayınlandı. 'Buyurun bakın' diyeceklerdi."

Bu listede kimler yoktu?

Bir grubu, kamuoyuna hiç de yabancı gelmeyen bazı isimler oluşturuyordu: Acar Holding, Ak Sigorta, Anadolu Yatınm Finansman, Anka, Borsaş, Banker Kastelli, Bimtaş, Mentaş, Anadolu Sigorta, Doğan Sigorta, Eczacıbaşı Yatırım Holding, Eko Yatırım, Erdem Finansman, Fintaş, Genborsa, Güneş Sigorta, Güven Sigorta, Koç Holding, Milli Reasürans, Şeker Sigorta, Meban, Oyak Yatırım Holding, Servet Petrol, Yatırım Finansman A.Ş., Banker Yalçm Doğan, Kervan A.Ş., Yağmur Ticaret, Banker Atalay, Bako Baki Aygün...

Diğer bir grup ise, azınlık vatandaşlarımız da dahil olmak üzere adı sanı pek bilinmeyen işbilir bankerlerimizden oluşuyordu: Abdullah Sarı, Ali Koçan, Abdülhalim Fidanay, Vasfi Yerebakan, Banker Batıkoğlu, Banker Lemi, Banker Habip, Cem Ofis, Dalkılıç Ticaret, Banker Evcimen, Çözüm Mali Danışmanlık, Fatma Nesime İsman, Banker Gülgün, Feza Ticaret Evi, Hasan Caferi, Ferdinant Manukyan, Huzur Ticaret, İshak Peres, İsrail Şalom, Pazarlama 77, Kirkor Kalaycı, Teofani Markos, Vasili Prokkopo.

Görüldüğü gibi Türkiye'de herkes, kadını, erkeği, holdingi, sigorta şirketi, anonim şirketi, kollektif şirketi, müteahhidi, emlâkçısı, batık tüccarı, irisi, ufağı, namuslusu ve namussuzu, hep birlikte, kendi çapında bankerliğe soyunmuştu.

Ortalıkta açıkça çalışan yaklaşık 1.000 banker olduğuna göre, ülkemizde her 45.000 kişiye bir banker düşüyordu. Bazı göstergelerde çok geride olsak bile, nüfus başına düşen banker sıralamasında hiç kuşkusuz dünyanın en önde gelen ülkesi olmuştuk.

Banker skandalının patlamasından az önce görüntü böyleydi.

Ekim ayı sonlarmda, Banker Kastelli'nin Genel Koordinatörü Yılmaz

Karakoyunlu önceden randevu alarak Kaya Erdem'i makamında ziyaret etti. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'la birlikte Maliye Müsteşarı Ertuğrul Kumcuoğlu ve diğer üst düzeyde yetkililerin de katıldığı bu toplantıda Karakoyunlu Ankara bankerlerinin durumundan büyük endişe duyduklarını, bunlar çöküp gittiği takdirde ortaya çıkacak paniğin kendilerini de etkileyeceğini söyledi. Sermaye Piyasası konusundaki görüşlerini anlattı. Kaya Erdem özellikle Kastelli kuruluşlarının nasıl çalıştığını öğrenmek istiyor, sistemi anlamak için sorular soruyordu. Karakoyunlu uzun uzun bu sistemi anlattı. Kendisinden bir rapor istediler.

İstanbul'a döndüğü zaman Yılmaz Karakoyunlu, Cevher Özden'e şöyle dedi:

— "Patron, bunlar bizim nasıl çalıştığımızı, sistemin nasıl yürüdüğünü hiçbir biçimde bilmiyorlar. En küçük bir fikirleri bile yok. Sadece banker olduğumuzu biliyorlar. Belki inanmayacaksın ama, durum maalesef böyle. Haberin olsun."

Türkiye İkinci İktisat Kongresi 2 Kasım günü İzmir'de başladı. O günlerde bankalar arasındaki faiz yarışı yine tırmanmaya başlamıştı. İstanbul Bankası Genel Müdürü Özer Çiller faizlerin serbest bırakılması gerektiğini savunuyor, gazetelerde büyük boy banka ilanları çıkıyordu:

— Nam-ı diğer, bab-ı faiz... Ah Nuri bey, vah Nuri bey... Bir elinde çantan, bir elinde cüzdan, dolanıp durursun o banka senin, bu banka benim. Çekilir çile mi bu? Bırak şu koşuşmayı, gel gir bu kapıdan içeri. Bu kapı faiz kapısı... İçeride faiz uzmanı var. (.....bank) iyi bankadır."

Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer, bankacılık kesiminin içinde bulunduğu durumu İktisat Kongresi sırasında bir kez daha anlattı:

— "Turgut Bey, bazı bankalar faizi yüzde 60'a kadar yükselttiler. Durum yine çok ciddi. Bizim bankadan da mevduat kaçışı başladı. Bunun hesabı nerede? Piyasa bu gidişle ne olur? Bu adamlara artık sizin hükümet olarak ciddi bir biçimde gözükmeniz lâzım. Faizi ben de yükseltirim ama bu işin sonu hepimiz için çok kötü biter."

Bu gidişe "Dur" denilmesini isteyen ve bu konudaki görüşlerini kendisine sık sık açıklayan Kocaömer'e her zaman itiraz eden ve "Siz de arttırın kardeşim." diyen Turgut Özal bu kez susuyordu.

KASTELLİ KONUŞUYOR

Türkiye'de mali kesimde adeta bir imparator olan Cevher özden, ülkemizin en popüler kişisiydi. Basında her gün kendisinden söz ediliyor, ropörtajları, resimleri yayınlanıyordu. Cevher özden aynı zamanda eli açık bir insandı da. Milyarlarla oynadığı o günlerde büyük bağışlar yapıyor, kendi adma vakıflar kuruyordu.

Ülkemizin en büyük ve en ünlü bankeri, çok sayıda personeline hitaben 7 Kasım 1981 Cumartesi günü İstanbul'da bir konuşma yaptı. Kastelli Sanat ve Kültür Vakfı salonunda yapüan bu konuşmayı Cenajans banda aldı ve 13 Kasım 1981 tarih, 81/2774 saylıı yazıyla "Arşivleme açısından yararlı olacağı düşüncesiyle banttan deşifre ederek" Cevher Özden'e gönderdi. Özden, Cenajans'ın yazılı metninden aktardığımız aşağıdaki konuşmasında 7 Kasım günü şunları söyledi:

"Çocuklar, bugün sizleri gördüm ve hakikaten gözlerim yaşardı. Bir hayli yol katetmişiz. Hepinizi tebrik ederim. Benim sayemde değil, sizin sayenizde katedilmiştir bu yol... Biz en büyüğüz, biz en güçlüyüz, bizden başka büyük yoktur. Böyle laf yok. Boynuz kulağı daima geçer. Binaenaleyh meseleleri ve karşımıza çıkan rakipleri küçük görmemek lâzım. Biz bankaların rakibiyiz, bankalar bizim rakibimizdir deyip de kendimizi kaptırmayalım. Biz nasıl bugün böyle bir teşkilat haline gelmişsek, bizden daha akıllı olan, benden daha bilgili olan insanlar da bizim seviyemize ulaşabilir, bir gün bizi ekarte etmiş olabilirler... Çocuklar, sizin sermayeniz milyar değil trilyon olsun. Eğer müşteriniz olmazsa bir işe yaramaz. Benim için önemli olan yüz milyonları olan bir müşteri değil, yüz bin lirası olan milyonlarca müşteridir. Müşteri hepsi aynı seviyededir. Para ile kıyaslamayın. Benim için para kitlesinin büyük olması mühim değil, insan kitlesinin büyük olmasıdır...

Gerek sattığımız materyal olsun, gerekse parasını almış olduğumuz mudi açısından relasyonlarımız; o düzeyde yürütmeliyiz ki, hiçbir zaman s.....'imizi kimsenin eline vermeyeceğiz. Benim çok yakınımda çalışan arkadaşlarım bilirler... Ben en bet zamanda bile affedersin siktir çekmesini bilmişimdir... Yani, ne yüz milyonluk sizi satın alabilsin, ne de bugün İş Bankası size boyun eğdirebilsin. Biz kuralların emrettiği, yasaların öngördüğü şekilde hareket ediyoruz. Bizim yapmış olduğumuz her iş yasal ve düzgündür. Binaenaleyh kimseye gebe değiliz. Kimsenin karşısında boynumuz eğik olmasm.

Artık biz çalışmalarımızı ülke ekonomisine katkıda bulunmak için bir seviyeye getirmeye çalışıyoruz. Bizim hırsımız para kazanmak peşinde değildir. Bizim idealimiz memleket ekonomisine, memlekete hizmet verebilmek amacını taşımaktadır. Hepinizin kafasında bu felsefe olsun...

Müşteriye çok ciddi, saygılı bir biçimde hareket etmiyorsunuz demiyorum. Ediyorsunuz. Ama daha saygılı olmanızı istiyorum. Çünkü öyle bir devre giriyoruz ki, biraz sonra buna değineceğim. Bu devirde bir savaş veriyoruz. Bu savaş, geçen yıl verdiğimiz kişisel savaş gibidir. Biliyorsunuz hepiniz... Geçen yıl bütün iftiralar bir adamın etrafında toplanmıştı. Banker Kastelli kaçtı, Banker Kastelli kaçıyor, Banker Kastelli Brezilya'ya yerleşiyor. Analarının.... İşte, karşılarındayım. Demek ki o gün yapılan iftiralar, hakkımda çevrilen entrikalar ve dedikodular bilmelidirler ki, bugün onların aleyhinde, benim lehimde bir silah olarak hepsinin gözüne girdi. Af edersiniz, başka yerine girdi ama gözüne girdi diyorum. Şimdi bugünkü durumdan istifade etmemiz lâzım. Ama hiçbir sakatlığın içine girmeden...

Baylar, biz Türkiye'de mevcut bankalar arasında sıralama yaparsanız herhalde 5. veya 6. sıradayız. Öylesine çığ gibi büyüyoruz ki, ona ayak uydurabilmek mesele, onu organize edebilmek mesele. Benden sonra konuşacak arkadaşlarımız yeni bir muhasebe sistemine girdiğimizi izah edeceklerdir... Verilen emir ve direktifler doğrultusunun dışında hareket etmemelerini emrediyorum hepinize. Yönetici arkadaşlarımın ortaya getirmiş olduğu model, bu topluluğun istikbali ile alâkalıdır...

Ben artık sizin başmızda bir sembolüm. Bütün mesuliyet, risk benim omuzlarımın üzerindedir. Bu riski ve mesuliyeti yavaş yavaş tamamen dağıtmak mecburiyetindeyim. Çünkü kendimi tanıyamaz hale geldim. Ben sizi bir seviyeye getirdim, bu seviyeden sonra sizler çalışın...

Türkiye bugün fevkalade siyasi ve ekonomik istikrara kavuşmuş durumdadır. Bugün Türkiye, dünya ekonomisine kafa tutacak düzeye gelebilir. Bu ülke büyük ülkedir arkadaşlar. Bu ülkeye biz sahip çıkmazsak kimse sahip çıkmaz. Ülke bizimdir. Nasıl müessese bizimse, bir bütünse, parçalanamazsa, ülke de bir bütündür ve parçalanamaz. Müesseseye sahip çıktığımız takdirde ülkeye de sahip çıkmış sayılacağız. Atatürk ilkeleri ve bu memlekette Cumhuriyet yüzde yüz esecektir, asırlar boyu esecektir. Binaenaleyh, bugün bu düşünceyle getirilmiş olan ekonomik model bütün dünya milletleri nezdinde artık Türkiye'yi itibarlı bir devlet haline getirmektedir...

Tekrar konuya dönüyorum. Bugünkü faiz sistemi kanaatımca 1983

yılında dalgalanmaya girecektir. Bakmayın siz bankaların centilmen anlaşmasına. Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu. Ya serbest piyasa, veya yok. Ne demekmiş centilmen anlaşması? Böyle şey olmaz. Binaenaleyh 1983 yılı dalgalanma yılıdır. Onun için biz arkadaşlarla karar aldık. Uzun vadede yüksek faizi artık vermenin sakıncalarını gözden geçirmek durumunda kaldık ve dedik ki, iki yıllık dönem sistemini kaldırıyoruz. Bu sistem bitmiştir... Yani faizi arttırmadık. Bunu altını çizerek konuşuyorum. Banker Kastelli faizi arttırmıştır imajını kesinlikle istemiyorum. Çünkü bir yarışın içine girmek Banker Kastelli için doğru bir şey olmaz, özellikle yurt ekonomisi açısından doğru bir şey olmaz...

Şimdi çok önemli bir noktaya daha değiniyorum. Bu nokta sertifika mevzuunda daha önemlidir. Çocuklar biliyorsunuz ki, sertifikalar vadeleri dolduğu zaman bir gün geç kalsa senin aleyhinde faiz çalışıyor. Çünkü bir gün sonra banka sana faiz ödemez. Demek ki sertifikayı 7 Temmuz 1981'de almışsan, 7 Temmuz 1982'de götüreceksin, ana paranı ve faizini alacaksın. Götürmezsen Allah... Banka bayram yapar. Niye? Bedava para kapatıyor herif. Sen yanılıyorsun, çark tersine çalışıyor. Sen kazığı yiyorsun. Düşün ki bunun 60-70 milyara teşbih ettiği takdirde ne olur biliyor musunuz? Vallaha gideriz. İnanın bir daha bu kürsüye çıkıp konuşmak takatini bulamayız. Menkul Değerler Müdürü sayın kardeşim, ne kadar ciddi bir adam olduğunu biliyorum, ama yine de sana seslenmek ihtiyacını hissediyorum. Şube müdürleri size sesleniyorum. Size emrediyorum. Eğer beni ve müesseseyi zarara uğratacak herhangi bir harekette bulunursanız, inanın ki bunun acısını pahalıya ödersiniz bana. Rakam 10 milyar. Bunun bir günlük faizini hesap edin. Asgari 50 milyon lira... Affetmem... Vallahi affetmem. Bugüne kadar benim aklıma gelmedi. Sabahleyin buna çözüm yolu bulmak için kafamı yordum ve hemen notumu aldım. Bundan sonra yapacağım anlaşmaları taksimetrenin çalışabildiği şekilde yapabilmek için çalışacağım. Vermeyen bankaya siktir çekeceğim. Yapan bankayla çalışacağım. Bugüne kadar uyuduk. Kimse beni ikaz etmedi ama sabahleyin bunun komasına girdim. Kafamda şarj etti. Ne yapalım, geç kalmış sayılmayız. Zararın neresinden dönülse kârdır.

Balyoz gibi kafanıza dikileceğim. Aynı şeyi Bimtaş'a, Mentaş'a takip ettireceğim. Enayiler, çalışan taksimetre benim cebime gitmiyor. Benim çalışmaya ihtiyacım yok. Bu müessese giderse siz de gidersiniz. Bana vız gelir tırıs gider. Ama bu fikir batırır bizi. Batırır. Biz şakır şakır müşteriye parayı ödeyelim enayi gibi... Banka da bizim paramızı şakır şakır hıyar gibi kullansın. Var mı öyle şey yahu?

Ama sen dikkat etmelisin. Bugünden bunun tedbirini almamız lâzım.

Genel müdürlerimiz dinliyorlar bizi. Bunu lütfen adamlarınıza çok sıkı bir şekilde tembih edin ve sizin kafanızda boza pişireceğim. Bunun takibini sizden istiyorum. 1981 yılını hep açık konuştum, biraz da tatlı konuşalım, çok iyi kapıyoruz çocuklar. İnanın şu konuştuklarım samimiyetle ifade edilmektedir. Yani duygulandım. Mazur görün. Bu başarı benim değil, sizin başarınız. A'dan Z'ye kadar en ufak hizmetlisinden Genel Koordinatörüne kadar hepinizi kutluyorum. Hepinizi tebrik ediyorum. Hem Bimtaş'takileri, hem Mentaş'takileri, hem de Banker Kastelli'dekileri.

Bir ekol yarattınız Türkiye'de. Bu ekolü siz yarattınız. Bir sistem yarattınız Türkiye'de. Bu sistem sizin sayenizde gerçekleşti. Bir önder yarattınız Türkiye'de. Yarattığınız önder sizin omuzlarınızda yükseldi. Size iltifat etmiyorum. Size gerçekleri söylüyorum. Ama evvela açık konuştum ki, sonunu tatlı bağlayayım diye.

Yurdun her tarafından yorularak, zahmet ederek buraya gelen sevgili kardeşlerim. Hepinize sonsuz sevgiler, mutlu günler diliyorum. Hepinizi sevgiyle öpüyorum. Sağolun, varolun. Ben toplantıyı hemen terk ediyorum. Çünkü işim var. Mecburum gitmeye. Toplantıya Genel Koordinatör başkanlık yapacaktır. Toplantı bitinceye kadar kimsenin buradan ayrılmamasını emrediyorum. Sayın Genel Koordinatör ve Genel Müdürü dinleyin ve verdikleri direktif doğrultusunda hareket edin. Verecekleri direktif, benim verdiğim direktiflerin ayrıntıları olacaktır. Zaten sizden başka bir şey beklemem. Bugüne kadar nasıl itaat ettiyseniz, bundan böyle de itaat edeceksiniz. Her geçen gün biraz daha büyüyoruz. Hepinize mutlu yarınlar diliyorum. Hiç merak etmeyin, ben ve amirleriniz başınızda olduğu müddetçe bütün sorunlarınız çözümlenecektir. Hepinizi öpüyorum."

7 Kasım 1981 günü personeline bunları söyleyen Banker Kastelli, aradan çok kısa bir süre geçtikten sonra bazı "sürprizlerle" karşılaşacak, kendi deyimiyle bankalara "s..... çekmek" bir yana, en batak olan bankaların kucağına fena halde düşecekti.

İŞ BÜYÜYOR

Kasım aymda bazı bankalarla bankerler arasındaki mevduat sertifikası ilişkileri artık iyice "çığrından çıkmıştı". Türkiye'de mevcut 38 bankadan 31'i mevduat sertifikası çıkarmıştı. Çıkarmayanlar Hollantse Bank, Tütüncüler Bankası, Türkiye Bağcılar Bankası, Banco di Roma, İller Bankası, Milli Aydın Bankası ve Çaybank'tı.

Bazı bankalar sertifika işini ciddi tutar ve sadece kendi gişelerinde müşterilerine satarken, bazılarının sertifikaları ise neredeyse işportaya düşmüştü. Bu bankalar hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan, kendi sermayelerini ve parasal güçlerini dikkate almadan, hesabı kitabı belli olmayan, rakamlarını kendilerinin bile bilmediği milyarlarca liralık mevduat sertifikası çıkarmışlardı. Ayrıca bu sertifikaların çok büyük bir bölümünü, aslmda belli bir komisyon karşılığında, fakat çok karışık birtakım hesap ve uygulamalarla bankerler aracılığı ile satıyorlardı. Bunlar, kendi mallarını kendileri satacak kadar gücü ve saygınlığı olmayan bazı bankalardı.

Kastelli, Fiban, Fintaş, Eko Yatırım, Meban gibi borsa bankerleri, piyasada yeterince tahvil olmaması nedeniyle bankaların mevduat sertifikalarına hücum etmişlerdi. Bu durumda bankacılık sektörünün geleceği de bir anlamda bankerlerin eline geçmişti. Büyük bir bankerin, örneğin Kastelli'nin iflas etmesi durumunda durumları zaten parlak olmayan bazı bankaların da iflası kaçınılmaz olacaktı.

Mevduat sertifikası işi, başka alanlarda da ciddiyetini iyice yitirmişti. Kuponlarıyla birlikte çıkarılan milyarlarca liralık sertifikaların kuponları da ayrıca satılmaya başlanmıştı. Bunun da ötesinde, sertifika işine biraz fazlasıyla bulaşan zayıf bankalar, müşterilerine nakit ödeme yapamaz duruma geldiklerinde bu ödemeleri sertifika ile yapmaya başlamışlardı. Örneğin, belli bir müşterisine 50 milyon lira ihracat kredisi ödemesi gereken Hisarbank bu parayı bulamıyor ve bunun yerine matbaada bir gecede bastırdığı sertifikalardan veriyordu. Eline 50 milyonluk sertifikayı alan iş adamı ise bunu götürüp bankere örneğin 30 milyon liraya kırdırıyordu. Sonra bu belgenin ana bölümü ile kuponları birbirinden ayrılıyor ve banker tarafından halka "En büyük bankalarımızdan birinin güvencesiyle çıkarılan" bir belge olarak satılıyordu. Aslında mekanizma çok karışıktı ve burada anlatılacak boyutları aşıyordu. Bir banka genel müdürünün deyimiyle, sertifika işinde "Şeytanın aklıma gelmeyecek" yöntemler keşfedilmişti. Bu yöntemleri hem bazı bankalar, hem de

bankerler uyguluyor, her iki taraf da sürekli olarak bir birinin bu konudaki açıklarını yakalamaya çalışıyordu.

Sertifika rezaleti sürüp giderken, kasım ayı ortalarında yüksek faiz konusu da yeniden gündeme geldi. Bankalar ve bankerler arasındaki faiz yarışı yeniden kızışmaya başlamıştı. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü görevinden ayrılan Ali Doğan Ünlü, verdiği bir demeçte "Yüksek faiz sürerse 1982 yılı bankalar için pek parlak geçmez" diyordu. Bu gibi görüşlere karşı çıkan Turgut Özal, Kaya Erdem gibi yetkililer de artık bu işin sonu olmadığını, banker olayının ve bankacılık kesiminin kötüye gittiğini biliyorlardı.

Kasım ayı ortalarında gündemde iki konu vardı: Bankaların, centilmen anlaşmasına uymayarak her zamanki gibi el altından yüksek faiz vermeleri ve mevduat sertifikalarının bankerler eliyle satılması...

16 Kasım 1981 günü, İstanbul'da Hisarbank'ın ev sahipliğinde Çınar Otel'de yeni bir bankalar toplantısı yapıldı. Bütün bankaların genel müdürleriyle birlikte bu toplantıya Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar da katıldı.

Temmuz ayında yapılan bankalar toplantısında Merkez Bankası'nın ve diğer hükümet temsilcilerinin ısrarlarıyla bankalar arasında bir protokol imzalanmış ve hiçbir bankanın, sertifikalarını banker eliyle satmaması karara bağlanmıştı. Ancak aradan geçen dört ay içerisinde belli bankaların bu karara uymadıkları da açıkça ortaya çıkmıştı. Bunların arasmda Anadolu Bankası, Vakıflar Bankası gibi devlet bankaları, Yapı Kredi Bankası, Uluslararası ve Pamukbank gibi Çukurova grubuna bağlı bankalar, Hisarbank, İstanbul Bankası, Akbank gibi kuruluşlar da vardı.

Hükümet artık kesin kararlıydı. Gerek yüksek faiz ve gerekse sertifikaların bankerler eliyle satılması konusunda "Çok ciddi" önlemler alınacaktı.

15 Kasım 1981 tarihli gazetlerde şöyle haberler vardı:

"1 Temmuz 1980'de başlatılan serbest faiz uygulamasının yalnız tasarrufların banka ve bankerlere akmasıyla kalmadığı, bankalar arasında da amansız ve sonu riskli bir yarışa neden olduğu gözlenmektedir. Faiz çılgınlığını dikkatle izleyen hükümetin de artık vatandaşın tasarruflarının daha fazla riskte kalmasına ve kredi faizlerinin sanayii yıkacak oranlara varmasına ilgisiz kalmadığı öğrenilmiştir. Bankacılara göre bu tırmanışın sonu fenadır. Mutlaka bir yerde durulmalı, faizler aşağıya çekilmelidir. Yarınki toplantının

son aylarda yapılanlardan çok farklı olması ve önemli kararların almması beklenmektedir. Bu arada, bankaların faizler konusunda belirleyeceği yeni politikaların banker ve tefecilere derhal yansıyacağı belirtilmektedir."

Aynı gün, Yapı Kredi Bankası Genel Müdürü Halit Soydan bir basın toplantısı düzenledi:

— "Merkez Bankası yazılı bir tebligat yapmadan, yüksek faiz veren yedi bankanın ihracat kredilerini kesmiştir. Bu tutumun yasal bir dayanağı yoktur. Osman Şıklar'ın bu tutumu 24 Ocak kararlarının temel felsefesine aykırıdır."

Yine aynı gün (15 Kasım 1981), Turgut Özal Libya'ya hareket etmeden önce Kaya Erdem ve Osman Şıklar'a kesin direktif verdi:

— "Artık bunların gözünün yaşma bakmayın. Ne gerekiyorsa onu yapın. Gerekirse en sert tedbirleri de alın. Bunlar yüksek faiz diye diye işin tadını kaçırdılar."

Bankaların 12. toplantısı 16 Kasım günü yapıldı. İlk sözü, toplantının başkanı olarak Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar aldı:

— "...Beyler, yapmayın, etmeyin... Sizden çok rica ediyorum, bu faiz yarışma bir son verin. Şu centilmen anlaşmasına artık uyun. Bu tutumunuzla Türk ekonomisine en büyük kötülüğü yapıyorsunuz. Kredi faizlerinin tırmanmasına yol açarak sanayiin çıkmaza girmesine neden oluyorsunuz. Biz Merkez Bankası olarak bu konuda müeyyide uygulamaya başladık. Bakın, bazı yüksek faiz veren bankaların reeskontlarını kestik."

Şıklar'ın bu sözlerine bir banka genel müdürü cevap verdi:

— "Sayın Başkan, kestiniz de ne oldu? Nereye kadar keseceksiniz? Bir süre sonra yine serbest bırakacaksınız, çünkü sizin uygulamaya çalıştığınız bu müeyyidelerden banka değil, bankadan hakkı olan parayı alamayan iş adamı ceza görüyor. Siz aslında bankayı değil, iş adamını cezalandırıyorsunuz. Birbirimizi burada kandırmayalım lütfen... Kesiyorsunuz, bir süre sonra da serbest bırakıyorsunuz. Bu mudur müeyyide uygulamak?"

Bu sözlere Osman Şıklar cevap veriyordu:

— "Kardeşim ben ne yapayım. Bizim yetkimiz bu kadar. Bunu uyguluyoruz."

Emlâk Kredi Bankası Genel Müdürü Cemal Kulu konuşuyordu:

— "Valla biz 10-15 gün daha bekleriz. Anlaşmalara tecavüz devam ederse biz de istediğimiz faizi veririz."

Sonra yine tartışma başlıyordu:

— "İşte kardeşim, cüzdan burada. Bak, Konya şubeniz yüzde 70 vermiş. İnsaf...
— Canım abiciğim sana yeminle söylüyorum, genel müdür olarak benim haberim yok. O şubenin müdürü kendiliğinden halt etmiş.
— Bırakın artık bu klasik numaraları yahu... Alsana o zaman o müdürü görevden."

Bankalar toplantısında daha sonra, bazı bankaların hiçbir esasa dayanmadan çıkardığı mevduat sertifikalarının bankerler aracılığı ile satılması sorunu görüşüldü. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar burada "müjdeyi" verdi.

— "Size bugüne kadar hem özel olarak, hem de bu toplantılarda bin defa rica ettik ve sertifikalarınızı bankerlere sattırmamanızı istedik. Lafımızı dinlemediniz. Yarın Resmi Gazete'yi okuyunca her şeyi görürsünüz."

BANKERLER SERTİFİKA SATAMAYACAK

Bankalar toplantısının ertesi günü, 17 Kasım 1981 tarihli Resmi Gazete'de Maliye Bakanlığı'nm beş satırlık bir tebliği yayınlandı:

"1 — Bankalar mevduat sertifikalarını faiz kuponlu düzenleyemez ve ihraç edemezler.
2 — Bankalar, bankerler veya diğer üçüncü şahıslar aracılığı ile mevduat sertifikası pazarlayamazlar.
3 — Bu tebliğ yayını tarihinden itibaren yürürlüğe girer."

Piyasa bankerlerinin çökmeye başladığı o günlerde yayınlanan bu tebliğ, başta Banker Kastelli olmak üzere pek çok borsa bankerinin de "ölüm fermanı" niteliğindeydi. Maliye Bakanlığı birdenbire, hiç beklenmeyen bir karar almış ve bankerlerin mevduat sertifikası satmasını yasaklamıştı. Bu sorunun artık bankalar toplantılarında "protokol imzalamakla" çözümlenemeyeceği anlaşılmıştı. Aslmda gerek Osman Şıklar ve gerekse başka yetkililer, bankaları bu konuda daha önceden defalarca uyarmışlardı. Ancak bu kesimden sık sık gelen uyarüarm pek çoğu uygulama aşamasma sokulamadığı için, bankalar bunlan da ciddiye almamışlardı.

Bu tebliğin yayınlanmasından hemen sonra, iki devlet kuruluşu olan, ancak bankerler eliyle sertifika satmanın neredeyse öncülüğünü yapan Vakıflar Bankası ve Anadolu Bankası'na Maliye Bakanlığı tarafından kesin emir verildi:

"Bundan sonra ne olursa olsun, bankerler aracılığı ile bir tek kuruşluk sertifikanızı bile sattırmayacaksınız."

Bu iki bankanın durumu, bu açıdan bakıldığında o güne kadar ciddi "sorun" yaratmış, kendilerine bankerler aracüığı ile sertifika satmamaları için uyarıda bulunan yetkililere bazı bankalarm genel müdürleri "Bu işi devlet bankaları bile yapıyor. Gücünüz onlara yetmiyor da bize mi söz geçirmeye çalışıyorsunuz? Siz önce onları durdurun, sonra sıra bize gelsin" demişlerdi.

Ancak Maliye tebliği ile ilgili olarak "küçük bir daha vardı. Bankalar ve bankerler bu tebliğe uygun davranmazlarsa ne olacaktı?

Bu konuda hiçbir müeyyide getirilmemişti.

"KOMEDİ DEVAM EDECEKTİR"

Maliye Bakanlığı tebliğini 17 Kasım sabahı Resmi Gazete'de okuyan Banker Kastelli "Şok geçirdi." Son derece şaşırmış ve tedirgin olmuştu.

Satacak tahvil bulamadığı için mart aymda zorunlu olarak sertifika işine girişen ve çevresine sürekli olarak "materyal yokluğundan" yakman Kastelli şimdi bir panik yaşıyordu. Sertifika satışı da yasaklanırsa ne satacaktı? Milyarlarca liralık faiz borçlarını nasü ödeyecekti? Çarkı nasü döndürecekti?

Hemen Ankara'yı, Devlet Başkanı'nm Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu'nu aradı. Kendisiyle fazla bir yakınlığı yoktu ama jrine de tanışırlardı. Birkaç kez görüşmüşlerdi. Kafaoğlu ayrıca, Banker Kastelli tarafından düzenlenen bir seminerde bir tebliğ sunmuştu.

Sermaye piyasasındaki olumsuz gidişi ve bankerlerle birlikte bankacılık sektörünün de içinde bulunduğu bunalımı gören Kafaoğlu aslmda Milli Güvenlik Konseyi'nin konuyla ilgili birimlerine de bu konuda sık sık görüş vermiş, bu son Maliye Bakanlığı tebliğinin yayınlanmasında rol oynamıştı.

Kastelli aradığı zaman Kafaoğlu yerinde yoktu. Bir saat sonra kendisi, Kastelli'yi Ankara'dan aradı:

— "Hayrola Cevher, beni aramışsın.
— Adnan abi, aradım. Abi, bugünkü tebliğ cıkar mıydı? Şimdi ben ne yapacağım? Ben bugüne kadar 70 milyarlık sertifika satmışım. Şimdi bu yasaklanınca ben ne olurum? Kapıya kilit mi asayım bugün? Satacak başka materyal yok. Tahvil yok. Mademki bugün bu yasaklanacaktı, neden 1 Temmuz 1980'de bu iş icat edilirken bankerin satmasmı yasaklamadılar? Ben bu işe mart aymda, satacak mal yok diye girdim abi... Yoksa girer miydim?
— Cevher'ciğim, hiç merak etme. Sana öyle toplar vereceğiz ki, hangisiyle oynayacağını şaşıracaksın.
— Abiciğim çok müşkül durumdayım. Bana satacak materyal gerekli. Eğer senin çıkaracağın bu toplar geç kalırsa ben bu badirenin altından kalkamam, haberin olsun!"

Cevher özden aynı gün, bankerlerin mevduat sertifikası satmalarını yasaklayan tebliğle ilgili görüşlerini basına açıkladı ve gazetecilerin sorularına cevap verdi:

— "Biz yasalara saygılıyız. Ama uygulamada aksayan bir şey varsa buna da dikkat çekeriz. Son çıkan tebliğ, uygulamada şüpheler doğuracak niteliktedir. Bankerlerin banka sertifikalarını pazarlamaları nasıl önlenebilir? Bankalar sertifika satarlar, banker müşteri gibi alır ve yine pazarlar. Olsa olsa, paket halinde toptan alışlar önlenir. Bu durumda da alım satım perakende olur. Bu tedbir, psikolojik etkinin dışında bir değer ifade etmez. Kuponlu sertifikalım yasaklanmasına tamamen katılıyorum.

— Bugünkü faiz gidişinin geleceği konusunda ne diyorsunuz?

— 1982 Türk ekonomisinin sırat köprüsüdür. 1982'yi aşan, 1983'e selametle erişecektir. Paraya hücum, para açlığı devam ettiği müddetçe faizler düşmez. önümüzdeki dönemde faiz düşüşü beklemiyorum. 1983'te inebilir.

— Bankalar centilmen anlaşmasına uyacaklar mı?

— Uymayacaklar. Komedi devam edecektir. Eski tas, eski hamamdır."

KASTELLİ ZOR DURUMDA

Cevher Özden bir süre, Adnan Başer Kafaoğlu' nun hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan "toplarını" bekledi. Sonra yavaş yavaş durumu daha sağlıklı bir biçimde değerlendirmeye başladı. Eğer Maliye Bakanlığının Resmi Gazete'de yaymlanan ve bankerlerin sertifika satmalarını yasaklayan tebliği ciddi bir biçimde uygulanırsa, bunun hem kendisinin hem de diğer borsa bankerlerinin sonu olacağım çok iyi biliyordu. Bu konuda bir çözüm bulmalıydı.

7 Kasım günü personeline yaptığı konuşmada "S....." çekeceğini söylediği bazı bankalar, Maliye Bakanlığı'nm ve Merkez Bankası'nm ağır baskısı altma girmişlerdi, tki devlet kuruluşu olan ve bankerlerle yoğun ilişkiler içerisine girmiş bulunan Anadolu ve Vakıflar Bankasına, artık bankerler eliyle sertifika satmamaları için kesin emir verilmiş ve bunlar devreden çıkmışlardı. Yapı Kredi, Akbank, Hisarbank, Uluslararası, Pamukbank ve İstanbul Bankası gibi sertifika açısından "sabıkalı" bankalara ise sürekli olarak Maliye'nin denetleme elemanları gönderiliyor, bankerlere sertifika verip vermedikleri sıkı bir biçimde izleniyordu. Bu bankalarm bazıları da yavaş yavaş devreden çıkmaya başlamışlardı.

Kastelli anlatıyor:

— "Bu yasaklama geldikten sonra da bazı bankalarla sertifika ilişkimizi sürdürmek durumunda kaldık. Ancak bu tarihe kadar bütün bankalar bizim kucağımızda iken ve biz çok kârlı bir biçimde iken olay değişti ve biz onların kucağma oturduk. Onların alternatiflerini kabul etmek durumunda kaldık. O güne kadar bizim teklif ettiğimiz alternatifler geçerli olur, sertifikacı bankaların genel müdürleri benim kapımda kendi sertifikalarını satmam için kuyruğa girerlerdi. Bazı bankalar çekilince biz kaldık Uluslararası, Hisarbank ve İstanbul Bankası ile başbaşa... Uluslararası dedi ki, bankaya hep murakıplar geliyor. Bu işi başka türlü halledelim. Nasıl halledelim? Biz sana kredi çıkaralım ve bu kredi üzerinden para vermiş olalım. Sen de bu para ile sertifika almış ol. Yapalım hesabı, uygun gelirse tamam dedim. Bir süre böyle çalıştık. Ancak yine mala ihtiyacımız var. Bir gün bu bankadan telefon aldım. Dediler ki, Maliye bizim bankayı yine bastı. Özellikle senin hesaplarını inceliyorlar. Yani iş böyle gidiyordu. Sonra onlar da çekildiler. O günlerde benim kurmay heyetime devamlı telkinde bulunuyorum. Çocuklar, biz banka mevduat sertifikası ile başbaşa kaldık. Bunu da yasakladılar. Şu anda her ne kadar bir miktar

temin edebiliyorsak da, bu işin suyu kısa zamanda kesilecek. Onun için yeni bir alternatif geliştirelim. Yılmaz Karakoyunlu, Özcan Özkan, Ertan Özdemir ve Ahmet Akdoğan... Tamam patron, biz mesajı aldık diyorlar ve araştırıyorlar ama maalesef bir şey temin edemediler. Tabii bu arada bankalar sertifikalan şahıslara satmış görünüyorlar ve biz de şahıslardan almış görünüyoruz. Tebliğde zaten hiçbir müeyyide getirilmemiş."

Kastelli yeni bir menkul değer bulmadan, mevduat sertifikası işini bırakmak durumunda kaldığı anda kesinlikle batacaktı. Bunu önleyebilmek için her çareye başvuruyordu. Maliye tebliğinden sonra da sertifika ilişkilerini sürdürdüğü birkaç banka kalmıştı: Hisarbank, İstanbul Bankası, İşçi Kredi Bankası, İmar Bankası ve Odibank. Bu batık ve "gözü kara" bankalar, Kastelli'ye ve diğer bazı bankerlik kuruluşlarına sertifika satmaya devam ediyordu. Nasılsa batmışlardı. Hükümet kesiminden kendilerine gelen baskılar artık önemli değildi. Kaybedecek hiçbir şeyleri yoktu. "Ne toplarsak kârdır" anlayışıyla gidiyorlardı. Kaldı ki, bankerler eliyle sertifika satmaları yasaklanmıştı ama bunun için hiçbir müeyyide, nedense getirilmemişti.

Kastelli işte bu günlerde, durumu hiç değilse bir parça kurtarabilmek için bazı iş adamlarma yüksek faizle borç para verme işlemine hız veriyor, Fikri Erdöş, Yüksel Günay, Hacı Döner gibi bazılarına milyarlar akıtmayı sürdürüyordu. Umut, bunlardan sağlayacağı yüksek faize kalmıştı. Ancak değil faiz, Kastelli bu amaçla verdiği milyarlarca liralık ana parayı bile geri alamayacaktı.

"SEN DEVAM ET, İDARE EDECEKLER"

Kastelli, hükümetle ilişkilerini Turgut Özal'ın yakm dostu, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu aralığı ile sürdürdüğünü söylüyordu. Kastelli'ye göre, bankerlerin sertifika satmasının yasaklanmasından sonra da kendisi Nuh Kuşçulu ile sık sık temas edecek, Ankara'ya mesajlar gönderecek ve Ankara'nın mesajları da kendisine aynı kanalla iletilecekti.

Kastelli anlatıyor:

— "Nuh'u 1969 yılından beri tanırım. Bin defa konuşmuşumdur. Kendi şirketlerine 200 milyon liralık tahvil çıkarttırmış ve finansman sağlamışımdır. Hükümetle olan ilişkimi kendisi aracılığı ile yürütüyordum. Dedim ki kendisine, "Nuh, ben sertifika satmak istemiyordum. Ancak çok sürprizlerle karşılaştım. Mademki bu yasaklanacaktı, neden uygulama esnasında tedbir almdı? Biz bunu aylarca sattıktan sonra neden yasaklanıyor? Bunu git Turgut Bey'e anlat. Ben bugün bu işi kapatmak zorunda kalırsam, bana para yatırmış olan 120 bin kişi ne olacak? Kapatmadığım takdirde her gün 100 milyon lira faiz ödemem gerek. Bunu nereden temin edeceğim? Sen git yetkililerle konuş, ben temmuzdan başlayarak faizleri aşağıya çekeyim ve en kısa zamanda başka bir materyal bulalım satmak için."

Aradan bir süre geçtikten sonra Kastelli'ye bir "mesaj" geliyordu:

— "Sen satmaya devam et... İdare edecekler."

Ancak Kastelli bu mesajlarla da rahatlamıyordu. Bir yanda bulabildiği banka sertifikalarını satmaya devam ederken öte yanda da kurmaylarıyla sürekli görüşmeler yapıyor ve kuruluşlarmı kurta racak önlemler arıyordu. Alman kararlar daha sonra yine "dolaylı bir biçimde" Ankara'ya iletiliyordu:

— "Gelecek yıl temmuz aymdan başlayarak faizleri indireceğim. Eylül aymdan itibaren de sertifika işini kademeli olarak bırakacağım. Satmak için yeni bir şeyler arıyoruz ama bulamıyoruz. Turgut Bey'in haberi olsun."

Bu mesajların "Ankara'ya" ne ölüçüde ve nasıl ulaştığı elbette ki bilinmiyordu. O günlerde yaklaşık 80 milyar liralık banka sertifikası

satmış olan Kastelli'nin bu işi birdenbire bırakması, ya da faizleri o günlerin rekabet ortamında birdenbire düşürmesi mümkün değildi. Bunu yapmak demek, o anda iflas bayrağını çekmek demekti. 1981 yılı sonlarında Banker Kastelli kesiminde bu gelişmeler olurken, durumu sadece birkaç kişi biliyordu. Güç günler artık Kastelli için de başlamıştı. Bu güç günler, "Perde arkası" m daha sonra anlatacağımız gibi 20 Haziran 1982 günü ünlü bankerin İsviçre'ye kaçması ile belli bir noktaya ulaşacak, ilginç gelişmeler ondan sonra da birbirini izleyecekti.

Banker Kastelli anlatıyor:

— "1980 yılında mevduat sertifikası tatbikatı başlamıştır. Ben buna hiçbir zaman itibar etmemişimdir. Çünkü benim amacım tahvil satışları yoluyla tasarrufları sanayie kanalize etmekti. Hem sanayici, hem de tasarruf sahibini sömüren banka kesimine hizmet değildi. Tasarrufçudan alıp doğrudan sanayiciye kaydırmaktı. Benim ve bütün ekip arkadaşlarımın ideali buydu. Ama talep o kadar fazlalaştı ki... Şirketlerin tahvil ihraç etme yetkileri kendi sermayeleriyle kısıtlı olduğu için, sermayeleri bu tahvil ihracına kâfi gelmiyordu. Halkın talebini karşılayabilmek için mecburen mevduat sertifikasına müracaat ettik. Eğer 1980 yılında yetkililer mevduat sertifikası bankerler aracılığı ile satılamaz deselerdi, bugün Banker Kastelli'yi yıkacak hiçbir güç yoktu. Ama sen 1980 yılının temmuz aymdan 1981 yılının kasım ayına kadar satışını serbest bırak, sonra birdenbire yasakla... Bunun araştırüması gerekmektedir. Banker Kastelli batmamıştır. Batırılmıştır... 1 Temmuz 1980'den 17 Kasım 1981'e kadar mevduat sertifikasının bankerler tarafından satılması neden yasaklanmadı? Neden Banker Kastelli 80 milyara yaklaştırıldı? Sertifika sattınlmasaydı ve yalnız tahvil sattınlsaydı Banker Kastelli yıkılmayacaktı... Ve sektör zarar görmeyecekti. 1981 yılının kasım ayma kadar mevduat sertifikasını sattırdın. Yasakladıktan sonra da feryatlarımız karşısında idareten, ricaen satılmasına izin verdin. Biliyor musunuz ki 1981 yılından sonra Banker Kastelli sırf halkın tasarruflarını zararda bırakmamak ve mevduat sertifikası alabilmek için ne faizler ödemiştir? Bankalara ne faizler ödemiştir? Bunları defter kayıtlarından çıkarabilirsiniz. Tek amacım, sektörü yürütebilmek için yeni bir alternatif geliştirinceye kadar ne kadar zarar edersek edelim ve bunu sineye çekelim. Ama tasarruf sahibini hayal kırıklığına uğratmayalım diye çalışıyorduk."

KAÇANLAR, BATANLAR, TUTUKLANANLAR

Bankerlerle ilgili ilk büyük olay, 19 Kasım günü oldu ve halktan 600 milyon lira kadar para toplayan Banker Servet kayboldu. Olayın basına yansımasından sonra bir demeç veren Banker Kastelli, Servet Bey'in kaybolmasma çok üzüldüğünü söyledi ve halkın tasarruflarını belli yerlere yatırırken olağanüstü dikkatli olmasını isteyerek "Biz mevduat sertifikası karşılığında tasarruf kabulüne devam ediyoruz. Elimizde bankalardan daha önce alınmış mevduat sertifikaları vardır. Bunları pazarlıyoruz," dedi. Kastelli'nin gazetlerde yayınlanan bu sözlerine Ankara'dan hiçbir tepki gelmedi... Hiç kimse "Arkadaş, sen yasaklanmış bir şeyi nasıl yaparsın?" diye sormadı... 25 Kasım günü iki banker tutuklandı. Bunlardan Nusret Köse halktan 40 milyon lira toplamıştı. Dost hayatı yaşadığı kadmm başkalarıyla da ilişki kurduğunu öğrenince Emniyet Müdürlüğü'nde kafasmı duvarlara vurmuş, "Bana bunu nasü yapar? Kendisine 3 milyona daire bile almıştım" demişti. Tutuklanan diğer bankerin adı Atila Sürmeli idi. Artık bankerlerle ilgili olarak yetkili makamlara çok sayıda ihbar geliyor, bunlardan bir bölümünün kaçtığı ortaya çıkıyordu. Yetkililer demeçler vererek "Vatandaşm göz göre göre soyulmasına izin verilmeyecektir" diyorlardı. Oysa vatandaş göz göre göre soyulmuştu. Bundan. sonra "izin verilmesine" gerek kalmamıştı. Bankerler, özellikle piyasa bankerleri batıyordu. Bazüan konkordatoya gidiyordu. Ortadan kaybolduğu halde gazetelere telefon ederek basın toplantısı düzenleyeceğini bildiren Banker Hitit (İhsan Bayat), bu toplantıya kendisi gelmiyor ve bir basın bildirisi gönderiyordu. Bildiride "Sayın mudilerimin sabır ve anlayışına sığınıyorum" diyordu. Bankerlerin çökmeye başladığı anlaşılınca Ankara'da bazı "ziyaretler" de sıklaşıyordu. Örneğin Danışma Meclisi Başkanı Sadi Irmak 27 Kasım günü "Eski dostu" bir bankeri bürosunda ziyaret ederek kendisiyle bir süre görüşüyordu.

Bu konuda 28 Kasım günü gazetelerde çıkan haber şöyleydi: "Bir dizi nezaket ziyaretlerini sürdüren Danışma Meclisi Başkanı Sadi Irmak, son ziyaretini dün bir bankerlik kuruluşuna yaptı. Burada gazetecilerle görüşen Irmak "Para yatırmadım, çekmedim de... Eski bir dostumdur, ziyaretine geldim" dedi. 0001 plakalı makam arabasını Kızılay'ın göbeğinde kaldırıma çektiren Irmak, ceketinin sağ cebinden dışarıya taşan ve mevduat sertifikasına benzeyen iki adet kâğıdın göründüğünü fark edince de, hemen pardesüsünün düğmelerini ilikledi. Irmak'm

ayrılışından sonra bankerlik kuruluşunun müdürü de bilgi vermekten kaçındı ve "Hesabı var da diyemem, yok da diyemem. Biliyorsunuz bu konu gizlidir" dedi."

Aynı gün, banker Mustafa Atalay'ın gazetelerde yaymlanan tam sayfa ilanında mal varlığı sıralanıyordu. Atalay ilanın sonunda "Bir gazete sayfasına ancak bu kadarını sığdırabildiğini" belirtiyordu. Maliye Bakanhğı'nm yasaklamış olmasına karşın aynı günlerde gazetlerde borsa bankerlerinin mevduat sertifikası sattıklarını duyuran boy boy ilanları yayınlanıyordu. "Banker Kastelli güçlü kuruluşların tahvillerini ve ulusal bankalarımızın mevduat sertifikalarını satmaktadır." "Kervan A. Ş. menkul kıymet ve banka mevduat sertifikası alış satışlarıyla..."

KAYA ERDEM'İN GÖRÜŞ VE TAVSİYELERİ

Maliye Bakanı Kaya Erdem, 1 Aralık günü 1982 bütçesini tanıtmak amacıyla düzenlediği basın toplantısında sermaye piyasasıyla ilgili görüşlerini açıkladı ve bankere para yatıracak yurttaşların dikkatli olmasmı istedi. Ancak o günlerde piyasa bankerleri batmaya zaten başladığı için, ortalıkta bankere para yatıracak çok fazla vatandaş kalmamıştı. "Kumarını oynayan" daha önce oynamıştı.

Kaya Erdem basın toplantısmda bu konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

— "...Bankerlerin münhasıran bankalara kanunla verilmiş görevleri üstlenmelerine ve o yönde faaliyette bulunmalarma hiçbir şekilde müsamaha edilmemesi gerekir. Nasıl ki birlikte çalıştıkları halde bir hemşire doktorun, bir usta da mühendisin görevini üstlenemezse, bankerlerin de bankalarm faaliyet sahalarma girmemeleri esastır. Buna aykırı davranışlar tasarrufları tehlikeye sokarak vatandaşların zarara uğramasına sebep olacağı gibi, bunun ötesinde de vatandaşm tasarruf fikrini zedeler. Ayrıca ülkenin ekonomik durumunu olumsuz yönde etkiler, parasal durumu sarsar ve para akımlarını istenmeyen yollara yönlendirebilir. Bu durumda kamu yönetiminin zorlayıcı önlemler alması kaçınılmaz olur. Bankerlerin bütün bu hususları dikkate alarak, bu şeklideki hareketlere tevessül etmemelerini önemle hatırlatırım. Kendileri, bakanlığımın denetim elemanları tarafından sıkı bir biçimde takip edileceklerdir. Vatandaşlarımızın bu durumda hükümete yardımcı olmalarını, tasarruf sahiplerinin de yalnız faizin cazibesine kapılarak ana paralarını tehlikeye atmamalarını, tasarruflarını sağlam menkul kıymetler satm alarak değerlendirmelerini, bono ve çeklere itibar etmemelerini önemle hatırlatırım. Zira çok iyi bilmekteyim ki, o tasarrufları uzun ve meşakkatli yıllar boyunca alın teri karşılığında biriktirebilmişlerdir."

Maliye Bakanı'nın basın toplantısından bir gün sonra, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yönetim Kurulu Başkanı Halit Narin'den ciddi bir uyarı geldi:

— "Vatandaşın bankere yatırdığı bu paraların kılma zarar geldi mi, devlet irkilmelidir. Oysa iş beyanatlarla geçiştirilmektedir."

Halit Narin aynı demecinde, hükümetin izlediği ekonomik politikaları

da eleştirdi:

— "Uygulanan sıkı para politikasına karşı değiliz. Ancak her ekonomik politika belli dönemlerde revizyona tabi tutulur. 1982 yüma 1981'in politikası ile girilemez. Müesseselerin de ayakta kalmasmı sağlayacak politika lazımdır. Ekonomide mühim olan moraldir. Ekonomi bugün moralini kaybetme durumundadır. Bugün Türkiye'de hiçbir müessese yatırım yapacak düşüncede değildir. Hatta yatırım fikri bile kaybolmak üzeredir. Bu politika sonucu batacak olan müesseseler, namuslu müesseselerdir. Turgut Özal'ın bunu takdirde karşüayarak ona göre bir model seçmesini bekliyoruz."

Halit Narin'in Turgut Özal'ın politikalarını değiştirmesini istemesinden hemen sonra başka çevrelerden de aynı doğrultuda istekler geldi. İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı İbrahim Bodur, MESS Başkanı Şükrü Er, Merkez Bankası eski Başkanı Cafer Tayyar Sadıklar, Ege Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ersin Faralyalı, Adana Sanayi Odası Başkanı Hacı Sabancı da bu görüşlere katıldıklarını açıkladılar. Ekonominin boğulduğunu, yüksek faiz politikası nedeniyle yatırımların durduğunu belirterek politikaların değiştirilmesini istediler.

Başbakan Yardımcısı Turgut Özal bu eleştirilere cevap verdi:

— "1982 için hükümetin enflasyon hedefi yüzde 25'tir. Biz bunun da altma inerek halkı daha çok rahatlatmak istiyoruz. Mahdut iş çevreleri tavsiyelerini kendilerine saklasınlar. Ekonomimiz iki yıl önceki bunalım, karaborsacılık ve yokluklardan buralara gelmiştir. Bu süre içerisinde ekonomik gelişmelere paralel olarak dinamik tedbirler almmaya devam edilmiştir. Faiz kararı da bu aradadır. İstikrar programı yoktan var edilmemiştir. Milletin fedakârlığı, çalışkanlığı, sıkıntılara göğüs germesi, doğruyu sezme kabiliyeti sayesinde başarıya ulaşmıştır. Bütün kesimlerin de bu sıkıntılara katlanması lazımdır."

Turgut Özal ertesi gün OECD toplantısı için Paris'e giderken şöyle konuşacaktı:

— "Faizden şikâyeti olan varsa, ihracata dönmesini tavsiye ederim. İhracata dönerse daha ucuz kredi alacaktır. Sıkıntıda olanların daha ziyade büyük sanayiciler olduğunu tahmin ediyorum. Kendi öz kaynaklarını arttırsınlar. Bu politikaların değişmesini beklemek doğru değildir. Enflasyon halen Türkiye'nin bir numaralı problemidir. O düşürülürse sıkıntılar da daha aşağıya iner."

Sonra devreye Turgut Özal'a yakın iki iş adamı girecek ve uygulanan

politikalar konusunda kendisini destekleyeceklerdi. Ali Koçman "Özel sektör enflasyonu savunamaz. 1982 başmda yeni bir ekonomik model bulunmalıdır demek, istikrar programının değiştirilmesini savunmaktır" diyecek, Nuh Kuşçulu ise birkaç gün sonra şöyle konuşacaktı: "İzlenen politikalarda küçük bir sapma bile, fedakârlıkları boşa çıkarır. İzlenen bugünkü ekonomik politikalar işletmelerin kendi yararınadır. Birçok iş adamımızın büyük hatası, istikrar programının gerektirdiği tedbirleri almamış olmalarındandır."

YÜCEL, SEN NE YAPIYORSUN?

Faiz, bankacılık sektörü, centilmen anlaşması, bankerlerin çöküşü gibi konular yoğun bir biçimde tartışılırken devletin diğer işleri de doğal olarak durmuyordu. Türkiye'nin önünde pek çok sorun vardı ve bunların çözümlenmesi gerekliydi. Bunların en başta gelenlerinden biri de "gübre sorunuydu". Türkiye bir yandan kendi olanaklarıyla yurt içinde gübre üretimi yapıyor, ancak bu üretim yeterli olmadığı için her yıl yüz milyonlarca dolar ödeyerek yurt dışından gübre ithal ediyordu. Petrolden sonra en çok dövizi gübre için ödüyorduk. Bunun da ötesinde gübre fiyatları özellikle IMF ile ilişkilerimizde her zaman ön planda oluyordu. Devletin gübreyi maliyetinin altında satması ve sübvansiyon vermesi, IMF'nin karşı çıktığı olaylardan biriydi. Yine de hükümetler gübreye zam yaptıkça, ülkede gübre tüketimi azalıyor ve bu durum tarım üretiminde bir azalma tehlikesini gündeme getiriyordu. Gübrenin üretimi, tüketimi, iç fiyatları, bu alanda yapılan sübvansiyonun miktarı gibi konular hükümette ve Ekonomik Kurul'da sık sık gündeme geliyor ve tartışılıyordu.

Aralık ayında, 1982 yılının gübre tüketim rakamları belirlenirken bu konuyla ilgili kuruluşlar arasında görüş ayrılığı çıktı. Devlet Planlama Teşkilâtı ile Türkiye'ye gübre ithalini yapan ve satışı gerçekleştiren Zirai Donatım Kurumu'na göre 1982 yılında Türkiye'nin gübre tüketimi 2-2,5 milyon ton dolaylarında artacaktı ve bu nedenle ithalat yapılması zorunluydu. Buna karşın, ülkemizde gübre üretimini gerçekleştiren tek kamu kuruluşu olan Azot Sanayii, gübre fiyatlarına son zamanlarda yapılan büyük zamlar nedeniyle tüketimin büyük ölçüde azaldığını, bu durumda ithale gerek olmadığını savunuyordu.

Konu, aralık ayında Ekonomik Kurul'un gündemine geldi. Başbakan Ulusu ilk sözü Milli Güvenlik Konseyi'nin görevlisi olan albaya verdi. Daha sonra DPT Müsteşarı Yüdırım Aktürk konuştu:

— "Sayın Başbakan, yaptığımız hesaplara göre, 1982 yılında gübre ithal edilmesi şarttır. Tarım Bakanlığı da aynı doğrultuda düşünmektedir. Ülkeyi ve çiftçiyi gübresiz bırakmamak için şimdiden ithal bağlantılarının yapılmasında yarar vardır."

Ancak, Azot Sanayii Genel Müdürü Yücel Özden ithalat yapılmasına karşı çıkıyordu:

— "Sayın Başbakanım, tüketim çok azaldığı için ürettiğimiz gübreyi bile çiftçiye satamıyoruz. Elimizde büyük stoklar birikti.

Fabrikalarımız bu yüzden duruyor. Gübre üretimine ara verdik. Bu durumda ithalat yapılması, dövizin boşuna harcanması demek olur."

Gerek Bakanlar Kurulu'nun ve gerekse Ekonomik Kurul'un renkli kişilerinden olan, arada bir yaptığı konuşmalarda "Efendim, biz ekonomiden anlamayız. Anlayan arkadaşlarımız geldiler ve bu işi götürüyorlar. Allah ziyade etsin, Allah daha çoğunu versin, Özal arkadaşımız bu işi çok iyi biliyorlar. Bilmesine biliyor da, söylenenlerle alman sonuçlar birbirini bazen tutmuyor" diyen Tarım Bakanı Sabahattin Özbek de gübre ithal edilmesini istiyordu:

— "Sayın Başbakanım, ben çiftçiye gübre sağlamakla sorumluyum. Yarın ben halkın karşısına çıkıp gübre kalmadığını ilan edemem. Ben kendimi halkm ve kamuoyunun önünde harcatmam. İthalat şarttır.
— Sizin harcanmanıza gerek kalmaz Sayın bakan. Bir sorun olursa halkm karşısına çıkıp ben hesap veririm. Siz endişe etmeyin."

Ancak görüş aynlıklannm giderilmesi bir türlü mümkün olmuyor, Yıldırım Aktürk ithalat yapılmasını bir kez daha isteyince Başbakan elini masaya vuruyor ve "Ben sizi anlamıyorum. Böyle bir durumda nasıl ithalat istersiniz?" diyordu. O sırada Kaya Erdem söz alıyor ve kendisinin de ithalata karşı olduğunu, gerekirse böyle bir ithalata Maliye olarak döviz tahsisi vermeyeceğini söylüyordu.

Salona az önce giren Turgut Özal ise, Azot Sanayii Genel Müdürü Yücel Özden'i yanına çağırıyordu:

— "Yahu Yücel, sen ne yapıyorsun? Niçin ithalata karşı çıkıyorsun?"

Sonuçta Özal bir orta yol öneriyor ve daha az bir ithalat yapılması Ekonomik Kurul tarafından benimseniyordu.

Toplantıya katılanlar daha sonra "Allah Allah. Turgut Bey'le Kaya Bey, ilk defa farklı bir görüşü savundular. Hayret..." diyorlardı.

ARALIK AYINDA BASINDAN SEÇMELER

1981 yılının son günlerinde basın batan, kaçan ve tutuklanan banker haberleriyle doluydu. Gazetelerde şöyle haberler yer alıyordu:

— Banker Piyale dün düzenlediği basın toplantısında dolandınldığım iddia etti...
— Bankerlerin günden güne güç duruma düştüğü öne sürüldü. Bantaş genel koordinatörü Selahattin Diker 1982 yılı sonunda piyasada iş yapan banker sayısının 10'u geçmeyeceğini söyledi.
— Uzun süredir hakkında "kaçtı" söylentileri çıkarüan Simtaş bankerlik kuruluşu sahibi Fatih Çağatay "Türkiye'de artık bu iş bitmiştir. Kuruluşumuzu tasfiye ediyoruz," dedi. Çağatay sadece kendilerinin değil, iki ay içerisinde tüm bankerlerin faaliyetlerini durduracaklarını açıkladı.
— Bin kadar bankerden sadece 327'si Maliye Bakanlığı'na yeniden ruhsat almak için başvurdu. Bunların yansının daha önce izinsiz ve Ruhsatsız çalıştığı saptandı. Diğer bankerlerden haber almamadı. Bunların ayrıca bugüne kadar hiç vergi vermediği ve vergi yükümlülüklerini tescil ettirmedikleri anlaşıldı.
— İlan: Gururlu Banker Bako... Hizmetinizde.
— İlan: Önemli bir haber... Meban, mevduat sertifikası alım satımına başlamıştır.
— Piyasa bankeri adı altında tefecilik yapanların, paralarını ödemedikleri tasarruf sahiplerini Mâliyeye şikâyet edecekleri tehdidi ile isteklerinden vazgeçirdikleri bildirildi. İstanbul Defterdar Yardımcısı Faruk Toksu, bu şekilde mağdur olan pek çok kişinin kendilerine başvurduğunu belirtti.
— Ankara'da Banker ME-GA adıyla çalışan Selahattin Büke adlı banker, bir müşterisine karşılıksız çek verdiğini ve borcunu ödeyemediğini bildirerek tutuklanmasını istedi. Banker kendi isteği doğrultusunda tutuklandı.
— Bankerler, Maliye Bakanlığı'nm gece hayatlarını kontrol edeceğini bildirmesini olumlu karşıladılar. Bankerler Birliği Derneği Başkanı Hüsnü Göçmenoğlu, "Kendi parasıyla gazoz içemeyecek durumda olan adamlar milletin parasıyla gece hayatı yaşıyorlar. 5-10 milyon liraya bürolarını süslüyorlar. Bu değirmenin suyu nereden geliyor?" dedi.
— Ankara'da denetlenen 10 bankerin, 30 milyon lira vergi kaçırdığı saptandı.

— Ayda yüzde 9'la para toplayan Yağmur Ticaret Yönetim Kurulu Başkanı Sinan Kuran bir basın toplantısı düzenledi. Kuran, "Sayıları iki binden fazla olan müşterilerimize karşı en büyük güvencemiz 86 yaşındaki annem, 56 yaşındaki karım ve benimle birlikte 17 yaşındaki oğlumdur" dedi.
— Simtaş sahibi Fatih Çağatay "Maliye Bakanı nın demeçlerinden sonra büyük bir kriz içerisine giren bazı bankerler, müşterileri ile anlaşarak faiz oranlarını düşürüyorlar. Biz de düşürüyoruz," dedi.
— Banker Yalçın Doğan'ın Kızılay bürosundaki malzemeler dün saat 16.15'te alacaklılar tarafından haczedildi. Polis yetkilileri, bankerin arandığını bildirdiler.
— Banker Piyale adıyla çalışan Piyale Tongur'un ortadan kaybolduğu belirlendi.
— Karşılıksız çek veren dört banker daha dün tutuklandı... Dün para almaya gelen müşteriler Banker Yalçın'ın ortada olmadığını görünce büronun cam ve çerçevelerini kırdılar.
— Özal: Sıkıntılar 1983 yılı sonunda geride kalacak.
— İlan: Muradiye'de entegre gıda sanayii, Tortum'da madencilik, Marmaris'te turizm olmak üzere çalışmalarımızı başlattık... Yağmur Ticaret.
— Ankara'da "Selçuk Ticaret" adıyla çalışan ve piyasadan 221 milyon lira toplayan Selçuk Soyyörük'ün para yatıranların senetlerine daha önce yanında çalıştığı bir hamburgercinin eski kaşelerini vurduğu belirlendi... Yurdum Ticaret'in sahibi Ayhan Afşar dün vadesi gelen 20 milyon lirayı istemek için bürosuna gelen 200'den fazla müşterinin karşısına çıkmadı. Patronunun Ankara dışmda olduğunu söyleyen Genel Müdür Abdurrahman Selçuk şirkete haciz memurları geldiğini belirterek "Şirketi ciddi bulmadığı" gerekçesiyle istifa ettiğini söyledi. Bankerin, sekreteriyle birlikte Suriye'ye kaçtığı öne sürüldü.
— Banker Yalçın Doğan'ın bürosu kuşkulu şekilde yandı. Büro iki günden beri alacaklılar tarafından yağma ediliyordu.
— Tutuklu bulunan bir banker dün Savcılığa verdiği dilekçe ile dışarıda hayatının tehlikede olacağını belirtti ve tahliye edilmemesini istedi.
— Bankerlere hücum oldu ve büyük kalabalıklar paralarını alabilmek için bekleşti. Halk güvenlik kuvvetlerince kontrol altına alındı ve taşkınlığa meydan verilmedi.
— Özal: Memurlardan gelen mektuplara ağlayacak gibi oluyorum."

1981 yılının aralık ayında piyasa bankerleri kesin bir biçimde batmıştı. On binlerce kişinin, emeklinin, memurun, dar gelirli yurttaşların tasarruflarını herkesin gözü önünde hiçbir denetime tabi olmadan toplayan ve büyük bir bölümü iflas etmiş tüccarlardan, müteahhitlerden, üçkâğıtçılardan, dolandırıcılardan oluşan

bankerlerin çoğu kaçmış, bazıları tutuklanmıştı. Toplanan paraları geri ödemeye hiçbirinin gücü, çok büyük bir bölümünün de niyeti zaten yoktu. Halkın küçük tasarrufları gece kulüplerinde çarçur edilmiş, kadınlara yedirilmiş, birtakım karışık işlerde kullanılmış ve karmaşık bazı mekanizmalarla başka kişilere, danışıklı bir biçimde transfer edilmişti. Halkın milyarlarca lirası aylar boyunca toplanırken bir kuruş vergi ödenmemişti.

Aralık ayı sonlarında Bankerler Birliği Derneği Başkanı Emekli Albay Hüsnü Göçmenoğlu durumu açıkladı:

— "Devlet bir an önce bankerlerin bankadaki hesaplarına ve taşınmaz mallarına el koymalıdır. Kaçtığı söylenen bankerlerin ortaya çıkmaları sağlanmalıdır. Bunların çoğu Türkiye'dedir. Gerekli önlem alınırsa batan paranın yüzde 75'i kurtarılabilir. Bu konularda Turgut Özal'a brifing vermeye hazırız."

MALİYE'DE NELER OLUYORDU?

Piyasa bankerlerinin çöktüğü, borsa bankerlerinin ise güç duruma düştüğü aralık ayında Ankara' da hava gergindi. Banker olayları gerek hükümette ve gerekse Turgut Özal ve Kaya Erdem'de büyük tedirginlik yaratmıştı. Milli Güvenlik Konseyi de gidişi endişeyle izliyordu. Ancak Turgut Özal rahat ve geniş bir insandı. Olayları daha sakin karşılamasını biliyor, çevresine "Merak etmeyin, batsalar da bir şey olmaz" diyordu. Oysa Kaya Erdem böyle değildi. Bankerlerin batmasının tek sorumlusu olarak kendisinin görüldüğünü biliyordu. Bir süre önce "Bankere para yatıran vatandaş kumar oynamıştır" diye demeç vermişti. Şimdi bu demeci nedeniyle suçlanıyor, bankerlerin batmasına neden olduğu kanısı yaygınlaşıyordu. Kaya Erdem, Maliye Bakanı olarak banker konusuna eğilmemekle ve gidişi başıboş bırakmakla suçlanırken kendi bakanlığında da ilginç sözler dolaşıyordu. Ancak, aralık ayında bankerler batarken ne Turgut Özal, ne de Kaya Erdem bu konuda kamuoyuna en küçük bir açıklama bile yapmıyorlardı. Özal, Kaya Erdem'i uyarmıştı:

— "Aman Kaya, hiç sesini çıkarma. İş olacağına varır. Demeç falan verip işi büsbütün açmaza sokmayalım... Çünkü polemik yapılmasına çok açık bir konu..."

Maliye Bakanlığı'nın üst düzey bürokratları arasında 12 Eylül sonrasında Kaya Erdem'in Bakan olmasıyla birlikte yaygın bir kanı oluşmuştu:

— "Kaya Bey Maliye Bakanı değil, Maliye Müsteşarı olmuştur. Çünkü 'Özal'ın yanında işi ancak bir devlet memurunun yetkisiyle götürebilecektir."

Ancak banker olaylarında tepkileri Maliye Bakanı çekmeye başladığı ve Özal'ın sesinin hiç çıkmadığı günlerde bu kanı yavaş yavaş değişiyor ve Maliye koridorlarında yeni görüşler ortaya çıkıyordu:

— "Biz yanılmışız. Kaya Erdem Maliye Müsteşarı değil, Maliye Bakanı olmuş. Ancak bakanlık ikiye bölünmüş. İyi ve başarılı işlerden sorumlu bölümler Turgut Özal'ın uhdesinde, banker olayları gibi başarısızlıklardan sorumlu bölümler ise Kaya Beyin uhdesinde imiş."

Buna karşın Kaya Erdem, efendi kişiliği ile kendisine yöneltilen suçlamaları sineye çekmek durumunda kalıyordu. Hazine Genel Müdürü Aydemir Koç kendisine "Efendim, bu konuda sorumluluk

Ticaret Bakanlığı'na aittir. Bütün fatura niçin size çıkarılıyor?" dediği zamajı şu cevabı veriyordu:

— "Ben Kemal Cantürk'ü hedef gösteremem. Bana yakışmaz."

BEN DE AFFEDİLSEM...

Aralık aymda banker olayları büyüdükçe Kaya Erdem'in tedirginliği artıyordu. Görevinden istifa etmesi gerektiğine inanmaya başlamıştı. Kendisini fazlasıyla üzen bir husus daha aynı günlerde ortaya çıkmıştı. Kardeşi, Ziraat Bankası eski Genel Müdürü Turgut Erdem'in Kastelli'de çalıştığı ve oradan para aldığı söylentileri yoğun bir biçimde yayılıyordu. Bu söylentiyi yayanlar, Maliye Bakanı'nm, kardeşi ile banker Kastelli arasındaki ilişki nedeniyle küçük bankerleri batırdığını ve böylece büyük bankerleri korumayı amaçladığını iddia ediyorlardı. Basında da "Maliye Bakanı büyük bankerlere yarasın diye küçük bankerleri batırdı" biçiminde haber ve yorumlar yer alıyordu. Kaya Erdem bu söylentilerden son derece rahatsız ve tedirgin oluyor, konuyu sık sık Turgut Özal'la konuşuyordu. Turgut Özal kendisini yatıştırmaya çalışıyordu:

— "Olur böyle şeyler... Hiç önem verme, hiç önemli değildir..."

22 Aralık 191 günü hükümette dört bakan de ğiştiriliyordu. Enerji Bakanı Serbülent Bingöl, Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu, Sağlık Bakanı Necini Ayanoğlu ve Gümrük Tekel Bakanı Recai Baturalp' m görevlerinden "istifa ettikleri" günlerde Kaya Erdem yakın çevresine yine yakınıyordu:

— "Keşke beni de görevden affetseler... Ne kadar iyi olacak. Maliye Bakanı olarak bundan somu yıpranma ve düşüş dönemim başlayacak. Eğri aşağıya doğru dönecek. Bu banker olaylarından büyük eleştiriler gelecek, büyük yara alacağım."

(Kastelli kuruluşlarından bordrolu maaş alanların dışında, bordrosuz ve hiçbir imza atmadan para alan kişiler de vardı: Örneğin daha sonra Özal hükümetinde görev alan bir bakan, Kastelli'nin danışmanıydı. Ancak, Maliye Bakanı Kaya Erdem'in kardeşi Turgut Erdem'in Kastelli'den bordrolu olarak para almadığı kesindi. Bordrosuz para aldığına ilişkin iddialar ise kanıtlanamadı. Kanıtlanamazdı da .)

PİYASA BANKERLİĞİ BİTİYOR

23 Aralık 1981 tarihli Resmi Gazete'de Maliye Bakanlığı'nm bir tebliği yayınlandı ve bu tebliğ ile bankerlik olayına büyük kısıtlamalar getirildi. Piyasa bankerliği fiilen sona erdirildi. Bu tebliğde yer alan hükümler (özetle ve basit bir anlatımla) şöyleydi:

"Bundan sonra menkul kıymetler, sadece bu teb liğ uyarınca ruhsat verilecek anonim ortaklıklar tarafından alınıp satılabilecektir. Bunların ödenmiş sermaye toplamı 200 milyon liradan az olmayacak , kurucularının iflas etmiş olmadıkları ve yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymemiş oldukları belgelenecektir. Bunlara ruhsat verilebilmesi için, sermayelerinin yarısını Merkez Bankası'na teminat olarak yatırmış olmaları zorunludur.

Menkul kıymetlerin satışına aracılık edecek anonim ortaklıklar bu faaliyetleri dışında ödünç para verme işleri ile uğraşamayacaklan gibi, hiçbir ticari ve sınai faaliyette bulunamazlar. Bu kuruluşlar, sattıkları menkul kıymet dışında ayrıca kendi mali taahhütlerini kapsayan (çek, bono gibi...) belge veremezler."

Maliye Bakanlığı'nın tebliği, özellikle piyasa ban kerterinin çalışmasını yasaklamış oluyordu. Bundan sonra hiçbir banker çek ve bono karşılığında para toplayamayacak, tahvil gibi menkul değerler verilmeden bankerlik işlemi yapılamayacaktı.

Tebliğ, o güne kadar zaten çökmüş olan piyasa bankerlerinin çalışmalarını fiilen yasaklıyor, Kastelli gibi borsa bankerlerinin çalışmalarına ise yeni kısıtlamalar getiriyordu.

Aylar önce alınması gereken karar ancak 1981 yılının son günlerinde alınmış, zaten çökmüş olan piyasa bankerlerine son darbe vurulmuştu. Ancak Maliye Bakanlığı bu son darbeyi vurduğu zaman piyasa bankerlerinin çoğu ortada yoktu. Bazısı batmış, bazısı kaçmıştı. Bir bölümü ise tutuklanmıştı.

Bankerzedeler büyük bir infial ve şaşkınlık içerisinde soruna çözüm bulunmasını bekliyorlardı. 12 Eylül'ün getirdiği "sıkı ortam" olmasaydı herhalde çok ciddi sorunlar ortaya çıkacaktı. Nitekim bir süre sonra, borcunu ödemeyen bir banker Ankara'da öldürülecekti.

24 Aralık günü Milli Güvenlik Konseyi, Turgut Özal ve Kaya Erdem'den bankerlik olayı konusunda bilgi aldı. Turgut Özal bazı

bankerlerin batmasında hiçbir sakınca bulunmadığını, tam tersine sağlıksız kuruluşlar battıkça sağlıklı kuruluşların daha güçlü bir biçimde yaşayacağını anlatmaya çalışırken, Kaya Erdem de Maliye Bakanlığı'nın elinde bu konuda geçmişte yetki olmamasından yakındı. Bu işin sorumlusunun Maliye olmadığını, diğer büyük bankerlerin de batabileceğim, bankacılık kesiminin de bu nedenle güç günler yaşadığını anlatmaya çalışıyordu. Konsey'den gelen "Bu iş niçin bu kadar geç bırakılmıştır? Niçin daha önce bu soruna ciddi bir çözüm getirilmemiştir?" sorularına ise, yakın geçmişe kadar bu konuda elde yeterli mevzuat olmadığı biçiminde cevaplar veriliyordu.

1981 yılı aralık ayınm son günleri Türkiye'de yoğun bir biçimde banker olaylarıyla geçiyor, bankere para yatıran on binlerce kişi ne yapacağını bilemez bir biçimde bu kuruluşların kapısında kuyruğa giriyordu. Herkes parasını kurtarabilmenin uğraşma girmişti. Ancak ortada bazen banker, bazen de ödenecek para yoktu. Paralar uçup gitmişti. Her bankerin kapısında büyük kalabalık vardı ve bu kitleleri Emniyet kuvvetleri denetim altında tutuyordu.

30 Aralık günü Bakanlar Kurulu, banker olaylarını görüşmek üzere toplandı. Toplantıda Turgut Özal ve Kaya Erdem'e bazı bakanlardan sert eleştiriler geldi. Başbakan Ulusu sürekli olarak işi yumuşatmak ve tartışmaların kırıcı boyutlara ulaşmaması için çaba harcadı.

Maliye Bakanı Kaya Erdem toplantıda yine güç saatler yaşıyordu:

— "Sayın Başbakanım, izin verirseniz bizi burada eleştiren ve zamanında tedbir almamakla suçlayan saym bakan arkadaşlarıma şunu söylemek istiyorum. Biz geçen ağustos aymda bu banker rezaletine bir son vermek için sert bir tasarı getirdiğimiz zaman Ekonomik Kurul toplantısında (Yumuşak iniş yapalım. Piyasayı ürkütmeyelim) diyen arkadaşlarımız kendileriydi. Biz aslında yaraya neşteri o zaman vuracaktık. Şunu da belirtmek istiyorum ki, basında benim hakkımda bazı yazılar çıkıyor ve büyük bankerlere yarasm diye küçük bankerleri batırdığım öne sürülüyor. Bunların hiçbir aslı esası yoktur. Bu yazıların kaynağı da, kardeşimin Banker Kastelli'de çalıştığı konusundaki söylentilerdir. Kardeşim kesinlikle orada çalışmamaktadır. Bunu burada açıkça söylüyorum. Bu iddiaları öne sürenlerin isbat etmeleri gerekir. İkincisi, yine burada sizin huzurunuzda açıkça söyleyeyim, borsa bankeri dediğimiz büyük bankerlerin durumu da çok ciddidir. Bugün bunlarda bir sorun çıkmadıysa durumlarının iyi olduğunu zannetmeyin. Hepsi zorla ayakta duruyor. Yarın en küçük bir hadisede bunlar da batacaktır. Kastelli bile batabilir..."

Kaya Erdem'in bu sözlerini Başbakan ve diğer bakanlar ilgiyle dinliyorlar, Özal da başıyla onaylıyordu... Kastelli de mi batabilirdi?... Bu söz gündeme ilk kez geliyordu. Kaya Erdem sözlerini sürdürüyordu:

— "Evet... Kastelli de batabilir dedim. Çünkü durum bütün sektörde çok ciddidir. Büyük bankerlerin iş yaptığı bankaların bir bölümü de çok güç durumdadır. Bunların denetlenmesi için gönderdiğimiz arkadaşlarımızdan gelen ilk bilgiler maalesef hiç de iç açıcı değil. Durum, sanıldığından daha ciddidir."

Banker olayının faturası Kaya Erdem'in üzerine çıkarılmıştı. Turgut Özal bu işe kendisini hiç sokmamış ve kendisini konunun uzağında tutmayı başarmıştı. Olayları kendi yapısından gelen rahatlıkla izliyor, bu soruna artık çözüm bulunmasının sözkonusu olmadığını biliyordu. Kaya Erdem, bütün yükü omuzlamıştı ve götürmeye çalışıyordu. Ancak yıpranmış, yara almıştı. Bunu kendisi de biliyordu.

Başbakan Ulusu, 30 Aralık günü yapılan Bakanlar Kurulu toplantısı sırasında bir açıklama yaptı. Başbakan, banker olayları konusunda görüşlerini ilk kez açıklıyor ve vatandaşların kendilerine yardımcı olmalarını istiyordu:

— "Son günlerde bazı bankerlerin yükümlülüklerini yerine getirmekte. güçlükle karşılaşmalarından endişeye düşen tasarruf sahibi vatandaşlarımızın yatırmış oldukları parayı geri almak için bankerlere yaygın bir şekilde müracaat ettikleri gözlenmektedir. Özellikle bazı vatandaşlarımızın, vadesi gelmemiş ana paralarını çekmek hususundaki teşebbüsleri, bankerlerin yükümlülüklerini zamanında yerine getirmelerini daha da güçleştirmektedir. Bu itibarla, vatandaşlarımızın tasarruflarını güvence altına alabilmek için bu durumu hassasiyetle göz önünde bulundurmaları gerekir. Bu nedenle, sadece vadesi gelmiş alacaklarını tahsil etmekte güçlük çeken vatandaşlarımızın, haklarını adli mercilere başvurmak suretiyle aramaları gerekir. Öte yandan, bankerlerle vatandaş arasındaki borç alacak ilişkisi özel hukuk alanına girmekle beraber, hükümetimiz vatandaşların tasarruflarının zarara uğramaması için gerekli özeni göstermekte, özellikle kötü niyetli bankerlerin durumu hassasiyetle izlenmekte, gerektiğinde de tüm yasal ve idari tedbirleri almak hususunda kararlı bulunmaktadır. Sermaye Piyasası Kurulu hemen çalışmaya başlayacaktır."

Başbakan Ulusu, 30 Aralık günü bu açıklamayı yaptığı zaman Türkiye'de banker olayının bittiğini biliyordu. Ancak bunu halka açıkça söylemek ve "Geçmiş olsun" demek elbette ki mümkün değildi.

Önceki günlerde Turgut Özal'a ve diğer bazı yakınlarına "Keşke beni görevden alsalar" diyen Kaya Erdem, aynı dileğini bu kez Başbakan Ulusu'ya ve başka "üst düzeyde" yetkililere iletmeye başlamıştı. Devlet Başkanı Kenan Evren'in de tavrında kendisine karşı bir güvensizlik belirdiğinin farkındaydı.

Turgut Özal'a bir süredir aynı öneriyi yineliyordu:

— "Ben bırakıp gideyim Turgut Bey... Başka çare kalmadı.
— Hele bekle bakalım Kaya. Gitmekle iş kurtulmaz ki. Gideceksek beraber gideriz."

Kaya Erdem Başbakan'a ve başka bir "üst düzeyde" yetkiliye de aynı şeyleri söylüyordu:

— "Efendim, izin verirseniz ben ayrılayım. Banker işinin sorumlusu olarak ortada ben varım. Lütfen benim için (Ayıp olur) diye düşünmeyin. Kendimi feda etmeye hazırım. Eğer beni bu görevden affederseniz size müteşekkir kalırım. Böyle bir durum ne kadar erken olursa o kadar iyi olur.
— Şimdi gerek yok."

Necdet Calp anlatıyor: (O günlerde Başbakanlık Müsteşarı).

"Bankerlerin gidişinden Turgut Özal hep endişe etmiştir. Ancak bunu fazla belli etmek istemiyordu. Bir gün kendisine "Bankere para yatırmayan enayi oldu. Yatıran her ay şakır şakır para alıyor. Biz yatırmayıp enayi olduk" dediğimde güldü ve "Bunları yakında zapt-ü rapta alacağız" dedi.

Aralık ayında batma olayları başlayınca halk bankerlere hücum etmeye ve bu arada vadesi gelen ve gelmeyen parasını istemeye başlamıştı. Bu konuda şikâyetler yoğunlaşınca Maliye Bakanı Kaya Erdem bir demeç verdi ve "Vatandaşın parasını nasıl vermezler, parasını alamayan Mali Polise başvursun" gibi laflar etti.

Bir gün Bakanlar Kurulu dağılmıştı. Turgut Bey de kapıda paltosunu giymek üzere bekliyordu. Bana "Bankerlerden ne haber?" diye sordu.

— Sayenizde bankerler gitti efendim... Yani sizin Maliye Bakanı'nız sayesinde...
— Nereden benim oluyor Maliye Bakanı?
— Maliye Bakanı size sormadan hiçbir iş yapmıyor ki Sayın Başbakan Yardımcım... Bugünkü sözlerini okudunuz mu?
— Ne demiş?
— Bankerden parasım alamayan Mali Polis'e gitsin diyor.

— Olmaz öyle şey... Dememiştir.
— Açın bugünkü gazeteleri okuyun efendim.

O günlerde bana sürekli olarak bankerler ve bankerzedeler geliyor ve soruna hükümetin bir çözüm bulmasını istiyorlardı. Bir gün Başbakan a gittim.

"Sayın Başbakan, bu iş yüzünden hükümet büyük prestij kaybediyor. Normal düzende olsak hükümetin istifa etmesi gerekir. Bırakın hükümeti, askeri yönetim de prestijini kaybedebilir. Çünkü vatandaş bir askeri yönetimde böyle bir sonucun olmayacağını düşünerek bunlara para yatırdı. Bu ko nuda derhal en ciddi bir biçimde tedbir almamız gerekiyor".

Duruma askerler de, Başbakan da son derece üzgündü."

AYLIK FAİZ DE YASAK

Türkiye'de bankerliğüı simgesi durumunda olan Banker Kastelli'nin de güç durumda olduğu ortaya çıkmıştı. Ancak bu durumu Kastelli, üst düzeydeki birkaç yöneticisi, Nuh Kuşçulu, Turgut Özal ve Kaya Erdem'den başka bilen hiç kimse yoktu. Kaya Erdem'in bu konudaki sözlerini hükümet üyelerinin büyük bir bölümü bile ciddiye almamış, Maliye Bakanı'nın durumu abarttığını zannetmişlerdi. Kastelli bir yanda faaliyetini sürdürür ve mevduat sertifikası alım satımma devam ederken, öte yanda da büyük reklam kampanyaları düzenleyerek durumu bir parça olsun düzeltme çabasına girmişti. Bu amaçla basında ve televizyonda, yılbaşından sonra film artistleriyle şarkılı türkülü bir kampanya başlatacak, bir süre sonra Devlet Başkanı Kenan Evren de bu kampanyaya tepki gösterecekti. Durumu bir süre daha idare edebilmek amacıyla Kastelli'nin Genel Koordinatörü, ve "beyni" olan Yılmaz Karakoyunlu yeni bir sistem geliştirmeye başlamıştı. Karakoyunlu bu yeni sisteme ilişkin çalışmalarını, 23 Aralık 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğden sonra başlatmak zorunda kalmıştı. Olaylar öylesine gelişiyordu ki, alınan her karardan ve çıkarılan her yeni mevzuattan sonra Kastelli kuruluşlarında yeni tedbirler alınması gerekiyordu. İşin boşlukları, kaçamak yönleri, getirilen yeni kararlara karşı alınacak yeni tedbirler bütün ayrıntılarıyla düşünülüyordu. Yaşamak için bunun yapılması zorunluydu. 23 Aralık tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğ, bankerlerin müşterilerine garanti belgesi vermesini yasaklamıştı. Örneğin artık hiçbir banker müşterisine çek, bono veremeyeceği gibi, borsa bankerleri de sattıkları tahvil, mevduat sertifikası gibi menkul değerler için kendileri tarafından ayrıca düzenlenen herhangi bir garanti belgesi veremeyeceklerdi.

Borsa bankerlerinin verdiği garanti belgesinin altında yatan gerçek şöyleydi:

Örneğin, Banker Kastelli'den herhangi bir bankanın mevduat sertifikasını satın alan bir yurttaş, bu belgeyi istediği zaman aynı bankere götürüp işlemiş aylık faizi ile birlikte paraya çevirebiliyor, Kastelli sonra aynı belgeyi bir başka müşterisine daha satıyordu. Banker kuruluşu, kendisinden satın alınan menkul değerin istenildiği anda paraya çevrileceğini gösteren bir garanti belgesini de müşteriye veriyordu. Başka bir deyişle, borsa bankerlerinin verdiği aylık faiz, verilen garanti belgesi nedeniyle geçerli oluyordu.

Tebliğ, bankerlerin her türlü garanti belgesi vermesini yasaklayınca, aylık faiz de ortadan otomatik olarak kalkmıştı. Bu tebliğin Resmi Gazete'de yayınlanmasından sonra başta Kastelli olmak üzere Meban, Eko Yatırım, Genborsa, Fintaş Yatırım Finansman A. Ş. gibi tüm borsa bankerleri büyük bir paniğe düştüler. Banker sistemi, 23 Aralık gününü izleyen birkaç gün içerisinde en büyük sarsıntıyı geçirdi. Çalışma alanları zaten kısıtlanmış olan borsa bankerleri eğer aylık faiz de veremezlerse ne yapacaklardı? Bankalarla nasıl rekabet edeceklerdi? Aylık faiz verme hakları da elden gidince, borsa bankerlerinin çöküşü de kaçınılmaz duruma mı gelecekti?

Hiç kimse, Kastelli de dahil olmak üzere ne yapacağını bilemiyordu. Mentaş'ta, bütün borsa bankerlerinin katılmasıyla düzenlenen bir toplantıda soruna çözüm arandı. Müşteriye ve piyasaya yeni bir sistem sunulması konusunda görüş birliğine varıldı. Ancak bu yeni sistem nasıl olacaktı? Tebliğ uyarınca aylık faiz uygulaması yılbaşında sona erecekti. Birkaç günde ne yapılabilirdi?

Banker Kastelli Genel Koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu, yılbaşından itibaren ne yapmaları gerektiğini birkaç gün oturup gece gündüz düşündü. Sonunda, patronu Cevher Özden'in yanına girdi:

— "Patron, yeni sistemi geliştirdim. Mademki bizim garanti belgesi ve büna bağlı olarak aylık faiz vermemiz yasaklandı, biz de bundan sonra aylık faiz vermeyiz olur biter.
— Yılmaz, sen ne diyorsun yahu? Batacak mıyız resmen yani?
— Ne münasebet patron. Aylık faiz yerine günlük faiz vereceğiz. Günlük faizi yasaklayan bir hüküm yok ki. Garanti belgesi de vermeyeceğiz ve bunun yerine müşteriye satış pusulası verilecek. Yani bizden menkul değer satın alan herkese garanti bel gesi yerine satış pusulası, aylık faiz yerine günlük faiz vereceğiz. Nasıl, iyi mi?
— Yılmaz sen büyük adamsın be... Yalnız bu yapacağımız iş yasal mı?
— Yasal patron... Kanunlarda yeri var satış pusulasının. Açık bırakılan bütün kapıları zorlamak durumundayız. Başka çare kaldı mı?. Tabii bu arada, rekabet açısından faizleri de iki puan arttırmak durumundayız... Ben sistemi bilgisayara verdim. Bir aksama olacağını sanmıyorum. Sonuçlar tamam çıktı. Şimdi iş yeni sistemi tanıtan broşürleri bastırmaya kaldı... Yılbaşından sonra ilk iş günü 4 Ocak Pazartesi oluyor. O gün broşürleri dağıtırız patron.

ÖZAL, KASTELLİ'Yİ ARIYOR

Turgut Özal, 30 Aralık günü yapılan Bakanlar Kurulu toplantısından sonra yılbaşı tatilini geçirmek üzere İstanbul'a geldi. Banker işinin tam bir çıkmaza girdiğini artık çok iyi bilen Özal, 31 Aralık günü Adnan Kahveci'ye Kastelli'yi bulmasını ve telefonda kendisiyle konuşturmasını söyledi. Biraz sonra bağlantı kurulmuştu:

— "Cevher, nasılsın yahu? Hiç sesin soluğun çıkmıyor?
— Valla Turgut abicim, durum zor... Öyle bir badireye girdik ki... Durumu siz de biliyorsunuz.
— Nasıl gidiyor işler?
— Valla abi, mal sıkıntısı büyük... Satacak materyal bulamıyorum. Tahvil zaten yok. Siz sertifika işini de kısıtladınız. Yani durum pek parlak değil. Bunun dışında Allah'a şükür bir derdim yok. Eğer satacak mal bulabilirsem bu işi götürebilirim. Yoksa sonumuz ne olacak bilmiyorum. Şimdi yeni bir sistem geliştirdik. Yılbaşından itibaren bunu uygulayacağız. Bakalım ne olacak.
— Cevher, sen yeni materyal bulmaya çalış ve onları sat. Banka sisteminden çıkmaya çalış.
— Turgut abicim, böyle diyorsunuz ama ne bulup da satayım? Birkaç küçük bankanın kucağına oturduk siz sertifika işini yasakladıktan sonra...
— Bak Cevher, çok büyüdünüz... Bu işi götürebilecek misin?
— Turgut abi, ekmek istiyorsunuz ama un vermiyorsunuz. Un verirseniz götürürüm..."

Aynı gün öğleden sonra (31 Aralık), Turgut Özal, Yılmaz Karakoyunlu'yu Yeniköy'deki evine çağırdı ve kendisinden genel gidiş konusunda bilgi aldı. Karakoyunlu Başbakan Yardımcısı'na ayrıca,, birkaç gün sonra uygulamaya başlayacakları sistemi anlattı. Bütün açık kapılardan yararlanmak zorunda olduklarını, bu yüzden de aylık faiz yasaklanınca günlük faize döneceklerini söyledi. Bu konuda yeni getirilen uygulamalardan bir bölümünün çalışmayacağını anlattı. Özal kendisine hak verdi. Karakoyunlu şöyle dedi:

— "Turgut Bey, satacak mal yol. Milyarlara ulaşmış bir kuruluşuz ama tıkanma noktasına geliyoruz. Bu konuda her türlü girişimi yaptık, ama olumlu bir cevap alamadık. Hatırlarsanız bir süre önce bütün KİT genel müdürlüklerine yazı yazıp çıkaracakları tahvilleri pazarlamayı teklif ettik. Maliye'nin direktifiyle, hiçbirinden cevap gelmedi. Sonra Maliye'ye gidip hazine bonosu, devlet tahvili satalım diye teklif

götürdük. Bundan da bir sonuç çıkmadı. Yani her yolu denedik ama mümkün değil..."

Turgut Özal'ın endişeleri daha da büyüyordu. Galiba, Ankara bankerleri olayından sonra başlarına bir de "büyük bankerler" olayı çıkacaktı.

FARK EDİLMEYEN VİRGÜL HATASI

Banker Kastelli, 4 Ocak 1982 Pazartesi gününden itibaren yeni uygulamasını, film artistleriyle ve "Kısa vadeli, yüksek faizli yeni bir uygulama" sloganıyla başlattı. Bu yeni uygulamayı tanıtacak broşürlerden yüz bin adet kadar basılmıştı.

Pazartesi sabahı ilk müşteri Fintaş Bankerlik kuruluşunun bir yetkilisiydi. Müşteri gibi gelip Kastelli'den 100 bin liralık alışveriş yaptı. Aynı gün Meban, Genborsa, Yatırım Finansman A. Ş. ve diğer bazı borsa bankerlerinin yetkilileri de gelip alışveriş yaptılar ve Kastelli'nin yeni sistemini öğrenebilmek için ilk adımı attılar.

Mekanizma çok karışıktı. Bastırılan broşürü sı radan bir vatandaşın okuyup yüzlerce rakam arasından doğru bir değerlendirme yapması mümkün değildi. Nitekim, aradan birkaç gün geçtikten sonra broşürde bir hata olduğu anlaşıldı. Rakamlar arasındaki bir virgül işareti bir basamak sağa kaymıştı. Bu bir matbaa hatasıydı ve 1981'in son günlerindeki acele nedeniyle gözden kaçmıştı. Mekanizmayı iyi bilen bir vatandaş bu virgül hatasına dayanarak Kastelli'den 10 kat fazla para alabilirdi. Ancak hiç kimse durumun farkına varmadı.

İşin ilginç yanı, holdinglerinde koskoca profesörleri çalıştıran, ayda yüz binleri götüren yetenekli uz manlara sahip olan diğer büyük banker kuruluşları da Kastelli'nin broşürlerinde yer alan bu yeni sistemi rakamlarıyla birlikte aynen almışlar ve aynı uygulamanın kopyasını birkaç gün sonra başlatmışlar dı. Onların bastırdığı broşürlerde de, Kastelli'nın broşüründe bulunan virgül hatası aynen vardı. Durumu kendileri anlamadıkları gibi, hiçbir müşteri de anlamadı. Buna dayanarak hiç kimse, parasını 10 kat fazlasıyla geri istemedi. Sistem böylesine karışıktı.

Maliye Bakanlığı aylık faizi ve garanti belgesini yasaklamıştı. Şimdi bankerler günlük faiz ve satış pusulası vererek kurallara uyuyorlardı! Çark yine dönüyor, hiç kimse bir şey söylemiyordu.

Banker Kastelli, 1982 Ocak ayının ilk iş gününde, yeni düzenlemesiyle ve reklam kampanyasının da etkisiyle 1,5 ırülyar liralık satış yaptı. Ancak artık her satış, "çok büyüme" nedeniyle yanmda belli riskleri de getiriyordu. Ayrıca sertifika bulabilmek amacıyla, bunları yasaklanmış olmasma rağmen el altından satan bazı bankalara yine kanşık bazı

hesaplarla milyarlar ödeniyordu.

Kastelli 1981 Aralık bunalımını büyük güçlükle atlattı. Bu arada Yapı Kredi, Pamukbank, Anadolu Bankası gibi bazı bankalar Kastelli'ye 2,5 milyar liralık nakit para sağladılar ve batmaktan kurtulmasına yardımcı oldular. Kamuoyunun bu olup bitenlerden hiçbir zaman haberi olmadı.

BANKALAR DENETİM ALTINDA

1982 yılı başlarında, özellikle yüksek faiz veren ve bankerlerle sertifika ilişkisini sürdüren bankalar denetim altma almdı. Bunlara Maliye Bakanlığı tarafından Bankalar Yeminli Murakıpları gönderildi. [9] Murakıplardan bu bankaların durumu konusunda gelen bilgiler hiç de iç açıcı değildi. Derhal müdahale edilmesi gereken bankalar vardı. Ancak bu durum da Turgut Özal, Kaya Erdem ve Osman Şıklar arasında görüşülüyor, buna karşm hiçbir sonuca varılması mümkün olmuyordu. Ortaya çıkan durum şöyleydi: Bu bankalara müdahale edilir ve el konulursa bu durumdan bütün sektör etkilenecek, bunların peşinden başka bazı bankalarla halen faaliyetlerini sürdürmekte olan Kastelli gibi borsa bankerleri de çöküp gidecekti. İş o zaman daha da büyüyecekti. Bu nedenle de, aslında batmış durumda olan kuruluşlara neşter vurulması bir türlü mümkün olmuyordu Artık başta Özal olmak üzere bütün ekonomi yönetimi son derece tedirgindi. Bir yanda, batmış olan piyasa bankerlerinin tasfiyeleriyle ilgili mevzuat çalışmaları sürdürülürken öte yanda Turgut Özal sık sık demeçler vermeye başlamıştı, Özal, 1982 yılının ocak ayında, ortalığı yatıştırmak için hemeıı her gün, her yerde ve her fırsatta konuşuyor, örneğin Erken Emeklilik Yasası'ndan yararlanarak emekliye ayrılacak kitlelere seslenirken şöyle diyordu:

— "Kazanç ne kadar artarsa riski de o kadar artar. Bunun için, emekli ikramiyesini alanların tedbirli olmaları gerekir. Kendilerine paralarıyla devlet tahvili almalarını veya bankaya mevduat olarak yatırmalarını tavsiye ederim. Emekli olacaklar paralarının emniyetini sağlamalıdırlar."

Özal, belki de aylarca önce bankerler palazlanırken yapması gereken uyanları piyasa bankerleri battıktan ve diğerlerinin de batacağı anlaşıldıktan sonra yapıyordu.

Kayseri'de verdiği bir demeçte, uygulanan sıkı para politikasına değinen Özal, "İstenilen budur. Para böyle kıymetlenir. Kısa bir süre sonra dolarla ihracat yerine Türk lirasıyla ihracat yapar duruma geleceğiz" diyordu. Kayseri Ticaret Odası tarafından düzenlenen toplantıda "Devletten çok destek istemeyin" diyen Özal'a bir Kayseri tüccarı şöyle sesleniyordu:

— "Sen pekmezi bul, onun sineği Bağdat'tan gelir."

Turgut Özal, ocak ayı içerisinde çeşitli konularda görüşlerini özetle

şöyle açıklıyordu:

— "Faizler hızlı yükselmiştir ama yeniden yerine gelecektir. Ama bu bir zaman meselesidir. Bunun işaretleri de belirmiştir kanaatımca. Tepeye geldiğiniz zaman bir iniş olacaktır. Bunu ümit ediyorum."

— "Avrupa Konseyi üyeleri, yaptığımız görüşmelerde bizim IMF'den talimat aldığımızı bile söylediler. Bizim takip ettiğimiz politika, Türkiye'ye has bir politikadır. Kimseden emir almıyoruz. Politika mız, milletin gücüne inanma politikasıdır. Onun için de Atatürkçü'dür..."

— "1982 yılı, Türk mucizesinin başarılacağı yıl olacaktır. Ekonomide birçok alanda yokluklar, darlıklar kaldırılmıştır. Ancak para kredi politikasında darlıklar vardır ve enflasyonla mücadele devam ettiği sürece de olacaktır."

ORAYA TİCARET BAKANLIĞI BAKSIN

Ocak ayında, faaliyetini henüz sürdürmekte olan bütün bankerlere de Maliye Bakanlığı'nın denetleme elemanları gönderiliyordu. Ancak bunlardan hiçbirinin hesapları, içinden kısa sürede çıkılacak gibi değildi. Bankerler, sadece kendilerinin bildiği karmaşık yöntemlerle uygulamalar yapmışlar, kendilerine özgü kayıtlar tutmuşlardı. Maliye Bakanlığı eleman lan bunların içinden çıkamıyor ve bazen bankerlerin kendilerinden aldıkları bilgilerle yetinmek durumunda kalıyorlardı.

Ekonomik Kurul'da bankerlere Maliye elemanlarının gönderilmesi konusu görüşülürken Kaya Erdem bir kez daha, bir itirazını iletme fırsatını bulmuştu:

— "Sayın Başbakan, biliyorsunuz kardeşimin Kastelli'de çalıştığı ve oradan para aldığı biçiminde dedikodular var. Aslmda böyle bir durum kesinlikle yok. Ancak benim yine de sizden istirhamım, lütfen Kastelli'yi denetlemek için benim bakanlığımdan arkadaş yollamayalım. Aksi halde bu dedikodular daha da yoğunlaşır. Orasının denetlenmesini Ticaret Bakanlığı yapabilir.

— Gerek yok efendim. Mademki bu iş Maliye' nin görevidir, oraya da sizin bakanlığınızın elemanları gönderilecektir."

Turgut Özal'la Kaya Erdem aynı günlerde, Kastelli gibi bankerlerin de batma ihtimalini kendi aralarında konuşuyorlardı:

— "Kaya, bunlar da yolcu... Biz kendi aramızda yine zihin ekzersizi yapalım. Bunlar da batınca neler olacağını, neler yapılması gerektiğini hesaplayalım. Yani böyle bir hadise başımıza gelirse ne olur? Merkez Bankası nasıl davranacak? Biz nasıl davranacağız?"

Konu Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'la da konuşuldu. Ortaya, fazla ayrıntısı olmayan bir uygulama taslağı çıkarıldı... Taslak, öncelikle batacak bankerlerin, sonra da batacak bankaların hesaplarına el konulmasını, daha sonra bu konuda alınacak bazı önlemleri ana hatlanyla kapsıyordu. Ancak bunların ne zaman, hangi şartlarda batacağı tam olarak bilinemediği için, ayrıntılı bir plan çıkarılması mümkün olmuyordu. Ancak bir tek husus kesinleşmişti: Bankere para yatıran vatandaşa devlet zararını ödemeyecekti. Bazı bankaların bu doğrultudaki görüşlerine itibar edilmeyecekti.

Ocak ayında bu konular konuşulurken Türkiye' de kaç banker olduğu, bunların ne. kadar para topladığı, kaç kişinin bankerde parası olduğu gibi hususların hiçbiri bilinmiyordu.

Hükümet, batan ve kaçan piyasa bankerlerinin tasfiye edilmelerine karar verdi ve bu konuda hazırlıklara başladı. 1982 yılının ilk günlerinde bankerlerin tasfiyelerine ilişkin mevzuat hazırlıkları son aşamaya vardı. Tasfiye kurulları kuruldu, bu işe bakacak mahkemeler belirlendi. Bundan sonra bankerzedeler için uzun bir bekleyiş dönemi başlayacaktı. Bankerzedeler, batan paralarını alabilmek umuduyla bekleşirlerken, Ankara'da ilginç olaylar olacaktı!

KANINI İÇECEĞİM...

Ortalıktan kaybolan bazı bankerler, sonucun kendileri için ne olacağını henüz tam olarak kavrayamadıkları için bazı "dürüstlük" gösterileri yapmayı da ihmal etmiyorlardı. Bunlardan biri de Göktaş bankerlik kuruluşunun sahibi Kâzım Yıldız'dı. Kâzım Yıldız, kendisine para yatırmış olan müşterilerine haber göndermiş ve kendilerini 27 Ocak günü bir düğün salonunda toplantıya çağırmıştı. Yüzlerce müşterinin heyecanla geldiği düğün salonunda banker bir saat beklenmiş, ancak gelmemişti. Müşteriler, o sırada "yetkili" olarak salonda bulunan sekreter Ümit Baykut'u suçluyorlardı.

— "Bu işin kabahati aslında sana aittir. Bizim bonolarımızda senin imzan var. Niçin o zaman bizi uyarmadın bu herif için."

Ancak Ümit Hanım da dertliydi. Bankerin sekreteri sıfatıyla bonolara ve çeklere bol bol imza atmıştı ama patronu Kâzım Yıldız'm kendisini de dolandırdığını iddia ediyordu:

— "Ay kardeşim, ben ne yapayım. Adam beni de dolandırdı. Benim de paramı götürdü. Ben de kendisinden alacaklıyım. Benim bütün eşimin dostumun parasını, kendi paramı hep kendisine yatırmıştım. Siz ne diyorsunuz?"

Düğün salonunda banker Kâzım Yıldız sabırsızlıkla beklenirken, kalabalığa hitaben bankerin noter aracılığı ile gönderdiği bir mesaj geliyor ve salona giren noter, mesajı yüksek sesle okuyordu:

— "Sayın banker Kâzım Yıldız'la bir saat önce telefonda görüştüm. Müşterilerden birisi kendisini tehdit etmiş ve (Elime tabancayı alıp senin kanını içeceğim) demiş. Bu nedenle, Kâzım Bey can güvenliği olmadığını belirtti ve bu toplantıya gelemeyeceğini söyledi. Haberiniz olsun."

Bu mesajı alan kalabalıktan sesler yükseliyordu:

— "Bize onun ölüsü değil, dirisi lâzım. Biz ölüsünü ne yapacağız?"

Sonuçta güvenlik güçleri, salonda bulunan kalabalığı dağıttılar ve sekreteri gözaltına alıp götürdüler.

Ertesi gün bir başka komedi, Şato Yazar düğün salonunda oynandı. Banker Banksan'm sahibi Fethi Ekinci, yüzlerce müşterisini toplantı

yapmak ve "dertleşmek" için düğün salonuna çağırmıştı. Salon ağzına kadar doluydu.

Banker Ekinci 1,5 saat geç geldiği toplantıya girerken müşterileri tarafından alkışlarla ve büyük tezahüratla karşılandı. Bülent Hiçyılmaz'ın 27 Ocak 1982 tarihli Milliyet'te yaymlanan haberi aynen şöyleydi:

"Fethi Ekinci salona girerken (Ben dürüst adamım... Ben en büyüğüm... Sapasağlam ayaktayım) diye bağırdı. Salondaki alacaklıları tarafından alkışlarla karşılanan Ekinci daha sonra tüm borçlarını ödeyeceğini söyledi ve kendisine alacaklıları tarafından verilen suyu içtikten sonra şöyle devam etti:

— "25 gündür ortada yoktum. Ama size iş aramak için dolaşıyordum ve işi buldum. Ben zaten banker değilim... Sanayiciyim. Boş adam değilim. Sizlere üç önerim var. Birincisi, bırakın beni, altı ay içerisinde paralarmızı ödeyeyim. İkincisi, eğer isterseniz sizden topladığım paralarla kurmakta olduğum fabrikalara ortak yapayım...

Üçüncü önerisini alacaklılarına söylemeyen banker Ekinci, ayrıca kendisine sorulan sorulara da tam yanıtlar veremedi, örneğin bir alacaklının "Şimdiye kadar topladığın paraları ne yaptın?" sorusuna Ekinci, "Bankada ne kadar param olduğunu bilmiyorum ama 86 milyon lira alacağım var" yanıtını verdi.

Bir genel kurul havasında süren toplantıda başkanlık yapan bir kişi iki saat sonra fark edildi ve alacaklılardan bir kısmı "Seni kim seçti oraya? İn aşağıya" diye bağırdılar. Bu arada banker Ekinci de söz alarak her defasında "Ne bağırıyorsunuz kardeşim? Borçlu olan benim. Durun biraz da ben konuşayım" dedi. Kendisine her söz verildiğinde de Erzurum'un bir ilçesinde iki katını yaptığı un fabrikasına ortak olmalarını alacaklılardan istedi ve "Teminatım var. Hepinizin borçlarını kanunların şemsiyesi altında ödeyeceğim. Ödeyemezsem intihar ederim," diye konuştu. Banker Ekinci bu arada 2256 kişiye 263 milyon lira borçlu olduğunu, buna karşılık mal varlığının 545 milyon lira değerinde bulunduğunu söyledi.

Daha sonra emniyet görevlilerinin havanın elektriklenmeye başladığını görerek toplantının çabuk bitirilmesini istemeleri üzerine, bir türlü saptanamayan beş kişilik komite oylanarak seçildi. Toplantının bitiminde banker Ekinci kendisini bekleyen sivil polis ekiplerince gözaltına alındı ve götürüldü."

Banker Fethi Ekinci'nin, banker Kâzım Yıldız'ın oynattıkları bu

komedilerden sonra daha nice banker komedileri oynanacak, bu arada acı olaylar da yaşanacaktı. Cinayet işlenecek, banker vurulacak, bankere para kaptıran ve alamayan bazı yurttaşlar intihar edecekti. Zamanında başıboş bırakılarak palazlanmalarına izin verilen, bunlar ayda yüzde 12'ye kadar faizle para toplarken "İyidir, iyidir. Bunların topladığı para sanayii finanse edecektir" denilen piyasa bankerleri olayı, halkın unutamayacağı bir yara olarak kalacaktı. Hükümet ocak ayında, gerekli mevzuat değişikliğini, kanun hükmünde kararnameleri hazırlıyordu.

Maliye Bakanı Kaya Erdem, 14 Ocak günü Danışma Meclisi'nde yaptığı konuşmada şöyle diyordu:

— "Bilindiği gibi, bankerlerle alacaklıları arasındaki ilişkiler tamamen özel hukuk ilişkisine girmektedir. Alacaklıların, haklarını mahkemelere başvurarak kendilerinin temin etmesi gerekmektedir. Ne var ki, konunun yaygın bir durum alması konuya devletin müdahalesini ve tasarruf sahiplerine hukuki kolaylıklar getirilmesini zorunlu kılmıştır..."

Maliye Bakanı, bütün bankerler battıktan ve kaçtıktan sonra, aynı konuşmasında vatandaşa bir uyarıda bulunuyordu:

— "Bu çıkarılan kanun hükmünde kararname, yürürlüğünden önce doğmuş alacakları kapsamına almıştır. Bundan sonra bankere para yatıracak olanların, doğacak rizikoları göze alarak muameleye girişmiş olacakları sebebiyle, bu kararın getirdiği özel hükümlerden yararlanamayacaklardır."

Kaya Erdem bu konuşmasıyla vatandaşa mesaj yolluyor ve bundan sonra bankere para yatırmaması, aksi halde devletin bundan sorumlu olmayacağını duyuruyordu. Ne yazık ki, bu konuşmanın yapıldığı Ocak 1982 ortalarında, vatandaş istese de para yatıracağı piyasa bankeri artık kalmamıştı. Batan batmış, kaçan kaçmıştı.

Aynı gün, Devlet Bakanı İlhan Öztrak bir demeç verdi ve "Biz bu işte suçlu değil, derde çare aramak zorundayız" dedi.

Gerçekten de, hükümet içerisinde banker olayına suçlu aranmıyordu. Ancak Kaya Erdem gibi, Turgut Özal'ın da tedirginliği yavaş yavaş artıyordu. Araya daha sonra anlatacağımız başka gelişmelerin de girmesiyle 1982 yılı başlarında Turgut Özal da istifa etmeyi artık düşünmeye başlayacaktı.

Ankara bankerlerinin batmasından sonra Başbakanlıkla Başbakan Bülend Ulusu başkanlığında yoğun toplantılar yapılıyordu. Zeyyat

Baykara, Kaya Erdem, İlhan Öztrak, Ali Bozer ve İlhan Evliyaoğlu'nun da bulunduğu bir toplantı sırasında bazı bankerzedelerin yetkililerle görüşmek istedikleri haberi geldi. Başbakan Ulusu, Kaya Erdem'e döndü ve şöyle dedi:

— "Kaya, bunlarla sen hiç görüşme. Sana çok büyük tepki gösteriyorlar. Senin "Vatandaş kumar oynamıştır" beyanatmdan sonra battıklarını' söylüyorlar. Ya ben bizzat görüşürüm, ya da diğer arkadaşlar görüşürler."

Gerek Ankara bankerleri ve gerekse Kastelli olayından sonra bu konuda "Dörtlü Komite" üyesi olarak etkin görev yapan Devlet Bakanı İlhan Öztrak anlatıyor:

"1981 sonbaharında banker olayları ve kontrol edilemeyen mevduat sertifikası vakıası, maalesef önemli bir sorun olarak karşımıza çıktı. Bakanlar Kurulu'ndaki kişilerle devletin daha yüksek makamları, bunun arzu edilmeyen ve hoş olmayan sonuçlar doğurması tehlikesini yakından hissetmeye başladılar. Tedbir çok önemliydi. Tedbir alırken ülkenin mali ve ekonomik hayatını yerinden sarsması mümkün olabilirdi. Almadığımız zaman ise, gecikme sözkonusu olurdu. Bu nedenle, ihtiyatla hareket etmek gerekiyordu. Hükümetin ekonomik politikasından sorumlu Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, olayları ihtiyat içinde izlemeyi tercih ediyordu. Bir olayın patlak vermek üzere olduğu hemen herkes tarafından hissedilir duruma gelmişti. Maliye Bakanı Kaya Erdem'in de "Vatandaş kumar oynamıştır" şeklindeki sözü herhalde böyle bir ruh durumu içerisinde söylenmiştir. Bu sözün birtakım olumsuz sonuçları olacağı da tabiiydi. Ankara bankerleri olayı patlayınca bu durumu Bakanlar Kurulu'nda tartıştık, görüştük. Tedbir alınması gereği üzerinde durduk. Yalnız Sayın Özal'ın hep bir korkusu vardı. "Devlet bu borçları üstlenirse çok güç durumda kalır. Güney Amerika'da buna benzer durumlar olmuştur ve devletler adeta iflasın eşiğine gelmiştir. Bu işe biz hiç bulaşmasak" gibi bir görüşü vardı. Tabii bu iş çok nazik bir konu olduğu için hem bizlerde, hem de Sayın Özal'da bir tereddüt vardı ne yapılması gerektiği konusunda. Gerek Özal ve Erdemle ikili konuşmalarda ve gerekse Bakanlar Kurulu'nda, banker olayının iyi olmayan bir sonuçla bitmesini önlemek gerektiği konusu defalarca dile getirilmiştir. Yalnız, müdahalenin daha kötü sonuçlar doğuracağından endişe ettiği için olsa gerek, Sayın Özal bu konuda bir tedbir maalesef getirememiştir. Bu arada mevduat sertifi kaları ve gizli hesap konusu da gündeme sık sık getirilmiştir. Hatta Sayın Devlet Başkanı da zaman zaman "Bunu artık bitirin" diye Sayın Özal'ın da bulunduğu bazı toplantılarda uyarılarda bulunmuştur. Ankara bankerleri olayı patlak verdiği zaman çaresizdik. Türkiye hiç bilmediği konuları yaşadı. Maliye Bakanlığı bu

konuları bilmiyordu. Devlet adamlarımız bilmiyordu. Bankerlik Türkiye'de yeni ortaya çıkan bir olaydı. Ancak bankerlerin çığ gibi büyümesinin önlenmemiş olması, her zaman sorumluluk konusu olacak bir husustur. Tedbir alınabilir miydi? İnsafla söylemek lazım... Herhalde çok zordu. Ama ekonomideki başarıların birinci derecede hissesi nasıl Sayın Özal'a aitse, bunun sorumluluğu da elbette ki birinci derecede kendisine düşmektedir. Ankara bankerleri olayı patladığı zaman Sayın Başbakan'a dedim ki: "Burada bugünkü yönetimin itibarı vardır. Hızla tedbir almak ve vatandaşa bir şeyler yaptığımızı göstermek lazımdır. Hiçbir şey yapmamak hükümetin itibarıyla birlikte 12 Eylül yönetiminin de itibarını sarsar." "Tamam" dedi. Ocak 1982'de ben, Özal, Erdem ve Bozer'den oluşan dörtlü komite kuruldu. Zaman zaman Ulusu başkanlık etti. Köşk'le yakın ilişkiler kurduk. Biz tedbirleri hazırladık ama kanun çıkaracak zaman yoktu. Gerçi Danışma Meclisi hızlı çalışıyordu ama burada komisyonlardan geçecek, sonra genel kurulda görüşülecek. Orada da bir sürü "dertli" var... Kendisi dertli olan var, vatandaşın derdinden dolayı dertli olan var. Kanun tasarıları konuşulurken bizim alacağımız tedbirler duyulacak. Gizli celse yapsanız, yüzlerce kişinin katıldığı bir gizli toplantıda ne kadar gizli tutarsınız? Bu arada kötü niyetliler biraz daha tertibat alacak ve elimize hiçbir şey geçmeyecek. Onun için, kanun hükmünde kararnameler hazırlamaya karar verdik. Ancak o günlerde yürürlükte bulunan 1961 anayasasının 64. maddesine göre bu iş birtakım ağır şartlara bağlıydı. Bunun için yoğun çalışmalar yapıldı ve konu çok gizli tutuldu. 12 Ocak 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan MGK kararı ile Anayasanm bu maddesi değiştirildi ve kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi konusunda bazı kolaylıklar sağlandı. Bunu izleyen gün de Yetki Kanunu çıktı. Hemen sonra kanun hükmünde kararnameleri yayınlamaya başladık. Bunları yaparken aramızda hiçbir görüş ayrılığı çıkmadı. Anayasa değişikliği Danışma Meclisi'ne gitmedi. O, Konsey'in yetkisinde idi. Ama yetki kanunu DM'de görüşülecekti, önce Bütçe Plan Komisyonu'nda görüşülecekti. Başbakan bana dedi ki: "İlhan Bey, biliyorsunuz Kaya Bey hedef oldu... Danışma Meclisi' ne senin gitmeni rica ediyorum." Turgut Özal, Kaya Erdem'in "Vatandaş kumar oynamıştır" sözleri için aramızda konuşurken şaka yollu da olsa "Doğrudur... Yanlış mı söyledi" demiştir."

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı Yıldırım Aktürk anlatıyor:

"Bankerlik için nasıl izin alındığını biz gazetelerdeki yazılardan öğrendik. Hiç kimse bunların nc kadar para topladığmı bilmiyordu. Ayrıca Türkiye'de "Mevduat"m tarifi yoktu. Para Kredi Kurulu'nda bunlar tartışıldı başlangıçta. Mevduat sertifikası uy gulamasında bile biz durumu eşten dosttan öğrendik. Aslında biz bankerleri işin başında

yararlı ku ruluşlar olarak gördük. Benim elimde para var ve ben sana bunu banka sistemi aracılığı ile ulaştırıyorum. Çünkü kısa vadeli nakit hareketini yağlayan bir mekanizma bu... Makinenin rotoruna yağ damlatıyorsunuz. Bankerleri baştan beri, olması gereken bir mekanizma olarak gördük. Bunun için bankerlere toleransla ve iyi gözle yaklaştık. Çünkü Özal, Erdem ve ben de, bir piyasa boşluğunu doldurdukla rma ve bir ihtiyacı giderdiklerine inanıyorduk. Ama aylık yüzde 10 faizleri gördüğümüz zaman, bu işin üçkâğıdında olduklarını anlamaya başladık. İşin hikâyesi şuradadır... Bu işi birdenbire hükümet olarak kessek, adam batacak. Bıraksak, sonra daha çok adamın canı yanacak. Biz Ankara bankerleri olayını bir sivilcenin patlaması olarak gördük. Bir hatamız varsa, bundan sonradır. Ankara bankerleri olaymdan sonra konuyu görüşürken, mevduatm tarifi olmadığı ortaya çıktı. Ancak işin boyutu o kadar küçüktü ki, onca işimizin arasında fazla zamanımızı veremedik. Bir ölçüde uyandık ama Maliye ve Merkez Bankası'nda bu konuda bir uyuşukluk vardı. Hiçbir usule esasa dayanmayan mevduat sertifikaları ortaya çıkmıştı. Mevduat sertifikası olayı izlenmemiştir. Hepimiz işin acemisi idik ama ben burada hıyanet demeyeyim de, gaflet görüyorum. "Efendim, biz oralara giremeyiz. Hakkımız yok.""....." veya "....." olabilir bunu söyleyen. (Yıldırım Aktürk bu konuda Maliye Bakanlığı'nın bu konuyla ilgili iki üst düzeyde bürokratının adını veriyor.) Kardeşim bir gir de öğren bakalım ne oluyor, bu kadar parayı nasıl kazanıyorsun diye. Kaya Erdem'in çok yumuşak bir karakteri vardı. Tepeden aşağıya bu konuda bir şey indiremedi. Aşağıdan yukarıya da bir ses gelmedi. Onun için ben Hazine'yi suçluyorum."

Turgut Özal anlatıyor:

—"Bu ilk banker olaylarından sonra Konsey'de veya Bakanlar Kurulu'nda beni suçlayan olmadı. Çünkü biz Ödünç Para Verme Kanunu'nu daha önce getirmiştik. O kanun geldiği zaman, hadis.enin bu noktaya geleceğini açık açık müzakere ettik o zaman. "Bunlar batar" dedik. Bakanlar Kurulu'ıda bu olay biliniyordu. Bu piyasa bankerlerinin yaşaması mümkün değildi. Bir sıkı kontrola alındığında bunlar gider. Buraya para yatıranlar bu iş böyle tatlı tatlı devam eder sanıyorlardı. Maliye Bakanı müdahale etti de o yüzden battı zannedenler çok. Maalesef bu imajı silmek mümkün değil. Ama iş kendiliğinden batacaktı. Biraz daha uzun sürseydi belki daha da kötü olacaktı."

TEDBİR OLSUN DİYE KAÇIYORUM

Türkiye'de bankerlik olayının yankıları çok uzun süre devam edecekti. Cumhuriyet Gazetesi'nden Haşan Uysal bankerlik olayının bitmesinden yaklaşık 10 ay sonra, Ekim 1982'de bazı "köşebaşı" bankerleriyle konuştu. Aradan geçmiş olan süreye rağmen ortaya hâlâ çok ilginç görüşler ve gerçekler çıkıyordu. Bazı bankerler yaşanan komediyi, başlarına geleni ve bu konuda ne düşündüklerini kendi açılarından anlatıyorlardı:

NAPA Bankerlik sahibi İsmail Kahraman anlatıyor:

— "...İzin alma işi kolay mıydı?
— Bir şirket kurabilmek için oradan oraya giderdim. Halbuki bankerlik işi için çok çabuk ruhsat aldım. 400 milyon topladım ve kendi işlerimde kullandım. Panikten çok önce bu işi yürütemeyeceğimi anladım. Kendi kendimi tasfiyeye başladım. 1981 Eylül aymda bir gazetede "Banker Kahraman pavyonda son 5 bin lirasını yiyor" diye bir haber çıktı. Benim gece hayatım zaten yoktu. Bundan sonra kötü anlaşılır diye eğlence yerlerine bile gitmedim. Bu haber üzerine halk galeyana geldi. Bundan sonra tam 21 milyon lira ödedim. 400 milyondan 7 milyon borcum kalmıştı. Geriye kalan az sayıda alacaklım, dolandırıcılıktan hakkımda savcılığa şikâyet etmiş. Vatandaş mağazamı bastı. İçindeki mallar dışmda duvar kâğıtlarını bile söktüler. Elektrik prizlerine, duvardaki resimlere kadar yağma ettiler. Kapıları kırdılar. Hakkımdaki iki dosyadan beni içeri aldılar. Oysa rahat bıraksalar iki ay içerisinde tüm borçlarımı ödeyecektim. Alacaklım da, ben de yandım. Yedi ay kadar içerde kaldım, sonra tahliye oldum.
— Peki şimdi neden kaçıyorsunuz?
— Valla tam bilmiyorum. Aranıp aranmadığımı da bilmiyorum. Belli bir adresim yok ki haber bıraksınlar. Belki aranmıyorumdur ama tedbir olsun diye kaçıyorum."

Ancak Banker İsmail Kahraman'ın başma gelenler bununla da bitmiyordu. Bir yanda "Tedbir olsun diye" kaçarken öte yanda kendisini başkaları da aramaya başlamıştı...

— "Zaten başıma bir de hastane işi çıktı. Oradan da arıyorlar.
— Ne hastanesi?
— Midem delindi. Hacettepe'de ameliyat oldum. Taburcu olurken

45 bin liralık fatura çıkardılar. Ben paramın olmadığını söyleyince "O halde buradan çıkamazsın" dediler. Bunun üzerine ben de kaçtım. Şimdi Mali Polis'ten sonra peşime bir de hastane polisi takıldı. Daha sonra banker olduğumu öğrenmişler ve hastane yetkilileri tasfiye kuruluna 45 bin liralık alacak yazdırmaya gitmişler. Tasfiye Kurulu da yazım süresi bitti diye kabul etmemiş.

— Şimdi hiç paran yok mu?

— Yok. Nerde akşam, orda sabah. Koca tüccardık, şimdi ne olduk. Daha önce önünü ilikleyip "Banker bey" diyenler şimdi ardımızdan hakaret yağdırıyorlar. Yuvamı dağıttım bu yüzden. Bizi damgaladılar. Artistler ve şarkıcılar yükselmek için bizi reklam aracı olarak kullandılar. Şimdi Lunaparkta bankerlerin karikatürünü yapıp üzerine ateş ettiriyorlar."

Banker Mustafa Yücer anlatıyor

—"Ben daha önce poliklinik işletmeciliği ve emlakçilik yapmıştım. Son olarak müteahhitlik yapıyordum. 1979 sonlarında bankerliğe başladım. Sonradan anladık ki biz bankerler, vatandaşm elindeki paranın piyasaya akıtılmasını sağlamak için bir piyon olarak kullanılmışız. Bu, piyonların kaderidir. Siz tarih boyunca piyonlarm burca çıktığını duydunuz mu? Burca, piyonlarm sırtmda dolaşanlar çıkar. Şunu kesin olarak ifade edeyim ki, bu iş yürürdü. Yürüyordu da. Ama üzerimize geldiler. En başta, "Halk kumar oynuyor. Çek ve senetle iş yapana güvenmeyin" lafları paniğe yol açtı. Çek ve senet eğer muteber ve kıymetli evrak değilse, çek ve senet uygulamaları niçin ortadan kaldırılmamıştır?"

Borsa Babaevi sahibi, Banker Murtaza Bülbül anlatıyor:

— "Dar gelirlilere hizmet götürmek ve ekonomiye katkıda bulunmak amacıyla annemi ve karımı ortak edip bir aile şirketi kurdum. Sekiz bin kişi, 1 milyar 300 milyon lirayı bize güvenip yatırdı. Tıkır tıkır çalışırken bir günde batırdılar bizi.

— İşler tıkır tıkır giderken nasıl battınız?

— Ben para alıp satıyordum. Para dönmeyince nasıl öderim? Bir panik başlattılar, millet bankerlere hücum etti. Kimi silah çekti, kimi hakaret etti. İcraya verenler, karşılıksız çek diye vadeli çek için savcılığa başvuranlar. Bende yok ki, nasıl vereyim? Sanayici yatırım yapmış, sıkışmış, benden alıp borcunu ödemiş. Bana nasıl versin? Tabii onlar ödemeyince ben de ödemedim. Hop, içeri aldılar. 39 gün cezaevinde yattık. Bizim koğuşta 10 banker vardı. Şimdi tasfiye kurulları malımızı satıyor. 10 milyonluk mal, bir milyona leş kargalarının eline geçiyor. Bize de yazık kardeşim. Halkın parası bu. Hiç olmazsa bıraksınlar biz çözelim.

— Ya ödeyemezseniz? Ya parayı tahsil edip kaçarsanız?
— Kaçan kaçtı efendi."

Banker Zühtü Erdoğan anlatıyor.

— "Ben emlakçiyim. Aldığım parayla geçimimi zor temin ediyordum. Bakıyordum dünkü çoluk çocuk, eş dost bankerlik yapıyordu. Millet getirip parayatırıyor, oluk gibi para akıyor. Bu akıma kapılıp gittim aldım ruhsatımı. 202 müşterim, 44 milyon borcum var. Dokuz ay bankerlik yaptım, dokuz ay da içerde yattım."

Banker Zühtü bunları söylerken sürekli olarak bacaklarını ovuşturuyordu...

— "Dokuz aydır içerdeyim. Normal bu ağrı. Yakında geçer. Bacaklarım tutulmuş. Ama gazetende Adalet Bakanı'na bu söylediklerimi aynen yaz. De ki, "Banker Zühtü Erdoğan eskiden hapishaneleri çok kötü bilirmiş. Girmiş, hiç de kötü bulmamış." Aynen böyle de. Bak, ben içerde kilo aldım. Kendimi toparladım.
— Sizce banker işinde en geçerli çözüm nedir?
— Bu bizim banker piyasasında dönen para 40-45 milyar liradır. Bizden sonra devlet Güney Sanayii kurtarmak için tam 10 milyar verdi. Bankalara 52 milyar ödedi. Mentaş'a 5 milyar koltuk çıktı. Bizim günahımız ne? Bizim alacaklımız Türkiye vatandaşı değil mi? Yok sertifikaymış, yok bonoymuş. Onlar tantana. Sorsana bankaya bana sorduğun gibi. Hangisinin topladığı parayı karşılayacak sermayesi var? Yalan değil bunlar kardeşim. Bizi yaktılar işte. Hadi devlet çağırsın Turgut Özal'ı, Kaya Erdem'i ve hesap sorsun. Neleri var neleri yok döksünler ortaya. Bize sorulanlar onlara da sorulsun. Benim bildiğim adalet budur. Meban'a, Fiban'a para. Bize mapusane..."

BANKERZEDE OLAN BANKERLER DE VARDI

Seban ve Bantaş adlı bankerlik kuruluşlarının sahibi Selahattin Diker anlatıyor: (Kendisiyle Temmuz 1984'te yaptığımız konuşma)

— "Sayın Çölaşan, biz 1981 yılında her an teşekkür ve takdirlere boğuluyorduk. Bizimle görüşebilmek için birkaç gün önceden randevu alınırdı. Kimimizden ülkenin ekonomik gidişiyle ilgili raporlar istenirken, kimimiz de fakültelerde ekonomi dersi veriyordu. 1982 başından itibaren "dolandırıcı" olduk. Aslında biz halkın ihtiyacından doğduk. 24 Ocak kararlarının birer parçasıyız. Yüzde 120'ye varan enflasyon oranı bizim sayemizde yüzde 20'ye düşmüş ve yastık altındaki 200 milyar lira sanayie aktarılmıştır. Piyasa canlanmıştır. Bir nebze dahi olsa, tasarruf sahipleri holding bankacılarına yem olmaktan kurtarılmıştır.

— Sonra bankerlere yem oldular...

— Vatandaşların bankerlere toplu hücumu oldu. Halbuki toplanan paranın büyük bölümü tüccar ve sanayiciye kredi olarak verilmişti. Kasamızda duracak hali yoktu. Bunu vatandaşa anlatamadık. Bunu bankaya yapsalardı banka batardı. Zaten çoğu batmadılar mı?

— Bu işin sorumluları kimlerdir?

— Ben bunu mahkemede dolandırıcılık isnadıyla yargılanırken hâkime de söyledim. Benim iki suç ortağım daha var dedim ve adlarını verdim. Ancak hâkim bu sözlerimi zapta geçmedi.

— Kimdi onlar?

— Eh, anlarsınız işte o iki kişiyi. Hâkim o iki ismi zapta geçmedi. Sonra ben beraat ettim. Size şunu da söyleyeyim, sadece halk değil, bazı bankerler de bankerzede olmuştur. Mesela ben de bir bankerzedeyim?

— O nasıl oldu?

— Bazı bankerlerin yan kuruluşlarına kredi vermiştim. O zamanın parasıyla bankerlerden 1 milyar 170 milyon lira alacağım var benim. Tam 47 bankerden alacağım var. Bu durum mahkeme kararıyla kesinleşmiştir. Ben de bir bankerzedeyim. Tabii o dönemde çok ilginç olaylar olmuştur. Mesela bir bankerin, diğer bir bankerden 60 milyon alacağı vardı. İki borçlu kardeş banker yurt dışına kaçmışlardı. Alacaklı banker, iki borçlu bankerin babasını kaçırdı. Bunun üzerine borçlular geldiler. Birkaç milyon verdiler ve sonra tekrar Amerika'ya kaçtılar. Şimdi orada köşeyi dönmüşler. Çok olaylar oidu. Şunu da söyleyeyim, aslında listelerde bankerzede olarak görülenlerin bir

bölümü de para komisyonculuğu yapan kişilerdir. Bizim bu işleri yapan bir komisyoncumuz vardı. Kendisi eski bir parlamenterdir. Yüzde 5'le köylüden para toplayıp yüzde 10'la bize getirirdi. Böyle adamlar da vardır bankerzedeler arasında.

— Bu işe Mafya da karıştı mı?

— Karışmaz olur mu? Mesela biz bir şirkete kredi vermiştik 11 milyon lira. Çekler gelince üzerinde ünlü bir "Baba"nm imzasını gördük ama teminatı falan tamam olduğu için üzerinde durmadık. Sonra bu "Baba" bize borcunu ödemedi. Bize tasfiye kurulunda dedi ki, "Ben herkesin haracını yedim, senin haracını da yiyeceğim". Biz de boş adam olmadığımız için kendisiyle orada giriştik. Kafasından peruğunu çıkardım "İşte senin boyun bu kadardır. Seninle istediğin yerde hesaplaşırım" dedim. Epeyce olaylar oldu. Bunların hepsi resmi kayıtlara geçmiştir. Sonra ben bu adamın ev eşyalarını haczettirdim, ama bu işlemi yapacak icra memuru ve avukat bulamadık uzun süre. Hepsi korkuyordu. "Bu işin ölüme kadar yolu var" diyerek yaptırdım bu işlemi. Duyduğumuz ve bildiğimiz kadarıyla pek çok karanlık adam ve "Baba" diye geçinenler, bankerlerden milyarlarca para çekmişlerdir. Ancak bankerler korktukları için bunları açıklayamazlar. Ayrıca pek çoğunun da belgesi olmadığı için zaten kanıtlanamaz.

— Acı olaylar da yaşadınız mı?

— Çok yaşadık ve içimiz kan ağladı. Size birini anlatayım. Bir hanım müşterimiz vardı. Kocası ölmüştü. Çocukları vardı ve elindeki paranın hepsini bize yatırmıştı. Bize iki kere geldi ve dedi ki "Bakın, benim çocuklarım var. Başka hiçbir yerden gelirim yok. İşte çocuklarım bunlar. Ben sizden paramı alamazsam ya randevuevinde, ya da genelevde çalışmak zorunda kalacağım. Beni bu duruma düşürmeyin. Bir daha da buraya gelmem."

Kadının yalan söylemediğini biliyorduk ama beş kuruş paramız yoktu. Her şeyimize el konmuştu. O kadını bir daha görmedik. Hiç gelmedi. Düşündükçe içim yanar. Acaba bu işin gerçek sorumluları, bankerleri önce büyütüp sonra da batıranlar ve insanları bu durumlara düşürenler bunları duydular mı? İçleri bizim binde birimiz kadar olsun yandı mı? Ben hiç sanmıyorum..."

HAZİNE GENEL SEKRETERİ GÖREVDEN ALINIYOR

Ocak ayı ortalarında, banker işinin yoğun bir biçimde gündemde olduğu günlerde Maliye Bakanı Kaya Erdem, Başbakan Bülend Ulusu'ya gitti. Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nu görevden almaya karar vermişti. Erdem'le Kocayusufpaşaoğlu'nun yıldızları, daha önceki iki kitabımızda da ayrıntılarıyla anlattığımız gibi bir tek gün bile barışmamıştı:

— "Sayın Başbakanım, Kocayusufpaşaoğlu'nu görevden almak için size bir kararname getirdim. Kendisiyle bundan sonra çalışmam mümkün değildir. Ben Bakan olunca kendisine dokunmadım, çünkü hatalarını düzeltirim diye düşünüyordum. Fakat kendisi çok asabi yaradılışlı bir insan. Herkesle kavgalı. Herkes kendisine bakanlıkta cephe almış. Çok haşin hareketleri olduğu için, kendisini birkaç defa uyarmaya çalıştım ama bana karşı da çok tuhaf hareketleri oldu. Artık ben bunu görevden ajmak için kesin kararı verdim. İşte kararname...

— Peki, verin bana imzalayayım. Yalnız siz bu durumu Konsey'e de bir arzedin. Onların da durumdan bilgisi olsun.

— Sayın Başbakan, yalnız şimdi Turgut Bey yurt dışında. Kendisi gelinceye kadar izin verirseniz kararnameyi tutalım. Ben bu arada durumu Konsey'e de arzederim. Siz ayrıca durumu Sayın Devlet Başkanımıza da arzederseniz. Kendilerinin de haberi olsun ve kararname dönmesin... Ben Turgut Bey'le konuştuktan sonra kararnameyi sevkederiz..."

Başbakan Ulusu, Kocayusufpaşaoğlu'nun görevden alınmasına ilişkin kararnameyi imzaladı. Bundan sonra Kaya Erdem durumu Konsey'e arzedecek ve ayrıca Turgut Özal'ın yurt dışından gelmesinden sonra O'na danışacaktı, Özal'dan habersiz böyle bir işlem yapmak istemiyordu. Aslmda sözkonusu olan, bir üçlü kararname idi. Özal'ın imzasma gerek yoktu.

Kaya Erdem bir yandan Özal'ın bu işe itiraz etmeyeceğini düşünüyor, öte yanda da yakın olduğu bazı bakanlara Kocayusufpaşaoğlu'nu eleştiriyordu.

Nazif Kocayusufpaşaoğlu, daha önce de belirttiğimiz gibi sert ve bildiğinden ödün vermeyen bir bürokrattı. Her şeyi, karşısındaki kim olursa olsun açıkça ve çekinmeden söyler, karşı çıkması gereken bir işleme mutlaka karşı çıkardı. Kendi Bakanı Kaya Erdem'le ilişkileri kopuktu, Özal, Hazine Genel Sekreteri'nin sert çıkışlarına göz yumuyor, "Bırakın yahu, namuslu adamdır" diyordu. Ancak aralarındaki gerilim de sürüp gidiyordu.

Kaya Erdem bazı Bakan arkadaşlarına ve yakınlarına, Kocayusufpaşaoğlu ile çalışmasmm artık mümkün olmadığını anlattıkça, Ankara kulislerinde kimden, ya da kimlerden kaynaklandığı belli olmayan söylentiler dolaşmaya başlıyordu.

— "Bakanlar Kurulu'nda 1982 bütçesi görüşülürken Nazif "Bugüne kadar hiçbir Hazine Genel Sekreteri döneminde yapılmayan işleri ben yaptım" demiş. Onun üzerine İlhan Evliyaoğlu kendisini bir kenara çekip demiş ki: "Yahu Nazif, sen niçin böyle konuşuyorsun. O Bakanlar Kurulu'nda tam üç tane eski Genel Sekreter var. Zeyyat Baykara, Kemal Cantürk ve Kaya Erdem... Bu lafı etmekle en azmdan bu üç Bakana karşı ayıp ettin..."

— "Maliye Bakanlığı na vekâlet etme görevi İlhan Evliyaoğlu'na verilince Nazif buna karşı olduğunu söylemiş. Kendisine "Sen hangi sıfatla karşı çıkıyorsun kardeşim" demişler."

— "Kaya Erdem bir gün evine telefon etmiş. Karısı çıkmış, kocasına sorduktan sonra "Nazif şimdi istirahat ediyor. Siz sonra arayın" demiş."

— "Ertuğrul Kumcuoğlu için "Maliye Teftiş Kurulu'nda benden dört yıl daha kıdemsizdir. Ben onu Müsteşar olarak kabul edemem" diyormuş. Kaya Erdem için de "O zamanında benim emrimde çalışmıştır" diyerek, Bakan olarak kabul etmiyormuş."

— "Merkez Bankası'nm yabancı danışmanlarıyla yapılan bir toplantıda Nazif birdenbire İngilizce olarak "Olmaz böyle şey, ben bunu kabul edemem" diye bağırmaya başlamış. Özal buna çok bozulmuş ve kendisine "Kardeşim bir diyeceğin varsa Türkçe konuş da, hiç değilse senin saçmalıklarını bu adamlar duymasınlar. Sen nihayet alınacak kararlar konusunda fikrini söyleyebilirsin, o kadar. Onu da sadece bize söyleyebilirsin" demiş. Nazif susmuş."

Kocayusufpaşaoğlu gerçekten ilginç bir bürokrattı. Ekonomik Kurul'da Tarım Bakanı ile gübre konusunda sert bir tartışmaya girip ertesi gün Maliye'deki arkadaşlarına olayı anlattıktan sonra "Ben gittim gidiyorum. Haberiniz olsun" diyen, ancak yine de düşündüklerini

açıkça söylemekten hiçbir za man çekinmeyen bir insandı.

26 Ocak günü Para Kredi Kurulu, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ın başkanlığında toplandı. Özal yurt dışından dönmüştü ve ertesi gün uluslararası bir toplantı için kalabalık bir heyetle İsviçre'nin Davos kentine gidecekti.

Kocayusufpaşaoğlu'nun görevden alınmasına ilişkin kararnameyi hazırlayan ve Başbakan Ulusu'ya imzalatan Kaya Erdem, o günkü Para Kredi toplantısından başka bir işi nedeniyle erken ayrıldı. Toplantıdan ayrılırken de Turgut Özal'ın kulağına eğildi ve fısıldadı:

— "Turgut Bey, sizinle çok önemli bir konu konuşmak istiyorum. Buradan çıkınca bana Mâliyeye gelebilir misiniz?"

Kaya Erdem, Turgut Özal'a Maliye Bakanlığı'nda Kocayusufpaşaoğlu'nu görevden alan kararnameyi hazırlattığını söyleyecekti. Özal yurt dışından birkaç gün önce gelmişti. Henüz bu konudan haberi yoktu.

Para Kredi Kurulu'nun Özal başkanlığında o gün yapılan toplantısının sonuna doğru, gündemde olmayan bir konu ortaya atıldı. Olayın bundan sonraki ilginç gelişmesini toplantıya katılanlardan izleyelim:

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

— "Nazif yaradılış olarak (Hayır) demekten hoşlanır. Ama bu, bir Hazine Genel Sekreteri'nde olması gereken bir vasıftır. Yerine göre başarılı bir Genel Sekreter'dir. Yerine göre askerlere bile (Hayır) demesini bilir. Mesela (T...)'te bu vasıf yoktur. Ekonomik Kurul'da söz aldığında konuları Kaya Bey'e oranla daha sert, net ve açık bir biçimde anlatırdı. Mesela Şıklar yumuşaktır. Vaziyeti idare etmeye çalışır. Nazif pat diye söyler. Ertuğrul Kumcuoğlu ile bazı konularda kapışmış ve uzaklaşmıştır. Ancak sonuna yakın, iki Para Kredi Kurulu toplantısında tuhaf konuşmalar yapmaya başladı. Mesela Özal bir şey söylüyor, "Ben buna Hazine Genel Sekreteri olarak henüz evet demedim" diyor. Bir keresinde Özal, "Yahu yaz muhalefet şerhini. Burada her konuda senin evet demeni mi bekleyeceğiz?" dedi. O gün Para Kredi Kurulu toplantısında bir Ortadoğu ülkesi bankasının durumu gündeme geldi. Nazif diyor ki: "Biz bu banka ile ilgili istihbaratımızı sürdürüyoruz. Henüz, güvenilir bir banka olup olmadığına karar vermedik." (Bu banka Türkiye'de çalışmak istiyordu. E Ç.) Özal da diyor ki: "Bu, Londra'da bile faaliyet gösteren uluslararası bir bankadır. Nedir araştırdığınız?." (Merkez Bankası Başkan Yardımcısı) Yavuz Canevi de daha önce redde yakın bir

konuşma yapmış. "Meseleyi araştırıyoruz" diyor. Nazif diyor ki: "Bankalar Kanunu bankalarla ilgili her türlü tasarruf yetkisini Hazine'ye ve Merkez Bankası'na vermiştir. Dolayısıyla, bu bir kararname konusu ise Hazine'nin yetkisindedir."

Halbuki biz bunu Yabancı Sermaye mevzuatı içerisinde çıkardığımız için, Planlama'dan sevkediyoruz. Zaten Planlama ite Maliye Bakanlığı arasında gözle görülür sürtüşme de bir anlamda (Hazine Genel Müdürü) Hikmet Uluğbay ile (Yabancı Sermaye Dairesi Başkanı) Hüsnü Doğan arasmda yabancı sermaye konusunda çıkıyor.

Sen mi izin vereceksin, ben mi? Ben izin verdikten sonra senin yapacağın işlemler otomatik midir, yoksa sen ayrıca bir incelemeye tabi tutabilir misin? Biz tek adres (DPT'ye bağlı olan Yabancı Sermaye Dairesi) prensibinde ısrar ediyoruz. Varsa bir görüşün gel buraya istersen eleman da koy ama, biz bir konuya "Evet" dedikten sonra bir de tekrar Maliye ile oturup görüşme yapmayalım.

Yani biz diyoruz ki: "Siz bu işin teknik yönlerini zaten bilmezsiniz. Biz evet dersek artık ısrar etmeyin. Para transferi meselesidir. Türk Parasını Koruma Kanunu ile ilgilidir. Tamam ama siz (Maliye olarak) bir kasiyersiniz. Artık siz oralarda yeni bir incelemeye girmeyin. Zaten teşkilatınız da buna uygun değildir. Buralarda Kaya Bey'e rağmen bir sürtüşme var. Bazen O'na bile "Bu Maliye'nin işidir" diye imzalattıkları yazılar vardır. Kendisine sonra "Ne yaptın?" diye sorulduğunda "Gözümden kaçmış" demiştir. Yani Yabancı Sermaye Dairesi ile, Hazine'nin Hikmet Uluğbay kesiminde böyle bir sürtüşme vardır.

Bu son Para Kredi Kurulu toplantısında da Nazif: "Mademki bu bir bankadır, bu iş Hazine Genel Sekreteri olarak benden sorulur" havasında. Özal da, "Sen kendini ne zannediyorsun? Söyleyeceğin ne ise söyle ama bu işlerin yolunu kesme" dedi.

Nazif'in orada ♦ tehdide yakın bir ifadesi var. "Bunun hesabı sorulur. Altını ararsak bugüne kadar yapılanların da hesabı sorulur" gibisine. Bunun üzerine Özal çok sinirlendi ve: "Ben seninle daha fazla uğraşmam ve çalışmam" diyerek toplantıyı terk etti. Büyük bir soğukluk oldu ve toplantı bitti."

Yıldırım Aktürk, olayı böyle anlatıyordu. Şimdi aynı olayı Nazif Kocayusufpaşaoğlu'ndan dinleyelim:

— "Yabancı bankaların Türkiye'de çalışmaları konusunda Maliye Bakanlığı yetkilidir ve Bankalar Kanunu'nda da bu yönde hükümler vardır. Yabancı sermaye ile ilgili bir sanayi kuruluşu gelirken Devlet

Planlama Teşkilatı belki karar verebilirdi ama bu bir banka olunca karar Maliye'ye aittir. Açılacak bankanın Türk veya yabancı olması hiç farketmez.

Aslında Pakistan sermayeli, İngiltere'de çalışan bir banka. Diyorlar ki "Bu bankaya artık izin verin." İki yıl önce Bakanlar Kurulu'ndan izin çıkmış ama faaliyete geçememiş. Ben dedim ki "Önce bu iş bugünkü Para Kredi Kurulu'nun gündeminde yok . İkincisi, bu işi biz durdurmamışız. Ama siz, ben ve Merkez Bankası bu konuyu oturup konuşalım ve daha sonra ayrıca görüşelim. Ben her bankanm işlemlerinin hangi aşamada olduğunu ezbere bilmek zorunda değilim. Duruma bakayım ve sonra bilgi vereyim." Özal "Senin hakkında soruşturma açtırırım" dedi. Tokyo'da da aynı lafı etmişti.

Bu laf çok garibime gitti. Kendisine soruşturma açtırabileceğini, ancak sonucun ne olacağını Allah' ın bileceğini söyledim. "Ne demek o?" dedi. "Allah bilir, ne diyeyim?" dedim. Sonra Özal: "Bu iş burada biter" dedi ve çantasını alıp çıktı. Aslında toplantı bu konu gündeme getirildiğinde bitmişti. Yıldırım son dakikada "Bir konu var." diye getirdi bu olayı. Tabii bu bir tezgâh mıydı, onu bilemem."

ÖZAL, MALİYE BAKANLIĞI'NDA

Para Kredi Kurulu'nda Nazif Kocayusufpaşaoğlu ile kapışan Turgut ÖZal, toplantıyı kıpkırmızı bir yüzle ve sinirden elleri titreyerek terk etti. Son yıllarda kendisini bu kadar sinirlendiren bir olay olmamıştı. Sinirlerinin biraz yatışması için toplantının yapıldığı Merkez Bankası'ndan 200 metre uzaklıktaki Maliye Bakanlığı'na koruma polisleriyle birlikte yürüdü ve doğru Kaya Erdem'in yanına girdi. Maliye Bakanı'nın toplantıda olup bitenlerden haberi yoktu, Özal'a toplantıdan sonra kendisiyle mutlaka görüşmek istediğini söylerken, Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nu görevden almayı düşündüğünü, bu amaçla kararnameyi de hazırladığını anlatmayı planlamıştı.

Özal'ın siniri geçmemişti. Kaya Erdem'e anlatmaya başladı:

— "Kaya, ben bu Nazif'le daha fazla beraber olamam... Toplantıda kavga ettik. Adam her seferinde önümüze saçma sapan engeller çıkarıyor."

Özal, Para Kredi Kurulu'nda geçen olayı anlatırken, Kaya Erdem çekmecesinden bir dosya çıkardı:

— "Valla Turgut Bey, belki inanmayacaksınız ama, ben kendisini görevden almak için kararname hazırlamıştım. Hatta Sayın Başbakan bile imza etti ama size danışmadan sevketmek istemedim. İşte kararname burada. Sizin Türkiye'ye dönmenizi bekledim. Bugün de sizinle zaten burada bu konuyu konuşacaktım. Onun için toplantıdan sonra buraya gelebilir misiniz diye sormuştum.

— Tamam Kaya, hemen sevk et gitsin. Çok iyi etmişsin. Geç bile kaldık. "

Turgut Özal, olaylı geçen Para Kredi Kurulu toplantısının ertesi günü, 27 Ocak'ta İsviçre'nin Davos kentinde düzenlenen uluslararası bir toplantıya gidecekti. Bu toplantıya Özal'la birlikte kamu kesiminden ve özel sektörden kalabalık bir heyet de katılıyordu. Kararnamesi 26 Ocak günü sevk edilen, ancak bu durumdan haberi olmayan Kocayusufpaşaoğlu da Türk heyetinde idi. Davos toplantısı başladı, bitti... Ama Özal'la Kocayusufpaşağolu orada birbiri yle hiç konuşmadılar.

Davos sonrasında Turgut Özal, yanındaki Maliyecilerle birlikte Zürih'e gitti ve orada Atatürk barajının türbinlerini krediyle yapması

öngörülen Escher Wyss firması ile toplantı masasına oturdu. Özal firma yetkililerine, kredi şartlan ve diğer konularda yeterli hazırlıkları yaptıktan sonra Ankara'ya gelmelerini söyledi. Bu arada Nazif Kocayusufpaşaoğlu firma yetkililerine şöyle dedi:

— "Yalnız, Ankara'ya gelince önce Maliye Bakanlığı'na gelin. Çünkü kredi konularında karar verme yetkisi Maliye'nindir."

Özal, bir kez daha kıpkırmızı oldu ama bir şey söylemedi. Kocayusufpaşaoğlu'nun görevden alınma kararnamesinin Türkiye'ye dönüşünde hazır olacağını biliyor, birkaç gün daha sabrediyordu.

Türk heyeti İsviçre'den 6 Şubat Cumartesi günü döndü. 8 Şubat Pazartesi günü, Maliye Bakanı Kaya Erdem, Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nu çağırdı. Bakan'la Hazine Genel Sekreteri, uzun süreden beri ilk kez yüz yüze geldiler. Kaya Erdem hemen konuya girdi:

— "Nazif Bey, sizi maalesef görevden almak durumundayım. Kararnameniz imzalanmıştır. Bakanlık müşaviri oluyorsunuz.

— Sayın Bakan, hükümet her zaman kilit noktadaki hangi memurla çalışacağını belirleme hakkına sahiptir. Bu hakkı her zaman inançla savunmuşumdur. Ama ben görevimi iyi yapmadığım veya kötüye kullandığım için alınmıyorum. Beni buradan niçin aldığınızı siz benden çok daha iyi biliyorsunuz. Bu nedenle de bu karara saygı duymuyorum. Kaldı ki, bu karar bana bildirilmeden alındığı için, seklini de çirkin buluyorum..."

Kaya Erdem'le Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun arası bir tek gün bile düzgün olmamıştı. 1980 yılında 24 Ocak kararlarının alınmasından bir süre sonra, o dönemin Başbakanlık Müsteşan olarak görev yapan Özal'ın Maliye Bakanlığındaki sağ kolu Kaya Erdem, Demirel hükümeti tarafından görevden alınmış ve kendisinin yerine Hazine Genel Sekreterliği görevine Nazif Kocayusufpaşaoğlu atanmıştı. Özal'ın gücü, bu atamayı önlemeye yetmemişti. (Bu olayı bütün ayrıntılarıyla "24 Ocak. Bir Dönemin Perde Arkası" adlı kitabımızda anlatmıştık.) Aradan birkaç ay geçtikten sonra 12 Eylül harekâtı olmuş ve Kaya Erdem, kendi yerine Hazine Genel Sekreterliğine gelen Kocayusufpaşaoğlu'nun Bakanı olmuştu.

Geçmişten kaynaklanan bu olaylar nedeniyle aralan hiçbir zaman düzelmeyen bu iki üst düzeyde yetkili kişiden Kaya Erdem daha sonra bu olaydan söz edilirken şöyle diyordu:

— "Ben Bakan olunca Nazif'e dokunmadım... Çünkü bunu küçüklük

saydım. Hazine işlerini de iyi bildiğim için, hatalarını düzeltirim diye düşünüyordum. Fakat kendisi asabi bir tip olduğu için herkesle kavgalı..."

Kocayusufpaşaoğlu da, Kaya Erdem'le ilgili'görüşlerini ve daha sonra görevden alınmasını şöyle anlatıyordu:

— "Kendisi Hazine Genel Sekreterliğinden alınmasını bir türlü hazmedemedi. Ancak bilgisi eksikti, lisanı eksikti ve en önemlisi Maliye'nin bir memuru gibi değil, Başbakanlık Müsteşarının (Özal'ın) bir memuru gibi çalışıyordu. Görevden alınmasının üç sebebi budur.

Benim alınmama gelince, en son Para Kredi Kurulu toplantısı, görevden ayrılmama esas değildir. Mevduat sertifikalarının banker eliyle pazarlanmasına karşıydım. Bu konuda Kaya Erdem'i ikna edemedim. Hatta Kaya Erdem ilk banker olaylarmdan sonra yaptığı bir konuşmada "Gidin paranızı mevduat sertifikası karşüığmda yatırın" demek gaflet ve cesaretinde bulunmuştur. Bu konularda sürekli uyarılarda bulundum ama dinletemedim.

Şirket kurtarma operasyonlarına da karşı çıktık. (İş Bankası Genel Müdürü ve Yardımcısı) Kocaömer ve Karagöz benden sürekli olarak Asil Çelik'i devletleştirme konusunda çalışma yapmamızı istediler. Biz ise politikamızın yeni KİT'ler yaratmamak olduğunu söyledik. Ulusu'ya bir toplantıda söyledim. Bu Asil Çelik'in ortakları Türkiye'nin en büyük kuruluşlarıdır. (İş Bankası, Koç Holding, MKE gibi). Hazine'nin sahip olduğu pay, MKE'nin payıdır. Bu şirketin sermaye arttınmma ihtiyacı vardır. Bunu Koç da yapsın, İş Bankası da. Biz de Hazine olarak MKE'nin arttıranını üstleniriz. Bundan ötesini yapmamız doğru olmaz. TC Hazinesi'nin görevi şirket kurtarmak değildir. Ama Hazine her türlü teknik yardımı yapar. Bu gibi önemli kuruluşların batmasma elbette göz yumamayız ama her şeyi devletin üstüne de yıkamayız. O zaman serbest ekonomi, kâr, zarar, risk gibi kavramlar ortadan kalkar.

Özal'la en büyük kavgalarımız bankerlik, mevduat sertifikaları ve ihracat kredilerindeki sübjektif uygulamalar konusunda olmuştur."

İşin bir ilginç yanı da, Kocayusufpaşaoğlu, Kaya Erdem'i "Bilgisi ve lisanı" eksik olmakla suçlarken, aynı suçlamanın aynı sözcüklerle Özal ekibi tarafından kendisi için yapılmasıydı. İki taraf da, bu görüşlerini açık açık söylüyordu.

Kocayusufpaşaoğlu'nun görevden alındığı 8 Şu bat günü, Washington Maliye ve Ekonomi Başmüşaviri Tevfik Altınok'un ev telefonu gece

saat 3'te çaldı. Karşıda Maliye Bakanlığı Müsteşarı Ertuğrul Kumcuoğlu vardı:

— "Nazif görevden alındı. Kaya Bey, artık senin Ankara'ya dönme zamanının geldiğini söyledi. Antikalık etmemeni ve bir an önce gelmeni istedi. Seni Hazine Genel Sekreteri olarak Ankara'da bekliyoruz..."

9 Mart günü Tevfik Altmok'a bu kez Kaya Erdem telefon edecekti:

— "Tevfik kararnamen çıktı. Sayın Devlet Başkanımızın onayından geçti. Hayırlı olsun. Hemen bekliyoruz..."

(Washington'dan, Özal ve Erdem'in ısrarlarıyla Hazine Genel Sekreterliği görevine atanan Altınok, bu görevine 1 Haziran günü başlayacak, daha sonra Özal'ın Başbakan olmasıyla kurulan Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığında, Müsteşar Yardımcılığı görevine "tedviren" getirilecek, yaklaşık iki yıl sonra, Temmuz 1984'te aynı Özal ve Erdem tarafmdan görevden alınacaktı.)

Nazif Kocayusufpaşaoğlu görevinden alınmıştı ama Turgut ö ˆal'ın ve ekibinin o günlerde başka "sorunları" da vardı. "Sorunlar" bir türlü bitmek bilmiyordu, bitmeyecekti.

KAFAOĞLU DEVREDE...

Devlet Başkanı Kenan Evren'in Ekonomik konulardaki danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu görevini Çankaya Köşkü'nde sürdürüyordu. Kafaoğlu genelde iki türlü çalışma yapıyordu. Birincisi, sevkedilen yasa tasarılarıyla ilgili görüş bildirmek, İkincisi kararnamelerle ilgili görüş bildirmek. Bu görüşler sonuçta Devlet Başkanı'na arzediliyor ve Evren' in belli ekonomik konularda vereceği kararlara yön veren unsurlardan biri oluyordu.

Hükümetin 12 Eylül sonrasındaki kurulma aşamasında kendisine önerilen Ticaret Bakanlığı görevini istemeyen Adnan Başer Kafaoğlu, Devlet Başkanlığı Danışmanlığı görevine 1981 yılının ocak ayında başlamıştı.

Hükümetten gelen yasa taşanları üzerinde, eğer MGK Genel Sekreterliği isterse görüş veriyordu. Eğer tasarıda belli değişiklikler isteniyorsa, ya yeni bir tasarının hazırlanması amacıyla katkıda bulunması isteniyor, ya da bu konuda hükümete görüş bildiriliyordu.

Kafaoğlu tarafından yasa tasarılarıyla ilgili olarak getirilen bazı öneriler benimsenirken, bazıları da benimsenmiyordu. Ancak Devlet Başkaninm Danışmanı, hükümetin ekonomik konularla iligili olarak hazırladığı bazı tasanlar konusunda gerekli çalışmaları belli aşamalarda yapıyordu. Bu amaçla gerektiği takdirde ilgili kuruluşlardan teknisyenler de

Çankaya'ya çağrılıyor ve kendilerinden görüş almıyordu.

Adnan Başer Kafaoğlu'nun ikinci görevi, ekonomik konulara ilişkin olarak hükümetin hazırladığı kararnamelerle ilgiliydi. Devlet Başkanı Evren, MGK Genel Sekreteri Saltık Paşa'ya emir vermiş ve Kafaoğlu görmeden kendisine ekonomik konularla ilgili hiçbir kararnamenin onay için gönderilmemesini istemişti. Bu tür kararnameler hükümetten geçtikten sonra otomatik olarak Kafaoğlu'nun incelemesine geliyordu. Kafaoğlu kararnameyi inceliyor ve kendi görüşüyle birlikte Devlet Başkanı'na arzediyordu. Bu amaçla üzerinde "Onaylanmasında mahzur yoktur. Arzederim" yazılı kâğıtlar bastırılmıştı.

Kararname hükümetten geldiği biçimiyle hatalı görülürse, üzerine nedenleri yazılıyor, MGK Genel Sekreteri, hükümet yetkililerini de çağırarak bu konuda bilgi alıyordu.

Bazen kararnamelerde yazılış hataları, ya da teknik hatalar oluyor ve Kafaoğlu bunları çok ender de olsa doğrudan doğruya Turgut Özal'a bildiriyordu. Aralarında "soğuk" konuşmalar geçiyordu. Aynen Kaya Erdem ve Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nda olduğu gibi, Turgut Özal'la Adnan Başer Kafaoğlu'nun arası da hiçbir zaman düzelmemişti. Bu iki yetkili arasında Süleyman Demirel'in ilk Başbakanlık döneminden bu yana belli bir soğukluk vardı. 1960'lı yılların sonlarında Turgut Özal DPT Müsteşarı, Adnan Başer Kafaoğlu ise Gelirler Genel Müdürü olarak görev yapıyorlardı. O günlerden beri birbirlerine ısınmaları ve birbirlerini sevmeleri mümkün olmamış, aralarındaki gizli ve açık rekabet hemen her zaman sürüp gitmişti. 12 Eylül harekâtından sonra biri Başbakan Yardımcısı, diğeriyse Devlet Başkanı'nın Ekonomik İşler Danışmanı olmuştu ve soğukluk devam ediyordu.

Kafaoğlu, Devlet Başkanlığı Danışmanlığı görevine 1981 yılının ocak aymda başlamıştı. Göreve başladığının ilk günlerinde Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ı bir konuyu görüşmek için makamında ziyaret etmiş, ancak Özal kendisini dışarıda yarım saat kadar beklettikten sonra kabul etmişti. İçeride de Kafaoğlu'nun yanmda başka işlerle uğraşmış, danışmanı Vahit Erdem'le başka konuları görüşmüştü. Özal'ın bu davranışı kendi yakın çevresinden gelen eleştirilere neden olmuştu:

— "Abi, keşke böyle yapmasaydın. Adama çok ayıp oldu. Aslmda bu adam tonton bir adamdır. Her yerde de kolu vardır. İlişkileri iyi götürmek bizim için yararlı olabilir. Şimdi Çankaya'da görevli. Sonra bize zararı dokunmasın?"

Kafaoğlu, Çankaya'daki görevine başladıktan sonra, o günlerde güncel olan yeni vergi yasalarıyla ilgili bir demeç vermiş ve "Bundan sonra bu konuyu ben izleyeceğim" anlamına gelen sözler söylemişti. Turgut Özal'ın Kafaoğlu'na karşı tavrını bilen Kaya Erdem, bu sözleri gazetelerden okuyunca doğru Başbakan Bülend Ulusu'ya gitmişti:

— "Efendim, vergi yasalarını hükümet olarak biz mi hazırlayıp izleyeceğiz, yoksa Sayın Kafaoğlu mu izleyecek? Bunlar son derece talihsiz sözlerdir ve kamuoyunda hükümetin yıpranmasına neden olur...

— Ben ilgilenirim...

Birkaç gün sonra devletin üst kademelerinden gelen bir mesajı Başbakan, Kaya Erdem'e, Erdem de Turgut Özal'a iletmişti:

— "Bundan sonra böyle bir şey tekrar etmeyecektir."

Kafaoğlu o günden sonra, mümkün olduğu kadar konuşmamaya özen göstermişti.

Adnan Başer Kafaoğlu'nun etkinliği, 1981 yıii sonlarından itibaren artmaya başladı. O günlerde MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık İstanbul'a/ Birinci Ordu Komutanlığı'na atanmış, Birinci Ordu Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ da MGK Genel Sekreterliği görevine getirilmişti.

Kafaoğlu Çankaya'daki çalışmalarını sürdürürken kendisine yardımcı olarak Gelirler Genel Müdür eski yardımcısı Erdoğan Nirun'u seçmişti. Nirun, Turgut Özal'ın ve uyguladığı ekonomik politikaların amansız bir karşıtı idi. Görüşlerini her yerde söylüyor ve bunlar Özal ekibinin kulağına da gidiyordu. Özal, Erdoğan Nirun'dan söz ederken "O'nun iki tahtası noksandır" diyordu.

Kafaoğlu, Çankaya'da çalışmalarını sürdürüken, günlük rutin işler dışında, bankerlik ve bankacılık gelişmeleri, faiz tırmanışını da "endişeyle" izliyordu. Bu konudaki görüşlerini fırsat buldukça Devlet Başkanına ve MGK Genel Sekreteri'ne iletiyor, gidişin iyi olmadığını ısrarla savunuyordu. Kafaoğlu bu görüşlerini hükümetteki bazı Bakanlara da zaman zaman iletiyordu. Bu işlerden anlayan Bakanlardan genellikle aynı cevabı alıyordu:

— "Haklısın. Biz de aynı endişeleri paylaşıyoruz ama bu iş Sayın Özal'ın konusu... Bizim bir müdahalede bulunma yetkimiz yok. Hükümet programında yer alan ilkeleri uyguluyor. Fırsat buldukça biz de kendisine endişelerimizi bildiriyoruz ama umursamıyor."

Kafaoğlu ile Özal arasındaki soğukluk sürüp gidiyordu. Özellikle 1982 yılının başlarından itibaren Turgut Özal'da ve ekibinde belli bir kanı yaygınlaşmaya başlamıştı:

— "Kafaoğlu bizi yukarıdan sabote etmekte ve icraatımızı kötüleyerek Devlet Başkanı'nı etkilemektedir."

Özal ve ekibinin bu kanıya varmasının temel nedenlerinden biri, Çankaya'dan dönmeye başlayan yabancı sermaye kararnameleri olmuştu. Bu durum hem Turgut Özal'ı, hem de Yıldırım Aktürk, Hüsnü Doğan gibi yakın çalışma arkadaşlarını son derece rahatsız ediyordu. Yabancı sermaye kararnameleri, temmuz ayında istifa edinceye kadar Özal ve ekibini en az bankerlik olayı kadar rahatsız edecek bir konu olarak ortaya çıkmaya başlamıştı.

6224 sayılı Yabancı Sermaye Kanunu, Türkiye' ye yabancı sermaye girişinin Bakanlar Kurulu kararma bağlı olmasını öngörmüştü. Ancak

Turgut Özal' ın Başbakanlık Müsteşarlığı döneminde 24 Ocak'tan hemen sonra alman bir kararla bu konuda yeni bir hüküm getirilmiş ve 50 milyon dolara kadar olan girişlere ilişkin iznin DPT Yabancı Sermaye Dairesi tarafından verilmesi kabul edilmişti.

Devlet Başkanı'nın Danışmanı Kafaoğlu bu duruma karşıydı. Ya bu kararnamenin kaldırılmasını, ya da kanuna yeni bir madde eklenerek "Bakanlar Kurulu, 50 milyon dolara kadar olan yetkisini Yabancı Sermaye Dairesi'ne devredebilir" hükmünün getirilmesini istiyordu.

— "Turgut Bey, Bakanlar Kurulu'na verilmiş olan bir yetki kararnameyle başka bir kuruluşa devredilemez.
— Edilebilir. Hiçbir mahzuru yoktur."

Devlet Başkanı Evren de bu yetkinin devredilebileceği görüşündeydi.

— "Biz askerlikte de bazı yetki ve sorumlulukları gerektiği zaman devrederiz Kafaoğlu. Sen neden bu konuda bu kadar hassas davranıyorsun?
— Paşam, kanun eğer devretme yetkisini vermişse devredilebilir. Burada öyle bir yetki yok. Kararname ile kanunun yetkisini devretmişler.
— Yok Kafaoğlu, sen bu konuda beni ikna edemedin.
— Sayın Devlet Başkanım, bu iş mahkemede hâkimin yetkisini mübaşire devretmeye benzer..."

Evren güldü:

— "Peki, devredilemez, ama bu kararname bizden önce çıkmış. Şimdilik uygulayalım da işler aksamasın..."

Bütün bu sorunlar ortaya çıkarken, Maliye Bakanlığı'nm bazı bürokrattan ile Kafaoğlu arasmda belli bir ilişkiler zinciri kurulmuştu. Turgut Özal'ın Başbakan Yardımcısı sıfatıyla özellikle Maliye Bakanlığının bazı yetkilerine el atmış olması ve bunları DPT eliyle uygulamaya koyması Maliye'de ciddi tepkiler yaratıyordu. Çok sayıda bürokrat, Maliye Bakanhğinm devre dışında kalmasmdan yakınırken

Özal devletin bütün ekonomik işlerini DPT ile yürütmeye başlamıştı. Bu kuruluşun başında Yıldırım Aktürk vardı. Teşvik Uygulama Ekrem Pakdemirli'ye, Yabancı Sermaye Hüsnü Doğan'a bırakılmıştı. Bunlar Turgut Özal'ın en yakm çevresini oluşturuyordu. Ekonomiyi mühendisler ele geçirmişti.

Adnan Başer Kafaoğlu, artık Çankaya'da, onay için Devlet Başkanı'na gelen yabancı sermaye kararnamelerini didik didik ediyor, mevzuata

ya da ülke çıkarlarına aykırı gördüğü kararnameleri MGK Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ'a ve Devlet Başkanı Kenan Evren'e ayrıntılarıyla anlatıyordu. Kafaoğlu'na göre, Turgut Özal'ın ve ekibinin birtakım uygulamalarıyla devletin ciddiyetine gölge düşürülüyor, başka kuruluşlara ait yetkiler DPT tarafından kullanılıyordu. Eski Maliyeci Kafaoğlu böyle bir duruma kesinlikle karşıydı. Maliye Bakanlığı, temel görevlerinin yerine getirilmesinde devre dışında bırakılamazdı.

1981 yılı sonlarından itibaren bazı yabancı sermaye kararnameleri Çankaya'da "takılmaya" başladı. Durumu fark eden Özal ekibi tedirgindi. İlk aşamada, bu durumu önlemek için bazı girişimler yapıldı. Hüsnü Doğan, tek imza ile çıkardığı yabancı sermaye kararlarının gerekçeli bir özetini hazırlamaya ve Bakanlara bu konuda bilgi göndermeye başladı.

Ancak bu durum yeterli olmuyordu, Özal ve ekibinin kulağına, Kafaoğlu'nun Türkiye'ye yabancı sermaye getirmek isteyen bazı kuruluşların yetkililerini Çankaya'ya çağırdığı ve onlarla özel görüşmeler yaptığına ilişkin haberler geliyor, bu arada bazı kararnameler Devlet Başkanlığı makamından geri dönüyor ve onaylanmıyordu.

Çankaya'dan geri dönen yabancı sermaye kararnameleri, banker olayları nedeniyle zaten tedirgin durumda olan Özal ve ekibinin rahatsızlığını daha da çok arttırıyordu.

Nestle, Cıba Geigy, Unilever gibi bazı yabancı sermaye kararnameleri Çankaya'dan geri dönmüştü. Bir başka yabancı sermaye kararnamesinde DPT Yabancı Sermaye Dairesi, şirketin sermayesinin yüzde 25'i oranında ihracat yapmasını öngörüyor, Kafaoğlu bu oranın yüzde 35 olması için ısrar ediyordu Taraflar anlaşamayınca Devlet Başkanı Evren bu konuda hakemlik yapmak durumunda kalıyordu:

— "Madem öyle, ikinizin ortası yapalım. Yüzde 30 olsun..."

Özal ve ekibinin rahatsızlığı son aşamaya gelirken, DPT'ye Maliye Bakanı Kaya Erdem'in imzasıyla bir yazı geliyor ve yabancı sermaye konusunda karar verme yetkisinin Maliye'ye ait olduğu belirtiliyordu. Bu yazı Özal'ı da, ekibini de çok şaşırtıyor, aralarında durum değerlendirmesi yapıyorlardı:

— "Bürokratları yine Kaya'ya bunu imzalaması için baskı yapmışlardır. Yoksa Kaya bu yazıyı hiç imzalar mı?"

Kaya Erdem ise, imzaladığı bu tür yazılar için Turgut Özal'a ve

diğerlerine bazen gerekçelerini belirtiyor, bir bölümü için "Gözümden kaçmış" derken, bir bölümü için de lafı "Ben imzaladım ama siz bildiğinizi yapın" demeye getiriyordu. Kaya Erdem bu ortamda en çok rahatsız olan kişilerden biriydi. Banker olaylarmda büyük yara almış, şimdi de Özal ve ekibiyle kendi bürokratları arasında sıkışıp kalmıştı. Ne Özal'a, ne de kendi Bakanlığının bürokratlarına "Hayır" diyemiyor, durumu idare etmeye çalışıyordu.

Hüsnü Doğan'la Hazine Genel Müdürü Cengi/ Alper ve sonra onun yerine gelen Hikmet Ulugbay arasında sürekli tartışma çıkıyor, yabancı sermaye yetkileri konusunda taraflar sık sık "birbirine giriyordu." Bazen bunları barıştırmak için Özal veya Erdem tarafından düzenlenen toplantıların etkisi de fazla sürmüyor, birkaç gün sonra mutlaka yeni bir olay çıkıyordu.

Maliye Ekibi ile Adnan Başer Kafaoğlu ve yardımcısı Erdoğan Nirun arasında sıkı bir işbirliği kurulmuştu. Özal'ın "iki tahtası noksandır" diye nitelediği Nirun'un adı geçince bile, Özal ve ekibinin tüyleri diken diken oluyordu.

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

— "Benim Kafaoğlu ile hiçbir temasım yok. Ancak yabancı sermaye kararnamelerini bir şube müdürü gibi geri çeviriyor. Gelsin ilgili kişiler. Gelsin Almanya'dan, İsviçre'den adamlar. Biz bu havayı çok yanlış buluyoruz. Sen icranın içinde değilsin. İş sana pişirilip getirilmiş: Hem de senin görevin değil bu. Bize atılmış bir tokat. Aksayan nokta varsa "Şunu şöyle yapman kaydıyla uygun görülüyor" de... Evren Paşa adına mı konuşuyorsun?"

Turgut Özal anlatıyor:

— "Kafaoğlu'nun Danışman olarak Konsey Genel Sekreteri değişinceye kadar bir rolü olmamıştır. Yani bizi engellemede fazla bir fonksiyonu olmadığını zannediyorum. Çünkü herhangi bir şey hatırlamıyorum. Haydar Saltık Paşa'nın kendisi bu konularla çok yakından ilgili gözüküyordu. O'nun bazı müdahaleleri olmuştur, karşılıklı konuşmuşuzdur ama karşılıklı bir noktaya varmışızdır... Veya biz anlaşamamışadır, neticesi şöyle olmuştur. Ama devamlı bir iyi münasebet götürdük kendisiyle. Bazı konularda fikirlerimiz farklı olsa bile iyi bir sosyal münasebet götürüldü. O tarihe kadar da Kafaoğlu'nun fazla bir tesiri olmamıştır. Genel Sekreter değiştikten sonra (Saltık'm yerine Üruğ geldikten sonra) rolü artmaya başlamıştır. Bunun ben sonradan farkına vardım. Ve engellemeler yabancı sermaye kararnameleri ile başladı. Birçok kararname 5-6 ay beklemeye başladı.

Bekletilmeye başlandı, geri çevrildi, lüzumsuz mütalaalarla (görüşlerle) geldi üzerimize. Mütalaa Genel Sekreterlikken geliyor tabii, ama Kafaoğlu falan veriyor.

Bu böyle devam etti ve neticede ben bir keresinde sert bir yazı ile müdahale ettim ve "Bu böyle olmaz" dedim. Genel Sekreterliğe yazdım. "Ya bize itimat edilir, çünkü iki başlı bir şey olmaz" dedim Hatta yukarıda müzakere ediyorlar. Yabancı sermayeciyi çağınp orada müzakere ediyorlar. Bu olacak iş değil. Bu, hükümetin icra ile ilgili bir işi. Nihayet Devlet Başkanı oraya imza atacak veya atmayacak. Hadise budur. O yazıda açık açık "Bunlar böyle geri kalmaktadır. Biz Sayın Devlet Başkanina her türlü izahatı veririz. Eğer bize itimat ediliyorsa, bu bir icra meselesidir. 'Yok. itimat edilmiyorsa, itimat ettiğiniz bir adam gelir ve bu işleri yapar" dedik. Aşağı yukarı bu anlamdadır.

Ondan sonra o kararnameler imzalandı. Bir tanesi hariç. Ama bu bir engelleme idi ve bundan başka engellemeler geldi.

Merkez Bankası mevduat munzam karşılıkları, onların faizleri, disponibilite oranları kararnamelerinde birtakım engellemeler yapıldı. Hatta bazı şeyleri yürürlüğe koyduk, kararname gelmedi. Böyle acayip durumlar oldu. Sonra da kararnameler uzun süre beklemeye başladı. En son olarak da elektronik sanayimdeki liberasyon kararnamesi vardı ve çıkmadı. Prensip olarak (ithalatta) liberasyona doğru bir gidiş öngörüyorduk. Programın ithalatta önemli ve son kademesi, ithalatta liberasyondur. Hatta bu konu Kafaoğlu'nun IMF'ye (Temmuz 1982'de) imzaladığı Niyet Mektubu'nda da vardır.

Çıkmayan kararnameler konusunda Başbakan'm fazla bir katkısı olmamıştır. Ben de üzerine fazla gitmedim bu işin zaten... Çünkü hadise yavaş yavaş belli bir noktaya geliyor. Kalkıp yukarıyla ayrı ayrı konuşmak falan... Bunları yapmadım. Zaten normal seyri de budur dedim. Biraz da bıraktım yani hadiseyi... Çünkü bazı şeyler vardır ki, tecrübe etmeden insanlar salim bir karar veremezler."

Turgut Özal, 1982 yılının temmuz aymda görevinden istifa ettikten hemen sonra durumu özel bir sohbette aynen böyle açıklıyor ve geri çevrilen kararnameler konusunu "Tabii istifam konusunda Kastelli olayına gelinceye kadar başka olaylar da var" biçiminde tanımlıyordu, Özal, geri çevrilen kararnameler konusunu hiçbir zaman içine sindiremedi ve bu konu, istifasına giden yolda önemli bir rol oynadı. Olayın içerisinde Adnan Başer Kafaoğlu da vardı.

DEVLETİN YANLIŞ RAKAMLARI

Özal, bir yanda tedirgindi, öte yanda yüzlerce devlet işiyle uğraşıyordu. Karşısına bazen hiç beklemediği durumlar çıkıyor, onların üstesinden gelmek de kendisine düşüyordu. Bunlardan biri de Türkiye' de okuma yazma bilmeyenlerin sayısıyla ilgiliydi.

Milli Eğitim Bakanı Haşan Sağlam, bir demeç vermiş ve Türkiye'de 13 milyon okuma yazma bilmeyen insan olduğunu, devletin bunlara okuma yazma öğreteceğini açıklamıştı.

Bir gün Özal, Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'a sordu:

— "Paşam, bana bu 13 milyon rakamı yanlış gibi geliyor. Nereden aldınız siz bunu?
— Devlet İstatistik Enstitüsü'nden aldım. Onlar verdiler. Devletin verdiği rakamı kullandım."

Özal biraz sonra kendisine bağlı bir kuruluş olan DİE Başkanı Nihat Güner'i çağırdı ve bu rakama ilişkin verilerle dosyaların kendisine getirilmesini istedi. Sonra bunları uzun uzun inceledi... Elindeki küçük hesap makinesiyle birtakım hesaplar yaptı ve Nihat Güner'e döndü:

— "Kardeşim sen ne yapıyorsun yahu? Sizin Milli Eğitim Bakanı'na verdiğiniz okuma yazma bilmeyenlerin rakamları 0-6 yaş arasındaki çocukları da kapsıyor. Herhalde devlet yeni doğmuş çocuğa da okuma yazma öğretecek değil. Hem yanlış iş yapıyorsunuz, hem de bu yanlışlan devletin Bakanına söyletiyorsunuz. Gidin düzeltin bunları. Bir daha da böyle hata yapmayın..."

Okuma yazma bilmeyenlerin rakamı, bu uyarıdan sonra birkaç milyon azaldı.

Özal'ın "sorunları" sadece içeride değildi. Yurt dışında birçok toplantıya katılıyor ve her toplantıda çok sayıda yabancıya dert anlatmak, onları ikna etmek, kuşkularına ve eleştirilerine cevap vermek durumunda kalıyordu.

1982 yılı başlarında Paris'te yapılan OECD toplantısında Türkiye'nin dış ödemeler dengesi ve Türk müteahhitlerin yabancı ülkelerde aldıkları işler görüşülürken Japon delegesi söz aldı ve Özal'a şöyle dedi:

— "Ortadoğu ülkelerinde artık sizin müteahhitleriniz fazla iş alamaz. O piyasa doydu. Fazla bir iş kalmadı. Bu durumu değerlendiriyor musunuz?"

Özal'ın Japon delegesine cevabı hazırdı:

— "Farkındayım. Bizim müteahhitler de zaten artık Ortadoğu ülkelerinden çıkıp Uzakdoğu ülkelerine yöneliyorlar. Yakında sizin orada da iş almaya başlayacaklar. Haberiniz olsun."

Herkes kahkahalarla güldü. Japon bir şey demedi. Sadece not almakla yetindi.

1982 Mart ayında Turgut Özal, yanındaki iş adamları ve gazetecilerle Suriye'den dönüyordu. Güneş gazetesi muhabiri Derya Sazak, kendisine uçakta bir gün önceki Güneş gazetesini gösterdi:

— "Sayın Başbakan Yardımcısı, bizim gazete manşet atmış. Resmi fiyatı 144 lira olan Dolar karaborsada 178 lira oldu. Döviz karaborsası yeniden hortladı diyor. Sizin bu konuda bir diyeceğiniz var mı?"

Özal gazeteye baktı ve çok sinirlendi. Bu tavrını en açık bir biçimde belli ederek Derya Sazak'a şöyle dedi:

— "Ben sizin patronlarınızın bunları niçin yaptıklarını çok iyi biliyorum. Gidince bu konuyu Sıkıyönetimle konuşacağım..."

Özal bu sözleriyle Güneş gazetesinin patronları olan Ömer Çavuşoğlu ve Ahmet Kozanoğlu'nu kastediyordu. Bu iki genç iş adamı kısa süre önce birdenbire piyasaya çıkmışlar ve çok büyük şirketlerin sahibi olmuşlardı. Çavuşoğlu-Kozanoğlu grubu ayrıca Hisarbank, Eko Yatırım ve Güneş Gazetesi gibi kuruluşlara da sahipti. Güneş gazetesini rakibi oldukları Çukurova grubunu "basın gücüyle" vurmak için çıkarmışlardı.

Özal bunların maceracı gidişinden son derece tedirgindi. Hisarbank dahil bütün kuruluşları aslında o günlerde bile batık duruma düşmüştü. Çavuşoğlu-Kozanoğlu grubu, Turgut Özal'ın başını ağrıtan unsurlardan biri olmuştu. Nitekim bu grup, Hisarbank da dahil olmak üzere bir süre sonra batıp gidecek, ancak gerisinde pek çok sorun bırakacaktı.

Özal, aslında geniş ve rahat bir insandı. Ancak basında çıkan ve kasıtlı olduğuna inandığı bazı haber ve yorumlara çok kızıyor, bunlara büyük tepki gösteriyordu. Hele sol basından ve bazı solcu yazarlardan kendisine ve uyguladığı ekonomik programa gelen eleştirilere hiç

dayanamıyordu. Bu tür eleştirilerin kendisini Konsey indinde yıprattığına inanmıştı. Tepkilerinde haklılık payı da vardı... Dönemin gereği olan siyasal eleştiri yapılması, örneğin Konsey'in eleştirilmesi mümkün değildi. O zaman muhalefet, bazen haklı, bazen de haksız bir biçimde Özal'ın uygulamalarında yoğunlaşıyordu.

Ortada kesin bir gerçek vardı. Sol görüşlüleri Özal sevmezdi. Ancak ekibindeki bazı kişiler bu konuda kraldan fazla kralcı idi...

1982 yılının şubat ayında Güneş gazetesi çıkmak üzere idi. Gazetenin kadroları kuruluyordu. Ankara bürosunda istihbarat şefi olarak görevlendirilen, ancak fiilen gazeteci olmayan bir kişi, bir DPT uzmanını kendileriyle birlikte Güneş'te çalışması için ısrarla çağırıyordu. Bu hanım DPT uzmanının sözleşmesi Özal ekibi tarafından bir yıl kadar önce, diğer 38 uzmanla birlikte feshedilmiş, ancak Danıştay bu işlemi yasalara aykın bularak "Yürütmenin durdurulması" kararı vermişti. DPT uzmanı görevine Danıştay kararıyla devam ediyordu. Gazetenin Ankara Temsilcisi olan bir başkasının gölgesine sığınmış istihbarat şefi, DPT uzmanına ısrar ediyordu:

— "Sen bize gel ve gazeteciliğe başla. Senin Planlama deneyimini kullanacağız. Ekonomiyi yorumlayacak bir eleman arıyoruz.

— Ama benim gazetecilik konusunda hiçbir bilgim yok. Hatta daktilo yazmasmı bile bilmem. Sonra bir sorun çıkmasın? İsterseniz bir süre rapor alayım ve bir deneme süresi geçirelim. Benden memnun kalmazsanız Planlama'ya devam ederim.

— Hiç gerek yok... Ver Planlama'ya istifanı ve hemen burada başla."

Hanım DPT uzmanı görevinden istifa etti ve gazeteciliğe başladı.

Birkaç gün sonra Güneş gazetesinin bir muhabiri, ûzal'm danışmanı olan Adnan Kahveci'den getirdiği bir mesajı büroda herkesin yanında anlattı:

— "Bugün Kahvecinin yanına gitmiştim. Dedi ki "Bizim Planlama'dan attıklarımızı siz oraya alırsanız, bundan sonra bizimle biraz zor ilişki kurarsınız."

Bu mesaj geldiği andan itibaren, kendisini ısrarla Güneş'e çağıran ve birkaç gün önce de Planlama'daki görevinden istifa ettirten Ankara bürosu yetkililerinin, hanım uzmana karşı tavırları değişti. Artık herkesin önünde küçültücü ve tuhaf davranışlara girmeye başlamışlardı:

— "Karıya bak be... Gelirler Genel Müdürü'nün telefonunu bile bilmiyor. Sonra da gelmiş buraya,, gazetecilik yapacak. Keh keh keh..."

Gazetenin Ankara temsilcisi "Büyük gazeteci" olduğu için herkese her zaman muhatap olmazdı. Hanım uzman onun küçüğüne gitti:

— "Nedir bu tavrınız? Ne oldu? Bir hata mı yaptım? Bir sorun varsa niçin dürüst olup da yüzüme karşı söylemiyorsunuz?"

Küçük, büyüğünün sözünden hiç çıkmazdı. Her zaman eğik olan başını kaldırmadan iki cümle söyledi:

— "Sen artık burada yapamazsın. İstifanı ver ve git.

Planlama uzmanı onurlu insandı. O gün istifasını verdi. Sonra aylarca işsiz kaldı. Emeğinden başka sermayesi yoktu. Cebine transfer ücretleri konulmamış, oradan oraya daha çok para verenlere koşturmamıştı. Ayrıca kendisine oynanan bu oyundan sonra, hayatının tek güvencesi olan 16 yıllık kıdem tazminatı da Planlama'dan ayrılırken yanmıştı. Adnan Kahveci'nin mesajı hedefine tam oturmuştu. Basın dünyasında böyleleri de vardı.

KÂMURAN GÜRÜN OLAYI

Şubat ayında Bakanlar Kurulu'nda "Bakanlıkların Yeniden Düzenlenmesi ve Çalışma Esasları" ile ilgili kararnamenin görüşülmesine başlandı. Daha sonra, 28 Şubat 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren bu kararnameye Turgut Özal büyük önem veriyor ve bunu "İkinci 24 Ocak" olarak tanımlıyordu.

Bu kararnameye esas olacak çalışmaların çok büyük bir bölümünü Turgut Özal kendi ekibiyle yapmış ve hemen her kamu kuruluşunun çalışma düzeniyle birlikte unvanlar da değiştirilmişti. Örneğin Genel Müdürlükler Daire Başkanlığı olmuş, bu türde çok sayıda değişiklik yapılmıştı.

Aynı değişiklikler Dışişleri Bakanlığı için de yapılıyordu. Bu kuruluş için bazı sorunlar çıkmıştı, örneğin Dışişlerinde, Bakandan sonra gelen ikinci yetkili makam Genel Sekreterlikti, Özal ve ekibinin çalışmasında, Dışişleri Genel Sekreterliği, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığı oluyordu.

Konunun Bakanlar Kurulu'nda görüşülmesinden bir süre önce Turgut Özal, Sanayi Bakanı Mehmet Turgut ve Dışişleri Bakanı İlter Türkmen'in bir araya geldikleri bir toplantı yapılmış ve Türkmen bu değişikliği kabul etmişti.

Şubat ayının sonlarında Bakanlar Kurulu bu konuda son toparlama çalışmasını yaparken, Dışişleri Bakanı İlter Türkmen yurt dışındaydı Toplantıya Dışişleri adına Genel Sekreter Kâmuran Gürün katılıyordu. Gürün, Genel Sekreterlik unvanının "Müsteşarlık" olarak değiştirilmesine karşı olduğunu anlatıyordu.

Sanayi Bakanı Mehmet Turgut söz aldı:

— "Sayın Başbakanım, biz bu konuyu daha önce aramızda konuştuk ve Sayın Özal'la birlikte Sayın Türkmen'in de bulunduğu bir toplantıda karaca bağladık. Genel Sekreterin Müsteşar olması konusunda Sayın Dışişleri Bakanı'nm da mutabakatı vardır. Bu konu evvelce karara bağlandığından, artık izin verirseniz konuşmayalım."

Ancak bu sözlere Dışişleri Genel Sekreteri Kâmuran Gürün sinirlenmişti.

— "Sayın Başbakan, ben bu Bakanlıkta sayın İlter Türkmen'den daha

kıdemliyim. Bu durumu Sayın Haluk Bayülken de bilirler. Onun için, kendimi bu konularda tam yetkili görüyorum ve görüşlerimi açıklıyorum."

Kâmuran Gürün'ün "Ben bu işleri Bakanımdan daha iyi bilirim" anlamın gelen sözleri bu kez de Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un parlamasına neden oldu:

— "Sayın Başbakan, ben bu sözleri hiç duymamış olayım. Müsteşarlar bir Bakanlıkta elbette ki Bakandan daha kıdemli olacaktır. Çünkü onlar orada yıllarca çalışmışlardır. Ama kıdemli olmak demek, ben Bakandan daha yetkiliyim demek değildir. Böyle bir anlayışın huzurunuzda dile getirilmiş olması fevkalade üzücüdür."

Başbakan renk vermedi. Biraz sonra "Memurlar dışarı çıksın. Oylama yapacağız" dedi. Gürün le birlikte diğer bürokratlar çıktılar. Dışişleri Genel Sekreterliğinin, Müsteşarlık olmasına karar verildi.

Kâmuran Gürün, Mehmet Turgut'un kendisine Başbakan, Bakanlar ve bazı üst düzeyde bürokratlar önünde yaptığı sert çıkıştan sonra çok güç bir durumda kalmıştı. Kısa bir süre sonra emekliliğini istedi.

Özal o günlerde yurt dışına gidecekti. Başbakan Yardımcısı'nın "Derdest" yazısı, İlter Türkmen bizzat ilgilendiği halde Dışişleri ile aynı binada bulunan Başbakanlığa bir haftada zor getirildi. 18 Genel Müdürlüğü 8'e indirilen Dışişleri bürokrasisi Özal'a direniyordu.

Aynı direnç, aynı konuda Maliye bürokrasisinden de gelmişti. Özal yeni düzenlemede Hazine Genel Sekreterliğini, Hazine Genel Müdürlüğü düzeyine indirmek istiyordu. Maliye'nin üst düzeydeki memurları, başta Müsteşar Ertuğrul Kumcuoğlu ve Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu olmak üzere bu uygulamaya karşı kesin tavır aldılar ve sonuçta Özal'ı ikna ettiler. Ancak bu kez de Hazine Genel Sekreterliğinin, Maliye Bakanlığının bir Müsteşar Yardımcılığı olmasına karar verilmişti. Müsteşar Yardımcılığı Maliye'de fazla yetki ve sorumluluğu olan bir yer değildi.

Maliyeciler bu uygulamanın da engellenmesi amacıyla Bakanlar Kurulu'nun özellikle Maliye kökenli üyeleri arasında yoğun bir kulis başlatmışlardı. Konunun Bakanlar Kurulu'nda görüşüleceği gün Kaya Erdem, Bakanlığın bütün üst düzeydeki memurlarını topladı:

— "Çocuklar tamamen haklısınız. Ben de aynen sizin gibi düşünüyorum, ama Turgut Bey'i ikna edemedim. Artık mücadeleyi bırakm. Olan oldu."

O geceyarısı Bakanlar Kurulu’nda sürmekte olan görüşmelerde Ertuğrul Kumcuoğlu, bazı Bakanların da desteği ile Başbakan Ulusu’yu ikna etti ve yeni düzenlemede Hazine Genel Sekreterliği’ne dokunulmadı.

Turgut Özal, "Hazine operasyonu"nu 6 Kasım 1983 seçimlerinde Başbakan olduktan sonra ancak yapabilecekti.

ŞUBAT AYINDA GELİŞMELER

Özal ekonomisinde 1982 yılının şubat ayı ilginç gelişmelerle geçti. Bir yanda bankerzedeler için tasfiye kurulları kurulurken, öte yanda bankalar ve ayakta kalabilen bankerler arasında faiz yarışı yine sürüp gidiyordu. Banker Kastelli film yıldızlarıyla televizyon ve basında yoğun bir reklam kampanyasına girişmişti. Ekrem Bora, Eşref Kolçak, Cüneyt Arkın, Selma Güneri, İzzet Günay, Orhan Günşiray ve Fikret Hakan'dan oluşan ekip her gün gazete sayfalarında ve ekranlardaydı...

— "Benim adım şaşmaz Beşir... Beşer şaşar, şaşmaz Beşir... Kafamı kullanıp kendime güvenli bir yol seçtim. Banker Kastelliiii, Banker Kastelliiiii..."

Satacak "materyal" bulamadığı için güç durumda olan Banker Kastelli'nin reklamları sürüp giderken, diğer yanda da bankalar birbirlerini kamuoyu önünde şikâyet etmeye yeniden başlamışlardı. Bu kez suçlama konusu "Korsan sertifika satışı" yapmaktı.

Akbank, bu konuda yayınladığı bildiride şöyle diyordu:

"Bankaların mevduat sertifikası satışları 1981 yılında 150 milyar liraya ulaşmıştır. Centilmenlik anlaşmasına ve Merkez Bankasının izin vermemesine rağmen, bugün için isimlerini açıklamak istemediğimiz bazı bankalar gizli anlaşmalarla bankerlere mühim miktarda mevduat sertifikası satmışlar ve bu kural dışı yolla sertifika pazarlamayı tercih etmişlerdir. Bu davranıştan Türk ekonomisi yarar değil, zarar görmüştür."

Bankalarm, mevduat sertifikalarını bankerler eliyle satmaları 1981 Kasım ayında yasaklanmıştı. Ancak satışlar devam ediyordu. Hatta Kastelli bu konuda Ankara'dan "Devam et" biçiminde bir mesaj da almıştı.

Akbank'ın bildirisinin yayınlandığı gün, İstanbul Bankası Genel Müdürü Özer Çiller ve Yapı Kredi Bankası Genel Müdürü Halit Soydan bu bildiriye cevap verdiler. Çiller bir yandan bankerlere sertifika satmaya devam ederken, öte yandan da şöyle diyordu:

— "Yasalar, bankerlere mevduat sertifikası pazarlama hakkını vermektedir. Ancak Merkez Bankası'nın önderliğinde bankalar arasında bu konuda yeni bir centilmen anlaşması yapılırsa, bankalar sertifikaları bankere vermeme yoluna gidebilirler. Sertifikaların

banker eliyle satılmasını önlerseniz, bu durum ekonomiyi olumsuz yönde etkiler."

Halit Soydan ise biraz daha "yuvarlak" konuşuyordu:

— "Sertifika satışları Maliye Bakanlığı tarafından kesin olarak yasaklanmıştır. Bankalarm buna uyduklarına eminim. Ancak sertifikaların bankerler eliyle pazarlanması piyasanın gelişimi bakımından yararlıdır."

Herkes işi istediği tarafa doğru çekiyordu. Banka mevduat sertifikalarının banker eliyle satılıp satılmaması konusunda bile bankalar farklı görüşleri savunuyorlar, ya da farklı görüşleri savunmak işlerine geliyordu. Hiç değilse bazı bankalar ve bankerler, yasak dinlemiyorlar ve bildiklerini okumaya dc vam ediyorlardı. Şubat ayında Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu, daha önce anlattığımız biçimde görevden alınıyor, ihracat o dönemde de artmaya devam ediyor, akaryakıt ve Tekel ürünlerine zam yapılıyordu. Batan ve kaçan bankerlere para kaptıran yurttaşların haklan hükümet tarafından korunuyordu. Devlet Bakanı İlhan Öztrak 15 Şubat'ta Milliyet Ankara Temsilcisi Orhan Tokatlı'ya verdiği demeçte "Batık paralar 5-6 ayda alınabilecek," diyordu. Aynı günlerde bir açıklama yapan Bankerler Derneği, bankerzedeler yanında bankerlerin alacaklarının da devlet tarafmdan güvence altına alınmasını istiyordu. Yine aynı günlerde bankerzedeler örgütlenerek MGK'nden yardım istiyor, bu arada yapılan çalışmalarda sahtekâr, dolandırıcı, üçkâğıtçı ve iflas etmiş tüccarlar yanında, uzun süre bankerlik yapan ve sonradan kaçan örgücü, kasap, çaycı, simitçi ve imam gibi meslek mensuplarından uyanıklar bulunduğu saptanıyordu. Şubat ayında Dünya Bankası Türkiye'deki yatırımların yeniden gözden geçirilmesini ve azaltılmasını bir kez daha istiyor, Maliye Bakanı Kaya Erdem IMF'ye verdiği Niyet Mektubu'nda sıkı para politikasının devam edeceğini açıklıyordu. Hükümet aynı günlerde, sıkı para politikasının neden olduğu açmazlardan hiç değilse birini çözümleyebilmek amacıyla bankaların kredi faizlerini birkaç puan düşürüyordu. Gazetelerde "Ocak aymda fiyatlar yeniden tırmanışa geçti" başlıklı haberler çıkıyor, 1981 yılında Türkiye'nin ihracatının 1980 yılma göre yüzde 62 oranında artarak 4,7 milyar dolar olduğu açıklanıyor ve Turgut Özal "Beklediğimden daha iyi işler başarıyoruz" diyordu. Ocak aymda başlayan fiyat artişları Şubat'ta da devam ediyor, Turgut Özal verdiği bir demeçte "Fiyatlar abartıldığı kadar yüksek değil" diyordu. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar döviz rezervlerinin "görülmemiş boyutlara" ulaştığını açıklıyor, İş Bankası'nm yılın ilk üç ayını kapsayan Ekonomik Rapor'unda piyasaların durgun olduğu, ihracatm arttığı, ithalatm azaldığı

belirtiliyordu. Gazetelerde "Protesto edilen senet sayısı endişe verici boyutlarda" başlıklı haberler yayınlanıyordu.

MURTAZA ÇELİKEL YİNE DEVREDE

Turgut Özal politikalarının amansız muhalifi iş adamı Murtaza Çelikel, şubat aymda yine devreye girdi. Arayış Dergisi'nin o ay yayınlanan sayısmda kendisiyle yapılan bir mülakatta şunları söylüyordu:

— "24 Ocak'tan bu yana iki yıl geçti, hâlâ doğru dürüst bir alternatif ortaya konmuş değil. Ticaret ve sanayi dünyamıza baktığımızda bunların eleştiri ve fikir üretme yerine Sayın Özal'ın koruma polisliğini tercih ettiklerini görüyoruz. Bilim adamlarımız ise . 24 Ocak kararlarıyla ilgili yorum ve methiyelerini Süleyman Çelebi'niıı Mevlüd'ü gibi tek metin haline getirdiler. Her yerde ayni duayı okuyorlar. Meydanı boş buldular, çünkü karşılarında ciddi bir eleştiri, ciddi bir alternatif önerisi yok. Ben iktisatçı değilim. Sadece bugünkü politikanın gözden çıkardığı küçük sanayicilerden biriyim. Bu nedenle, haddimi bilmeyerek çizmeyi aştıysam ulemadan özür dilerim. Bence bütün uygulamalarm altında üç hedef yatıyor. Hiç söylenmese de, bugünkü politikanın esas hedefleri bunlardır. Birincisi tekellerin ve dev holdinglerin güçlendirilmesi, İkincisi gelir dağılımını özellikle memur ve çalışan kitleler aleyhine bozmak, üçüncüsü ise ekonomik büyümeden vazgeçen bir anlayış. Sayın Özal hep piyasa mekanizmasından bahsediyor ama "rekabet" sözcüğünü hiç ağzına almıyor. Neden? Çünkü amacı 1970'li yılların yanlış iktisat politikaları ile beslenip semiren aile holdinglerini korumak. Bunların bankaları var, dev sanayi şirketleri var, yönetim kurullarında büyük adamlar var. Var ama, Türk ekonomisinin en hastalıklı kesimini de bunlar oluşturuyor. Bankerlik olayında bunu çok iyi gördük. Birkaç aile bankasının emellerine erişebilmek için on binlerce vatandaşın göz göre göre kapkaççı bankerler tarafından dolandırılması operasyonu devletin gözcülüğünde gerçekleşti... Bugünkü politikaların alternatifi vardır... Birincisi hızlı büyüme, İkincisi işsizlikle derhal ve bütün gücümüzle mücadele, üçüncüsü gelir dağılımındaki bozulmayı durdurma... Hangi kesimden ve hangi amaçla gelirse gelsin, "Alternatif yoktur" çığlıkları gayri ciddidir."

Murtaza Çelikel, Turgut Özal ve ekibinin "ilacı" olmuştu. İstanbul'da THA tarafından Gazeteciler Cemiyetinde düzenlenen bir açık oturumda Yıldırım Aktürk, Feridun Ergin, Alp Orçun, Yavuz Zeytinoğlu ve Nuh Kuşçulu ile birlikte ülkenin ekonomik durumu tartışüırken, Çelikel Özal'ın uygulamalarına esprili bir biçimde yine

"bindirmeye" başladı:

— "Sayın Aktürk ve Kuşçulu, 24 Ocak kararları vallahi de, billahi de iyidir diyorlar. Bendeniz ise bu kararlar vallahi de, billahi de kötüdür diyorum..."

Çelikel konuştukça salondaki kalabalık gülüyordu. Söz sırası Yıldırım Aktürk'e gelmişti. Aktürk şöyle başladı:

— "Sayın Çelikel iyi bir güldürü ustası olduğunu kanıtladı ve bizi eğlendirdi."

Ancak Çelikel bu sözlerin altmda kalamazdı. Hemen Aktürk'ün sözünü kesti:

— "Ben söylediklerimin sizi ağlatacağmı zannetmiştim. Özür dilerim."

Salonda yine kahkahalar patladı. Aktürk bozulmuştu.

SİZ ŞEHİT OLACAKSINIZ

Çelikel'in aynı dönemde gazeteci Alp Orçun'la İktisat Dergisi'nde bir mülakatı yayınlanıyordu:

— "... Sistemdeki çarpıklık paranın kullanılmasındaki adaletsizlikten geliyor. Bir taraftan "Topyekûn seferberlik" diyorsunuz, öbür taraftan da o seferberliğe iştirak ettiğini iddia edenlere farklı miktarlarda cephane dağıtıyorsunuz. Bir kısmma diyorsunuz ki "Siz şehit olacaksmız", bir kısmına da diyorsunuz ki "Aman bu cephaneyi yalnız sen kullan." İşin bir başka yönü de şudur: 24 Ocak kararlarından sonra Türk sanayiinin kabuk değiştireceği iddiasıyla karşılaştık ama o günden bu güne gördük ki, Türk sanayii kabuk değiştirmiyor, sadece el değiştiriyor.

— Siz bankalarm devletleştirilmesini önermiştiniz. Bu önerinizde ısrar ediyor musunuz?

— Bugün bankalar kamuoyunda o duruma gelmişlerdir ki, ilanlarıyla, reklamlarıyla, tatbikatıyla, mutlaka devlet müdahale edecek. Ama ne zaman? Batmadan önce mi, battıktan sonra mı? O noktaya gelmiştir. Ben bir özel sektör mensubu olarak devletleştirmeyi çare olarak değil, çaresizlik olarak ifade ediyorum. Bankacılık ve bankerlik, sırf özel sektör zihniyetiyle yürütülecek kurumlar değildir. Devletin gölgesi altında icra edilecek mesleklerdir. Devletin Maliye Bakanı bankere para kaptıran vatandaşa "Sen kumar oynadın, kendi göbeğini kendin kes" diyemez. Devletin Merkez Bankası Başkanı, bankalarm kurmuş olduğu suni birliklerin işlediği suçların nezaretçisi olamaz. Devlet bu işleri ciddi bir üslup içerisinde ele almak zorundadır.

— Centilmen anlaşmasmm feshi de önerileriniz arasmda yer alıyor mu?

— Centilmen anlaşmasmm feshi diye bir şey düşünülemez. Çünkü centilmen anlaşması zaten yok. Centilmen anlaşması bir çeşit "Sosyal dolandırıcılık" durumuna geldi. Vatandaş öyle bir anlaşmanın var olduğu inancmda. Oysa banka müdürleri minder dışında güreş tutuyor. Devletin Merkez Bankasinm Başkanı, bu centilmenlik anlaşması sanki varmış gibi kendini avutuyor."

ASKERLER DE BOZULUYOR

Bankalar arasında 1980 yılının 29 Haziran tarihinden beri var olan, ancak hiçbir zaman uygulanamayan centilmenlik anlaşması "sürüyordu." Bu anlaşma uyarınca 26 Şubat 1982 günü İzmir'de Bağbank'ın ev sahipliğinde bütün banka genel müdürlerinin ve Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'm katıldığı bir toplantı daha yapıldı. Bankalar arasındaki gizli faiz yarışı durmuyor, bazı bankalar el altından yüksek faiz vermeye devam ediyordu. Ziraat Bankası Genel Müdürü Rahmi önen söz almıştı:

— "Sayın genel müdür arkadaşlarım, biz burada niçin toplanıyoruz? Bu toplantıları niçin yapıyoruz? Güzel güzel yiyip içmek için mi? Bu faizleri niçin habire tırmandırıyoruz? Bir anlaşmaya hepimiz imza atıyoruz, toplantıdan çıkar çıkmaz hemen bildiğimizi okumaya başlıyoruz. Taahhütlerimizi karşılamak için bankalar olarak paraya ihtiyacımız var. Tamamdır... Doğrudur. Ancak bu işin faturasına bakmadan para gelsin de, nasıl gelirse gelsin diyoruz. Bu işin sonu iyi değildir. Haberiniz olsun."

İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer de, belki onuncu defa aynı şeyleri söylüyordu:

— "Beyler, niçin arttırıyoruz? Bankerlerle rekabet mi etmek istiyorsunuz? Siz saym genel müdürler, lütfen söyler misiniz niçin arttırdığınızı?

Bu soruya Akbank Genel Müdürü Hamit Belli cevap veriyordu:

— "Gayet basit... Faiz kararnamesi açıktır. Hükümet faizleri serbest bırakmıştır. İstediğimiz faizi veririz.
— Beyler, yapılan bir çılgınlıktır. Bu gidişle akıbetimiz bankerlerden daha kötü olacaktır. Toplu sözleşme haklarının kısıtlı olduğu bir dönemde bu yüksek faizleri çalışanların paymdan veriyorsunuz. Bunu unutmayın. Yarın toplu sözleşme düzeni yeniden işlerlik kazandığı zaman da bu yüksek faizi zaten veremeyeceksiniz. Hamit Belli arkadaşım faizin serbest olduğundan söz ediyor. Şimdi beni söyletmeyin. Bunun nedeni IMF'ye verilen sözdür. Hükümet durumu bizimle IMF arasında idare etmeye çalışmaktadır. Hükümet IMF'ye faizin serbest olduğunu bildirmiştir, ama aynı hükümetin Merkez Bankası Başkanı her toplantıda aramıza gelip "Aman faizleri artık yükseltmeyin" demektedir. Ne biçim serbest faiz bu?"

Bu arada Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar da, toplantıda görüşlerini açıklıyordu:

— "Evet beyler, hükümet bu konuda IMF'ye taahhütte bulunmuştur. Aslında görüntü bu olmalıdır ama bu işi böyle götüremezsiniz. Bu işe son verilmesi zamanı gelmiştir."

Merkez Bankası Başkanı artık toplantılarda "Asarım, keserim, yüksek faiz verenin canını yakarım, ihracat kredisini, reeskontlarını keserim" diyemiyor du, Çünkü önceki toplantılarda bunları yapacağını açıklamış, sonra da yapmıştı, ama iş yine yürümemişti. Şıklar, bu yöntemle bankaları durdurayacağını anlamıştı.

Toplantıda konuşmalar oluyordu:

— "Arkadaşlar, faizlerin sürekli arttırılmasına askerler de bozuluyor. Haberiniz olsun. Vallahi bir gün gelip el koyacaklar...
— Abi, gaipten haber verir gibi askerlerin bozuıduğunu söylüyorsunuz. Nereden biliyorsunuz bozulduklarını?
— Biz biliyoruz kardeşim... Herhalde bir bildiğimiz var ki söylüyoruz."

Toplantıda başka konular da görüşülüyordu:

— "Beyler, hükümet sertifika satışlarının banker eliyle yapılmasını yasaklayalı üç ay oldu ama bazı bankalar hâlâ banker eliyle sertifika satıyorlar. Olmaz böyle şey. Herkes kendi sertifikasını kendisi satsın yahu...
— Efendim biz bankere satmıyoruz. Ama bankerin adamları gelip bizim gişeden alırsa biz ne bilelim? Siz bu konuyu bankerlerle konuşun da satmasınlar."

İzmir toplantısı da bitmişti. Alman kararda, önceki toplantılarda olduğu gibi herhangi bir değişiklik yoktu. Bankalar yüksek faiz vermeyeceklerdi. Centilmen anlaşması göstermelik bir biçimde devam edecekti.

KASTELLİ TIKANIYOR

Mart aymda Banker Kastelli'nin durumu iyice sıkışmıştı. Artık satabileceği tahvil kesinlikle kalmamıştı. Banker piyasasının yaklaşık yüzde 80'ini elinde tutan Kastelli kuruluşları sadece belli küçük bankalarm sertifikalarını satmak durumundaydı. Maliye Bakanlığinm ve Merkez Bankası'nın baskısıyla çok sayıda banka, banker eliyle sertifika satmaya son vermişti. Kastelli şimdi sadece Hisarbank, İstanbul Bankası, Odibank gibi bankalarm sertifikalarına kalmıştı. Bu bankaların çıkardığı sertifikaların ise bir kağıt parçası olmaktan öte hiçbir değeri yoktu. Genborsa, Meban, Eczacıbaşı gibi bazı bankerlik kuruluşları ise kendi kuruluşlarının çıkardığı tahvillerle durumu bir süre daha idare etmeye ve piyasadaki yerlerini korumaya çalışıyorlardı. Kastelli o günlerde, yeni "materyal" üretmek için yoğun çaba harcıyor, ancak sonuç alması mümkün olmuyordu. Maliye Bakanlığina, Merkez Bankasına, yeni kurulan Sermaye Piyasası Kuruluna piyasada satılabilecek yeni bazı araçlar çıkarılması konusunda yapılan yoğun başvurulardan bir sonuç çıkmıyordu. Hükümet kesimi sadece, yasaklanmış olmasına rağmen başta Banker Kastelli olmak üzere, bazı bankerlerin sertifika satmasına göz yummakla yetiniyordu. Sertifikası satılan bankalar ise, küçük ve zaten batık durumda olan bankalardı. Ancak kamuoyu bu durumu o günlerde bilmiyordu. Kastelli sistemi 1982 yılının mart aymda iyice açmaza girmişti. Gelen paranın giden paradan her gün daha fazla olması gerekirken hesap bazı günler başabaş çıkıyor, bazen ise ödenen para, o günün kazancından daha fazla oluyordu. Ancak bütün olanaklar zorlanarak, herkesin parası ödeniyor, durum piyasaya belli edilmiyordu. Aralık aymda Ankara bankerleri battığı zaman toplam satışı 60 milyar lira olan Kastelli, aradan geçen üç ay içerisinde de hızla büyümüş ve sertifika satışlarıyla mart aymda 90 milyar liraya ulaşmıştı. Mart'tan sonra sistem iyice tıkanmaya başlayacaktı. Satacak mal kalmamıştı. Kastelli, son birkaç yıllık imparatorluğunun en telaşlı, tedirgin ve sinirli günlerini yaşamaya başlamıştı. Denizin bitmek üzere olduğunu görmüştü. Piyasada bazı iş adamlarına milyarlarca lira borç vermiş ve bu. borçlardan sağlayacağı yüksek gelirle müşterilerine olan faiz borçlarını ödemeyi planlamıştı. Bu borçlan tahsil edemiyordu. Açtığı her 10 telefondan 8'i, borçlarını takip içindi... Bu amaçla kendisine bazı danışmanlar tutmuş, borçlarının tahsili işini onlara vermişti. Bunlardan biri de, CHP'nin Ankara İl Başkanlığı görevinden gelen ve daha sonra Ticaret Bakanı olan eski bir milletvekili idi. Kastelli şimdi temmuz ayını bekliyordu. Temmuz' dan sonra faizleri düşürecek, sertifika satmaktan kademeli olarak vazgeçecek ve

bünyesini küçültecekti. O günlerde, sertifikasını sattığı bankalardan milyarlarca liralık alacağı doğuyordu. Bir yıllık vadelerin çoğunun süresi haziran sonlarında ve temmuz başlarında dolacaktı. Kastelli, sürenin bitiminde o paralan bankalardan alabileceğini düşlüyordu.

Nuh Kuşçulu aracüığı ile kendisine Turgut Özal' dan mesaj geliyordu:

— "Çok büyüdü. Bu kadar büyümek iyi olmayabilir. Sertifika işine artık son versin. Faizleri düşürsün. Sonra altmdan kalkamayacak."

Kastelli de mesajım gönderiyordu:

— "Turgut Bey merak etmesin. Temmuz'da faizleri düşüreceğim. Sertifika işinden de yavaş yavaş çıkacağım. Yeter ki haziran aymı sağ salim bulalım."

Ancak ne Kastelli Özal'ı anyor, ne de Özal Kastelli ile doğrudan doğruya konuşuyordu. Nuh Kuşçulu "postacılık" görevini üstlenmişti.

Mart aymda Kastelli, ilk kez Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'ı telefonla anyordu:

— "Osman abiciğim, biraz sıkıntıdayım. Materyal yok. Satacak mal bulamıyorum. Haziran'da, en geç temmuzda faizleri indireceğim. Ama ben temmuza kadar ne yapacağım?—Bankalara söyleyin de biraz sertifika versinler. Aksi halde günü gelmiş faizleri bile zor ödeyeceğim.
— Tamam Cevherciğim, ben ilgilenirim... Aman sen de dikkatli ol. Sen şimdi de sertifika satıyorsun, değil mi?
— Abiciğim satıyorum ama iyi bankaları kestiniz. İşimiz kaldı Hisarbank'a, İstanbul Bankası'na. Bunların sertifikasını yakmda sokaktaki işportacılar da satmaya başlayacak Osman abi...
— Sen şimdilik idare et de...
— Osman abiciğim, zaten idare ediyorum, ama yakmda idare edemez duruma geleceğim. Bu iş böyle gitmeyecek."

Kastelli devletten bir kurtarma talebinde bulunmuyor, sadece "durumun idare edilmesini" ve bazı şeylere göz yumulmasını istiyordu. Bu da, kendisine.) sertifika satmaya hazır bazı bankalarm yeniden devreye sokulmasıydı... Kastelli'nin bir isteği daha vardı:

— "Çok rica ediyorum... Bankalar Birliği toplandığı zaman bankerler mevduat sertifikası satamaz diye bir kararı artık almasm. Bunu hassaten rica ediyorum. Çünkü her karar almışta biz bir zelzele geçiriyoruz. Bir deprem gelir, üç saniye değil de üç dakika sürerse biz yıkılır gideriz..."

Nisan ayının ilk günlerinde Kastelli, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu'yu bir kez daha aradı:

— "Başkan, maliyeciler falan gene hesapları kontrola geldiler. Bunlar burada durdukça para gelmez. Aman yardım et... Ankara'ya duyur bu durumu."

Kuşçulu, Turgut Özal'ı aradı:

— "Turgut Bey, Cevher'le konuştum. Maliyeciler gidip sürekli kontrol yapıyorlarmış. Aman duruma bir çare bulun diyor. Kontrollar devam ettikçe para gelmeyeceğini söylüyor.
— Nuh, ben kendisine kaç defa haber yolladım kısa vadeli işlere girmesin, bu kadar büyümesin diye. Faizleri bu kadar arttırmasın, sertifika işine bulaşmasın diye kendisini ikaz ettim ama dinlemedi. Herkes kendi sorumluluğunu bilsin. Burada bizim yapacağımız hiçbir şey yoktur. Ayağını denk atmayı daha önce öğrenseydi. Kendi düşen ağlamaz."

Aynı günlerde Banker Kastelli'nin Genel Koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu, yanına kendi kuruluşlarının üç genel müdürünü de alarak Ankara'ya geldi. Karakoyunlu, Mentaş, Banker Kastelli ve Bimtaş Genel Müdürleri Özcan Özkan, Ertan Özdemir ve Ahmet Akdoğan, kuruluşlarının çok ciddi sorunları olduğunu belirterek DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk' ten randevu istediler. Saatlerce bekletilen Kastelli yetkililerini Yıldırım Aktürk kabul etmedi. Genel Koordinatör ve Genel Müdürler daha sonra Hazine Genel Müdürü Hikmet Uluğbay'dan randevu almak için beklemeye başladılar. Bu konularla ilgili Hazine Genel Müdürü de kendilerini kabul etmedi. Uluğbay, böyle bir görüşmede yarar olmadığını bildirmişti. Ankara'da rüzgârlar, 1982 yılının nisan aymda iyice ters yönden esmeye başlamıştı.

Nisan aymda iş çevrelerinin, Özal'ın uyguladığı ekonomik politikalardan yakınmaları artmıştı, özellikle yüksek faiz politikasından yakmmalar yoğun bir biçimde sürüp gidiyordu. Yatırımlar çok büyük ölçüde durmuştu.

Devlet Başkanı'na, Milli Güvenlik Konseyi'ne ve Başbakan'a şikâyetler gidiyordu:

— "Faizler iş piyasasını mahvetti... Banker rezaleti..."

Devlet Başkanı'mn Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu da aynı görüşleri paylaşıyor, görüşlerini sık sık Devlet Başkanı Kenan Evren'e arzediyordu.

6 Nisan günü, Ankara’da Kent Otel'de, Anadolu Ajansı’nm kuruluş yıldönümü kokteyli vardı. Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu, Adnan Başer Kafaoğlu’nun kulağma eğildi ve sordu:

— "Üstad, hayrola, söylentiler epeyce yoğunlaştı... Bir yerlere geliyormuşsun. Doğru mu?
— Valla daha tam bir karara varılamadı. Belki Maliye çlabilir, belki de Başbakan Yardımcılığı olabilir. Tam olarak bilemiyorum.
— Hayırlısı olsun üstad."

Aynı günlerde, İstanbul’da Sheraton Oteli’nin 17. katında bir bankanın genel müdürü ile mali konularda en üst düzeyde yetkililerden biri olan bir hükümet üyesi arasında başbaşa bir konuşma oluyordu:

— "Sayın Bakan, bankerler aracılığı ile sertifika satmamızı yasak ettiniz, ama bu mümkün değil. Aksi halde batmamızı göze almak zorundasınız. Lütfen bu işe biraz göz yumun. Sizden bunu rica ediyoruz."

Hükümet üyesi, banka genel müdürüne yeşil ışık yakıyordu:

— "Satmaya devam edin. Bir süre daha idare etmeye çalışırız..."

BANKALAR DA BATACAK

İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer, bir yemek sırasında Maliye Bakanı Kaya Erdem'le konuşuyordu:

— "Bakın Kaya Bey, Ankara bankerleri battı. Bunun suçunu da, günahını da sizin omuzlarınıza yüklediler. "Vatandaş kumar oynamıştır" deyince battı dediler. Ben şahsen bunların batmasının sorumluluğunun size ait olmadığını biliyorum, ama fatura size çıktı. Biz bu konuda sizi ve Turgut Bey'i defalarca uyardık.Siz de tehlikeleri ve gidişin iyi olmadığını gördünüz ama bazı engelleri aşamadınız. Banker olayı konusunda olan oldu. Bugün artık Türk bankacılığı çok kritik bir durumdadır ve bunun sorumluluğu sizin üzerinizdedir. Onun için, mutlaka ciddi bir şeyler yapmanız, hem de çok acil olarak gerekmektedir. Eğer bankalar da batmaya başlarsa, bu iş bankerlerin batmasına hiç benzemez. Bütün ekonomiyi batırır gider. Bankerzedelerdenjsonra bir de bankazedeler doğar ve bu işin üstesinden askeri dönemde bile gelemezsiniz. Birçok banka da batma durumuna gelmiştir. Haberiniz. olşunr, Bunlar bu faizi ödeyemezler. Ne kadar sertifika basarlarsa bassınlar bunun altından kalkamazlar. Benim size tavsiyem, hemen bankalarla bir toplantı yapın ve kendilerine durumu anlatm. Gerçi Sayın Merkez Bankası Başkanı hemen her bankalar toplantısına geliyor ve konuşuyor, ama artık kendisinin hiçbir ağırlığı kalmamıştır. Belki sizin uyarılarınızı dinlerler...
— Haklısınız Cahit Bey... Bunları bir disiplin altına almak şart oldu. Böyle sorumsuz davranmaya devam ederlerse bu işin riski çok büyük olacak. Bunu biz de biliyoruz..."

Çok sayıda banka genel müdürünün katıldığı toplantı Merkez Bankası'nda yapıldı. Maliye Bakanı, Merkez Bankası Başkanı, Maliye ve DPT Müsteşarlarının da bulunduğu toplantıda Kaya Erdem çok sert konuşuyordu:

— "Bu iş böyle giderse, her türlü tedbiri alacağız. Gerekirse bankayı kapatırız. Gerekirse genel müdürü değiştiririz. İlgilileri mahkemeye veririz. Hatta bankaya el koyarız. Sorumluluğunu herkes bilsin. Aranızdaki rekabeti doğru dürüst sürdürün. Bankacılık ne gerektiriyorsa onu yapın. Bu son ihtardır..."

Ancak Maliye Bakanı açık açık "Faizleri tırmandırmayın" diyemiyordu... Çünkü faizler serbestti. Bu konuda kararname vardı.

Kaya Erdem daha sonra konuşmadı. Konuşulanları dinlemekle yetindi. Söyleyeceğini söylemişti. İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer'in "Beyefendi siz çok yıprandınız, artık bankalar sizi pek dinlemiyor" dediği Merkez Bankası Başkanı Şıklar da pek konuşmuyordu. İşi götüren, bankacılık kesimiyle en az ilgisi olan kuruluşun başındaki kişi, DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk'tü.

— "Bakm beyler, her banka hangi faizi verecekse versin. Ama masanm altından gizlice yüksek faiz verilmesin. Ben bu uygulamaya karşıyım. Hatta, küçük bankalara birkaç puan daha yüksek faiz verme hakkı bile verilmelidir...

Bankalarımızın 1981 yılı bilançoları çıkmış. Bunların hangisi samimidir? Hepiniz kendinizi olduğunuzdan daha kârlı göstermeye çalışıyorsunuz. Müşteriye çok yüksek faiz verdiğiniz için kredileri de yüksek faizle vermek durumunda kalıyorsunuz. Bu durumda müşteriden gelen riskiniz de artıyor. Bu paraları eskiden olduğu gibi kolayca geri alamayacaksınız.

— Sayın Aktürk, hükümet vergilerimizi düşürse?
— Biz devlet olarak her şeyi yaptık. Daha fazlasını yapamayız. Siz artık kendi içinize dönün ve maliyetlerinizi düşürmeye çalışm. Başka çareniz kalmamıştır..."

Toplantıda tartışmalar yine kızışıyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Aktürk'ün küçük bankalara birkaç puan daha yüksek faiz verme hakkı tanınmasına ilişkin önerisi büyük bankalar tarafından "Sonra altımızı oyarlar" gerekçesiyle kabul edilmiyor, büyük bankalar küçükleri şikâyet etmeye devam ediyorlardı:

— "Bunlar hâlâ sertifikalarını bankerlereˆ sattırıyorlar. Hükümet olarak bu konuya yasak getiriyorsunuz, sonra da yasağı bazıları için uyguluyorsunuz. Onların ayrıcalığı nedir?"

Tartışmalar ve görüş ayrılıkları sürüp giderken, DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk banka genel müdürlerine sesleniyordu:

— "Siz bankacılık değil, bakkallık yapıyorsunuz."

Aynı günlerde Maliye Bakanı Kaya Erdem, Başbakan Ulusu ile daha önce konuştuğu konuları bir kez daha konuşuyordu:

— Sayın Başbakanım, ben Evren Paşa'nm davranışlar mda bana karşı bir güvensizlik seziyorum. Siz isterseniz kendileriyle bir konuşun... Bana karşı bir güvensizlikleri varsa hemen istifa edebilirim...

— Yok böye bir şey Kaya... Evren Paşa seni sever..."

Erdem, aynı konuyu Özal'a da açıyordu:

— "Turgut Bey, güvensizlik olduğu kanısındayım. İsterseniz istifamı vereyim. Böyle giderse programı uygulayamayız.
— Hele bekle bakalım, Kaya..."

Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, 5 Nisan günü İstanbul'da yaptığı bir konuşmada, "1981 yılında alınan ekonomik sonuçlar uygulanmakta olan politikaların doğruluğunu göstermiştir. Enflasyon yüzde 30'a çekilmiş, yüzde 4,4'lük büyüme hızına ulaşılmış, sanayi ürünleri ihracatında yüzde 120 oranında artış sağlanmıştır." derken Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar birkaç gün sonra yaptığı açıklamada şöyle konuşuyordu:

— "Avrupa bizi kıskanır duruma geldi..."

Avrupa'nın Türkiye'yi kıskanır duruma geldiği bu günlerde Turgut Özal, bir demeç daha verdi:

— "Bazı kişilerin, özellikle sol çevrelerin bize muhalif olduklarını biliyoruz. İzlenen ekonomik politika, bir hükümet politikasıdır. Politikayı yapan Turgut Özal değildir. Benim politikam ayrı, hükümetin politikası ayrı diye bir şey yoktur. Bu, bugünkü idarenin politikasıdır. Ama bu değerli arkadaşlarımız maalesef konuyu bir şahsa malederek hücum ediyorlar..."

Demeçler bitmiyordu. O günlerde Ankara'ya gelen OECD Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu Başkanı Geberth "Sanayimizin canlılığı Türk mucizesidir" diyordu. Piyasalarm ve yatırımların en durgun dönemini yaşadığı bir dönemde Geberth, büyük bir Türk dostu olduğunu kanıtlıyor ve sözlerini şöyle sürdürüyordu:

— "Enflasyonu azaltmak amacıyla uygulanması zorunlu olan çok sıkı para politikasına rağmen Türk sanayiinin hâlâ canlılığını koruması ve yatırım yapmaya devam etmesi, gerçek bir mucizedir. Biz buna Türk mucizesi diyoruz... Halen Merkez Bankası'nda ödemeler dengesi açığı yok. Bu da benim için sürpriz olmuştur..."

Nisan aymda bu demeçler verilirken bankerzedelerin tasfiye kurullarında yazım işlemleri devam ediyordu. Vatandaşın bankerlere kaç milyar lira kaptırdığı henüz saptanamamıştı.

Başbakan Bülend Ulusu, Ankara'da özel sektör temsilcileriyle düzenlediği toplantıdan sonra görüşlerini açıklıyordu:

— "Bu yılm ilk üç aymda fiyat artışları yeniden hızlanmaya başlamıştır. Görülüyor ki, yangını henüz tam olarak söndürememişiz. Alman,çok önemli sonuçlara rağmen, yüzde 30 oranındaki enflasyonun normal sayılması mümkün değildir. İzlenen politikalar tamamen istikrar açısından değerlendirilse bile, bu hedefe henüz ulaşılmış değildir."

Ulusu'nun bu sözleri söylediği günlerde basında haberler çıkıyordu: "... Ocak aymda 49 bin kişi iş istedi. Bunlardan sadece 5 bin kişiye iş bulunabildi." Yatırımlar büyük ölçüde durmuştu. İşsizlik her geçen gün biraz daha artıyor, Turgut Özal bu konuda kendisine sorulan sorulara cevap verirken "İşsizlik bizim programımızın sorunu değildir. Orta ve uzun vadede çözümlenecek bir sorundur" diyordu.

KASTELLİ'DE İŞLER KARIŞIYOR

Nisan ayı ortalarında Kastelli kuruluşlarında işler iyice karışmaya başlamıştı. Sistemin bir çöküşe doğru gittiği artık kesin olarak anlaşılmıştı. Ancak bu konuda "Kan kusarız, kızılcık şerbeti içeriz" örneği, dışarıya karşı "renk vermek" mümkün değildi. Basın ve TV'de reklamlar biraz yavaşlamış da olsa süslü sloganlarla devam ediyordu... Ancak ödeme sıkışıklıkları ciddi bir biçimde başlamıştı. Nisan ayı sonlarına doğru bir gün, Kastelli Ge nel Müdürü Ertan Özdemir, Genel Koordinatör Yılmaz Karakoyunlu'ya bir not getirdi. Özdemir bu notta, bu mekanizma birkaç ay daha devam ettiği ve dışarıya borç verilen milyarlarca lira geri alınamadığı takdirde durumun çok kötüye gideceğini belirtiyordu. Özdemir görüşlerini ayrıca patronu Cevher özden'e de bir mektupla bildirmişti.

(Burada "Yazar'ın notu" olarak bir parantez açıyor ve bugüne kadar ortaya tam olarak çıkarılamayan bir hususu okuyucuya aktarmak istiyoruz: Kastelli güç duruma düştükten sonra, özellikle 1981 yılı ortalarından başlayarak bazı iş adamlarına milyarlarca lira borç para vermiş ve bu paraları daha sonra geri alamamıştı. Bu paraların verildiğinden Kastelli'nin Yılmaz Karakoyunlu, Ahmet Akdoğan, Ertan özdemir ve Özcan Özkan gibi yöneticilerinin haberi var mıydı, yok muydu? Kastelli'ye göre vardı. Onlann haberi olmadan milyarlarca lira nasıl verilebilirdi? Yöneticilerine göre yoktu. Kastelli bu paraları kendi kişisel yetkisini kullanarak vermişti. Onlar bu durumu, sistem tıkanmaya başladığı zaman öğrenmek durumunda kalmışlardı. Biz bu konuda kimin doğru söylediğini çıkaramadık. Parantezi kapıyoruz. E. Ç.)

Ertan Özdemir'in notundan ve patronuna yazdığı mektuptan birkaç gün sonra, Yılmaz Karakoyunlu da Kastelli'ye bir yazı yazdı ve faizlerin düşürülmesini, satış sisteminin hisse senedi ve tahvile döndürülmesini ve sertifika işinin bırakılmasını önerdi.

Karakoyunlu bu mektubu patronuna verdiği gece kendisiyle uzun süren bir konuşma da yaptı:

— "Patron, işi bu faizle götürmek artık mümkün değildir. Faizleri mutlaka düşürmek gerekiyor. Ayrıca sistemi daraltmalıyız.
— Kardeşim daraltalım da, nasıl daraltalım. Elde nakit var mı? Yok. Ne ödeyeceğim müşeriye?
— Patron, haklısın. Ama kafa kafaya verip çok ciddi bir çözüm bulmak gerekiyor. Nakit yok, satacak mal yok... Dışarıya verilmiş

milyarlarca para var. Bunlan alamıyoruz. Oturup düşünelim."

Ertesi gün cumartesi idi... Kastel İnşaat'ta Kastelli, Karakoyunlu, Özdemir, Akdoğan ve Özkan toplandılar. Durum uzun uzun tartışüdı. Kastelli olaya daha iyimser bir açıdan bakıyor, belki de öyle görünmek istiyordu. Sık sık "Bunlar basit krizlerdir. Geçiştirilir. Ama hemen çaresini bulmak da şarttır" diyor, yöneticilerine moral vermeye çalışıyordu. Yöneticilerine göre Kastelli, bazı iş adamlarma verdiği, ancak geri alamadığı milyarlarm ezikliği altında böyle konuşmak durumunda kalıyordu. Durum kötüye gittikçe, Kastelli kuruluşlarındaki sorunlar da su üstüne çıkmaya başlamıştı. Yönetim sorunları da artık bu üst düzeydeki kişiler arasında sık sık gündeme geliyordu. Bu toplantıdan bir hafta sonra Yılmaz Karakoyunlu, Ahmet Akdoğan, Ertan özdemir ve Özcan Özkan kendi aralarında bir kez daha toplandılar ve şu karara vardılar:

"Patronun, her şeyi ben yönetirim anlayışına karşı çıkmak ve yazılı bir uyarıda bulunmak şart olmuştur. Gereken her şey en kısa zamanda yapılmadığı takdirde sistem ve Banker Kastelli bütünüyle çökecektir..."

7 MAYIS MUHTIRASI

Kastelli'nin önde gelen dört yöneticisi tarafından hazırlanıp imzalanan 7 Mayıs 1982 tarihli "Muhtıra" aynı gün Türkiye'nin en büyük bankerine verildi. Bu önemli belgeyi (sadece bazı teknik ayrıntılarını atlayarak) ilk kez burada açıklıyoruz:

"Sayın Cevher Özden
Yönetim Kurulu Başkanı,

24 Nisan 1982 tarihinde yapmış olduğumuz toplantıda kararlaştırdığımız esaslar doğrultusunda yapılmasında gerek gördüğümüz konular ve önerilerimiz aşağıda bilgilerinize sunulmuştur.
1 — Şirketimiz 31 Mart 1982 tarihi itibariyle alman kesit değerlendirmelerine göre önemli büyüklükte karşılıksız risk içindedir. Bimtaş ve Mentaş şirketlerinin riskleri toplamı ile birlikte bu sayı çok önemli bir boyuta ulaşmıştır.
2 — Şirketin sağlıklı ve isabetle yönetimi için acil tedbirlere ihtiyaç vardır. Bu konular politika kararları ve tedbirler olarak tek tek incelenmiş ve varılan ortak öneriler ekte takdim edilmiştir.

Menkul Kıymet Alım Politikası:
1 — Menkul kıymetlerin alım koşulları icra komitesi tarafından kararlaştırılmalıdır. Ve, komitede varılan esaslara göre alım yapılmalıdır. Yönetim Kurulu Başkanı'nın tek başına takdir kararı ve uygulaması, sistemin insicammı bozmaktadır. Yanlışlıklara ve hatta bazı hallerde gülünç durumlara düşülmesine neden olmuştur.
2 — Varılan karar doğrultusunda alım yapılması halinde ödeme koşulları yine icra komitesi tarafından müzakere edilerek sonuçlandırılmalıdır. Böylece, ödeme planı ve fiyatı belirlenmiş bir mekanizma işlerliğe konulmalıdır.
3 — Menkul kıymet alımlan yapılırken behemahal bir istihbarat raporu yaptırılmalıdır. Yönetim Kurulu Başkaninin şahsi istihbarat imkânlarının son derece geniş ve etkili olduğunun bilinmesine rağ men, bu bahiste kesinlik kazanmak için istihbarat esasının getirilmesi ve bu uygulamanın usul ittihazı sağlanmalıdır.
4 — Menkul kıymet seçim esasları açıklığa kavuşturulmalıdır. Şirketimiz satış sistemi için en kısa sürede sermaye piyasası araçlarına dönülmesi sağlanmalıdır. Mevduat sertifikası sistemi, mevcut koşullarda aleyhe dönmüştür. Her satış, karşılıksız risk tutarını arttırmaktadır. Bu nedenle, en kısa sürede bu konuda çözüm

getirilmelidir. Bu konularda karar verme hususu, icra komitesine bırakılmalıdır.
5 — Bimtaş ve Mentaş tek başına menkul kıymet alımı yapmamalıdır. Alışlar ve ödemeler tek elden yürütülmelidir. Banker Kastelli, menkul kıymetleri Mentaş ve Bimtaş'a belli bir kâr ilavesi ile devretmelidir.

Satış Politikası:

1 — Faiz aşağı çekilmelidir.
2 — Farklı faiz uygulaması mutlaka kaldırılmalıdır.
3 — Takdiri faiz uygulamasına son verilmelidir veya aynı etkinlik içinde olan kimseler varsa, bu fark velev ki özel bir mekanizma içinde ödense bile, Banker Kastelli veriyor imajı ile sorun yaratmaktadır.
4 — 1 Temmuz 1982 tarihi itibariyle faiz düşürülmesi esas alınarak belgeler ve diğer matbua şimdiden hazırlanmalıdır. Bunun yapılabilmesi için:
a — Yıllık azami faiz oranı yüzde 50 net olarak tesbit edilmelidir.
b — Paraya çevrilebilir tahviller için düz faiz sistemine dönülmelidir. Oran yüzde 44,5 olarak tesbit edilmelidir.
c — Vadelerden önce geri alım halinde geçmiş gün esasında azami yüzde 35 faiz mekanizması ile düz faize geçilmelidir.

Reklam Politikası:

1 — Reklam politikası kararları icra komitesine bırakılmalıdır.
2 — Hiçbir makam veya ilgilinin tek başına Yönetim Kurulu Başkaııı'na sunduğu veya ikna edebildiği teklifin, bir program olarak uygulanmasına fırsat verilmemelidir.
3 — Yönetim Kurulu Başkanı, kendi tercihleri ile tayin ettiği reklam modelini ve uygulamasını, yukarıdaki esaslar çerçevesinde icra komitesinde tartışmalıdır.
4 — Reklamın ölçüsü kaçmıştır. Eski disipline getirilmesi için, boyut ve frekansları için icra komitesi kararı alınmalıdır. Yönetim Kurulu Başkanı'nm şahsi direktifleriyle yapılan bazı uygulamalar, çok ciddi sorunların doğmasına neden olmuştur ve olmaktadır. Bu konuda kesin bir karar istikrarı şarttır.
5 — Sabit reklam durdurulmalıdır. Boyanmamış duvar kalmamıştır.

Ücret Politikası:

1 — Duygusal ücret sistemi mutlaka kaldırılmalıdır. Yönetim Kurulu Başkanı istediğini ödüllendirebilir. Ancak bu husus, ücret politikasının aracı olarak kullanılmamalıdır. Zira el altından yapılan ödeme sistemi anında açıklığa kavuşmakta ve sistem içinde ödemeleri savunmak

mümkün olmamaktadır.
2 — Personele 1 Mayıs 1982 tarihinden itibaren uygulanmak üzere zam yapılmalıdır. Bu konuda şahsi tercihler yerine fonksiyonlara uygun zam oranları esas alınmalıdır.
3 — Kilit personele verilecek ücrete ilave olarak, sadece görev unvanından kaynaklanan ek ödeme sistemi getirilmelidir. Bu konuda karar kesinliği icra komitesine ait olmalıdır... Zam tesbitini takiben, sistemi bozan zam yapma yetkisini Yönetim Kurulu Başkanı kesinlikle kullanmamalıdır. Zam konusunda tek yetkili icra komitesi olmalıdır.

Personel Politikası:

1 — "Katolik nikâhı" anlayışı derhal terk edilmelidir. Bunun yerine "istihdam anlayışı" getirilmelidir.
2 — Yönetim Kurulu Başkanı, tek başına adam alma uygulamasını icra komitesi kararına bırakmalıdır. Ücretini de tayin ederek resen göreve başlatma kararını bırakmalıdır.
3 — Duygusal kanaatlerdeki istikrarsızlığın hâkim olduğu biçimler içinde yönetim (ve özellikle bu hususun ifade tarzı), bugün için gurur kırıcı noktaya gelmiştir. Bu konuda özel gündemle müzakere yapılması kaçınılmaz zorunluktur.
4 — Özel hizmet birimleri istihdamında Yönetim Kurulu Başkanı'nm tartışılmaz yetkisi vardır. Ancak bu ilişki, yönetimin bilgi ve tecrübesinin denetilmesi için kullanılamaz. Sistemin içinde çözüm aranan ve/veya sistemin yönetiminden sorumlu olan personelin bilgisi dışında bu tür özel hizmet birimlerine verilmiş özel görevlerin başan ölçüsü tartışılabilir. Bu konuların ortaya konuş biçim ve özleri, yönetimi müşkül duruma sokmaktadır. İşin gerçeği odur ki, bu tür hizmet birimleri, sistemi kavrayamadığından, gelecek için çok önemli yanlışlıklar bile doğacaktır. Sistemin yöneticisi olanlar bu kadroların muhatabı olmadığından, sistematik hata işlenmektedir. Bu konuya kesin çözüm sağlanmalıdır. İltifatlar, inayetler, keremler ve lütuflar patronun hakkıdır. Ancak bu husus yönetimin kıyasmda kriter olarak kullanılamaz. Mentaş ve Bimtaş, yönetim esaslarında kısmen rahattırlar. Ancak bu konu Banker Kastelli'de imkânsız hale gelmiştir. (Örnek: Kayseri şubesi teftiş raporu hakkmdaki yazı).

Yönetim politikası:

1 — Şirketin en önemli konusudur. Konu bir haysiyet sorunu haline gelmiştir.
2 — Yönetim Kurulu Başkanı, idari takdir kararını ancak kendisi gözden geçirir. Daha alt görevdeki bir sorumluya daha üst düzeydeki bir yetkilinin kararlarını inceletemez veya bu incelemenin gerekçesini bilmeden karar alıp uygulayamaz. Böyle bir uygulama durumunda

yönetim disiplini ve etkinliği kurulamaz. Bunun adı böl ve yönet'tir. Veya halk deyimiyle adı, "iti ite kırdırmaktır." Görünür yönetim biçimi bu duruma dönüşmüştür.
3 — Şirket içinde sadece görev unvanları tesbit edilmiştir. Bu görevler için gerekli sorumluluklar verilmiş, fakat yetkiler tanınmamıştır. Gerçek durum kararın tek elden değil, tek elin tercih ettiği günübirlik seçilmiş kimselere göre değişen biçimde verilmesidir. Yetki verilmez, alınır sözü, sadece güzel bir cümledir ve patron için iyi bir çıkış yoludur. Bu husus çözümlenmelidir.
4 — Hiyerarşide sapmalar vardır. İdari hiyerarşi ancak seviyesinde tartışılmalıdır. Daha alt seviyede personel nezdinde münakaşalar ve hele müzakereler bu sapmayı hızlandırmakta ve hiyerarşide otoriteyi yok etmektedir.
5 — İletişim mutlaka sağlanmalıdır.
6 — Bütün bu hususlar, Yönetim Kurulu Başkanı'nm takdir edeceği ve zaman içerisinde uygulayabileceği konular olarak takvime bağlanmalıdır. Bu konu, bir güven meselesidir. Yönetim Kurulu Başkanı eğer yönetime güveniyorsa, bu güvenin gereklerini yerine getirmelidir. Eğer güvenmiyorsa, bu güvensizliğinin gereğini yapmalıdır. Bunun aksi, en önemli ölçüde güvensizliği yaratır.

İştirak politikası:

1 — Şirketlerin iştirak politikası uygulamasında bir hedef bulunmamaktadır. O kadar ki, şirketlerin iştirakleri ancak yönetim kurullarına atanma kararları tebliğ edildiğinde öğrenilebilmektedir.

Yönetime tahsisat:

1 — Şirket genel müdürlerine değerlendirme güvenleri içerisinde sarflarım yapmak ve neticesini belirtmek üzere, makul bir harcama yetkisi verilmelidir.
2 — Şirket yönetim kurullarında görevlendirilen personele makul bir ödeme yapılarak sistemin hukuken de işlerliğe kavuşturulması sağlanmalıdır.

Fon kullanma politikası

1 — Fon kullanımında icra komitesi müzakere ve kararlarıyla bankacılık ilke ve uygulama esasları çerçevesinde değerlendirme sağlanmalıdır.
2 — Yönetim Kurulu Başkanı tek başına ve sistem dışma çıkan bir biçimde fon kullanmamalıdır.

Saygıyla arzolunur.

Yılmaz Karakoyunlu, Ertan Özdemir, Özcan Özkan, Ahmet Akdoğan."

Bu metnin hemen arkasmda ise, İcra Komitesi'nin 1 sayılı kararı yazılıydı: "Personele yüzde 35 zam yapılmasına... Kilit personele ek ödeme yapılmasına..."

Kastelli imparatorluğu artık hem içinden, hem de dışından çatırdıyordu. Durum hem parasal yönden, hem de yönetim sorunları açısından kötüleşmişti. Genel Koordinatör Yılmaz Karakoyunlu ve üç genel müdürünün birlikte verdiği "7 Mayıs Muhtırası" da bu durumu açıkça kanıtlıyordu.

Muhtıra kendisine verildikten sonra Kastelli, belgeye imza atan dört kişiyle bir toplantı düzenledi. Aslında bu belgeden son derece rahatsız olduğu belliydi. Ancak fazla bir şey söylemedi. "Güçlü günlerinde" böyle bir belgeye çok büyük tepki göstermesi kesin olan Kastelli için o aşamada yapabilecek fazla bir şey kalmamıştı. Metni onayladı ve imzasını attı...

— "Uygundur... A. Cevher Özden."

Kastelli artık bütün gücünü, bazı iş adamlarına verdiği milyarlarca lirayı toplamaya harcıyordu. Paranın toplanabilmesi için devreye giren CHP'li Ticaret eski bakanının haziran ayma kadar bütün parayı toplayacağını söylüyordu. Umut artık sadece bu paranın toplanmasına kalmıştı. Ancak bu milyarların toplanması mümkün olmayacaktı...

ÖZAL, KASTELLİ'Yİ ARIYOR

Mayıs ayı ortalarında Turgut Özal, Kastelli'yi telefonla aradı, Özal'ın burnuna, Kastelli'nin çok güç durumda olduğuna ilişkin kokular gelmeye devam ediyordu. Nuh Kuşçulu kendisine sık sık durumun iyi olmadığını anlatıyor, Özal ise bu konuda ne kendisinin, ne de devletin yapabileceği hiçbir şey olmadığını söylüyordu... "Biz kendisini zamanında ikaz ettik" diyordu.

— "Cevher, nasıl gidiyor işler? Piyasa nasıl?
— Turgut abiciğim, aynı dertten büyük sıkıntı içindeyiz. Çok sıkışığım. Satacak materyal bulursak ben bu köprüyü geçerim, ama yok... Şimdi başladık bazı sakat adamlara mecburen tahvil ihraç ettirmeye... Bereket versin ki şimdiye kadar bir kuruşluk bile satmadık. Ben faizleri temmuz ayında düşüreceğim, sertifika işinden de kademeli olarak vazgeçeceğim. Eylül'e kadar da satacak yeni materyal bulursam köprüyü geçerim. Yoksa başımın çaresine bakarım.
— Yahu Cevher, Boğaz Köprüsü'nün hisse senetlerini çıkarsak, bunları satmak mümkün olur mu?
— Satarız abi, neden satmayalım?
— Nasıl satarsın?
— Belli bir faiz haddi koyarsınız, satarız. Yalnız hisseleri mi satacağız, yoksa fon mu temin edeceğiz?
— Valla her ikisi de olabilir.
— Abi bunun en iyi yolu, tahvil niteliğinde bir kâra iştirak belgesi çıkarmaktır. Ancak ben bu işin içine tek başıma giremem. Şaibe altında kalırım. İhale pazarına çıkarırsınız, gücü yeten yettiği kadarını omuzlayıp satar. Ama prensip olarak ben bu işte varım..."

Özal'la Kastelli arasında yapılan konuşmada daha sonra Keban barajı gibi bazı tesislerin halka açılması konusu da gündeme geldi, Özal, bazı tesis ve projeleri "satışa çıkarmayı" henüz o günlerde, 1982 yılının mayıs aymda düşünüyordu.

Ülkenin Başbakan Yardımcısı ile en büyük bankeri arasındaki telefon konuşması devam ediyordu:

— "Yalnız Cevher, duyduğum kadarıyla senin çok alacağın varmış.
— Var abi... 18-20 milyar lira alacağım var.
— Bu durum seni sarsmaz mı?
— Abi, ben kimsenin parasmı faize vermedim. Bu benim kendi param. Ne yapayım, bir yerde tıkanınca başka çare kalmadı. Adamların üzerine gitsem iyice batacaklar. Ben onları yaşatmaya

çalışıyorum ki, paramı kurtarabileyim.
— Ama çok borç vermişsin yahu...
— Turgut abi, ne yapayım? Bu yılın ilk 4-5 ayında birkaç milyar lira zarar görünüyor. Nereden karşılayacağım ben bu zararı? Başka çare yok... Ben idealist adamım. Mecburen yüksek faizle para verdim. Bunu yapmaya mecburdum. Kendim için değil de, halkım için mecburdum. Müessesenin yaşaması için mecburdum.
— Bak Cevher, sana bir şey söyleyeyim... Sen bu sistemini değiştir kardeşim. Sen garanti veren kuruluş olma. Bir şey sattığın zaman onun garantisini artık sen verme. Müşteri ile sertifikasını sattığm bankayı, veya tahvilini sattığın sanayi kuruluşunu karşı karşıya bırak. Garanti vermeye son ver. Yoksa bu iş böyle gitmez... Sonu kötü olur..."

Özal bu sözleri niçin söylüyordu? Acaba çuvallar dolusu sertifika bastırıp bunları bankerlere sattırmaya devam eden bazı bankaların batma durumuna çoktan gelmiş olduklarını mı anlatmak istiyordu? Ama Kastelli de bunu çok iyi biliyordu...

Bu, Turgut Özal'la Kastelli arasındaki son konuşma oldu.

Adnan Başer Kafaoğlu anlatıyor:

"Mayıs ayında Yılmaz Karakoyunlu bana geldi. 108 milyar liralık menkul kıymet pazarladıklarını söylüyordu. Yıl sonuna kadar 48 milyar liralık daha satış yaparlarsa faizleri ancak ödeyebileceklerini belirtiyordu. Şirketlerin tahvil çıkarma yetkileri sermayeleriyle kısıtlıydı. Ayrıca bu konuda izin verme yetkisi Sermaye Piyasası Kurulu'na devredilmişti. Çünkü Sermaye Piyasası Kanunu çıkmıştı ve bu Kurul, ince eleyip sık dokuyordu. Kastelli devlet tahvili satmak istiyordu. O gün bana bir sürü kâğıt bıraktı. Projeksiyonları falan yanlış mı değil mi, bakalım dedik. Bir de tabii, benim burada yapabileceğim bir şey yok. Olsa olsa, hükümetle ben de görüşürüm bu konuyu. Aslında ben hükümetle konuşması tavsiyesinde bulundum... "Siz buraya beni tanıdığınız için geldiniz, Burası (Devlet Başkanlığı Ekonomik İşler Danışmanlığı) icrai bir makam değildir. Gidin Maliye Bakanı ile, Başbakan Yardımcısı ile falan temas edin" dedim. Yılmaz da hükümet yetkilileriyle görüşeceğini söyledi. Kendisine yeni bir bankerlik skandali ile karşılaşmak istemediğimizi söyledim.

Yılmaz Karakoyunlu'nun bana gelişinden kısa bir süre sonra, Başbakan Bülend Ulusu bankerlik konusunda dar çerçeveli bir toplantı yaptı. Bana "Zamanın varsa sen de gel" dedi. Gittim. Bazı hükümet yetkilileriyle Maliye ve DPT'den üst düzeyde bazı kişiler vardı. Turgut Özal biraz geç geldi. Orada Başbakan'la aramızda bir konuşma geçti:

— Halen batmamış olan bankerlerin bana şikâyetleri geliyor. Tahvil ihracına ve sertifika satışına sınırlama getirildiği için güç durumda kaldıklarını söylüyorlar.
— Efendim, bana Kastelli'nin Genel Koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu geldi. Onlar da güç durum da.
— Ne yapılabilir?
— Sayın Başbakanım, aslında banker diye halktan böyle başıboş para toplayan bir müessese Türkiye'de ortaya çıktı. Bunlar mevduat toplayamazlar. Tamamen kanuna aykırıdır. Daha önce bu konuyu Sayın Konsey'in huzurunda da görüşmüştük. O top lantılarda Sayın Başbakan Yardımcısı ile Maliye Bakanı da vardı. Ben bunların hemen tasfiyesini ocak ayından beri istiyorum. Çünkü o zaman, bugüne oranla çok daha küçüktüler. Tasfiyeleri Hâzineye faz la zarar vermezdi. Zararın Hazine tarafından karşılanarak bunların tasfiyesini hep savundum. Şimdi bu iş, artık Hâzinenin karşılayamayacağı kadar bir mahiyet almıştır. Kastelli'ye bugün 48 milyarlık bir imkân bulunsa bile, gelecek sene 100 milyar bulunması gerekecek. Bu mümkün değil. Aslında bunlar bir çeşit illegal bankacılık yapıyorlar. Ayrıca bankalarla da gayrimeşru faiz rekabeti içindeler. Bu durumda ne kadar ciddi kontrol edersek edelim, bankalar da bunlara karşılıksız mevduat sertifikası ver meye devam edeceklerdir."

Burada Turgut Özal söz aldı ve benim görüşlerime karşı görüşlerini anlattı. Türkiye'de bazı müesseselerin tanzim edilmemiş olduğunu, fakat bu sebeple tanzim edildiği takdirde anzanm hemen patlak vereceğini, bu yüzden de müesseseleri daha sağlam bir şekilde tanzim etmek gerektiğini ve bunun da yapıldığını anlattı. Bunları eskiden beri savunduğunu ve aynı şeyleri savunmaya devam ettiğini söyledi. Benim kadar kötümser olmadığını, karşılığında Kastelli'nin çok iyi yatırımları olduğunu belirtti. Kastelli'nin bize yaptığı müracaatların gereksiz olduğunu, işi çevirecek durumda bulunduğunu söyledi. Ayağa kalktıktan sonra ben: "Bu işten anlayan herkes batacak diyor" dedim. Turgut Bey: "Batmaz, batmaz. Bir şey olmaz." dedi. Ben de şöyle dedim: "İnşallah. Kimse batmasmı arzu etmez."

ESEFLE VE LÂNETLE ANILACAĞIZ

Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, Türkiye Bankalar Birliği Başkanı sıfatıyla imzaladığı 7 Mayıs 1982 tarihli bir yazıyı Türkiye'deki bütün bankalara gönderdi. Kamuoyuna hiçbir zaman yansımayan bu yazı aynen şöyleydi: "Bütün bankalarm Yönetim Kurulu Başkanlanna ve Genel Müdürlerine. Türk ulusunca ülkemiz ekonomisini oldukça önemli bir darboğazdan çıkarma çabalarının sürdürüldüğü bir dönemde kendisine büyük görevler düşen bankacüık sektörünün, ülkemizin en değerli yöneticilerini ve elemanlarını bünyesinde bulundurmasma rağmen, böylesine ciddi b < r devlet yönetimi sırasında bu denli dağmık ve ahenksiz bir durumda oluşu hiçbir şekilde affedilemez. Bu dağınıklık, ahenksizlik ve hatta anarşiye varan disiplinsizlik bertaraf edilmediği takdirde, bu dönemde bankacılık sektörünü yöneten bizler ileriki yıllarda esefle ve hatta lanetle anılmaya mahkûm olacağız. Bu itibarla, süratle silkinip kendimize gelmemiz ve toparlanmamız gerekmektedir. Bunun için de evvelemirde (öncelikle) birbirimize karşı saygılı olmak zorundayız. Bankalar Birliği Yönetim Komitesi Başkanı olarak bu önemli hatırlatmayı yaptıktan sonra, ilk etapta reklam ve ilanlar konusunda uyulması lazım gelen hususları aşağıya dercediyorum. Mayıs aymm 20'sinden itibaren, kendi anlayışıma göre, reklam ve ilanlarmda düzelme görmediğim bankalar için bu defa Merkez Bankası Başkanı olarak kesinlikle geri dönüşü olmayan çok ciddi tedbirler alacağımı bildiriyorum. Temennim o'dur ki, hiçbir banka bu duruma düşmesin.
Saygılarımla, Osman Şıklar."

Şıklar'm yazısında daha sonra, reklam ve ilanlarda bankalarm uymakla yükümlü tutulduğu yeni esaslar şöyle açıklanıyordu: "Reklam ve ilanlar çeşitli anlamlara gelecek kelime veya cümlelerle halkı yanıltıcı şekilde, değişik sloganlar ve şüpheli ifadeler kullanarak haksız rekabet yaratıcı mahiyette, rakibi küçük düşürecek ve güç durumda bırakacak şekilde, bankacılık sistemini ve itibarını zedeleyici ve bu sektör için tereddütler yaratıcı mahiyette... olmayacaktır."

Merkez Bankası Başkanı Şıklar, daha önce yapılan banka toplantılarında da yazısmda kullandığı bazı cümleleri sık sık kullanmış, "Çok ciddi tedbirler alacağım, temennim o'dur ki hiçbir banka bu duruma düşmesin" gibi sözler söylemişti. Ancak bu sözlerin

hiçbir etkisi olmamış, herkes bildiğini okumaya devam etmişti. Bu son yazmm da bankalar üzerinde hiçbir etkisi olmayacak, nitekim bu yazmm tarihinden tam bir ay sonra, Türkiye'de bankacılık kesiminde çok önemli sonuçlar doğuracak yeni bir olay patlak verecekti.

13 Mayıs 1982 tarihli Milliyet'te şöyle bir haber vardı: "Bankalarm, topladıkları mevduata ödedikleri faizlerle, yatırım ve kredi karşılığında aldıkları faizlerin, incelenmek üzere Ankara'da en üst düzeyde yetkililer tarafından istendiği öğrenilmiştir. Bankalarm cevaplarını Ankara'ya ulaştırmakta oldukları, banka yetkilileri tarafmdan doğrulanmıştır. Piyasada yaygm kanıya göre bazı bankalar bir süreden beri ödeme sıkıntısı içinde bulunmakta ve büyük faiz borçlarını yeniden para toplayarak karşılamaktadırlar. öte yanda, geçen yıl sonundan önce toplanan vadeli mevduattan yıl sonuna kadar faiz ödeme vadeleri gelmeyen hesaplara faiz tahakkuk ettirilmediği ve faizlerin müşteri hesabına alacak kaydedilmediği de öne sürülen iddialar arasmdadır. Bu şekilde hareket eden bankalarm yıl sonu bilançolarında faiz giderlerinin kayıtlara yazılmaması nedeniyle suni ve milyarları bulan kârlar biriktiği, bu kârların fiktif (hayali) olduğu öne sürülmektedir. Yetkililere göre bu yıl açıklanan ve geçen yılki faaliyet sonuçlarını gösteren bilançolardaki yaklaşık 45 milyar liralık kâr, yeniden gözden geçirilmeye muhtaçtır. Güvenilir kaynaklardan aldığımız bilgilere göre, bankalar arasmdaki centilmenlik anlaşmasından da eser kalmamıştır. Bankalarm çoğu, vadeli mevduata uygulanan yüzde 50 faiz haddini rahatlıkla aşmakta ve 1 milyonu aşan vadeli tasarruflara yüzde 63'e varan faiz uygulamaktadır. Böylece bankalarm giderek artan bir borç yükü altına girdikleri, gözlemcilerin ortak kanısıdır. Ödemeleri aksatmamak için yüksek faizle mevduat toplama yarışmm yanında bazı bankaların mevduat sertifikalarına hız verdikleri ve bankerler eliyle satmaya devam ettikleri de görülmektedir. Bazı bankacılara göre, bu durumda banka sektörüne devletin müdahale etmesi gerekmektedir. Bu gidiş iyi sonuçlar vaat etmemektedir. Sanayicilerin faizlerin yüksekliğinden şikâyetleri devam ederken, mevduat faizlerindeki tırmanma kredi faizlerinin aşağıya çekilmesine olanak bırakmamaktadır."

Milliyet'teki bu haber, bankacılık kesiminin içinde bulunduğu acı durumu gözler önüne, belki Osman Şıklar'm yazılarından daha iyi bir biçimde seriyordu.

Turgut Özal 17 Mayıs'ta verdiği bir demeçte serbest piyasa mekanizmasının Türkiye'nin gelişmesi, demokrasi ve ekonomik gelişme yönünden temel bir araç olduğunu söyledi ve "Bunun alternatifi sosyalist bir sistemdir. Serbest piyasa nizamının tam içinde değiliz. Buna doğru bir gelişmenin içindeyiz" dedi.

Özal 20 Mayıs'ta verdiği bir başka demeçte de, 1982 yılının ilk aylarında yeniden hızlanmaya başlayan enflasyon konusundaki görüşlerini açıkladı:

— "1982'nin ilk aylarmda enflasyonda biraz hızlılık görülüyor. Geçen yıla göre ücret artışları bu yıl daha yukarıda oldu. Enflasyon hızının bir sebebi de ondan geliyor."

23 Mayıs günü Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü Özyeğin, Türk bankacılığının içinde bulunduğu durumu birkaç cümle ile özetledi:

— "Bu yıl Türk bankacılığında bankalarm faiz giderleri faiz gelirlerini geçmek üzeredir. Böyle bir durum dünya bankacılık tarihinde ilk defa görülecektir. İyi bir gidiş değildir."

Aynı, gün, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, bankalara "çok ciddi ve çok sert" yeni bir uyarıda daha bulundu:

— "Yüzde 50'nin üzerinde faiz veren banka yetkililerinin altı ayla bir yıl arasında değişen hapis cezasına çarptırılabileceğini hatırlatmak isterim. Centilmen anlaşmasına uymayan bankalar hakkında tedbir alınacaktır. Bunların kredileri kesilecektir..."

Bir gün sonra Başbakan Yardımcısı Özal, kendisine sorulan "Faiz oranlarının indirileceği söyleniyor, ne dersiniz" sorusuna şu cevabı verdi:

— "Kim indirecekmiş? Böyle şeyler lafla olmaz. Biz şu anda böyle şeyler düşünmüyoruz. Bu durumlar geçti."

Cahit Kocaömer, mayıs aymda İş Bankası Genel Müdürlüğü görevinden ayrıldı. Banka'nm Kavaklıdere'deki merkez binasında Turgut Özal'ın da katıldığı bir veda yemeği düzenlenmişti.

— "Turgut Bey, bu gidişi önleyemezseniz bütün bankalar yakmda devletleştirilir. Bu işin sonu oraya varacak.
— Böyle deme Cahit... Fransa'da Mitterand yaptı da ne kazandı? Bir şey mi değişti?
— Bakın, yann demokratik rejime geçildiği zaman iktidara ilerici bir parti gelirse bu konuyu haklı olarak çok iyi kullanır. Başka çaresi de zaten yoktur. Yarm Kastelli de batarsa, hiç kuşkunuz olmasın sertifikalarını sattığı bankaları da batırır. Bankerzedelerden sonra ortaya bir de bankazedeler çıkar.
— Bir şey olmaz, sen merak etme. Sistem kendi içinde yürür gider."

Ayda yüzde 9 faiz vererek halktan para toplamaya devam eden

Yağmur Ticaret'in gazetelerdeki ilanları da devam ediyordu. Kastelli'nin bile ilanlarını çok azalttığı mayıs aymda Yağmur Ticaret, Ankara'daki yetkililerin de tepkisini çekmeye başlamıştı. Bu kuruluş, şimdi verdiği boy boy ilanlarla "yapmak istediklerini" kamuoyuna açıklıyordu:

"Hayvancılık yapmak, entegre turizm sanayii kurmak, tohumu, fideyi ve fidanı ıslah ederek ülke tarımına daha yararlı duruma getirmek, maden istihraç edip ihraç etmek, kendi vasıtalarımızla nakliyecilik yapmak, ülkenin işsizlik sorununa katkıda bulunmak, memlekete ve insanlığa hizmet vermek."

Yağmur Ticaret topladığı paralarla bunları yapmak istiyordu ama, yıllardan beri hiçbirini yapamamıştı. Bu kuruluşun sahibi olan Sinan Kuran, daha, önce gazetelere verdiği ilanlarda kendisini, anasını, karısını ve kızını yapacağı işlerin teminatı olarak göstermişti. Yağmur Ticaret'in bu pervasız gidişi önceki haftalarda devletin Ekonomik Kurulu'nda bile tartışılmış, bu kadar yüksek faizle para toplamaya, hâlâ devam eden bir bankerin ya fuhuş, ya da esrar ticareti yaptırması gerekeceği açıkça konuşulmuştu. Hatta bu kuruluşun durumu İstanbul Defterdarı Adnan Barlas'a da, Turgut Özal'ın direktifiyle intikal ettirilmiş, ancak Şarlas bu konuda kendisinin hiçbir yetkisi olmadığını, bir ihbar olmadıkça bir şey yapmasının sözkonusu olamayacağını söylemişti.

Bunu duyan Turgut Özal, danışmanı Adnan Kah veci'ye: "O zaman bu herifi sen ihbar et" demiş ve Kahveci, İstanbul Defterdarı'm bir kez daha aramıştı:

— "Sayın Defterdar, bu bir ihbardır. Vatandaş Adnan Kahveci olarak bu herifi ihbar ediyorum. Bunun üzerine gidiniz" demişti.

Ancak "Vatandaş Adnan Kahveci" nin ihbarından da bir sonuç çıkmamış, Yağmur Ticaret paraları toplamaya, memleket ve insanlık için çalışmaya devam etmişti.

1982 yılının mayıs aymda, Turgut Özal ve ekibini "rahatsız eden" gelişmeler artmaya başlamıştı. Milli Güvenlik Konseyi, Başbakan Ulusu ve devletin diğer bazı unsurlarıyla Özal ve ekibi arasında geçmişte çıkan görüş ayrılıklarına her geçen gün yenileri ekleniyor ve ara giderek soğuyordu. Bunda banker olaylarının ve bankacılık kesimindeki gelişmelerin de önemli etkisi vardı. Özal o günleri anlatırken, değerlendirmesinin bir bölümünde şöyle diyordu.

— "Aramızda sürtüşme tabii her zaman vardı. Çünkü konsept

(kavram) farkı var. Ben serbest ekonomiye taraftarım. Mümkün olduğu kadar devlet müdahalelerini asgariye indirelim, makro seviyede kalalım, mikro şeylere müdahale etmeyelim. Pazar ekonomisinin ana prensibi budur. Genellikle şeydeki anlayış zamanla değişti ama neredeyse fiyatları kontrol edelim, şunu yapalım, bunu yapalım. Ve zamanla gördüler ki bunun bir faydası yoktur. Arkasından bu banker olayları patladı..."

KAYA ERDEM: “İSTİFA EDECEĞİM”

Hükümet Vergi Usul Kanunu’ndaki "yeniden değerlendirme" maddesini değiştirmek ve yeni belirlenen esaslara göre çıkarmak istiyordu. Maliye Bakanlığı bu konuda gereken hazırlıkları yapmıştı. Madde son biçimini aldıktan ve devletin ilgili kademelerine sevkedildikten sonra, Devlet Başkanının Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu ile Maliye Bakanı Kaya Erdem arasmda bir konuşma geçti. Bu, birbirlerinden pek fazla hoşlanmayan iki yetkili arasında geçen ender konuşmalardan biriydi:

— "Kaya, aslında ben bu maddeye karşıyım ama siz hükümet olarak bunun geçmesini mutlaka istiyorsanız ben Evren Paşa ile konuşup durumu anlatırım.
— Üstad, mutlaka geçmesini istiyoruz. Bizim için çok önemlidir."

Yeniden Değerlendirme maddesi birkaç gün sonra Milli Güvenlik Konseyi’nde görüşüldü ve Kafaoğlu’nun Erdem’e daha önce anlatmış olduğu aynı gerekçelerle reddedildi. Konsey’in görüşmelerinde bulunan ve maddenin reddedilmesine "çok üzülen" Kaya Erdem, doğru Başbakanlık binasma, Turgut Özal'ın yanına geldi.

— "Turgut Bey, maalesef reddedildi. Sırf bizi zaafa uğratmak için reddedildiğini biliyorum. Kafaoğlu’nun daha önce bana söylediği gerekçelerin aynılarıyla reddettiler. Ben bu işi bırakıyorum. Gidip Başbakan'la konuşacağım. Bu iş bitmiştir."

Kaya Erdem, Turgut Özal’a Kafaoğlu'ndan yakınıyordu. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. İstifasını vermekte kararlıydı, Özal ise kendisini sakinleştirmeye çalışıyordu.

— "Kaya, biraz daha sabret. Ayrılırsak beraber ayrılırız.
— Turgut Bey, ben ayrılayım. Siz devam edin. Ben Başbakan’la konuşacağım.
— Konuş bakalım, ama ayrılmana izin vermezler. Askeri dönemdeyiz. Bunu unutma."

Maliye Bakanı Kaya Erdem aynı gün Başbakan Bülend Ulusu ile konuştu:

— "Sayın Başbakanım, bu yeniden değerlendirme, çıkacak diye ben

bugüne kadar 40 defa beyanat verdim. Maalesef Konsey bugün reddetti. Sayın Kafaoğlu bizi orada açıkça sabote ediyor. Bu işin böyle yürümeyeceğine artık inanıyorum. Beni görevden affederseniz çok memnun olurum.

— Biz senden memnunuz. Böyle şeyleri hiç düşünme Kaya...
— Efendim, lütfen bunu yukarıya iletin ve beni görevden affetsinler.
— Ben konuşurum ama çok hassasiyet gösteriyorsun."

Efendi, yumuşak, halim selim ve dürüst kişiliği ile Kaya Erdem, gerek Devlet Başkanı Evren ve gerekse Başbakan Ulusu tarafından gerçekten de seviliyordu. Ancak birbiri ardına gelen şanssız olaylar, çıkarılan birtakım söylentiler ve verdiği bazı demeçler nedeniyle Maliye Bakanı Kaya Erdem de büyük ölçüde yıpranmıştı. Banker olaylarından büyük yara almış, "Vatandaş kumar oynamıştır" sözleriyle bütün yıldırımları üzerine çekmişti. Kardeşi Turgut Erdemin Kastelli'de çalıştığı konusunda söylentiler çıkarılmış, Kaya Erdem bu söylentilerin doğru olmadığını Devlet Başkanı Kenan Evren'e bile anlatmak durumunda kalmıştı. Daha önce bir yabancı dergiye verdiği demeçte "Orkestra şefimiz Turgut Özal'dır" demiş ve bu sözleri de büyük tepki yaratmıştı. Bazı Bakanlar bu sözleri açıkça eleştirmişler ve "Hükümetin başı Başbakandır. Başbakan'm olduğu bir yerde orkestra şefliğini Başbakan Yardımcısı nasıl yapar? Bu sözler en azmdan siyasi nezaket kurallarına sığmaz" demişlerdi.

Kaya Erdem insan olarak seviliyor, ancak Maliye Bakanı olarak her geçen gün biraz daha yıpranıyordu.

LİBYA SORUNU

Mayıs aymda ilginç bir gelişme daha oldu. Turgut Özal, Libya devletinin yetkililerivle yaptığı uzun görüşmelerde iki ülke tarafmdan kurulacak "Türk-Libya Ortak Holding Şirketi" nin esasları konusunda LibyalIarla görüş birliğine varmıştı. Bu konuyla ilgili anlaşma metni uzuıi çalışmalardan sonra hazırlandı ve Bakanlar Kurulu tarafından da onaylandıktan sonra Danışma Meclisi'ne gönderildi. Anlaşma metni, Danışma Meclisi'nin ilgili komisyonlarında da görüşüldü ve kabul edildi. Ancak Danışma Mecİisi'ne bir gün, devletin asker kesiminden bir direktif geldi. Burada görüşülen metin, Çankaya'dan isteniyordu. O gün Adnan Başer Kafaoğlu'nun Çankaya Köşkü'ndeki odasında bazı ziyaretçiler vardı. Maliye Bakanlığı'nm iki genel müdür eski yardımcısı, bir general, Devlet Başkanı'nm bir başka danışmanı ve iki kişi daha.

Kafaoğlu, Damşma Meclisi'nden istenen anlaşma metnini sesli olarak okuyordu:

— "Türk, Libya, Arap ve diğer İslam ülkeleri arasmda tarihi ve İslami ilişkileri geliştirmek ve iştirakçi ülkeler arasmda sanayi ve tanm alanlarında daha iyi teknolojik imkânlara sahip olmak maçıyla mümzi taraflar, beraberce ortak Holding Şirketi kurulması için anlaşmaya varmışlardır."

Şirketin sermayesi 500 milyon dolar olacak ve 50 yıl için kurulacaktı. Ancak Kafaoğlu metni okudukça, odada bulunanlardan sesler yükselmeye başlamıştı:

— "Bunlar kapitülasyondur üstad.
— Yeniden kapitülasyonlar mı hortluyor?
— Allah Allah... Nasıl olur böyle şey?"

Tepkilere neden olan anlaşmada yer alan bazı maddeler aynen şöyleydi: "Holding şirketi ve tamamma sahip olduğu şirketler herhangi bir vergi, harç, rüsuma tabi olmayacaklardır. Keza iştirakçi ülkelerdeki kambiyo mevzuatı hükümleri haricinde tutulacaklar ve herhangi bir dış hesapla serbestçe çalışacaklardır. Bütün yabancı müstahdemler (Başkan, Genel Müdür, Yönetim Kurulu üyeleri, işçiler ve aileleri) herhangi bir vergi ve rüsuma tabi olmayacaklar ve aylık kazançlarını, ödeneklerini ve şahsi eşyalarını herhangi bir konvertibl dövizle serbestçe transfer edeceklerdir. Temettüler, yatırımların toptan satışı veya tasfiye durumunda, bilançonun onaymı takip eden otuz gün

zarfında transferler her türlü vergi ve rüsumdan masun olarak yapılacaktır."

Türkiye'de kurulan şirket, Türk vergi ve kambiyo mevzuatının tamamen dışmda bırakılmıştı. Kafaoğlu "Böyle şey olamaz" diyordu. Sonuçta devletin en üst düzeydeki makamları konuyu incelediler ve kendilerine verilen rapor doğrultusunda "Bu iş kalsın" dediler. İş kaldı. Özal, hem de çok önem verdiği bir konuda bir yara daha almıştı.

Murtaza Çelikel 28 Mayıs 1982 tarihli İnsanlar ve Nokta dergisine bir demeç verdi:

— "24 Ocak kararlan esasta almması gereken, ancak politik nedenlerle kimsenin el sürmeye cesaret edemediği, ekonominin basit ön kararlarıdır. Orijinal bir karar demeti değildir. Yenilik vasfı yoktur. Büyük bir kesimi dışında bırakmıştır. Bu kesim, ekonominin belkemiğini ve hammaddesini oluşturan banka kesimidir. Yaşanan bankerlik komedisinin senaryo yazarlan da, başlangıçtaki "Bekleyelim, görelim, sabredelim, bilelim" tekerlemesinin sahibi Turgut Özal ve yardımcısınındır. Alternatifsizliği ilan edilen bu kararlar ve rakip tanımayan Turgut Özal imajı Allah'a çok şükür iflas etme noktasına gelmiştir. Bu tekeller, bankacılıktaki mülkiyetin çarpıklığı, büyüyen işsizlik ve rüya haline gelen yatırımlar çektiğimiz sıkıntıları daha büyük sıkıntılara, umutsuzluğumuzu daha büyük bir umutsuzluğa dönüştürecektir. Sayın Özal'ın sadece faiz üreten bir ekonominin mimarı olmamasını temenni ediyorum."

22 Mayıs günü ölen eski Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, 28 Mayıs günü toprağa verildi. Ankara'da Maltepe Camii'nde yapılan cenaze töreninde bir Tümgeneral, Turgut Özal'ın kulağına eğildi:

— "Beyefendi, bu yaşadığımız banker skandalları bir başka ülkede olsaydı, Maliye Bakanı makamında bir dakika bile durmaz ve istifasını verip giderdi.
— Paşam, banker skandalları dediğiniz olay fazla önemli değildir. Bunlar kapitalist sistemde, serbest piyasa nizamında her zaman olabilecek şeylerdir. Bu sistemi yeni öğreniyoruz, öğrendikçe de, böyle şeylere alışacağız."

KAFAOĞLU ÖZAL'I SUÇLUYOR

Mayıs ayının son gününde, Devlet Başkanlığı Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu, hazırladığı bir raporu Devlet Başkanı Kenan Evren'e sundu. Kamuoyuna ilk kez burada açıklanan bu belge "Şifahi emirleriniz gereği hazırladığım ekonomik göstergelerin kısa bir tahlilini eklice takdim ediyo rum. Zat-ı Devletlerinin zamanlarının ne derece kıymetli olduğunun idrakiyle aşağıdaki başlıklar altında bir özetle durumu arzediyorum" diye başlıyor ve hükümetin uyguladığı ekonomik politikalarla birlikte ortaya çıkan sonuçlan da sert bir biçimde eleştiriyordu. Kafaoğlu'nun Devlet Başkanı Evren'in isteği doğrultusunda hazırladığı raporda özetle şu görüşlere yer verilmişti: "...Kanunsuz mevduat toplayıcıları, bu gayrikanuni haksız rekabet imkânlarıyla piyasada faiz hadlerinin eşine rastlanmayacak bir süratle artmasına sebep olmuştur. Bankalar bu gayrimeşru rekabet karşında ken di aralarmda bir centilmenlik anlaşması yaparak tırmanışı durdurma gayretine girmişler, fakat hâlâ, büyük bankalarımızın ısrarlı tutumuna rağmen tır manış durdurulamamıştır. Gayrimeşru rekabet piyasasında aylık ödemeyle yüzde 12'ye kadar yükselen faiz hadleri, sorumsuz, teminatsız ve karşılığı bulunmayan bankerlerin birer birer ödemeyi tatil etmeleri sonucunda "banker skandali" ortaya çıkmıştır. Bu skandal, Maliye Bakanı'nın bir beyanına bağlanarak ekonomik ve mali bilgisizlik örtülmeye gayret edilmiştir. Sonunda yalnızca halkı suçlu ilan etmenin durumu kurtaracağı sanılırken, devletimizin başına bir banker gailesi musallat edilmiştir. Aynı sorumsuz tutum halen sürdürülmektedir. Dünyanın hiçbir ülkesinde emsali olmayan şarkılı türkülü banker reklamları her gün radyo ve televizyonda devam etmektedir... ...Bankerlerin gayrimeşru rekabetine dayanamayan küçük bankalar, limiti bulunmayan ve sorumsuzluk örneği olan "mevduat sertifikası" ihraç yolunu tutmuş ve bunları bankerler kanalıyla pazarlayarak onlarla kader birliğine girmişlerdir. Şimdi doludizgin mukadder akıbetlerine giden banker-sorumsuz küçük bankalar ikilisi için yeni bir skandalin çanları çalmaktadır. Durum bu ikinci skandal ile de sonuçlanmayacaktır. Tüm bankalardan Mart 1982 sonu itibariyle aldığımız rakamlar çok dikkate şayandır. Ziraat, Emlak ve Halk Bankaları hariç (ki bunların özel kanuni imkânları vardır), İş Bankası dahil bütün bankalar (Akbank, Yapı Kredi, Pamukbank vesaire) telafisi imkânsız bir zarar içindedirler. Dertlerini anlattıkları Devlet Bakanı (Kafaoğlu burada Özal'ı kastediyor, E Ç.), 1981 yılı bilançolarındaki kârlılık durumunu halka ilan ederek yakınmaların asılsızlığını ileri sürmüştür. Çok ciddi tedbirler almmazsa banker-küçük banka

İkilisinin iflasını büyük ve ciddi bankalarımızın iflası kovalayacak ve bu da, Türk ekonomisinde 60 yılda sağlayabildiğimiz milli bankalarm halkın güveninin yıkılması sonucunu verecektir ki, bu, sorumluların taşıyamayacağı bir yük olacaktır."

Kafaoğlu, Devlet Başkanı Evren'e sunduğu raporda Özal'ı ve uyguladığı politikaları "adını vermeden" eleştiriyor, Özal'dan "Devlet Bakanımız" diye söz ediyordu, örneğin, "...Devlet Bakanımız hep kısa vadeli bekleyiş dönemleri içinde kalmakta, durumun sağlık kazanması için alınacak tedbirlere önem vermemektedir" diyordu.

Kafaoğlu'nun Evren'e sunduğu raporun ilk bölümü şöyle bitiyordu: "...Görülmektedir ki, temas ettiğimiz ekonomik konularda izlediğimiz politikalarımız pek çok hata ve noksanla malüldür. Bunlarm bugün inkâr edilerek yalnızca bir inanç ve heyecanla savunulması, uygulamanın tek doğru yol olduğu iddiasında bulunulması, ödemeler dengemizi ıslah ederek, üretim ve istihdamı arttırarak, ekonomimizi temelli ve paramızın değerini de nisbi bir istikrara kavuşturmak için kâfi görülmemektedir.
Arzolunur."

(Kafaoğlu'nun daha önce de belirttiğimiz gibi ilk kez burada açıklanan raporunun tam metni, kitabın Ek'ler bölümündedir. Sözkonusu belgenin aslı, 41 daktilo sayfasından oluşmaktadır. E Ç.)

Devlet Başkanı Evren. Ekonomik İşler Danışmanı'nın sunduğu bu raporu dikkatle okudu. Etkilenmişti. Kafaoğlu daha önce de bu hususları kendisine sık sık arzetme fırsatı bulduğu için, Evren Paşa konunun zaten yabancısı değildi. Devlet Başkanı da bankacılık sektörüyle birlikte Kastelli gibi henüz ayakta kalabilmeyi başaran borsa bankerlerinin durumunu ve uygulanan ekonomik politikaların getirdiği ve getireceği sonuçlan kuşkuyla izliyordu. Birkaç gün sonra başlayacak bazı gelişmeler bu kuşkuları daha da arttıracaktı. Bir süreden beri Devlet Başkanı'na ve Milli Güvenlik Konseyi'ne ekonomik gidişle ilgili olarak verilen bilgi ve raporlar genellikle olumsuzdu. O kademelerde yapılan özel konuşmalarda da olumsuz hava egemendi. Örneğin Devlet Başkanı Evren tarafından görüşlerine büyük önem verilen MGK Bütçe Plan Komisyonu Başkanı emekli Amiral Hüsnü Küçükahmet, Özal'ın izlediği ekonomik politikaları hiçbir zaman benimsememişti. Kafaoğlu pek çok uygulamaya karşı çıkıyordu. Konsey'in alt kademelerinde ekonomiyi izlemekle görevli asker ve sivil kişiler de gidişten hoşnut değillerdi, Özal ve ekibi de bu durumu çok iyi biliyorlardı. Görüş ayrılıkları bazen çok ciddi ve kritik aşamalara varıyordu.

Özal ekibinden üst düzeyde bir yetkili anlatıyor:

— "Konsey alt kademesine Planlama'dan veya Maliye'den adam çağırıyorlar, önce pohpohluyorlar ve kişisel görüşlerini anlatmasını istiyorlar belli bir konuda. Sonra da bu anlatılanların ışığında kararnameleri geri çeviriyorlar. Bu yüzden Planlama'da bir uzmanın görevine son verildi."

Hazine Genel Sekreterliğine atanan Tevfik Altınok, 1 Haziran günü yeni görevine başladı. İlk iş olarak. Bakanı Kaya Erdemin yanına çıktı:

— "Sayın Bakanım, eksik olmayın beni Washington'dan buraya tayin ettiniz. Ben de geldim. Ancak lütfen beni görevden affedin. Siz de Hazine Genel Sekreterliği görevinde bulundunuz. Dış tayinlerin ne kadar önemli olduğunu biliyorsunuz. Dış tayinlerde ağırlığı olmayan Genel Sekreterin hiçbir saygınlığı kalmaz. Bu tayinleri benden önce kim düzenlediyse, Genel Sekreterlik görevine o devam etsin."

Tayin listesini Altmok'tan önce bu göreve vekâlet eden Tunç Bilget düzenlemişti, işin ilginç yanı, Maliye Bakanı Kaya Erdem kendi görevinden affedilmesi için Başbakan Ulusu'dan istekte bulunurken, kendisine bağlı üst düzeyde bir bürokrat da başka bir nedenle kendisinden aynı istekte bulunuyordu.

Kaya Erdem, yeni Hazine Genel Sekreteri'nin bu isteğini anlayışla karşıladı:

— "Bunları mesele yapma. Kaldı ki tayinler çık mıyor. Yukarının bazı tereddütleri var. Yeni kararnameyi sen düzenlersin."

İlk sorun çözümlenmişti. Ertesi gün IMF Heye ti Ankara'ya geliyordu. Türk ekonomisi bir kez daha masaya yatınlacak ve görüşmelerin sonunda bu kuruluşa yeni bir niyet mektubu verilecekti. Mektubu Maliye Bakanı Kaya Erdem imzalayacaktı. Daha doğrusu, böyle zannediliyordu.

BANKERLİĞE TÖVBE!

2 Haziran 1982 tarihli Milliyet gazetesinde ilginç bir haber vardı. Milliyet muhabiri Bülent Hiçyılmaz, bankerlik yaparken halkın birkaç yüz milyon lirasını toparlayan ve sonra diğer pek çok banker gibi kayıplara karışan Yalçın Doğan'ı bulmuştu. Genç yetenek Yalçın Doğan ilginç bir iş adamıydı. 17 yaşında bankerlik yapmaya başlamış ve piyasadan argo deyimiyle kısa sürede 400 milyon lira kadar "tokatlamıştı." Ortaokulu başarıyla bitiren Yalçın Doğan önce İller Bankası'nda çaycılık yapmış, daha sonra ise başarılı bir banker olmuştu. Sonra o da, diğer bankerlerle birlikte kaçmıştı.

Kaçak banker her yerde kolluk kuvvetleri ve özellikle müşterileri tarafından aranırken, Ankara' da avukatının yazıhanesinde Bülent Hiçyılmaz'la yaptığı konuşmada bankerlik olaymı savunuyor ve Maliye Bakanı Kaya Erdem'den övgüyle söz ediyordu:

— "Bankerler varken esnafın satışları rekor düzeydeydi. Çünkü para vatandaşa hazır geliyordu ve bol bol harcama yapıyorlardı... Maliye Bakanı'mn (Bankere para yatıran vatandaş kumar oynamıştır) açıklaması yerinde olmuştur. Eğer o açıklama olmasaydı, şimdi bankerlerin çok daha fazla borçları olacaktı. Vatandaş da, kumara yatkınlığından dolayı daha çok bitmiş olacaktı. Maliye Bakanı'nm o açıklaması bizleri daha çok borçtan, vatandaşı da daha fazla para batırmaktan kurtardı."

Banker Yalçın Doğan, daha sonra Suriye'ye kaçma hikâyesini ise şöyle anlatıyordu:

— "Tehditler ve büromun (müşteriler tarafından) yakılması beni iyice yıldırdı. Suriye'ye kaçtım. Bana El Fetih gerillası olmamı teklif ettiler, kabul etmedim... Türkiye'ye dönmeye karar verdim. Ne olursa olsun yurdumda öleyim dedim. Halep'te olduğum günlerde kahveye gidiyordum. Bir de baktım ki, Türkiye'den tanıdığım banker Ayhan Avşar da orada. Hemen sarmaş dolaş olduk. Onun durumu çok iyi. Köşeyi orada da dönmüş. Altında Mercedes 280 araba. Bir köşkte oturuyor. Bana dedi ki, "İşim çok iyi. Ancak Banker Servet gibi yapamadım. O öldü sanıldığı için hayatının gerisini krallar gibi geçirecek. Geçen ay kendisini İsviçre'de gördüm. Ben ancak Suriye'ye gelebildim. Ama şimdi iyidir işler. Geçinip gidiyoruz işte..."

Banker Yalçın Doğan daha sonra borçlarını ödeyeceğini açıklıyordu:

— "Alacaklıların ne yapacağı belli olmaz. Onun için hâlâ ortaya çıkamıyorum. 360 milyon lira borcumu ödeyeceğim, yeter ki bana izin versinler. Ama ondan sonra bir daha bankerlik mi? Tövbe... Bundan sonra toptancılık yapacağım...

ÖZAL'IN YAPAMADIKLARI

Gazeteci, 3 Haziran 1982 günü Turgut Özal'ın evine gitti. Ekonomik işlerden sorumlu Başbakan Yardımcısı ile yeni bir röportaj yapacaktı. Kendisinin pek çok konularda "tedirgin" olduğunu biliyordu. İstediği bazı kararları alamıyor ve bu durumdan canı sıkılıyordu. Özal rahat değildi. Gazeteci kendisine o gün değişik bir konuda sorular sordu.

— "İsteyip de yapamadığınız nelerdir? Eğer tam yetkili olsaydınız neler yapardınız?

Özal her zaman olduğu gibi teype olanca rahatlığı ile konuştu. 6 Haziran 1982 tarihli Milliyet'te yaymlanan yazıda yer alan sorularla cevapların bazıları şöyleydi:

Çölaşan — 24 Ocak 1980'den bu yana Türkiye'de belli bir model uygulanıyor. Olumlu ve olumsuz yönleriyle bu model bugüne kadar çok eleştiri aldı. Ben şimdi sizden, bu modelin uygulayıcısı ve Türk ekonomisini yönlendiren tepedeki adam olan Turgut Özal'dan bugüne kadar yapamadıklarınızı, hatalarınızı, yanlışlarınızı, modelinizin eksik kalan yönlerini anlatmanızı istiyorum. Başardığınız işleri sık sık anlattınız. Kamuoyu bir de yapamadıklarınızı bilsin. Turgut Özal, Turgut Özal'ı açık yüreklilikle eleştirsin.
Özal — Bu aslında çok zor bir soru. Zaten hep zor sorular soruyorsun. Şöyle söyleyeyim. İnsan her istediğini her istediği ölçüde yapamıyor. Çünkü bu cemiyet içerisinde muhtelif engeller var. Gelip gelip bir yerde duvara şey yapıyor. Benim genellikle âdetim şöyledir... Mümkün olduğu kadar meseleleri yumuşak halletmeye çalışırım. Çünkü kavgadan, gürültüden bir netice elde edilemeyeceğini uzun tecrübeler sonunda gördük.
Çölaşan — 24 Ocak sonrasında yapmak isteyip de yapamadıklarınız oldu mu?
Özal — Şimdi tabii şöyle söylemek daha doğru olur. Ta başından beri her istediğinizi her istediğiniz şekilde yapamazsınız. Bu sadece sonsuz güç sahibi Allah'a mahsustur. Mümkün değildir. Çünkü cemiyette çeşitli güçler var, kuvvetler var, dengeler var. Politik ortamda olsun, politik olmayan ortamda olsun çeşitli ağırlıklar var. Belli noktalarda belli uzlaşmalara gidilir. Gitmek mecburiyeti vardır. Ben aslında prensiplerden, yani ana istikametten şaşılmaması kaydıyla bu konularda bazı uzlaşmalara gitmek mecburiyetinde kaldım. Ama düşündüğüm iş genellikle "istikamet şaşmasın" olmuştur. Ufak tefek, meseleyi bozmayan uzlaşmalar, meseleyi götürme gücünü devam

ettirmesi bakımından zarar değil fayda getirir. Ben bu espriden hareket ettim. Uzlaşmaya gidilmesi de mecburidir. Başka çaresi yoktur. Ben hayatımda her konuda hep çalışarak, gayret ederek neticeye varmışımdır. İşi şansa bırakarak neticeye gittiğimi hatırlamıyorum. Hiçbir zaman "Şunu iyi biliyorum" demem. Ama zaman gösterir ki, biz doğruyuz bu konuda. "Ben bu işi çok iyi biliyorum" demekten müthiş çekinirim. Bildiğim halde söylemekten çekinirim. Çekindiğim için de, bazen kaybederim bu yüzden. Bazen de lehime olur belki... Onu bilmiyorum. Bu yüzden de belki bazı istediğim şeyleri tam zamanında, istediğim şekilde yapamamış olabilirim.

Çölaşan — Size karşıt düşünen muhaliflerinizin sözlerine kulak veriyor musunuz? Onları dikkate aldığınız oluyor mu? Onların size yararlı katkıları oldu mu?

Özal — Gazeteleri devamlı okurum. Tabii bazı noktalar niye söyleniyor, anlıyorsunuz. Hep aynı plağm çalındığını da görüyorsunuz. Hep aynı piak çalındığına göre, onlara artık fazla aldırmıyorum.

Çölaşan — Bugün Türkiye'de tek yetkili siz olsaydınız ve her kararı istediğiniz gibi alabilseydiniz, bugünkü ekonomik uygulamaların dışında bir uygulama yapar mıydınız?

Özal — Hayır, hayır... Prensipte bir şey değişmez. Yalnız, belki bazı şeyleri daha süratli getirirdim. Ben bu konuda daha fazla cesurum.

Çölaşan — Şimdi yapamadığınız hangi şeyleri yapmak isterdiniz?

Özal — Misal vereyim. Dün dışarıya üç senede bir çıkılırdı. Biz arkadaşlarla görüştük, senede bir defada mutabık kalındı. Bana kalsa, tek başıma kalsam ben tamamen serbest bırakırdım. Buyursun isteyen istediği kadar dışarı çıksın. Çünkü kur meselesidir bu... Yani o kurla dışarının çok pahalı olacağı muhakkak. Zaten çıkma durumu olan her zaman çıkar. Türlü formüllerle çıkılır bugün Türkiye' den... Serbest olsa görülecek ki daha az çıkış olacaktır.

Çölaşan — Temel konularda yapamadıklarınız nelerdir?

Özal — Mesela temel konularda, ben Türk parasmın daha kısa zamanda konvertibilite demeyeceğim ama, dalgalanmaya (floating) bırakılmasını düşünürdüm. Ama şunu görüyorum ki, bunu yapabilmek için birçok kademelere aynı anlayışın gelmesi gerek. Biliyorsunuz (floating) dalgalı kur demektir. Bugün biz yarı dalgalı bir kur kullanıyoruz ve belli formüllerle kendimiz ayarlıyoruz. Ama öbürü arz talebe göre ayarlanacak. Tek yetkili olsam bunu yapardım. Yapardım derken şu var tabii... Ben pratik adamım... Gerçekçiyim. Daha süratli hareket ederdim. Ama şartlar öyle ki, etrafa bakıyorsunuz buna zemin hazır değil daha. Türkiye hazır aslında ama bürokrasimiz hazır değil. Bazı zihniyetler hazır değil.

Çölaşan — Başka neler yapardınız?

Özal — Bir başka şeyim daha var ama, bunun çok zor olduğunu zannediyorum. Burada çok büyük düşünce farkı var birçok kişilerle aramızda. Devlet sistemimiz itimatsızlık üzerine kurulmuştur. Hiç kimseye, memurunuza bile itimat etmiyorsunuz. Devamlı bir kontrol mekanizması kuruyorsunuz. Halkınıza da itimat etmiyorsunuz. Herkesin hata ve yanlış yapacağı faraziyesi ile gidiyorsunuz. Halbuki ben şunu düşünüyorum: Türkiye'deki insanlar bu sistemi aldığımız ülkelerdeki insanlardan çok daha namuslu ve dürüsttür. Olur ya, her yerde yüzde bir kötü insan çıkabilir. Ama bu olmasın diye bir düğüm üzerine bir düğüm daha atıyoruz. Aslında bize nasip olmaz ama Türkiye'de ileride yapılacak en önemli reformlardan birisi, bu zihniyeti değiştirebilmektir. Yani elimde yetki olsaydı Türkiye'de birtakım kontrol mekanizmaları yerine daha normal olan, insanlara itimat esasını getirirdim.
Çölaşan — Bunların dışında yapmak isteyip de tam yetkili olmadığınız için yapamadıklarınız nelerdir?
Özal — Dışa açılmalarımızda daha cesur hareket ederdim. Misal vereyim: Yabancı sermaye konusunda daha cesur hareket ederdim. Bu konu Türkiye'de devamlı bir tabu haline getirilmiş. Hep şu espriden hareket edilmiş: Yabancı sermaye bizi sömürecek. Aldatacak. Ben tam tersini düşünüyorum. Eğer siz bu konuyu fazla sıkarsanız, fazla kaideler koyarsanız, o zaman üçkâğıtçıların gelmesine zemin hazırlarsınız. Halbuki bunu basitleştirip kolaylaştırırsanız daha namusluları, daha düzgünleri gelir. O bakımdan, bu konuda daha esnek hareket ederdim. Sadece bugün için söylemiyorum, geçmiş iktidarlar zamanında da böyle olmuştur ve bu alanda daha esnek hareket edemezsiniz. Derhal önünüze birtakım engeller çıkabilir.
Çölaşan — Bu engelleri siz bugün yıkamıyor musunuz?
Özal — Kâfi derecede yıkamazsınız. Bazı alışkanlıklar vardır. Kolay değildir hadise.
Çölaşan — Tam yetkili olsaydınız bugünkü Türkiye'de toplu sözleşmeleri bir süre için dondurmayı düşünür müydünüz?
Özal — Hayır. Ücretleri katiyen dondurmazdık. Böyle bir düşüncem yok. Birçokları tam tersini söylüyorlar ama, ücret artışları bazen enflasyonun üzerinde veriliyor. Birçok ülkelerde şu anda enflasyonun altında ücret artışı veriliyor. Hem de demokratik ülkelerde...
Çölaşan — Dış dünya sizi engelledi mi? Yapmak isteyip de dış güçler nedeniyle yapamadıklarınız oldu mu?
Özal — Hayır. Genellikle yapmak istediğimiz konularda biz onları ikna ettik.
Çölaşan — Bankacılık alanında neler yapardınız? Ya da bu alanda yapamadıklarınız nelerdir?
Özal — Bankacılık alanında aşağı yukarı yapabileceğimizi yaptık. Benim bugün için söyleyebileceğim fazla bir şey yoktur. Bundan

sonrası bankacılarımızın yeni sisteme, modern bankacılığa intibaklarına kalıyor. Dışarıda rekabeti getirdik. İçeride mevduat toplama, kredi verme sistemi serbest duruma geldi. Bankacılık sistemi Türkiye'de vaktiyle sadece satıcı piyasası idi. Yani bir alıcı piyasası değildi. Öyle görünüyor ki önümüzdeki bir yıl içerisinde bu işte yavaş yavaş bir alıcı ve satıcı piyasası meydana gelmeye başlayacak. Eskiden banka daha hâkimdi. Şimdi müşteri de banka seçiyor, banka da müşteri seçiyor.
Çölaşan — Yani bankacılık alanında kafanızda olan her fikri gerçekleştirdiniz mi?
Özal — Tabii tam manasıyla söyleyemem. Bizim her istediğimizin olması da mümkün değildir. Yalnız şu anda yapabileceğimizin hepsini yaptık. Bir de şunu belirteyim. Belki Türkiye'de bankaların daha fazla güçlenmesi, yani halkın iştiraki, belli kontroller altında olmak yerine bunların yavaş yavaş halka açılması konusu var. Bunu acaba zorla mı yapalım?
Çölaşan — İstiyor musunuz böyle bir şey yapmayı?
Özal — Burada şu veya bu şekilde bir düşüncem yok. Belli bir neticeye varmış değilim Mahzurları ve faydaları var. Süratli bir gelişme. Daha iyi bir kontrol. Ama ileride mahzurları olabilir. İlerideki mahzurların da bankaların halka açılmasıyla önlenebileceği kanaatindeyim.
Çölaşan — Şimdiye kadar olan uygulamalarınızda hatalarınız oldu mu? Yanlış yaptınız mı? Biz bu işi yanlış yapmışız dediniz mi?
Özal — Ben bir şey söyleyemem hatalar oldu mu diye. Bunun değerlendirmesi benim için çok zor. Yurt dışından değerlendirenler var. Bu kuruluşlar elde edilen neticeleri kolay kolay methetmezler. Bizi çok açık olarak methediyorlar., öyle temel bir hata hatırlamıyorum. Tabii insan ufak tefek hatalar yapabilir. Ona bir şey diyemiyorum. Çünkü genellikle yaptığımız yanlışları da hemen düzeltiyoruz.
Çölaşan — Tarafsız bir gözle bakarak kendinize bugüne kadar yaptıklarınız ve yapamadıklarınız için kaç not verirsiniz?
Özal — Buna ben not vermem. Başkaları versin. Kendi kendime not vermem. Hiç ısrar etme. Bende kendini beğenme huyu yoktur. En nefret ettiğim şeylerden biridir.
Çölaşan — Kendinizi başarüı olarak görüyor musunuz?
Özal — Programı başarılı olarak görüyorum ama, bunda çok kimsenin emeği var. Ben nihayet bu işi koordine ediyorum, organize ediyorum."

Turgut Özal, Türkiye'de ekonomik alanda yaşanacak "sıcak günler"den birkaç gün önce bunları söylüyordu.

6 Haziran 1982 Pazar günü gazetelerde Hisarbank'm büyük ilanları vardı:

"Türk bankacılığında olay. Yarın sabahtan itibaren Hisarbank verilmiş, verilecek en yüksek faizi vermeye başlıyor. Yarın Hisarbank en büyük ve en güvenli faizle 7 Haziran bankacılığını başlatıyor. En yakm Hisarbank'ta en önde yerinizi alm. Yarın en yüksek faiz başlıyor..."

"Yarın sabah erken kalkın. 9'da Hisarbank'a uğrayın. Kazanmaya erken başlayın. Mutlaka gelin, kazanın."

Hisarbank büyük bir faiz kampanyası başlatı yordu. Büyük kavgalardan sonra belirlenen yüzde 50 yıllık faiz oranı yine çiğneniyordu. Gerçi o güne kadar pek çok banka, Hisarbank da dahil olmak üzere müşterilerine yüksek faiz vermeye devam ediyordu ama, bu hep gizlice ve el altından yapılıyordu. Yüksek faiz vererek mevduat toplama yarışına giren bu bankalara sürekli baskı yapılıyor ve durumun önlenmesine çalışılıyordu. Hisarbank şimdi başlattığı kampanya ile, bankalar arasmda imzalanmış centilmen anlaşmasını artık tanımadığını açıkça ilan ediyordu. Bütün basın Hisarbank ilanlarıyla doluydu. Televizyonda "Saat 9'da Hisarbank'ta buluşalım" kampanyası olanca hızıyla sürüyordu. Resmen verilecek faiz bu ilanlarda hiçbir zaman açıklanmıyor, ancak bu oran yüzde 80'e kadar çıkıyordu. Aslında hem Hisarbank, hem de bu kuruluşun bağlı olduğu Çavuşoğlu-Kozanoğlu Grubu uzun süreden beri batmış durumdaydı. İşler "Ali'nin külahı Veli'ye giydirilerek" sürdürülüyordu. Çavuşoğlu-Kozanoğlu Grubu'na para lazımdı. Parasızlıktan kıvranan ve piyasada hiçbir saygınlığı kalmamış olan bu Grup, şimdi Hisarbank aracılığıyla yeni bir girişimde bulunuyor ve para toplayabilmek için son şansını kullanıyordu. Hisarbank yüksek faiz vaadiyle mevduat toplamaya çalışacaktı. Bu yolla ne gelirse "Allah bin bereket versin" denilecek ve belki geçici olarak bir parça nefes almak mümkün olacaktı. Batmış durumda olan bir bankanın bu faizi nasıl ödeyeceği gibi hususlar hiç önemli değildi. Çünkü Hisarbank beş kuruşa muhtaçtı.

Çavuşoğlu-Kozanoğlu Grubu'nun ikinci bir gelir kaynağı da Hisarbank'ın sertifika satışlarından elde ediliyordu. Yasaklanmış olmasına rağmen başta Kastelli olmak üzere bazı bankerlere sertifika satışı olanca hızıyla devam ediyordu. Bu sertifikalarm faiz ve anaparasının da nasıl ödeneceği belli değildi. Banka yetkilileri, kaç milyar liralık sertifika çıkardıklarının hesabmı bile bilmiyorlardı. Bunun sonucu olarak Kastelli ile gerek Çavuşoğlu-Kozanoğlu Grubu ve gerekse Hisarbank arasında hiç kimsenin içinden çıkamayacağı karışık hesap ilişkileri oluşmuştu. Bu ilişkiler bir bilmece gibiydi. Örneğin o günlerde Hisarbank, Kastelli'nin bütün kuruluşlarına kredi açmış gibi görünüyor, Kastelli de almış göründüğü bu kredilerle Hisarbank'tan sertifika alıp satıyordu. Bunu yapabilmek için ortada tutarı milyarları bulan çekler, senetler, teminat çekleri ve diğer belgeler dolaşıyordu.

(Uzmanların bile aylarca içinden çıkamadığı bu karışık ilişkilere burada daha fazla girmeyeceğiz.) Ancak iş iyice yozlaşmıştı. Bu yozlaşma süreci içerisinde taraflar birbirlerine güverilerini de büyük ölçüde yitirmişlerdi. Birbirlerini dikkatle kolluyorlardı. Her an, biri öbürüne unutulmayacak bir kazık atabilirdi.

Hisarbank'm kampanyasına Devlet Başkanı başta olmak üzere, Ankara'daki bütün yetkililer büyük tepki gösterdiler. Yaşanan acı bankerlik olaylarından sonra, bankacılık kesiminin durumu da bu çevreler tarafından çok iyi biliniyordu. Turgut Özal yakınlarına "Ne yapıyor bu herifler?" diyerek endişelerini belirtiyor, Kafaoğlu Konsey yetkililerine "İşte Paşam, söylediklerimiz yavaş yavaş oluyor. Sonunda bunlar devletin başına kalacak" diyordu.

Hisarbank'm "Saat 9'da buluşalım" kampanyasına bu kez diğer bankalar da ilan yoluyla cevap vermeye başlamışlardı. Basında, daha önce örnekle rini verdiğimiz gibi yine uyarılar yayınlanıyor, bu amaçla yeni ilanlar veriliyordu:

"Sınırsız faizin sının... Sınırın ötesi, ekonominin kötü yönde etkilenme tehlikesidir. Bu sınırın aşılması tüm toplumun, yüksek faiz talebedenin ve gideıek yüksek faiz verenin de etkileneceği bir gelecek ha zırlayacaktır. Konuyu ülke yararları doğrultusunda düşünmek bankacının görevidir. Anadolu Bankası"

"Halkımız akıllıdır. Doğru yolu kendisi seçer. Halkımız yüksek faizi alırken tasarruf sahiplerinin güvenliği için her türlü yükümlülüğü gerçekleştiren güvenli bankayı seçer. Garanti Bankası."

Ortalık iyice kızışmıştı. 18 Haziran günü İstanbul'da Sheraton Oteli'nde yeni bir bankalar toplantısı yapılacaktı. Bu tarih daha önceden belirlenmişti. Ancak Hisarbank'm bu çıkışından sonra hiç kimsede 18 Haziran gününü bekleyecek güç ve sabır kalmamıştı. Zaten krizde olan bankacılık kesimi, kesin tedbirler derhal alınmadığı takdirde çok güç duruma düşecekti. Tabii Hisarbank'la birlikte diğer bazı bankalar da faizleri gizlice arttırmışlardı. Ancak bunlar, devletin yoğun baskıları sonucunda bunu ilan yoluyla halka duyuramıyorlardı. 7 Haziran Pazartesi sabahı başlayan yüksek faiz uygulaması Hisarbank gişeleri önünde kuyruklar oluşturmaya başladı. Binlerce kişi önce Hisarbank şubelerine gelip yüzde kaç faiz verdiklerini öğreniyor, bunun diğer bankalara göre ortalama yüzde 10-15 daha yüksek olduğunu anlayınca paralarını başka yerlerden çekip bu bankaya getiriyorlardı. Tabii bunlara, tasarruflarını Kastelli'ye yatırmış olanlardan bir bölümü de dahildi. O günlerde Kastelli'nin müşteri sayısı 220 bin olmuştu. Çok sayıda yurttaş

pazartesi sabahmdan itibaren Kastelli gişeleri önünde kuyruğa girmişti. Bunlar örneğin, ellerindeki Hisarbank sertifikasmı Kastelli'ye geri veriyorlar ve aldıkları parayı, daha yüksek faiz alabilmek için Hisarbank'a yatırıyorlardı. Pazartesi ve salı günleri, zaten güç durumda olan Kastelli'nin satışları belirgin bir biçimde azalmıştı. Aynca, ellerindeki menkul değerleri paraya çevirmek için başvuranların sayısı da büyük rakamlara ulaşmıştı. Bu gidiş birkaç gün devam ederse, Kastelli ödeme yapamaz duruma gelecekti.

7 Haziran Pazartesi günü durumu izleyen Kastelli, Hisarbank kampanyasının kendi kuruluşu aleyhine çok ciddi sonuçlar vereceğini anlamıştı. O günün hesaplarını şubelerinden aldıktan sonra bu görüşünde yanılmadığını anladı. Ana avrat dümdüz gidiyordu. Hisarbank Genel Müdürü Ahmet Demirer'e telefon etti:

— "Ahmet, öyle bir bok yediniz ki, anamı s……'tiniz. Ben ne yapacağım şimdi?
— Abi, vallahi billahi benim bu kampanyadan haberim yoktu. Bu iş tezgâhlanırken ben burada yoktum. Ömer Çavuşoğlu ile Ahmet Kozanoğlu'nun işi bu...
— Kardeşim, kimin tezgâhı olursa olsun... Benim satışlarım bir anda azaldı şimdi. Yüksek faiz isteyen müşteri bize gelip sertifikasını bozduruyor ve parasını gidip size yatırıyor. Benim ne durumda olduğumu bilmiyor musunuz yahu? Kendi açınızdan belki haklısınız ama benim başımı derde soktunuz. Bak arkadaş, ben şimdi mecburen size yaptığım ödemelerde biraz kısıntı yapacağım. Bunu bilesin... Yarından itibaren sana her gün 125 milyon yerine 75 milyon öderim. Günde 50 milyon kısıntı yapacağım, haberin olsun.
— Abi ama...
— Ama'sı var mı kardeşim. Başka çare mi bıraktınız. Yoksa şirketleri kilitleyip anahtarını size mi verelim?
— Tamam abi, haklısın... Bildiğin gibi yap..."

Hisarbank'm yüksek faiz kampanyasına tepkiler sürüyordu. Merkez Bankası Başkan Yardımcısı İbrahim Kurt, Ahmet Demirer'e telefon ediyordu:

— "Durdurun bu kampanyayı. Ne yapıyorsunuz? Amacmız nedir? Ortalığı perişan mı edeceksiniz? Siz durdurmazsanız yukarısı durduracak, haberiniz olsun."

Kastelli büyük bir paniğe kapılmıştı. Hisarbank' ın bu çıkışını kendi sonu olarak görüyor, ancak dışarıya karşı bunu elbette ki belli edemiyordu. 7 Haziran Pazartesi günü basına bir demeç verdi. Amacı devleti uyarmaktı:

— "Son günlerde zaten var olan bir tatbikat ortaya çıkmıştır. Bankaların centilmenlik anlaşması zaten aşılıyordu ama, sözde gizli tutuluyordu. Şimdi şiddetli para darlığı karşısında mevduat savaşı ölesiye devam edecektir. Bunun nereye kadar gideceğini bilemem ama, durduğu gün arkasında büyük tahribat bırakacaktır. Bu tahribatın riski de devletin üzerindedir. Çünkü bu iş bankerler fiyaskosu gibi değildir. Bu tırmanış iyiye alamet değildir. Yarın bir terslik olursa devlet sorumlu olur."

Aynı günlerde basında yer alan başlıklardan bazıları şöyleydi:

— Faiz yarışı bankaları ikiye böldü.
— Ziraat Bankası Genel Müdürü Rahmi Önen: Küçük bankalar istediklerini yapabilirler. Büyük bankalar eski faiz oranlarını sürdürecektir.
— DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk: Bankaların denetimine yakında başlanacak.
— İstanbul Sanayi Odası Başkanı Nurullah Gezgin: Centilmenlik anlaşması uygulamada yozlaşmış ve etkinliğini kaybetmiştir. Bu yöntemde ısrar etmenin gerçekçi bir yanı yoktur. Bu sisteme mutlaka son vermek gerekir.
— İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu: Faiz hadlerine yapılacak bir müdahale sonuç vermeyecektir.
— Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü Özyeğin: Faizleri suni olarak yükseltmek büyük riskler getirir.
— Faiz yarışma sekiz banka katıldı. Bunlar brüt yüzde 80, net yüzde 55 faiz veriyor.
— Turgut Özal: Eğer yüksek faiz uygulanırsa maliyetler çok yükselir. Ben daima şunu söyledim... Kâr yüksekse risk de yükselir. Ona göre paranızı yatırabilirsiniz. Henüz bankalar arasındaki yarış başladı mı, başladı mı, bilemiyoruz. Gelişmelere göre halkımız doğru yolu seçecektir."

Hisarbank kampanyasının başlamasından birkaç gün sonra Turgut Özal, Merkez Bankası'na geldi. Yanmda Maliye Bakanı Kaya Erdem de vardı. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'ın odasında durumu görüştüler ve bu işin sonunun kötüye gideceği görüşünde birleştiler. İş kötüye gidiyordu. Bankacılık sisteminin tümüyle çökme tehlikesi belirmişti. Durumları zaten iyi olmayan çok sayıda bankanın bu faiz yükünün altından kalkması mümkün değildi. Böyle bir durum bütün ekonomiyi götürebilirdi.

Başbakan Yardımcısı Özal, Merkez Bankası Başkanı'nm odasından Hisarbank Genel Müdürü Ahmet Demirer'i aradı:

— "Ahmet, siz ne yapıyorsunuz yahu? Bu çılgınlıktan vazgeçin. Bu iş sizi de götürür, başkalarını da götürür. Bütün sistemi çökerteceksiniz. Ne yapıyorsunuz siz?
— Turgut abiciğim, tamamen haklısınız. Bu kampanya benim haberim olmadan başlatılmış. En kısa zamanda durduracağız. Ben durumu bizim patronlara da söyledim. Bir çözüm bulacağız."

Ertesi gün Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, acele Ankara'ya çağırttığı Ahmet Kozancğlu ve Ahmet Demirer'le tekrar konuştu:

— "Bu işten vazgeçin. Siz vazgeçmezseniz askerler vazgeçirecek. Haberiniz olsun diye söylüyorum. Büyük tepki var yukarıda. Askerler çok kızıyorlar.
— Osman Bey, şiddetle paraya ihtiyacımız var. Biliyorsunuz Libya'da falan taahhüt işlerimiz var. Oradan para gelirse durumumuz bir süre sonra düzelecek."

"Bankaların Bankası" olarak nitelenen Merkez Bankası'nm başındaki kişi olan Osman Şıklar o günlerde pek çok bankanın batak durumda olduğunu biliyordu. Elinde bu konuda kesin bilgiler ve rakamlar — ne yazık ki— yoktu ama bütün göstergeler bu durumu doğruluyordu. Hisarbank'la birlikte başka bazı bankalarm da iflas durumuna gelmiş olduğu kesindi. Oysa bu yetkililer durumu sadece ellerindeki yetersiz verilerle ve sezgileriyle biliyorlar ve bu yüzden de işin üzerine daha fazla gitmekten çekiniyorlardı. İşin biraz üzerine gidildiği takdirde olacaklardan, başlayacak panikten, zincirleme iflaslardan ve ekonominin çökmesinden endişe ediyorlar, durumu nasihat ederek ve "iyilikle" çözmeye çalışıyorlardı. (Kısa süre sonra bu bankaların bir bölümü zorunlu olarak tasfiye edilecek, bazıları da milyarlar ödenerek devlet tarafından kurtarılacaktı. İş o aşamaya yavaş yavaş geliyordu).

10 Haziran günü Devlet Başkanı Kenan Evren, Maliye Bakanı Kaya Erdem'i Çankaya Köşkü'ne çağırdı. Devlet Başkanı üzgün ve tedirgindi. Serbest faiz uygulamasının ve yüksek faiz olayının ekonomiyi nereye götürdüğü konusunda danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu'nun kendisine sunmuş olduğu bilgileri değerlendirmiş, raporları okumuştu. Devlet Başkanı'nm kulağı ayrıca, Konsey Bütçe Plan Komisyonu Başkanı emekli Amiral Hüsnü Küçükahmet'in kendisine anlattıklarından da doluydu. Evren, Kaya Erdem'e soruyordu:

— "Nereye varacak bu faiz işi? Ne yapmayı düşünüyorsunuz?
— Sayın Devlet Başkânım, biz durumu sürekli olarak izliyoruz. 18 Haziran günü İstanbul'da bankalar toplantısı var. Orada bu işe kesin çözüm bulunacak. Merkez Bankası'na ve bankalara bu konuda kesin

emir verilecek.
— Kaçmcı emir bu? Bu iş emir vermekle olmuyor. Bu serbest faiz işinden artık temelli vazgeçseniz daha iyi olmayacak mı? Bana bu işin sonu yok gibi geliyor.
— Sayın Devlet Başkanım, şimdi biz konuyu ciddiyetle izliyoruz. Bütün bankalara da faizleri arttırmamaları için talimat veriyoruz. Hepsini ikna ettik. Geriye bir tek Hisarbank kaldı. Onu da ikna etmeye çalışıyoruz. Şimdi bazı tedbirleri alırsak, uygulanan ekonomik politikadan geriye dönüş yapmış oluruz. Onun için, 18 Haziran bankalar toplantısmda bu işi bitireceğiz. Aksi halde her türlü tedbir alınaçaktır. Biraz bekleyelim, birkaç gün telaş yaratmayalım diyoruz. Turgut Bey de böyle düşünüyor.
— Bu işi en kısa zamanda halledin. Ne yapılacaksa yapılsın artık."

Devlet Başkanı sert konuşmuştu. Kaya Erdem'in yüzü, dışarıya çıktığı zaman kıpkırmızı olmuştu.

O gün Başbakan Ulusu da "yukarının" isteğini Özal'a iletti:

— "Bu işe çözüm bulunması isteniyor."

Aynı günlerde yapılan bir Bakanlar Kurulu toplantısında Zeyyat Baykara, İlhan Öztrak, İlhan Evliyaoğlu gibi bazı Bakanlardan sert eleştiriler geldi:

— "Sayın Başbakan, bankerlerden sonra bazı bankalarm da batmasından endişe duyuyoruz. Sertifikaların banker eliyle satılması yasaklandığı halde bu işlemler aylardan beri sürdürülüyor. Hiçbir kontrol yok. Acaba Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası bu konuda ne yapıyorlar?"

Turgut Özal anlatıyor:

— "Faiz meselesi patladı önce. Hisarbank çıktı, faizler serbesttir dedi haziran aymda. Tabii bunu Konsey katiyen istemiyor. Bana kalsa ben hiç sesimi çıkarmam. Korkmam da bu işten. Bir iki banka kendi belasını bulur, o iş de öylece biter. Kastelli gider, iki banka gider ama Türkiye'ye bir şey olmaz. Fakat bu mesele düzelirdi. Hisarbank olayında yukarısı ağır basınca biz centilmenlik anlaşması devam etsin dedik. Yukarının isteği bir nevi Başbakan vasıtasıyla geldi. Tam serbest bıraktırmayın diye. Tabii bazen konuşuyoruz ve yukarısı, ben serbest faize inanmıyorum diyor. Onun üzerine centilmen anlaşmasının devamına razı olduk. Hisarbank'ı ikaz ettik bu işi yapmayın diye. Saat 9'da buluşalım falan diye ilanlar veriyorlardı. Ben gazeteler vasıtasıyla bu işin ters tepeceğini de söyledim hatta. Çünkü

halk bu sefer bu kadar yüksek faize inanmamaya başladı. Hisarbank sonradan özür diledi. Umum Müdür benim haberim olmadan yapılmış dedi.

Tabii şu nokta çok önemliydi. O geçirdiğimiz altı aylık devrede (Ocak-Haziran 1982) Merkez Bankası'nm tutumunu sıktık. Mevduat munzam karşılıklarını Merkez Bankası maalesef iyi takip edememiş. Onun üzerine yeni kararlar çıkardık. Bu kararlar tabii bankaları biraz sıktı. Çünkü mevduat munzam karşüıklarmı ciddi olarak yatırma mecburiyeti getirdik. Bankalarm o günlerdeki sıkışıklığı biraz da oradan gelir."

11 Haziran cuma günü, Hisarbank'm yüksek faiz kampanyasmı başlatmasmdan birkaç gün sonra, Milli Güvenlik Konseyi'ne güncel faiz olaylarını da kapsayan bir brifing verildi. Devlet Başkanı'nın da katıldığı bu brifingi Konsey'in Ekonomik ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı hazırlamıştı.

Başbakan Uulusu o günlerde Almanya'da NATO doruğu toplantısmdaydı. Turgut Özal ve Kaya Erdem de Ankara'da değillerdi. Brifingi Konsey'e, her zamanki kurallar içerisinde bir General sundu. 12 sayfadan oluşan yazılı metinde fiyat artışlarında yeniden hızlanma başladığı belirtiliyor, ayrıca hükümetin uygulamakta olduğu serbest faiz politikasıyla birlikte son günlerde başlatüan faiz yarışı eleştiriliyor ve bunun muhtemel olumsuz sonuçlarına dikkat çekiliyordu. Bu belgeyi (geniş bir özet) kamuoyuna ilk kez burada açıklıyoruz:

— "Sayın Devlet Başkanım, bugün huzurlarınızda üç konu hakkında bilgi arzedeceğim. Bunlar ekonomide kullanılan kredilerin tanımı ile son günlerde kamuoyunu yakmdan ilgilendiren iki olay olan fiyat hareketleri ve banka faizlerine ilişkindir.....

Sayın Devlet Başkanım, malumları olduğu üzere son aylarda ülkemizin kamuoyunu fiyat hareketleri meşgul etmektedir. Genel kanı, hayat pahalılığının 1982 yılının ilk yarısında giderek arttığıdır. 1982 yılının ilk dört aylık gerçekleşmesine göre ekonomimizdeki fiyat artışlarının bir önceki yılın aynı dönemine göre daha hızlı olduğu görülmektedir... 1982 yılının ilk dört aylık fiyat artışları yılın geri kalan aylarmda da aynen devam ettiği takdirde 1982 yılı enflasyon oranı toptan eşya fiyatları endeksleri itibariyle Ticaret Bakanlığı rakamlarına göre yüzde 41,7, ...geçinme endeksleri itibariyle ise İstanbul ıçm Ticaret Bakanlığı rakamlarına göre yüzde 54,6, Devlet İstatistik Enstitüsü'ne göre yüzde 67,1 olacaktır...

Genel olarak şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Döviz kurunda yapılan ayarlamalar ithal malları fiyatlarmı T.C. açısından arttırmakta, bu da yurt içi fiyatları artırmaktadır.

İhracat artışından dolayı yurt içi arz azalmış ve iç fiyatlar üzerinde baskı yaratmıştır. Nitekim dokuma, hayvanlar ve bakliyat gibi ihraç ürünlerinin fiyatları da, görüldüğü gibi en yüksek artış gösterenlerdir.

Sayın Devlet Başkanım, satın alma gücü açısından fiyatlar mutlak düzeyi, enflasyon hızından daha anlamlı bir gösterge olmaktadır. Fiyat artış hızlarının aylık yüzde 2,5-5'ler civarında seyretmesine rağmen, mutlak fiyat artışlarının enflasyon oranının gösterdiği artışların çok üstünde olduğu, aynı oranda artma imkânı bulamayan gelirler karşısında hayat pahalılığının daha da arttığını işaret etmektedir... Bu bakımdan, 1982 yılının ilk dört aymda gözlenen yüzde 12,3'lük enflasyon hızı, hayat pahalılığının aslında daha da çok arttığmı göstermektedir.

Sayın Devlet Başkanım, bankacılık sektöründeki son gelişmeler hakkında özet bilgi arzetmek istiyorum. Malûmlan olduğu üzere bankalarm vadeli mevduat ve kredi faizleri 24 Ocak 1980 ekonomi-politiğinin bir uzantısı olarak 1 Temmuz 1980 tarihinde serbest bırakılmıştır.

Bankalar 1 Temmuz 1980 tarihinden sonra muhtelif zamanlarda bir araya gelerek kamuoyuna cen tilmenlik anlaşması şeklinde yansıyan, faizlerde müşterek harekete karar vermişler ve bu kararlarında özellikle Merkez Bankası ile diğer büyük iki banka etkili olmuşlardır.

Son haftalarda, bazı küçük bankalardan başlayarak daha büyüklerine doğru, vadeli mevduat için yeni bir faiz tırmanması teşhis edilmektedir. Gelen bilgilere göre bazı bankalarda özellikle büyük değerdeki mevduata brüt yüzde 70'i aşan faiz uygulaması yapılmaya başlanmıştır. Bu tırmanmanın sebebi nedir?

1 — Bankerler olayı sonrasında halkın güven unsuru konusunda bilinçlenmesi, mevduatı büyük bankalara yöneltmiştir.
2 — Genelde mevduat artış hızmda bir yavaşlama vardır.
3 — Yüksek faizle verilmiş krediler vadesinde geri dönmemektedir.

Özet olarak, bankaların taze paraya ihtiyaçları vardır. Bunun yanısıra ekonomide tekelleşme eğilimi bu alanda güçlüdür. Devletin müdahil olmadığı, kıyasıya ve her türlü aracın mubah sayıldığı bir rekabetin sonunda, meydan ayakta kalabilenlerin olacaktır. Bu tırmanmanın sonuçları ne olabilir? Özet olarak denebilir ki:

1 — Kredi faizleri artabilir. Bu artış ekonomide maliyetleri yükseltecektir. Esasen bugün endüstriyel mamullerde kredi faizinin maliyet içindeki oranı yüzde 20-30'lar civarındadır. Bu daha da artabilir. Talebin daraldığı bir ortamda durgunluk içinde fiyatların yükselmesine, hayatın daha da pahalılaşmasına yol açabilir.
2 — Merkez Bankası'nca faiz tırmanışını önlemeye matuf tedbirler ciddiyetle ve zamanmda uygulanırsa ve verilen kredilerin mahiyeti ciddiyetle denetim altına alınırsa, hâlâ sorumsuzca harekete devam eden bazı bankalar, bankerler olayma benzer bir tarzda, ödeme güçlüğü içerisine girip batabilirler. Bunların tasfiyesinin ne kadar dikenli bir yol olduğu, geçmişin deneyimlerinden bellidir.
3 — Merkez Bankası'nm bu önlemleri ciddiyetle ve kesinlikle zamanmda uygulaması, haksız rekabetin önlenmesi açısmdan da mühimdir.
4 — Bu tırmanmada zaman içerisinde belli dengeler de kurulabilir. Olayın ilgili icra birimlerince sürekli ve bilinçle izlenmesi lâzımdır..."

Devlet Başkanı, Konsey üyeleri ve brifinge katılan asker ve sivil diğer yetkililer, anlatılanları ilgiyle dinliyorlardı. Brifing metninde genellikle Özal'ın ekonomik politikaları eleştiriliyor ve bu alandaki kuşkular gündeme getiriliyordu. Brifing devam ediyordu:

"Sayın Devlet Başkanım, bu tırmanışı önlemek, mevduat munzam karşılıklarını güvence altına almak ve uygulanan dar para-kredi politikasına destek sağlamak amacıyla 1 Haziran 1982 tarih ve 8/4745 sayılı kararname ile mevduat munzam karşılıklarına ilişkin yeni kararlar getirilmiştir. Bu kararın uygulama esasları da 3 Haziran 1982 tarihli Merkez Bankası tebliği ile belirlenmiştir. Bu kararname ve tebliğin getirdiği yenilikler ve ihtiva ettiği hükümler özetle şunlardır:
1 — Bankalardaki faiz oranlan artışına paralel olarak Merkez Bankası'na yatırılacak mevduat munzam karşılıkları da arttınlmış ve yüzde 40'a kadar çıkanlmıştır. Bilindiği üzere bu, halen vadeliler için yüzde 30, vadesizler için yüzde 35'tir. Buna paralel olarak, bu işlemi yerine getirmeyen bankalar için ağır cezai faiz oranlan konulmuştur.
2 — Bankalarm Merkez Bankası nezdinde tesis ettikleri mevduat karşılıklanna evvelce yıl sonlarında toplu olarak ödenmekte olan faizler bundan böyle ay sonlarında ödenecektir. Böylece bu ödemelerin emisyona artış etkisinin asgariye indirilmesi istenmiştir. Bu kararın yanısıra, bankalara buradan ödenen faiz oranlan da 4-5 puan aşağıya çekilmiştir...
Alman bu kararlarla faiz tırmanışının önleneceği, en azından sınırlı kalacağı umulmuşsa da, ilk anda gerçek bunun tam tersi olmuştur. Olumlu ya da olumsuz görüşlerle kamuoyunu işgal eden konu şimdi gündemdedir. Genel kanıya göre, bu kararlar ciddiyetle ısrarla uygulanırsa faiz tırmanışı bir ölçüde önlenebilir. Ama bu kararların

uygulanması çok zordur. Arttırılan faize göre munzam karşılık oranının arttırılması, takibi ve kontrolü güç bir karardır. Faiz yarışını başlatan bankalar bu konuda bir çıkış yolu bulmuş olsalar gerekir ki, karardan sonra tırmanış artmış ve yaygınlaşmıştır. Kararların özünde, bir ölçüde kredileri daraltan hükümler vardır. Taze paraya ihtiyacı olan ve kural dinlemeyen bazı bankalar, bu kararların varlığına rağmen faizleri yükseltme yarışma girmişlerdir. Her ne pahasına olursa olsun, halkın tasarruflarını toplama peşindedirler.
Nasıl olsa, doğabilecek bir krize devlet destek sağlamak zorunda kalacaktır. Biz sermayemizle sınırlı sorumluluk taşıyoruz gibi bir düşünce ile bu hareketin içine girmiş izlenimini vermektedirler. Nitekim bu bankalar, bankerlere benzer bir şekilde batsalar, bunların yükü faizleri normal vermiş bankalarm üzerine yıkılacaktır. Mükellefiyetlerini yasalara göre yerine getiren ve genellikle devlet bankaları ve İş Bankası gibi kurallar içinde çalışan özel bankalarca sağlanan fonları, faiz anarşisini yaratan bankalar için kullanmak gerekecektir. Yükümlülüklerini yerine getiren ve kurallara uyan bankalar adeta cezalandırılmaktadır. Bankalarm bu hareket tarzı görünüşte, mevduat ve kredi hareketlerini arz ve talebe göre ayarlamak suretiyle dengeleneceğini öngören görüşle, yani bugün uygulama durumunda olan politika ile uyumludur denilebilir. Ne var ki arzettiğim üzere oyunu herkes eşit şartlarla, belirli kurallara tabi olarak oynamamaktadır. Keza olaya sadece para ve faize olan arz ve talep açısından bakarak dengeler tesisi çoğu kez çeşitli nedenlerle mümkün olmamaktadır. Dengelerin en yararlı düzeyde tesisi için, küçük tasarruflarını bankalara yönlendirmiş insanlarımız dahil ekonominin tüm iç ve dış dinamikleri, tüm etkin faktörlerinin hesaba katılması gerekir.
Aksi halde, faizlerin serbest bırakılması paralelinde oluşan rekabet ortammda bankacılık kesimi dışında meydana gelmiş olan durum ve bunun ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sorunlar hatırlardadır.
Sonuç olarak:
1 — Yeni kararname ile getirilen hükümlerin öncelikle faiz kargaşasına yol açan ve yüksek faiz vererek mevduat yarışmı başlatan bankalara ciddiyetle ve kesinlikle uygulanması,
2 — Özel bankalarm mevduat ve özellikle kredilerinin Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası'nca etkin ve sürekli olarak denetimlerinin sağlanıp, gerektiğinde cezai müeyyidelerin mutlaka uygulanması, bu suretle herkesin oyunun kurallarına uymaya mecbur edilmesi,
3 — Başlıca büyük kamu bankaları ve Türkiye İş Bankası'nm ortak bir deklerasyon yayınlayarak güvence unsurunu vurgulayıp, belirlenen faizlerin üzerinde bir faiz verilmeyeceğinin kamuoyuna duyurulması,
4 — Ekonomide yatırımların ve maliyetlerin uygun bir şekilde

geliştirilmesi için kredi faizlerini düşürecek önlemlerin alınması,
5 — Özellikle belirli sektörlerde ekonomiye özel destek sağlamakla görevlendirilmiş kamu bankalarının, yeni kararname karşısında durumlarının kapsamlı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi, bunların ekonomi için yüklendikleri görevler de düşünülerek, rekabet için her türlü aracı mubah sayan bazı özel bankalar yanında devazantajlı duruma düşmelerinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin geliştirilmesi,
6 — Durumun ciddiyetle ve sürekli izlenerek gerektiğinde ve zamanında dramatik sonuçlar yaşanmadan devletin faizlere ekonominin dengeleri içerisinde müdahalesi hususları özetle tesbit edilmiştir.
Sayın Devlet Başkanım, bugün bir olaya, faiz sorununa ışık tutmak amacıyla maruzatta bulundum. Genel Sekreterliğimizde bankacılığımızın durumu, sorunları ve bu sorunların çözümlerine ilişkin önerilerimizi kapsayan geniş bir çalışmayı, bankalarımızın görüşlerini de alarak başlatmış bulunuyoruz. Bu çalışma sonüçlandığmda, devlet bütçesi kadar pay taşıyan çok önemli bir sektör hakkmda, daha geniş boyutlu bilgi sunulacaktır. Arzederim."

Metnin okunması bjttikten sonra ilk sözü Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı Zeyyat Baykara aldı:

— "Sayın Devlet Başkanım, çok iyi bir takdim yaptılar. Aynen katılıyorum. Ben ve bazı arkadaşlar bu görüşleri Bakanlar Kurulu'nda dâ sık sık anlatmaya çalıştık ama, bir etkisi olmadı."

Bu gibi toplantılarda çok az konuşan MGK üyesi ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun da aynı görüşleri paylaşıyordu:

— "Mutlaka tedbir alınmalıdır. Bu işin sonu yok."

Zaman kısıtlıydı. Bunun hemen ardından başka brifingler verilecekti. Son sözü Devlet Başkanı Kenan Evren söyledi:

— "Bu işe hükümet mutlaka ciddi bir çözüm bulmalıdır. Şimdiye kadar bunu kaç defa söyledim. Kesin talimat verilecek ve bu iş halledilecek. Başbakan ne zaman dönüyor?
— Birkaç gün sonra dönecekler Sayın Devlet Başkanım.
— Başbakan gelince bu konuyu tekrar görüşelim..."

Brifingten çıkarken Maliye Bakanlığı Müsteşarı Ertuğrul Kumcuoğlu, Zeyyat Baykara'nm yanına yaklaştı:

— "Sayın Baykara, Devlet Başkanımız da bu konuyla yakmdan

ilgileniyor. Lütfen siz aracılık yapın ve bankalarla bankerlerin durumu konusunda kendilerinin başkanlığında kapsamlı bir toplantı düzenlensin. Herkes eteğindeki taşlan bir döksün görelim."

Baykara bu sözlere ilgi göstermedi.

Hem Turgut Özal, hem de Kaya Erdem Konsey indinde giderek yıpranıyordu. İş ciddiye binmişti. Bir yanda 18 Haziran günü Sheraton Oteli'nde yapılacak bankalar toplantısı bekleniyor, öte yanda da faizleri arttıran bankalara her yol denenerek baskı yapılıyordu.

12 Haziran günü Turgut Özal, Kaya Erdem ve Osman Şıklar, diğer bazı üst düzeyde yetkililerle Merkez Bankası'nda toplandılar, Özal, Merkez Bankası Başkanı'na direktif verdi:

— "Osman, sen bankaları önce burada bir topla. 18 Haziran toplantısına gitmeden önce burada oturtup önce bir protokol imzalat. Oraya gittikleri zaman durumu bilerek gitsinler. Bu kadar büyük faiz yarışma müsamaha etmek mümkün değildir. Sonunda resmen batacak bunlar.
— Zaten bir kısmı batık durumda Turgut Bey. Üflesek gidecekler.
— Giderse gider. Ama bu faiz işine son vermek lâzım. Bunun sonu başkalarının da canını yakar."

Bu toplantıda önemli bir karar daha alındı. Bankalarm bankerler eliyle mevduat sertifikası satmalarına da kesinlikle son verilecekti. Bu işi yasaklara rağmen sürdürmekte olan birkaç banka kalmıştı. Toplantıda konuşmalar oluyordu:

— "Yalnız, böyle bir karar alınırsa Kastelli çok güç durumda kalabilir.
— Güç durumda kalmanın ötesinde batabilir.
— Batarsa batar. Ne yapalım?
— İş çok ciddi durumda.
— Öyle ama, bu işi en kısa zamanda çözmezsek askerler el koyacak. İş o duruma geldi artık.
— Beyefendi, bunlara her toplantıda söyledik ama dinletemedik. Yapmaym, etmeyin, askerler el koyacak, anarşinin kökünü kazıdıkları gibi sizi de kazıyacaklar, dedik ama dinleyen kim?"

Devlet ve hükümet yetkilileri arasmda bu tür konuşmalar oluyor, ancak yine de Kastelli ve diğer büyük bankerlerin batmasından endişe duyuluyordu.

10 Haziran dolaylarmda Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar bazı "sertifikacı" bankalarm Genel Müdürlerine, bu arada Yapı Kredi

Bankası Genel Müdürü Halit Soydan'a telefon etti:

— "Halit Bey, Kastelli güç durumda. Bunu biraz destekleyin, sertifika verin.
— Sayın Başkan, nasıl verelim? Yasak değil mi? Biz Kasım 1981'de bankere sertifika vermemiz yasaklandığından beri bu işi yapmıyoruz?"

Merkez Bankası Başkanı, hükümetin diğer bazı yetkilileri gibi, devletin getirdiği yasağa uymadıklarını açıkça belirtiyordu. Kimin ne yaptığı belli değildi.

Başta Hisarbank olmak üzere, bazı bankaların hızla katıldığı faiz yarışının felâketle sonuçlanacağı artık herkes tarafından anlaşılmıştı. Batak durumda olan bazı küçük bankalar, mevduat toplama yarışma girmişlerdi. Bunun da tek yolu yüksek faiz vererek yeni müşteri çekebilmekti. 18 Haziran bankalar toplantısından önce basın, yine bu konuyla ilgili haber ve demeçlerle doluydu. Tartışmalar, eleştiriler, dikkat çekmeler olanca hızıyla devam ediyordu.

— Uluslararası Bankası Genel Müdürü Erol Aksoy: Mevduat toplama yarışı lig maçlarına döndü. Mevduat sertifikalarının kaldırılması mümkün değildir...
— TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ali Koçman: Bankalar sorumluluklarını bilmek istemiyor. Rekabetin banker olaylarına dönüşmesinden endişe ediyorum.
— Faiz sorununa Merkez Bankası'nm müdahale edeceği bildiriliyor.
— Başbakan Bülend Ulusu: Hükümet fiyat artışlarını yavaşlatmak için çalışıyor.
— Dünya Bankası Türkiye Raporu Hazırladı: Önlem alınmazsa zayıf bankalar batabilir.
— Başbakan Bülend Ulusu: Faiz yarışı konusunda sanıyorum Sayın Özal bankalara gerekli uyarıları yapıyor.
— Devlet Başkanı, bazı büyük bankalarm yöneticilerini Çankaya Köşkü'ne çağırdı.
— Sanayici Murtaza Çelikel: Maliye Bakanı şimdi de bankacılıkta kumar oynuyor.
— Faizlerin dondurulması eğilimi güçleniyor.
— Bankalar 18 Haziran'ı gergin bir sessizlikle bekliyor. Bankalar araşmdaki anlaşmaların faiz anarşisini çözmeye yetmeyeceği, Merkez Bankası'nm yasal yetkilerini mutlaka kullanması gerektiği bildiriliyor.

YIPRANIYORSUNUZ

16 Haziran Çarşamba günü Milli Güvenlik Konseyi'ne faizler konusunda bir brifing daha verildi. MGK Bütçe Plan Komisyonu Başkanı emekli Amrial Hüsnü Küçükahmet tarafından verilen bu brifinge Başbakan Ulusu ile Başbakan Yardımcısı Turgut Özal yine katılamadılar. Ulusu Suudi Arabistan kralı Halid'in cenaze töreni için bu ülkeye, Özal Libya'ya gitmişlerdi.

Bu brifing de kısa sürdü. Küçükahmet Devlet Başkanı'na ve diğerlerine son faiz olayları konusundaki endişelerini dile getirdi ve devletin faizleri mut' laka kontrol etmesi gerektiğini savundu.

Yaklaşık beş dakika süren bu konuşmadan sonra Evren, Maliye Bakanı Kaya Erdem'e daha önce sorduğu soruyu bu kez herkesin yanında sordu:

— "Artık bu serbest faiz politikasından vazgeçsek... Bu işe bir müdahale etsek devlet olarak... Ne dersiniz?
— Sayın Devlet Başkanım, geriye bir dönüş yapmış oluruz. Bu işin 18 Haziran toplantısında çözüme bağlanacağı kanısındayım. Ama yine de bir çözüme ulaşamazsak, tamamen müdahale yerine başka yollar da var. Bunun için de hazırlıklıyız."

Gündemde yine başka konular vardı. Çok kısa süren bu brifingden çıkarken bir general Kaya Erdem'in yanına yaklaştı:

— "Sayın Bakan, bunlar Turgut Özal'ın politikalarıdır. Siz bu politikaları niçin gelip burada savunuyorsunuz? Siz niçin üstleniyorsunuz bunları savunmayı?
— Paşam, başka türlü yapmak benim devlet anlayışıma sığmaz. Ben hükümetin aldığı kararları uyguluyorum. Hükümetin aldığı kararlara ben nasıl karşı çıkarım? Kaldı ki bu politikaların doğru olduğuna inanıyorum. Ama inanmasam bile hükümetin politikasını savunmak benim görevimdir.
— Ama yıpranıyorsunuz.
— Ne yapayım paşam... Yıpranacaksak yıpranalım..."

17 Haziran Perşembe günü başta devlet bankalan olmak üzere, bazı bankalarm genel müdürleri Merkez Bankası'nda bir toplantıya çağrıldılar. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, ertesi gün İstanbul'da yapılacak olan bankalar toplantısından önce banka yöneticilerini son bir kez uyaracak ve Turgut Özal'dan bu konuda

aldığı kesin direktifi yerine getirecekti.

Toplantıya Merkez Bankası yetkilileriyle birlikte Ziraat Bankası, İş Bankası, Yapı Kredi Bankası, Vakıflar Bankası, Emlak Kredi Bankası, Halk Bankası, Türk Ticaret Bankası, Akbank ve Pamukbank'm Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcıları katıldılar. Osman Şıklar, bankacıların önüne daha önceden hazırlanmış bir metni uzattı...

— "Evet beyler, şimdi bizler bunu burada imzalayalım. Yarın İstanbul'da diğer bankalara da imzalatırız. Bu işin sonu gelmeyecek. Bu kadar sorumsuz bankacılık yapanlara karşı devlet artık en ciddi tedbirleri almakta kararlıdır. Bu çılgınlık yarışma katılmayan bankalara da ayrıca teşekkür ederim."

İmzalanan belge aynen şöyleydi:

"Biz aşağıda imzaları bulunan bankalar 17 Haziran 1982 tarihinde toplanarak aşağıdaki hususlar hakkmda tam bir mutabakata vardığımızı ve bunlara aynen uyacağımızı beyan ve taahhüt ederiz.
1 — Bankalar arasmdaki toplantılarda en son olarak tesbit edilen ilişik listedeki mevduat ve kredi faiz oranlarma aynen uyulacaktır. (6 ay vadeli yüzde 50, 3 ay vadeli yüzde 45 vs.).
2 — Mevduat sertifikalan bankalar dışmda ve bankerler aracılığı ile satılmayacak ve pazarlanmayacaktır.
3 — Mevduat sertifikaları üzerinde faiz oranları açıkça gösterilecektir.
4 — Bankalarca hiçbir şekilde hediye verilmeyecektir.
5 — Banka reklamları konusunda T. Bankalar Birliği'nce alınmış ve alınacak olan mesleki tanzim kararlarının sıkı bir şekilde takibi adı geçen Birlik'ten talep olunacaktır.
6 — Yukarıda açıklanan hususlardan herhangi birine uymayan banka veya bankalar hakkında aşağıdaki müeyyideler uygulanacaktır: Çeklerinin hiçbir şekilde diğer bankalarca kabul edilmemesi, hesap münasebetine girilmemesi, senetlerinin tahsile almmaması, havalelerinin kabul edilmemesi, teminat mektupları konusunda teşkil edilecek konsorsiyumlara kabul edilmemesi, istihbarat taleplerinin kabul edilmemesi, döviz alış ve satışma girilmemesi, her ne nam ile olursa olsun herhangi bir bankacılık işlemine tavassut edilmemesi."

Dananın kuyruğu ertesi gün, 18 Haziran Cuma günü kopmaya başlayacaktı.

18 HAZİRAN: KASTELLİ'NİN SONU GELİYOR

18 Haziran günü Hürriyet gazetesinde Turgut Özal'ın Libya'dan verdiği bir demeç vardı. Gazetenin iri puntolarla verdiği "Bazı bankalar bankerliğe başladı. Yüzde 88 faiz veriyorlar" başlığının hemen altında tek sütunluk haberde Özal, Hürriyet muhabirine şöyle demişti:

— "Banka faizlerine devlet müdahalesi olmayacaktır. Ancak, anlamsız ve gereksiz bir faiz yarışının karşısındayız. Her ticari müessese gibi bankalar da batabilir. Batmaz diye bir kayıt yoktur. Vatandaşın parası elbette ki devletin güvencesi altındadır. Herhangi bir banka batacak olursa, vatandaş parasını son kuruşuna kadar Merkez Bankası'ndan alır. Ancak faizi için bir şey söyleyemem. Nasıl ve ne zaman alır, onu bilemem."

Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'ın başkanlığında, Türkiye'deki bütün banka Genel Müdür ya da Yardımcılarının katıldığı toplantı 18 Haziran günü saat 10'da Sheraton Oteli'nde başladı.

Şıklar, her zaman olduğu gibi bu toplantıda da çok sert konuşuyordu. Ancak bu kez hükümetin bazı konularda kesin kararlı olduğu bilindiği için bankacılar Osman Şıklar'ı daha dikkatli bir biçimde dinliyorlardı:

— "Beyler, bu iş bitmiştir. Askerlerin de bize verdikleri kesin talimat var. Centilmen anlaşmasında öngörülen faizlerden daha yükseği kesinlikle verilmeyecek. İkincisi, bankaların bundan sonra bankerler eliyle sertifika satmaları kesinlikle yasaklanacak. Bu konuda da hepimizin imzalayacağı bir anlaşma metni hazırlayacağız ve bu metni de gazetelerde ilan edeceğiz. Durum budur."

Hisarbank Genel Müdürü Ahmet Demirer bankasını savunma çabası içerisindeydi:

— "Sayın başkanım, evet biz bu anlaşmayı bozduk ve faizleri arttırdık. Çünkü bugüne kadar bu centilmen anlaşması dediğimiz nesneye uyanlar cezalandırıldı, uymayanların ise yanlarına kâr kaldı. Biz anlaşmayı bozduk ve bundan sonra da hiçbir anlaşmaya uymayacağız. Bilginize sunuyorum."

Sonra biraz daha tartışma oldu. Bazı bankalar Hisarbank'ı suçladılar.

Hisarbank ise, bankerlere sertifika sattırdıkları gerekçesiyle başta Pamukbank olmak üzere başka bankaları suçladı. Ancak Şıklar tartışmaların uzamasına izin vermiyordu. Bankacılar gerek Devlet Başkanmın ve gerekse hükümetin bu konuda artık kesin kararlı olduğunu öğrenmişlerdi. İş kesindi ve bitmişti. Her kafadan bir ses çıkmıyordu. Bir gün önce Ankara'da, Merkez Bankası'nda imzalanan metni diğerleri de hiç itiraz etmeden imzaladılar. Bu metin bütün gazetelere tam sayfalık büyük ilan olarak verilecek, ayrıca hemen kamuoyuna da açıklanacaktı.

"Ekonomimizdeki son gelişmeleri gözden geçiren aşağıda isimleri yazılı bankalar, gerek mevduat ve gerekse kredi hesaplarına uygulanacağı daha önceki bankalararası duyurumuzla belirtilen faiz oranlarında herhangi bir değişiklik yapılmasının uygun olmayacağı sonucuna varmış bulunuyoruz."

American Express Bank, Banco Di Roma, Bank Mellat, Milli Aydm Bankası dahil Türkiye'de faaliyet gösteren tüm bankalarm (40 adet) imzaladığı bu duyuruda ayrıca Merkez Bankası'nda bir gün önce imzalanan metnin bir ölçüde tekrarı yapılıyor ve kesin bir hüküm daha getiriliyordu:

"Mevduat sertifikaları bankalar dışında ve bankerler aracılığı ile pazarlanmayacak ve satılmayacaktır."

Duyuruyu Hisarbank da imzalamıştı.

Toplantı saat 12'de bitti. Dağılırken, Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü Özyeğin, Merkez Bankası Başkan Yardımcısı İbrahim Kurt'un yanına gitti:

— "İbrahim Bey, bu sertifika kararından sonra korkarım ki Kastelli bir hafta bile dayanamaz ve batar. Hiç değilse bankerlerin artık sertifika satamayacağını basında ilan etmeyelim."

Bu öneriden sonuç çıkmadı.

Bankaların ortak duyurusu 19 Haziran Cumartesi günü basında yer aldı. 21 Haziran Pazartesi gü nü tam sayfa ilan olarak gazetelerde yayınlandı. Pazartesi günü gazetelerde başka ilanlar da devam ediyordu:

"Hisarbank'ta her gün 7 Haziran... Hisarbank 7 Haziran bankacılığını başlattı. Yarm sabah 9'da mutlaka Hisarbank'a uğrayın. 7 Haziran bankacılığından siz de yararlanm. Hisarbank şubelerini dolduran diğer tasarruf sahipleri gibi siz de kazanın, kazanm, kazanm."

"Güven tecrübe edilmez, tecrübeden doğar. Banker Kastelli yıllardan beri sermaye piyasasmdadır. Banker Kastelli uzmanlığı ve güveni....."

Bu ilanlar yayınlandığı gün Kastelli İsviçre'deydi...

18 Haziran Cuma günü, Sheraton Oteli'nde bankalar toplantısı başladığı sırada, sabah saat 10'da Banker Kastelli'nin iş yeri telefonu çaldı. Arayan, Çavuşoğlu-Kozanoğlu Grubu'nun iki ortağmdan biri olan Ahmet Kozanoğlu'ydu...

Banker Kastelli anlatıyor:

— "Saat 10'da telefon çaldı. Ahmet Kozanoğlu arıyor.
— Cevher'ciğim, aç bak, Güneş gazetesini ofset basıyorum artık.
— Eee?
— Buna her gün 50 milyon lira lâzım. Sen bana günde 50 milyon lira eksik veriyorsun. Bunu tamamen öde her gün."

Dur, ben oraya gelip seninle konuşayım, dedim ve gittim. Gayet dostça konuştuk. Haklısın arkadaş, sen benden alacağını istiyorsun. Ancak benim sana bu parayı bir süre daha ödemem mümkün değil. Çünkü iş tıkalı. Kaldı ki ben bunu senin Genel Müdürün Ahmet Demirer'le de konuştum ve günde 50 milyon eksik ödeme yapmamı kabul etti.

Bak abi, dedi, geçen gün Meban bana 120 milyon liralık çekini ödeyemedi. Ödeyemediği için savcılığa veriyordum. Korkudan akşam saat 8'de getirip parayı ödediler dedi.

Bu konuşma benim üzerimde şok tesiri yaptı. Bir müesseseden savcılık yoluyla para tahsiline gidilmesi, o müesseseyi mahvedecek bir durumdur.

— Ahmet'ciğim bir sıkışıklık mevcuttur. Bu herkesin başma gelebilir. Bu demek değildir ki biz ödeme güçlüğüne düştük. Fakat sizin Hisarbank'la yaratmış olduğunuz bankacılık olayı piyasayı karıştırdı. Bunun için bana müsaade et, sana 5 Temmuz'dan itibaren bu ödemeleri yapayım.
— Peki abi, tamam... Ancak bunu bir protokola bağlayalım. Ayrıca geciken her gün için senden yüzde 6 faiz talebederim.
— Peki, yaz bir kâğıda...

Bir kâğıda orada yazdı. Hatta bu kâğıt mahkeme dosyalarında da mevcuttur. Ancak Kozanoğlu bunu mahkemede inkâr etti. Dedi ki: "Ben Hisarbank'ın yetkilisi değilim..." Yetkilisi değilsen o gün niye imza ediyorsun? Biz böylece anlaştık. O bana. sertifika vermeye devam edecek, ben de 5 Temmuz'dan sonra onlara her gün 125

milyon lira ödemeye devam edeceğim. Geciken her gün için yüzde 6 faiz ödeyeceğim. Biz o sırada sadece Hisarbank sertifikası satıyoruz. Mesela Bağbank var, ama ondan almıyorum. Korkuyorum. Küçük banka olduğu için korkuyorum. İşçi Kredi Bankası'ndan almıyordum, çünkü onun 1 milyar liralık sertifikasını satmıştım daha önce. Fazlasmı karşılayacak gücü yok. Bu yüzden ondan sarfınazar ettim.

(Burada bir parantez açıyoruz ve aslında kanıtlanması mümkün olmayan bir iddiayı burada okuyucularımıza duyurmak istiyoruz: Bu iddiaya göre banker eliyle sertifika satan bazı bankalarm Genel Müdürleri ve bu bankalarm bağlı olduğu holdinglerin patronları, satılan sertifikalar üzerinden ayrıca belli bir oranda kişisel komisyon alıyorlardı. Bankerler komisyonu bu Genel Müdürler ve büyük patronların İsviçre bankalarındaki kişisel hesaplarma yatırıyordu. Bu kişisel komisyon yüzünden sık sık tartışmalar ve karşılıklı tehditler oluyordu. Elbette ki bunlar, kanıtlanması mümkün olmayan iddialardır.)

Ofise geldim. Normal işlemler sürüyor, öğlen saat 13 dolaylarında Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü özyeğin telefon açtı.

— Cevher, haberin olsun, bugünkü bankalar toplantısmda karar alındı... Bankerlerin bankadan mevduat sertifikası alıp satmaları kesinlikle yasaklandı. Yarm da bu konuda gazetelere ilan verilecek. Bu karardan sonra senin durumun güçleşebilir.
— Olamaz Hüsnü, şaka yapıyorsun...

Sonra durumu bir de İmar Bankası Genel Müdürü Erol Toksöz'e sordum. O da doğruladı. Ben adeta felç oldum. Direnme gücüm çöktü. Zaten günlerden beri bitik durumdaydım. Bu iş de (sertifika satışları) tümüyle biterse ne yapacağım? Her Allah'ın günü 300 milyon lira faiz ödemem lazım... Hüsnü' ye dedim ki; "Ben hiçbir kazanç temin etmeden, zarar etmeme rağmen sırf bana güvenmiş halkımı hayal kırıklığına uğratmamak için bu savaşı veriyorum. Zarar ederek ve cepten ödeyerek ödemeleri bütün iyi niyetimle yapıyorum. Benim bu iyi niyetimi ve fedakârlığımı hiç kimse göz önüne almıyor ve bana bu darbeyi indiriyorlar. Bu nasıl iştir?" Hüsnü dedi ki: "Valla, bir özel banka ile (Türkiye İş Bankası, EÇ.) devlet bankaları bir araya gelip ağırlıklarını koydular ve bu kararı aldırdılar.

Halbuki ben daha önceden Nuh Kuşçulu vasıtasıyla (İstanbul Ticaret Odası Başkanı ve Turgut Özal'ın yakın dostu, EÇ.) yetkililerle devamlı diyalog halindeyim. Bana temmuz ayma kadar müsaade etmelerini, temmuzdan itibaren faizleri aşağıya çekeceğimi ve eylül aymın sonundan itibaren de tedricen mevduat sertifikası işinden çıkacağımı

tekrarlamıştım. Ve bunun okeyini de Nuh Kuşçulu vasıtasıyla almıştım.

Ben, Nuh Kuşçulu vasıtasıyla o güne kadar hep haber gönderiyorum ve diyorum ki, benim en büyük dezavantajım, bir panik olsa hiçbir kaynağım yok. Bankalarm avantajı, sıkıştıkları zaman gidip Merkez Bankası'ndan kaynak bulabilirler veya borç alabilirler. Ödemeleri böylece yaparlar. Benim böyle bir imkânım yok. Bu yüzden de kendilerini hep ikaz ettim, aman sakm ha benim üzerime gelmeyin diye...

Ben bu işi realize edeceğim, bu işin içinden alnımın akıyla çıkacağım diye. Bu mesajları Nuh Kuşçulu vasıtasıyla ulaştırıyorum. ˆNuh Kuşçulu kime söylüyor onu bilmiyorum. Benim muhatabım sadece Nuh Kuşçulu idi. Tabii o da sonra inkâr etti. Dedi ki ben ona belki söz vermiş olabilirim, ama benim sözüme güvenmemeliydi. Mademki senin sözüne güvenmeyecektim, benimle niçin her Allahın günü diyalog kuruyorsun ve bana ne diye cesaret veriyorsun?

(Yazarın notu: Nuh Kuşçulu bizimle yaptığı konuşmada, Kastelli'nin bazı taleplerini ve durumunu Turgut Özal'a ilettiğini, ancak iki taraf arasında sürekli bir aracılık görevi yapmasının sözkonusu olmadığını söyledi. EÇ.)

Saat 13.30 dolaylarında Hüsnü Özyeğin'den bu haberi aldıktan sonra, yazıhaneme çok güvendiğim ve inandığım arkadaşım Yücel Çelik'i çağırdım. Dedim ki, durum böyle böyle. Ben artık tahammül edemeyeceğim. Bu kararın alınması beni yıkmak içindir. Çünkü herkes bizim durumumuzu biliyordu. Temmuz'da faizleri indirecektik.

O sırada kapı açıldı ve içeriye finansman işlerine bakan Genel Müdür Yardımcım Alpay Ali girdi. Ne var, dedim. Abi panik var dedi. Şişli şubesi 300 milyon istiyor, Kadıköy şu kadar istiyor dedi. Tamam, ödeyebildiklerinizi bugün ödeyin, ödeyemediklerinizi pazartesi günü veririz deyin dedim. Bizde ticari kuruluşların da büyük parası vardı. Bankalar toplantısmda alman karar duyulunca bunların hepsi paralarını çekmek için bir anda sıraya girmişlerdi.

Biz bu sırada arkadaşım Yücel Çelik'le konsültasyon yapıyoruz. Kafa kafaya vermişiz ve ne yapalım diye düşünüyoruz.

Aradan 15-20 dakika kadar geçti ve Alpay Ali tekrar içeriye girdi. Abi, korkunç bir çözülme var. Talep pazartesi için 2,5 milyar lirayı buldu. Herkes parasını istiyor, dedi. O anda anladım ki, bu parayı ödeyemeyeceğiz. Alpay Ali ikinci defa içeriye girip çıktıktan sonra

sinirlerim büsbütün laçka oldu. Paralize oldum ve hiçbir şey düşünemez duruma geldim. Orada işin bittiğini anladım ve tasfiyeden başka çare olmadığını düşündüm. Ve orada arkadaşım Yücel Çelik'e dedim ki, ben çocuğumun gözlerimin önünde ölmesini göremem. İsviçre'ye gideceğim.

Yücel Çelik bana "Baba" diye hitap ederdi. Dedi ki: "Babacığım bu işin tasfiyeden başka çaresi kalmadı. Devlete başvur, el koysunlar. Bu işin tasfiyeden başka alternatifi yok, dedi. O halde sen atla İsviçre'ye git."

Dedim ki: "Arkadaşlara söyleyeyim pazartesi günü tasfiyemi istesinler. Pazartesi normal faaliyetimize devam edelim. Pazartesi akşamı el koysunlar. Ben de salı günü gelirim". "O zaman git İsviçre'ye çocuklarının yanına, salı günü dönersin" dedi.

Artık o anda ben bir panikteyim. Kendimi yönetmekten çıkmışım. O beni yönetiyor. O akşamüstü saat 17'ye doğru eve bitik bir durumda gittim. Gitmeden önce karıma telefon edip gelmek üzere olduğumu söyledim. Karım beni kapıda bekliyordu. Yakında bir yerde bir bambu takım beğenmiş, gidip onu alalım şimdi diyor. Bir dakika içeriye gel de biraz konuşup öyle gidelim, dedim. İçeride kendisine durumu anlattım. Durum böyle böyle, İsviçre'ye gideceğiz dedim. Ancak karımı ikna edemiyorum. Ayaklarıma kapanıyor. Bak, bu ka dar itibarın var. Git devlete onlar el koysunlar. Ankara'ya gidip yardım isteyelim diyor... Bu iş yardımla olmaz. Bu defa da devletin parasını heba etmiş oluruz. Ankara'ya gidip yardım istesek müessese batacak. Yardım istediğimiz duyulunca herkes hücum edecek."

18 Haziran Cuma gününü, Kastelli'nin o günlerdeki en yakın arkadaşı ve dostu Yücel Çelik anlatıyor.

(Yücel Çelik 1935 doğumlu, Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. Ziraat Bankası'nda müfettişlik yapmış, bu bankanm Ankara Ulus şubesi müdürlüğü görevinde bulunmuş. 1974 yılında Ayhan Şahenk'in sahibi olduğu Doğuş grubuna girmiş. Burada hızla yükselmiş ve Yönetim Kurulu Başkan Vekili ve Murahhas Üye olmuş, zeki, cin gibi, kısa sürede büyük varlık sahibi olmuş bir kimse. Mevduat sertifikası konusunu o günlerde Anadolu Bankası Genel Müdürü olan Erol Toksöz'le birlikte ilk kez değişik bir biçimde formüle eden, bankalarm kuponla sertifika çıkarıp bu kuponnun da aynca satılmasını ve dolayısıyla bankerlerin sattıkları sertifikanın yarısı kadar geliri bu kuponlardan kendileri için elde etmelerini sağlayan kişi... Yücel Çelik'in adı hep perde arkasında kaldı. Ancak kendisi Kastelli'nin İsviçre'ye kaçtığı güne kadar yakın dostu ve sırdaşı olmanın ötesinde bir anlamda "akıl hocası" idi. Kastelli olayını, bu olayda nelerin

döndüğünü en küçük ayrıntüanna kadar bilen, hatta bu gelişmelerin büyük bir bölümünü kendisi bizzat yönlendiren Yücel Çelik'le Kastelli'nin arası daha sonra bozuldu. Artık birbirleriyle konuşmuyorlar. Kastelli, Yücel Çelik'i kendisine ihanet etmekle suçluyor. Perdenin arkasındaki adam Yücel Çelik, Kastelli olayını baştan sona bilen ve bunun da ötesinde yönlendiren kişi. Ancak bu konuda bildiklerini de bazı genel ifadeler dışında açıklamaktan kaçmıyor. EÇ.)

"Kastelli ile 1976 yılında tanıştım. Sözü senedinden kuvvetli bir arkadaştı. Giderek her şeyi bana sormaya başladı. Bildiğim kadarıyla anlatırdım. Sorunlarına çözüm arardım. Etkili dostlarım vardır. Cevher'i bunlara tavassut ederdim. Dost çevrem geniştir, iyi ilişkilerim vardır. Üst düzeyde teması sağlarım. 1982 başlarında 1 milyar liraya Odibank'ı alacaktı, ben karşı çıktım. 1 milyar lira da sermaye koyacaksın. Bu parayı gözden çıkardıktan sonra kendi bankanı kur. Aksi halde 1 milyara iki bina satın almış olursun. Bunların tutan da 200 milyondan fazla değildir dedim ve vazgeçirdim. Mart ayında bana hesap dökümlerini çıkardı. Sen içerdesin... 15 milyarlık senet gösteriyorsun. Bunlan nasıl tahsil edeceksin dedim. Her 100 lirada aritmetik olarak 12 lira zararı vardı. Para geliş kaynağı bir gün tükenirse batacağı kesindi. Aman şahıslara para verme derdim. Hacı Döner'e para vermesine karşı çıktım. (Kastelli'ye göre Hacı Döner gibi bazı kimselere para vermesinin nedeni Yücel Çelik' tir. Ancak bu konulara burada girmiyoruz. Sadece çelişkilere dikkat çekmeye çalışıyoruz; EÇ.)

Son haftalarda iyice tıkanmıştı. Hisarbank faizleri arttırınca çok kızdı. Bu olaydan sonra satışları daha da azalmıştı. Artık satılabilir sertifika ve menkul değer bulamıyordu. Bu yüzden de İşçi Kredi, Odibank gibi adı sanı duyulmamış kuruluşlara yöneliyordu. Kaçmasından 20 gün kadar önce İsviçre'de Mehmet Emin Karamelimet'i aradı oraya bir kez daha giderek. (Karamehmet, uzun süre İsviçre'de kaçak yaşayan Çukurova grubunun patronudur. Aynı zamanda Pamukbank, Yapı Kredi, Uluslararası gibi bankalarm sahibidir. EÇ.) Ancak İsviçre'de kendisiyle görüşememiş. O günlerde satmak için Yapı Kredi, Uluslararası ve Pamukbank sertifikası arıyordu. Bu sıralarda sertifika satışları aslında yasaklanmıştı ama Maliye Bakanlığı tavşana kaç, tazıya tut politikası izliyordu.

18 Haziran Cuma günü bana telefon etti:

— Kozanoğlu beni aradı ve sert konuştu, öğlen buluşup tekrar konuşacağız...
— Alttan alma, durumu kendisine anlat.

Öğlen tekrar aradı:

— Kendisiyle konuştum. Pazartesi ödeme yapmazsam savcılığa vereceğini söyledi. Ne olur böyle bir durumda?
— Çekte imzası olanın cezai sorumluluğu olur. Ama avukatına danış.

Saat 15'te tekrar telefonda konuştuk:

— Avukatla konuştum. Çok cezası var diyor. Kafam çok bozuk. Gidip birkaç gün dışarıda kafamı mı dinlesem acaba?
— Başka türlü yorumlarlar. Kaçtı derler. Dur, ben oraya geliyorum.

Ofisine gittiğim zaman bitik durumdaydı. Dışarıya gitmemesi için uzun uzun ısrar ettim.

Kastelli Genel Koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu, 18 Haziran 1982 Cuma gününü anlatıyor:

"Bankalar toplantısının sonucunu öğle saatlerinde duyduk. Ben, Ahmet Akdoğan, Ertan Özdemir ve Özcan Özkan (Kastelli Genel Koordinatörü ve üç genel müdürü) bir araya geldik ve dedik ki, sertifika olayı da artık bitti. Pazartesi günü bu konuyu Gev her'e açmaya karar verdik. Ayrıca yazılı bir metin daha hazırladık ve kendisinin bu işten çekilerek sadece paranın tahsilatı ile uğraşmasını istedik. Bizim olayımızda kesinlikle iddia ediyorum ki, kabul edilebilir bir vesika olsaydı ve ayrıca' Cevher Özden'in verdiği paralar tahsil edilebilseydi sistem yürüyecekti. örneğin, Ege Otomotiv sanayii gibi zaten batmış olan bir şirkete 250 milyon lira kredi vermiştir. Konuyu tartışmak için Cevher'i aradık. Ofisinde yoktu. Sonra öğreniyoruz ki, Kozanoğlu ile görüşmeye gitmiş. Pazartesi günü bu konuyu açmaya karar verdik. İlk husus, dışarıya verilen 8,5 milyar liralık borcun tahsili idi. Sonra satacak yeni vesika bulunabilirdi. Vesika bulmak zaten bütün bankerlerin sorunu idi. Cuma günü akşamüstü iş yerinden erken ayrılıp gitmiş olduğu için, hazırladığımız metni kendisine veremedik. Olayı bundan sonra bizim götüreceğimizi yazmıştık. Cuma günü mesaiyi normal bitirdik. Galiba 100 milyondan fazla para girmişti o gün kasaya. Kendi borcumuzu ödeyecek kadar tahsilat yapıyorduk ama kullanılabilir kaynak olmuyordu. Biz o günlerde müşteriye para öderken sıkmtı çekiyorduk. Şubeler birbirinden para istemeye başlamıştı."

18 Haziran Cuma günü, olayı yaşayanların ağzından böyle geçti.

19 HAZİRAN CUMARTESİ

19 Haziran Cumartesi günü gazeteler bir gün önce yapılan bankalar toplantısını ayrıntılı bir biçimde, bankalarm denetim altına alındığını gösteren başlıklarla veriyorlardı. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar da verdiği demeçte, alman kararların çok ciddi bir biçimde uygulanacağını söylüyordu. Libya'dan Paris'e geçen Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, Cumartesi günü Ankara'ya döndü.

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"Cevher Özden öğle vakti bana eve telefon etti. Nasılsın? İyiyim, sen nasüsm? Bomba gibiyim, nasıl buldun Osman Şıklar'ın beyanatını? Pazartesi günü görüşürüz diyorum. Tamam, pazartesiye buluşuruz diyor."

Nuh Kuşçulu anlatıyor:

"Cumartesi sabahı saat 10'da evimde gazete okuyorum. Telefon çaldı. Karşıda Cevher vardı.

— Başkan, ne yapıyorsun?
— Gazete okuyorum. Sen ne yapıyorsun?
— Çalışıyoruz.

Çok sakindi. Saat 12'de tekrar aradı:

— Ne haber başkan?
— İyilik sağlık, Cevher. Hayrola yahu?
— Turgut Bey nerede?
— Valla yurt dışında ama, nerede olduğunu bilmiyorum. Bugünlerde gelir.

Yanından başkalarının sesleri geliyordu:

— Ne yapıyorsun böyle, yanından sesler geliyor.
— Çalışıyoruz başkan...

Yine çok sakin bir konuşma oldu..."

(Kastelli, Nuh Kuşçulu ile arasmda böyle bir konuşma geçmediğini söylüyor. EÇ.)

Yücel Çelik anlatıyor:

"Gece eve yemeğe çağırdı. O, ben ve karısı üçümüz yemek yedik."

Kastelli, 19 Haziran Cumartesi gününü anlatıyor.

"Cumartesi günü Yücel Çelik'le yine oturup konuştuk. Karımı o arkadaşımla birlikte ikna edebildik. Bunun en iyisi böyledir yenge... Çünkü Cevher buna tahammül edemez. Belki sağlığına zarar gelir diyor. Çünkü benim rengim kireç gibi... Bitmişim. Hanımı güçlükle kandırdık. O sabah saat 11'de İsviçre'ye uçak biletlerimi aldırdım. 22 Haziran Salı gününe dönüşlü bilet. Yücel, tasfiye işini organize ederiz diyor. Benim de aklıma gelmiyor ki, Yücel Çelik senin amirin değil, memurun değil, kadronda bir adam değil, ortağın değil. Çok yakın bir arkadaşın. Çok güvendiğin bir arkadaşın. Senin çok güvendiğin kurmayların var. Niçin onların fikrini almıyorsun? Mesela bir Yılmaz Karakoyunlu iş hayatımda en çok güvendiğim tek adamdı. Bütün arkadaşlarıma güvenirdim. Aklıma gelmedi onlara haber vermek. Çünkü komaya girmiştim. Şok olmuştum. Bana Yücel dese ki yahu sen deli misin, ne yapıyorsun, gitmeyeceğim. Üç tokat vursa gitmeyeceğim. O sırada güveneceğim bir insana o kadar ihtiyacım var ki... Karıma güvenirim ama, o da iş hayatını bilmez ki... Bana habire diyor ki, sen gururlu adamsın... Senin buradan gitmen kaçtı anlamına gelecek. Bize büyük bir leke getirecek. Biz bunun vebalinin altından kalkamayız. Yapma diyor. Diyorum ki, niçin kaçtı anlamına gelsin? Benim kimseye borcum yok ki kaçayım. Ben her hafta Avrupa'ya gidiyorum. İşte biletlerimi de salı günü dönüşlü aldım."

Kastelli'nin yurt dışına gidiş hazırlıkları yaptığı cumartesi günü bu durumu kendisinden başka sadece Yücel Çelik ve karısı biliyordu.

Aynı saatlerde, yurt dışmdan dönen Turgut Özal, Osman Şıklar'ı arıyordu:

— "Nasıl oldu Osman, hallettiniz mi bankalar işini?
— Bu sefer galiba hallettik Turgut Bey. Hisarbank dahil hepsine protokolü imzalattık. Yarın öbür gün gazetelerde tam sayfa ilan da yayınlayacağız. Artık kolay kolay kıpırdayamazlar.
— Çok gürültü çıkardılar mı?
— Hayır, çıkmadı. Zaten gürültü çıkaracak halleri kalmamış."

20 Haziran 1982 Pazar günü, Banker Kastelli adıyla tanınan Cevher özden, kendi deyimiyle "birkaç günlüğüne İsviçre'ye gitti," kamuoyunun deyimiyle "İsviçre'ye kaçtı". Olaylar bundan sonra çorap söküğü gibi birbirini izleyecekti. Kastelli'yi İsviçre'ye götüren uçak, öğleden sonra saat 16.55'te Yeşilköy Havaalanı'ndan hareket etti. Şimdi 20 Haziran Pazar gününü, olayı yaşayanların anlatmasına

bırakıyoruz.

Kastelli anlatıyor:

"Pazar günü yine Yücel yanımda. Yanıma bir tek kuruş almamıştım. Yanlış yorumlanır, çekti gitti derler diye müessesenin kasasından tek kuruş para almamışım. Öğlen saat 13 sıralarmda Yılmaz Karakoyunlu'yu aradım ve "Yümaz, ben bugün İsviçre' ye gidiyorum. Yarm sabah (pazartesi) benim masamda otur. Seni oradan arayacağım. Salı günü de döneceğim" dedim. "Emredersin patron" dedi. Bunu sadece Yılmaz'a söyledim. Başka hiç kimsenin de haberi yok. Yılmaz'a tasfiye konusunu falan hiç açmadım. Söylersem onlar panik yaratabilirler diye korktum. Belki burada bir taktik hatası var. Onu bilemiyorum. Belki benim görüşüm yanlıştı ve onlara da söylemem gerekirdi. Onu bilemiyorum. Ama öbür arkadaşıma (Yücel Çelik) daha çok itimat ettiğim için ve onun nüfuzu daha çok olduğu için organizasyonu onun yapmasını istedim. Keşke istemeseydim."

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor.

"20 Haziran pazar sabahı biz karımla birlikte Bayramoğlu'na yazlığa gittik. Saat 13 dolaylannda beni evden aramış. Telefona oğlum çıkmış... Nerede baban? Yazlığa gitti. Ha iyi, ben de yatla o tarafa gidiyorum. Orada görürüm demiş. Aynı saatte Ertan Özdemir'i (Banker Kastelli Genel Müdürü) aramış. Ne haber Ertan, nasıl gidiyor? Ertan da hemen kendisiyle görüşmek istediğini söylemiş. Cevher de yarın görüşeceklerini söylemiş,."

PAZAR GECESİ

Kastelli anlatıyor:

"İsviçre'ye gider gitmez Yücel Çelik'i aradım. Dedim ki, siz Ayhan Şahenk'in (Doğuş Holding sahibi) evinde toplanın. Ben sizi biraz sonra tekrar arayacağım. Nuh Kuşçulu'ya söyleyin, o da gelsin ve Ankara'ya telefon edip tertibat almalarını söylesin. Ayhan Beyi çok severim. Kendisine abi derim.

Bunlar toplandılar dört kişi (Ayhan Şahenk, Şinasi Çelikkol, Yücel Çelik, Nuh Kuşçulu) bir araya ve Lozan'a varır varmaz onlan aradım. Gece Türkiye saati ile 23 falan... Ayhan Şahenk o gün yurt dışından gelmişti.

— Abi, ben şu numarada oğlumun evindeyim. Bu işin tasfiyeden başka çaresi yok.
— Hayırlısı olsun Cevherciğim. Yalnız, beni bekleyecektin ve gitmeyecektin.
— Ben kaçmadım ki... Salı günü döneceğim.
— Ne olursa olsun, yanlış bir iş yaptın.
— Başka çarem kalmamıştı abi. Yarın bütün dükkânlar açılsın, herkesin işlemleri normal yürüsün. Ben yarm bizim arkadaşlara talimat verip tasfiye istemelerini de söyleyeceğim.

Sonra Nuh Kuşçulu geldi telefona:

— Nuh, aç telefonu Turgut Özal'a ve Cevher tasfiyesini istiyor de... Tertibat alsınlar. Salı günü de gelecek de...
— Yahu patron, iyi karar verdin mi?
— Başka ne yapayım? Seninle yedi aydan beri konuşuyorum. Sana bütün dertlerimi anlattım. Sen dertlerimi Ankara'ya ilettiğini söyledin. Benim durumumdan bunların haberi var mı? Var... Daha ne yapayım kardeşim?
— Yahu bir yardım falan düzenleseydik...
— Ne yardımı kardeşim? Bana yardım değil, satacak materyal lazımdı. Yazık değil mi devletin parasına?

Sonra Ankara'ya telefon açıp Cevher kaçtı demiş. Ben bunu cezaevinden çıktıktan sonra öğrendim. Ne bileyim böyle söyleyeceğini? Beni o kadar iyi tanıyan insanlar ki bunlar. Benim için kaçtı demeleri mümkün değil. Birisi salı günü döneceğimi biliyor. Öbürü beni 15 yıldan beri tanıyor. Diğeri ise, abi diyorum... Hayatını

kurtarmışım. Bugün Türkiye'nin en büyük holdinglerinden birinin ve birkaç bankanın sahibi. Nuh Kuşçulu kaçtı demiş olsa bile onlar kendisine bunu nasıl söyletiyorlar, ben hayret ediyorum."

20 Haziran Pazar gecesini Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"Pazar gecesi saat 24 dolaylarında ben uyuyorum. Evin telefonu çaldı. Karım açtı ve telefonda Cevher bekliyor dedi. Ben telefona geldiğim zaman kapanmıştı. Ben bunun üzerine kendisini İstanbul' daki evinden aradım. Karşıma kardeşi Enver Özden çıktı. Nerede? İsviçre'de dedi ve oradaki telefon numarasını verdi. Nereden çıktı bu yahu, diye sordum. Bir dakika dedi ve Kastelli'nin oğlu Cemil'e verdi. Hayrola Cemil? Babam İsviçre'de... Kendisiyle temas edeceksiniz. Ben telefonu kapadıktan sonra tekrar telefon çaldı. Karşıda Cevher var. Rahat bir sesle, Ben şimdi İsviçre'deyim. Oğlumun ayağı kırıldı. Salı günü döneceğim. Sen yarın sabah saat 8'de bütün arkadaşları topla ve ofiste ol. Hayrola yahu, ne olmuş oğlana, diye sordum. S..... et sen oğlanı şimdi de, saat 8'de Ofiste ol. Ben seni arayacağım. Küçük ödemeleri yapalım, büyük ödemeler için çek verelim. Ben salı günü geleceğim dedi. Bu konuşmada benim içimden bir his, bu adamın kaçtığmı söyledi. Hemen Er tan özdemir'i aradım, biraz önce kendisini de aradığını söyledi. Bu sırada saat gecenin 2'si olmuştu."

Nuh Kuşçulu, 20 Haziran Pazar gecesini anlatıyor:

"Gece saat 23.30 dolaylarmda Doğuş Holding sahibi Ayhan Şahenk'in evinden, bu kuruluşun Genel Koordinatörü Şinasi Çelikkol aradı.

— Nuh Bey, hemen Ayhan Bey'in evine gelebilir misiniz?
— Soyundum. Ne var bu saatte?
— Burada üç kişiyiz. Çok önemli bir olay var.
— Nedir yahu? Telefonda söyleyin.
— Kastelli kaçtı.
— İnanmam, dün iki defa beni evden aradı. Böyle bir şey olsaydı bana söylerdi. (Kastelli cumartesi günü Nuh Kuşçulu'yu aramadığını söylemektedir. EÇ.)
— Kesin kaçtı...

Hemen giyindim ve evden çıkmadan önce Ankara'yı, Turgut Özal'ı evinden aradım.

— Turgut Bey, Kastelli kaçmış.
— Nereden öğrendin Nuh? Yanlış olmasın. İyice kontrol et.
— Ayhan Şahenk'in evinden Şinasi Çelikkol aradı. Oraya İsviçre'den telefon etmiş. Ben zaten şimdi oraya gidiyorum. Sizi yine ararım.

— Hayırlısı olsun bakalım. Yalnız, bu iş kötü olur...

Hemen Bebek'te Ayhan Şahenk'in evine gittim. Orada Ayhan Şahenk, Şinasi Çelikkol ve Yücel Çelik var. Saat 24 dolaylarında telefon çaldı. Çalışma odasından Ayhan Bey konuştuktan sonra bana seslendi. "Nuh, gelir misin?." Sonra kulağıma eğildi. "Cevher telefonda..."

— Neredesin Cevher?
— İsviçre'deyim.
— Niçin gittin? Dün niçin bana telefonda söylemedin?
— Sen engel olurdun, haber verirdin diye korktum.
— Neden kaçtın peki?

Hisarbank çekleri olayını, avukatının kendisine neler söylediğini anlattı.

— Çok büyük hata ettin. Hemen geri dönmen lazım.
— Geri döneceğim. Her şeyim orada. Ama hapis cezası var.

Gece saat 01 dolaylarında Özal'ı yine Ankara'da evinden aradım. Daha önce kendisini arayıp kaçtığım haber verdiğimi orada bulunan üç kişiye belli etmemek için biraz tedbirli konuştum ve Kastelli ile İsviçre'den bizzat konuştuğumu ve kaçtığının kesin olduğunu söyledim. O sırada evde bulunan Yücel Çelik'in elinde bir dosya vardı. Dosyada Kastelli'nin borçlan ve alacakları konusunda rakamlar vardı."

Turgut Özal anlatıyor:

"19 Haziran Cumartesi günü, Paris'teki OECD toplantısından Ankara'ya döndüm. Ertesi pazar gecesi saat 23'te Nuh Kuşçulu evden aradı... "Turgut Bey, Kastelli'nin kaçtığına dair bir haber aldım" dedi. "Nuh, bu hadiseler muhtelif şekillerde söyleniyor. Sen bunu iyice araştır da bana bildir. Ben uyumuyorum," dedim... Gece saat 1 mi, 2 mi, tekrar aradı ve "Evet, kaçmış. Hatta kendisiyle de konuştum, gelmeyecek" dedi. Gece o saatte yapılacak bir şey yoktu. Yattım."

21 HAZİRAN PAZARTESİ: EN UZUN GÜN

Kastelli'nin gidişini pazar gecesi öğrenen Turgut Özal, Maliye Bakanı Kaya Erdem'i o gece aramadı. "Zaten telefonlar fişten çekik. Adam rahat uyusun" diye düşündü ve ertesi sabahı bekledi. O gece Ayhan Şahenk'in evinde bulunanlardan Şinasi Çelikkol, Kaya Erdem'i Kastelli'nin kaçtığını haber vermek için aramış, ancak telefon cevap vermemişti.

Pazartesi sabahı erkenden uyanan Turgut Özal, Kaya Erdem'i aradı:

— "Kaya, hemen bizim eve geliver. Önemli bir durum var."

Kaya Erdem hemen makam arabasını çağırttı ve Özal'ın evine geldi. Özal, pijamalarıyla kendisini bekliyordu.

— "Kaya, haberin olsun, Kastelli dün İsviçre'ye kaçtı."

Kaya Erdem'in başından aşağıya sanki kaynar sular boşalmıştı. Rengi önce sarardı, sonra kızardı. Ne diyeceğini şaşırmıştı:

— "Turgut Bey, kesin mi?
— Kesin. Bana dün gece Nuh haber verdi. Sen şimdi hemen atlayıp Başbakan'a git ve durumu ona da anlat. Haberi olsun. Ben de birazdan gelirim ve işi toparlarız..."

Maliye Bakanı olarak Ankara bankerleri skandalından sonra, Kaya Erdem ikinci darbeyi yemişti.

Bankaların 18 Haziran toplantısında alman kararlan o gün gazetelerde tam sayfa ilanlar olarak "Sayın Halkımıza Duyuru" başlığı ile yayınlanmıştı. Bunların hemen yanında Banker Kastelli'nin yarım sayfalık "Güven Tecrübe Edilmez, Tecrübeden Doğar" başlıklı ilanları yer alıyordu. Aynı gün Başbakan Ulusu'nun Türk-İş yetkililerivle sabah saat 9'da Türk-İş binasmda işçi sorunlarıyla ilgili bir toplantısı vardı.

Kaya Erdem, Başbakan'm makamına girdiği zaman saat 9'a geliyordu ve Ulusu Türk-İş'e gitmek üzereydi. Maliye Bakanı hemen içeriye girdi:

— "Sayın Başbakan... Size maalesef kötü bir haber vereceğim. Kastelli dün gece kaçtı.

— Ne diyorsun Kaya? Kesin mi?
— Kesin efendim. Turgut Bey'den öğrendim. O' na da dün gece Nuh Kuşçulu açıp haber vermiş.
— Turgut Bey geldi mi?
— Birazdan gelecek efendim. Şimdi hemen çalışmaya başlamak lazım. Eğer emir verirseniz ben İlhan Öztrak ve Ali Bozer'e de sizin talimatınız olarak bildireyim. İlk bankerler olaymda olduğu gibi dörtlü komiteyi yeniden kurup çalışmaya başlayalım. Sayın Başbakanım, eğer mümkünse bize bir de Sayın Devlet Başkanı'ndan bir randevu alabilirseniz, kendilerine durumla ilgili bilgi arzedelim.
— Peki, siz İlhan Bey'le Ali Bey'e haber verin, gelsinler."

Bülend Ulusu inanmak istemiyordu. Türk-İş toplantısına yetişmek üzere Başbakanlıksan ayrıldı.

Özel Kalem'den Ali Bozer ve İlhan Öztrak arandı. Öztrak evden çıkmıştı. Bozer de birazdan gelecekti. Kaya Erdem doğruca İlhan Öztrak'm odasına gitti ve orada masanın önündeki koltuğa oturup tek başma beklemeye başladı. Kendini toparlamaya çalışıyordu.

Saat 9'u 10 geçe hiçbir şeyden haberi olmayan Devlet Bakanı Öztrak odasına girdi:

— "Kaya, hayrola yahu? Ne arıyorsun burada bu saatte?"

Kaya Erdem olayı anlattı. Birazdan Ali Bozer de geldi. Olay O'na da anlatıldı. Gümrük Tekel Bakanı da şaşırmıştı.

Sabah saat 10 dolaylarında, Ramazan münasebetiyle oruçlu olan Turgut Özal içeriye girdi. Bu arada, öncelikle alınması gereken tedbirler konusunda görüşüldü. İlk olarak, işin bir süre gizli tutulmasına karar verildi. Makamına birkaç dakika uğrayan Turgut Özal, özel danışmanı Mehmet Keçeciler'e direktif verdi:

— "Kimseye söyleme, Kastelli kaçtı. Bana bugün hiç günlük iş falan getirrneyin. Bütün randevuları da iptal edin. Çok işimiz olacak."

Aynı dakikalarda DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk'ü, Özal'ın danışmanı Adnan Kahveci aradı:

— "Yıldırım, hemen aşağıya gel. Turgut Bey çok acele seni çağırıyor. Kastelli kaçtı."

Sabah Türk-İş'teki toplantısını erken bitiren Başbakan Ulusu da saat 10.30'da makamına geldi. Özal, Erdem, Öztrak ve Bozer de içeriye girdiler. Başbakan haberin doğruluğuna inanmak istemiyor, Turgut

Özal ise "Doğru Sayın Başbakan. Ama siz de devletin kaynaklarından bunu tahkik edin" diyordu.

Durum, başta Devlet Başkanlığı ve Milli Güvenlik Konseyi olmak üzere devletin ilgili yerlerine duyuruldu.

Kaybedecek zaman hiç yoktu. Artık bir şeyler yapmak ve çıkacak paniği önlemek gerekiyordu. Haber o gün mutlaka yayüacaktı. Ertesi gün (salı) bu haberin gazetelerde yayınlanmasını önlemek ve hiç değilse bir gün daha zaman kazanabilmek açısından, Sıkıyönetim Komutanlıklarına ilgili makamlar tarafından emir verildi ve salı için yayın yasağı getirildi.

Sabah saatlerinde Başbakanlık merkez olmak üzere çalışmalar yoğun bir biçimde başlatılmıştı. Ancak olay çok ciddi ve karmaşıktı.

Turgut Özal anlatıyor:

"Başbakan'ın yanmdan çıkınca hemen odama döndüm ve telefonla Yılmaz Karakoyunlu'yıı aradım. Hiç bilmiyormuş gibi "Cevher nerede?" dedim. "Gelmedi daha" dedi. Kerata biliyor halbuki... "Peki, sen hemen arkadaşlarınla birlikte Ankara'ya gel," dedim. "Peki" dedi. Bu sırada olayı Türkiye'de daha hiç kimse bilmiyor. Merkez Bankası'nı çağırdık, ne tedbir alacaklarını söyledik. Başbakan dörtlü komiteyi kurdu. Dörtlü komitede görüş ayrılığı çıkmadı. Genellikle ben başkanlık ettim. Arasıra Başbakan da gelip benim odamda çalışmalara katıldı. En ufak bir sızıltı çıkmış değildir. Bunu açıkça söylerim."

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"Gece Cevher sabahleyin kendi ofisine gitmemizi istediği için oraya gittik. Ertan Özdemir'le birlikteyiz. Kaçtığını gece anladım ama içimde bir kuşku var. Ofisi Vakıf Han'da. Mentaş Genel Müdürü Özcan Özkan da geldi. Bu arada para işlerinden sorumlu kişiyi çağınp kasada kaç para olduğunu sordum. 30 milyon olduğunu söyledi. Demek ki 16 şubede 100 milyon kadar para olması gerekiyordu. Birazdan telefon çaldı. Bir erkek sesi Özal'ın beni aradığını söyledi.

— Nerede Cevher?
— İsviçre'ye gitmiş.

"Orada durum nasıl?" deyince vaziyeti anladım.

— Şimdilik bir şey yok ortada.
— Peki, sen arkadaşlarmı topla, hesabmı kitabını yap, bugün hemen Ankara'ya gelin.

Bundan sonra ben 100 metre ilerideki kendi ofisimize gittim. Hesapları çıkarmak üzere Banker Kastetti Genel Müdürü Ertan özdemir'i de çağırdım. Paniği önlemek için, kimseye bir şey çaktırmıyoruz. Özal'ın telefonundan sonra Ertan'a "Cevher kaçmış arkadaş," dedim. Bimtaş Genel Müdürü Ahmet Akdoğan o gün Ankara'daydı. O'nu arattım Ankara' dan ve "Cevher kaçmış. Sen gelme. Biz bugün Ankara'ya geleceğiz" dedim.

Ertan'ın odasma girip hesapları çıkarmaya başladık. O sırada Cevher İsviçre'den aradı.

— Benim kimseye borcum yok. Bir sürü alacağım var.
— Niçin kaçtın?
— Kaçmadım. Üzerimde büyük baskı vardı. Karşılıksız çekler için büyük hapis var dediler. Döneceğim.

O sırada telefonu Ertan aldı. Ertan'a "Şerefimi kurtarın"diyor. Ertan dedi ki, "Senin şerefin var da bizim yok mu? Senin çoluğun çocuğun varsa bizim yok mu?" Telefonu Cevher kapadı. Ben de Ertan'a dedim ki "Ulan Ertan, perdeyi yırttın. İlk defa buna bu kadar sert çıktın." Tabii Kastelli iki önemli adamından bu tepkiyi görünce çok şaşırdı. Şimdi müşterilere durumu çaktırmamak gerekiyordu."

Kastelli anlatıyor:

"O gün Turgut Bey, Yılmaz'ı aramış. Ben kendisini aradığımda o da bana bunu anlattı. Dedim ki: "Hemen git, tasfiyemizi iste. Bu işi namusumuzla kapatalım. Haysiyet ve şerefimizi kurtarmak için git tasfiyemizi iste. Ben de yarın döneceğim." Yılmaz bana "Patron, deli misin, yapma" diye bir tek kelime söylemedi. "Peki patron" dedi. Bu laflar hâlâ hafizamdadır. Çünkü çok etkiledi beni. Beklerdim ki, o güvendiğim Yılmaz "Patron, deli misin, atla gel buraya, bu işi çözeriz" falan dese ben yine hemen atlayıp geleceğim. Belki tasfiye de istemeyeceğim ve işin devam etmesini isteyeceğim."

Sabah saat 11.00 dolaylarında Turgut Özal, Kastelli Genel Koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu'yu bir kez daha aradı:

— "Yılmaz, şimdi orayı kaç para ile idare edebilirsiniz? Bugün acil olarak ne kadar para lazım olabilir size?
— Hemen 500 milyon gerekir Turgut Bey.
— O kadar yeter mi?
— İlk anda yeter. Siz Ziraat Bankası'na talimat verin, biz onlarla temasa geçelim.
— Peki, Hüsnü İstanbul'da mı? (Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü

Özyeğin.)
— Bilmiyorum Turgut Bey.
— Sen oradan ayrılma. Birazdan seni yine arayacağım."

Sabah saat 11.10'da Turgut Özal, bu kez Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü özyeğin'i İstanbul'dan aradı:

— "Hüsnü, şimdi beni iyi dinle. Kastelli kaçtı. Bunu kurtarmak için biraz para gerekiyor. Sen Pamukbank olarak 500 milyonluk bir köprü kredi yapabilir misin?
— Teminatı ne olur Turgut Bey?
— Gayrimenkulleri var bir sürü...
— Turgut Bey bu çok zor olur. Kastelli 500 milyonla kurtulmaz. En az 5-10 milyar para lazım. Ayrıca Cevher'in kaçtığı bugün yarın duyulunca biz teminatları alamamış olursak, açıkta kalırız banka olarak. Ama Yılmaz yine de beni bir arasın, bir çözüm bulmaya çalışalım."

Turgut Özal, Yılmaz Karakoyunlu'yu bir kez daha aradı:

— "Yılmaz, sen şimdi hemen Hüsnü'nün yanına git. Ben kendisiyle konuştum. Herhangi bir terslik olursa İbrahim Kurt'la (Merkez Bankası Başkan Yardımcısı) temas etsin. Ben şimdi İbrahim'e de talimat vereceğim."

Merkez Büro'da hesaplan toplamaya devam eden Yılmaz Karakoyunlu, öğleden sonra saat 16 uçağı için kendisine, Banker Kastelli Genel Müdürü Ertan Özdemir'e ve Mentaş Genel Müdürü Özcan Özkan'a üç uçak bileti aldırttı. Öğleden sonra saat 13.30 dolaylarında Turgut Özal'ın isteğine uyarak Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü Özyeğin'e gittiler. Orada yorgunluktan bitik durumda olan bu üç kişiye çay ve tost ikram edildi...

— "Hüsnü, sen şimdi bana 500 milyon verebilir misin?
— Elimden geleni yaparım ama, buna benim yetkim yok. Ayrıca bu kadar param da şu anda yok.
— Çok acil ihtiyacımız var. Sizin sattığımız sertifikalarınızdan vadesi gelmiş kuponlarımız var. Onları verelim, karşılığını verin bize. Merkez Bankası' na Turgut Bey talimat verecekti. Oradan kredi sağlayabilirsiniz. Arayalım İbrahim Kurt'u..."

İbrahim Kurt, Hüsnü Özyeğin'e böyle bir konudan haberi olmadığını söylüyordu. Telefonu Yılmaz Karakoyunlu aldı:

— "Beyefendi, ben az önce Turgut Bey'le görüştüm. O size talimat verecekti.

— Benim haberim yok. Kimse bana bir şey söylemedi..."

Aynı dakikalarda Ankara'da devletin üst düzeydeki yetkilileri çalışmalarını sürdürüyorlardı, öğle saatlerinde Başbakan Ulusu, Özal, Erdem, Öztrak ve Bozer, Devlet Başkanı Evren'e Çankaya Köşkü'nde bilgi sundular. Olay anlatıldı, almacak önlemler konusunda Devlet Başkanı'mn sorularına cevap verildi. Evren, tedirgindi. Çıkarılacak kanun hükmünde kararnameler, yapılacak mevzuat değişikliği, alman ve almacak olan önlemler, paniği ve bankalara hücumu önlemek için yapılacak işler Devlet Başkanı'na ayrıntılarıyla anlatıldı. Hükümet aynca bir bildiri hazırlayıp bunu halka duyuracaktı. Ancak Kastelli olayında "teselli edici" bir husus vardı. Buraya para yatıran vatandaşa borçlu olanlar ya sertifika satan bankalar, ya da tahvil satan şirketlerdi. Evren, kendisine anlatılanları dinledi. Öğleden sonra Başbakanlıkla, banker işlerinde ve banker tasfiyeleri konusunda uzmanlaşmış elemanlar yeniden toplanmıştı. Yargıtay ve Adalet Bakanlığı mensuplarından oluşan bu uzmanlar daha önceki Ankara bankerleri olayında yeterince tecrübe edinmişlerdi. Bir yanda çalışmalar sürdürülürken, öbür yandan da Yılmaz Karakoyunlu ve ekibinin Ankara'ya gelmeleri bekleniyordu. Esas önemli ve bilinmeyen bilgileri Karakoyunlu getirecekti. Bütün yetkililer merak, heyecan ve telaşla bekliyorlardı. Öğleden sonra, dörtlü komite Başbakan Ulusu' nun odasında bir kez daha bir araya geldi. Aslında çalışmalar Özal'ın odasmda sürdürülüyordu. Maliye Bakanı Kaya Erdem de oradaydı. Birkaç gün kendi Bakanlığına adım atmayacaktı. Banker Kastelli'nin hesaplan aslmda kendisinin yurt dışına "gitmesinden" epeyce önce incelemeye alınmıştı. Ancak Kaya Erdem, kardeşi Turgut Erdem'in Kastelli'de çalıştığına ilişkin dedikodular yüzünden bu kuruluşa sadece kendi Bakanlığına bağlı hesap uzmanlarını, ya da maliye müfettişlerini göndermek istememiş ve Başbakan'a da "Sonra incelemeler olumlu çıkarsa benim için yine dedikodu yaparlar ve kardeşi orada çalıştığı için sonucu olumlu çıkarttı derler" demişti. Erplem, Banker Kastelli' yi Ticaret Bakanlığı müfettişlerinin de incelemesini istemiş ve bu istek olumlu karşılanarak oraya Ticaret Bakanlığı müfettişleri de gönderilmişti.

Başbakan Ulusu, Ticaret Bakanı Kemal Cantürk'ü arattı:

— "Kemal Bey, senin müfettişler Kastelli'nin durumunu inceliyorlardı. Sonuç almdı mı?
— Efendim, ben sordum... Her şey normalmiş. Hesapları falan gayet düzgün. Endişe edecek bir durum yok.
— Yaaa, öyleyse haberin olsun. Adam kaçtı."

Durumu bilmeyen Kemal Cantürk telefonun öbür ucunda ne

diyeceğini şaşırmıştı. O gergin ortamda bu konuşmayı dinleyen odadaki Bakan'lar artık kendilerini tutamadılar ve Başbakan da dahil gülmeye başladılar. Herkes birkaç saniye için bile olsa gevşemişti. Son derece gizli yürütülen çalışmalar devam ederken, Turgut Özal'ın akima Transtürk Grubuna bağlı büyük bankerlik kuruluşu Meban gelmişti. Kastelli'den sonra Meban ve diğer bankerler de mutlaka batacaktı, Özal, öğle saatlerinde Meban Genel Müdürü Mehmet Gün Çalıka'yı arattı ve kendisine hiçbir şey belli etmemeye çalışarak, ilk uçakla Ankara'ya gelmesini istedi. Pazartesi akşamüstü saatlerinde bile Kastelli'nin kaçtığını Türkiye'de bilenlerin sayısı 50'yi geçmiyordu. Bunların çoğu da devletin üst düzeydeki yetkilileriydi. Olay son derece gizli tutuluyordu. Örneğin bankacılık ve kambiyo işleriyle görevli Hazine Genel Müdürü Hikmet Uluğbay bu durumu, akşamüstü saatlerinde Başbakanlığa çağrıldığı zaman öğrenme fırsatını bulacaktı. Şimdi Başbakanlık'ta Yılmaz Karakoyunlu ve arkadaşlarının İstanbul'dan gelmeleri bekleniyordu.

İşin boyutları onlar geldikten sonra öğrenilecek, alınacak tedbirler konusunda onlar yol gösterecekti, Özal, Planlama Müsteşarı Yıldırım Aktürk'e direktif vermişti:

— "Bunlar gelince işi sen götür. Maliye'ye ve Merkez Bankası'na bırakırsak hem karıştırırlar, hem de içinden çıkamazlar."

Başbakan Ulusu, Özal, Kaya Erdem, Yıldırım Aktürk ve durumu bilen herkes son derece tedirgindi. Kastelli kaçmıştı. Paniğin önlenmesi mümkün olacak mıydı? Kastelli'nin peşinden öbür bankerler ve özellikle bazı bankalar da batacak mıydı? Bunları önlemek için neler yapılması gerekecekti? İş sonunda nereye varacaktı.

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"Havaalanına ben, Ertan Özdemir've Özcan Özkan üçümüz beraber geldik. Orada Meban Genel Müdürü Mehmet Gün Çalıka da var. 16 uçağı ile Ankara'ya geliyoruz. Büyük bir ihtimalle o da Ankara'ya çağrılmış. Ne o bize, ne biz ona bir şey söylemiyoruz. Çalıka ile ben uçakta yan yana oturduk. Şakalaşıyoruz. Piyasadan, satacak materyal bulamamaktan şikâyet ettik. İkinci Dünya Savaşı'nda Endonezya'yı işgal eden kuvvetlerin komutanının parasızlık çektiğini, kupon bastırarak yerli halktan yiyecek sağladığını, bir süre sonra halkın bunları çok benimsediğini ve gerçek paranın geçmez olduğunu anlatıyor. Sertifikalarla sertifika kuponları bir süre sonra bizde de böyle olabilir diye espri falan yapıyoruz."

Akşam saat 17'de Başbakan Bülend Ulusu ile birlikte dörtlü komite

üyeleri Turgut Özal, Kaya Erdem, İlhan Öztrak ve Ali Bozer Milli Güvenlik Konseyi'ne Kastelli olayıyla ilgili bilgi verdi. Bu toplantıya Devlet Başkanı Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu ile MGK Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ da katıldılar. Kafaoğlu daha önce Devlet Başkanı'na verdiği raporlarda ekonomik gidişin çok ciddi sonuçlara yol açmasından kuşku duyduğunu belirtmişti. Toplantıda biraz "kasılarak" oturuyordu. O gün hükümet tarafından yapılan çalışmalar Konsey'e anlatıldı. Alınacak yasal tedbirlerin bir bölümü hazırlanmıştı. Ayrıca tapu idarelerine, sınır kapılarına gerekli bildirimler yapılmak üzereydi. Mevzuat değişiklikleri hazırlanıyordu. Kastelli ekibi Ankara'ya gelince, kendilerine bu kuruluşun tasfiye dilekçesi yazdırılacak ve imza ettirilecekti. Bankalara hücum olduğu takdirde Merkez Bankası bunlan destekleyecekti. Bankalar ertesi sabahtan başlayarak sıkı denetim altına alınacak, bu işlem özellikle Kastelli gibi bankerlerle yakın ilişkileri devam eden bankalara uygulanacaktı. Sıkıyönetim, basına bu konuda yay m yasağı getirmişti. Salı günü hiçbir gazete Kastelli konusunda yayın yapmayacak ve olay halka hükümet tarafından hazırlanacak bildirilerle duyurulacaktı. Bu bildirilerin okunmasına salı sabahı Türkiye radyolarının ilk haber bülteninde başlanacaktı. Bankerlerin sattığı mevduat sertifikalan ve tahviller, devlet güvencesi altına alınacaktı. Böylece tasarruf sahiplerinin olayı en az zararla atlatacağı öngörülüyordu. Ancak devlete bu işin neye patlayacağı bilinmiyordu. Bu konudaki gelişmeler salı günü olay radyolardan duyulunca belli olmaya başlayacaktı.

Milli Güvenlik Konseyi'ne bu yönde bilgi verildi.

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"Ankara'da akşam saat 18'de Bimtaş Genel Müdürü Ahmet Akdoğan'la buluştuk. Daha önceden aldığımız bir kararla Mentaş ve Bimtaş o gün Ankara'da birleştirilmişti. Yeni bir bina satın alınmış, içi dekore edilmişti. Ahmet bu iş için Ankara'da idi. Akşamüzeri Başbakanlık binasına geldik. Doğrudan Özal'a gittik. Bizi yukarıdaki Bakanlar Kurulu odasına aldırdı. Turgut Bey gelecek dediler. 15 dakika sonra geldi.

— Hoşgeldiniz. Nasılsınız? Durum nedir?

— Turgut Bey, önce paniğin önlenmesi şarttır. Bunun için yayın yasağı koydurabilirseniz yararlı olur.

— Yarın yayın yasağı var gazetelere. Bu tedbiri aldık. Peki, bu iş kurtanlabilir mi?

— Bu iş şimdilik 1 milyar liraya kurtulur Turgut Bey. Acil olarak 1 milyar sağlarsanız birkaç gün idare ederiz. Ancak bu bir vesika, satacak mal sorunudur. Cevher İsviçre'den dönmezse, kaç milyar verirseniz verin, işin sonu gözükmüyor. Ne olursa olsun bu adamı geri

getirmelisiniz.
— Gelir mi?
— Mekanizma işlemeye başlarsa gelir. Niçin gelmesin?
Bu sırada sinirlerimiz son derece gergin, Bakanlar Kurulu odasında sadece biz dördümüz ve bir de Özal var. Bu arada Özal bize işin hacmini sordu. (Toplam ne kadar satış yapıldığını. EÇ.)
— 107 milyar liralık Turgut Bey.
— Mümkün değil... Bu kadar büyük olamaz.
— Rakamlar ortada efendim. Maalesef öyle.
Ertan Özdemir kendisine rakamlarla ilgili bilgi verdi. Bu arada biz .....'e ana avrat küfrediyoruz bizi bu duruma düşürdü diye. Turgut Bey çıktı ve bir ara biz dördümüz Bakanlar Kurulu odasında yalnız kaldık. Oradan Cevher'i aradım. Numara düşmüyor bir türlü. Arkadaşlara çevirttim. Oğlu Nedim çıktı.
— Oğlum, baban nerede?
— Yok burada.
— Oğlum, babanla mutlaka görüşmem lazım. Kaçmakla bu işe çözüm bulunmaz. Mutlaka dönmesi gerekiyor. Ben Başbakanlık'tan arıyorum.
Sonra İstanbul'a karıma telefon ettim. Dedim ki "Benimle konuşmuyor. Sen bir ara ve dönmesini söyle." Karım aramış ve sert bir ifade ile dönmesini söylemiş yine oğluna. Sonra Yıldırım Aktürk geldi. "Bu işin hesabını kitabını tanzim edelim" dedi. Hesapları çıkardık. Bu arada Başbakanlık polisleri bizim çevremizde. Gayet kibar muamele edildi. Bu arada Yıldırım iftar etti. Bize de yemek gönderdiler. Özal sonra tekrar geldi ve rakamlar üzerindeki tereddüdünü tekrar sordu. "Böyledir. 107 milyar liradır. Bunun 80 milyara yakm bölümü sertifikadır" dedik. "Bunun faizi ne kadar tutar, bu iş çözülür mü?" diye soruyor. Tekrar tartışma yapıldı, tekrar aynı şeyi söyledik. Birincisi finansman sağlanması, İkincisi bu adamın getirilmesi şarttır. Özal, iftar ettikten sonra gelmişti tekrar yanımıza. Bir ara yarım saat dışarı çıktı ve geldiğinde "Bu işin çözümü yok" dedi. "Kimlerle temas ettiğini bilmiyorum."

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

"Pazartesi akşamüzeri Yılmaz Karakoyunlu ve arkadaşları Ankara'ya geldiler. "Eğer 500 milyon verirseniz çark döner" diyorlar Özal'a. Ben dedim ki, "Böylece bir iki gün idare edersiniz. Bunun sonu gelmez. Tablo ne ise eninde sonunda ortaya çıkacaktır. Bir kere işin büyüklüğünü tesbit edelim." O gün dört saat kadar onlarla beraber olduk. Bir saatinde Turgut Bey de vardı. Bakanlar Kurulu odasında onlarla yalnız kalmca ben yanıma Adnan Kahveci'yi de aldım. Daha işin alfabesini bilmiyoruz. Orada yavaş yavaş öğreniyoruz. Üç şirketleri varmış. Soru cevap. Onlar dört kişi. Ben Bakanlar Kurulu

masasında arada bir Adnan'ın ayağına basıyorum alttan. "Not al" diye. Onların endişesi, bir tutukluluk durumu falan olmasın. Ben kendilerini rahatlatmaya çalışıyorum. "Siz arkadaşımızsınız. Siz profesyonel adamlarsınız. Onun için tablo ne ise onu en kısa zamanda çıkaralım ve hızla sonuç alalım. Önemli olan, vatandaşı mağdur etmeyelim." Çok düzenli kayıtları olduğunu gördük. Almanya'dan topladıkları paranın ayrı hesabı var. Pratik zekâmızla tabloyu çıkardık. Bu işi Maliye'ye veya Merkez Bankası'na bıraksak tablo üç ayda çıkmazdı. İki günde çıkardık. 100 milyar liradan büyük bir tablo. Görünce şaşırdık. Çok büyüktü. Ortada 8-10 milyar liralık bir boşluk vardı. "Cevher Bey'in sizin bilmediğiniz, bünyeden aldığı paralar var mı?" diyoruz, cevap alamıyoruz. "Her şeyin kayıtlan munzatamdır" diyorlar. Çok rahatsız edici bir tablo değildi. Turgut Bey'e götürdüm."

Turgut Özal anlatıyor:

"O gün Başbakanla birlikte oturduk ve hazırlıkları yaptık. Karakoyunlu falan gelince teknisyenleri de çağırdık. O kararnamelerin uzmanları vardır. Adalet Bakanlığı'nda Yargıtay'dan ayrılma eski bir hâkim vardır. O geldi. Yıldırım Aktürk geldi. Neticede hesapları kontrol ediyoruz, ne kadar para var, ne kadar müşteri var diye. Karakoyunlu bütün o bilgileri de getirdi. Karakoyunlu gelir gelmez "Kaçmış. Bize alçaklık etti" falan dedi. Bunlar bir nevi nezaret altına alındı. Fiili nezaret altında yani. Polis de var. Bir tarafa gitmesinler diye tertibat aldık. Belli yerde kalacaksınız falan denildi. Kaçamazdı zaten. Kendi kurtuluşu orada. Ondan bilgi alamasaydık, bu işi kolay kolay çözemezdik. Çok problem çıkardı. Meselenin bütün detayını bilmek lazım. O gün kanun kuvvetinde kararname hazırlandı. Hükümet tebliği o gece hazırdı, fakat ertesi sabah yayınlandı. Bu arada gazetelere sıkıyönetim yasağı geldi ve olayı bir gün (salı) yazmadılar. Aynı gün kararname de çıktı. Sonra bu iş nasıl halledilecek diye sıkı müzakere başladı."

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"Özal tekrar dışarıya çıktı ve gece saat 23.30 dolaylarında yanında bu işlerin uzmanı bir hukukçu ile geldi. Bize her üç şirketin yetkililerinin tasfiye talebinde bulunması gerektiğini söyledi. Zaten o dakikalarda 39 sayılı kararname de çıkmıştı. Burada daha önce tasfiye isteme yetkisi sadece bankere verilmişken, şimdi bankerin kaçması durumunda yöneticilerinin veya Maliye Bakanlığı'nın da tasfiye talep edebileceği hükme bağlanmıştı. O saatte daktilo da bulunamadı. El yazısıyla Bimtaş, Mentaş ve Banker Kastelli'nin tasfiye dilekçelerini verdik gece yarısına doğru. Ticaret Mahkemesi'ne hitaben... Tasfiye dilekçeleri imzalandıktan sonra Yıldırım Aktürk bize gayet kibar bir

biçimde "Bu gece misafirimizsiniz. Korunmanız lazım" dedi. Bize en baştan en sona kadar çok kibar davrandı. Bu sırada Ertan Özdemir "Ulan helâl olsun, devlet bizi misafir bile ediyor" deyince, ben "Kendine gel arkadaş, bunun anlamı nezaret altına alınmaktır" dedim. Zaten o gece İstanbul'a gönderilen bir şifre emirle bu konudaki işlemler başlatılmış. Savcılık ve Emniyet Müdürlüğü devreye girmiş. Geceyarısı Başbakanlıkta "Seni Turgut Bey çağırıyor" dediler ve odasına gittim. "Yahu, diğer bankerlerin durumu nedir?" diye sordu. Ben de kendisine "Bu sektörde başkalarının durumu kurtarılabilir. Meban gibi diğerleri mutlaka ayakta kalmalıdır ki, sermaye piyasası olayı tümüyle bitmesin. Zaten onların hacmi çok da büyük değildir" dedim. Dışarıya çıkarken Özal'ın bekleme odasında Meban Genel Müdürü Mehmet Gün Çalıka'yı gördüm. "Senin ne işin var burada?" dedim. O da bana "Senin ne işin var, vaziyet nedir?" diye sorunca "Vaziyet bombok" dedim. Onun olaydan ertesi sabah haberi olmuş. Başbakanlıktan çıkınca iki polis arabasına bindirilip Marmara Oteli'ne götürüldük. Orada sivil polisler tarafından hüviyet tesbitimiz yapıldı. İki adet ikişer kişilik odaya girdik. Telefon dahil her türlü irtibatımız yasaklanmıştı. Kapıda ve koridorlarda polisler bekliyordu."

Pazartesi gecesi Başbakanlık'ta Yılmaz Karakoyunlu'ya, bu konuyla ilgili olarak kimlerin yurt dışına çıkışının engellenmesi gerektiği sorulmuş ve kendisinden bilgi alınmıştı. Gece saat 22.30'da, bütün sınır kapılarına şifreli telsiz emri gönderildi. Banker Kastelli'nin oğlu Bahadır Özden, kardeşi Enver Özden ve Finansman Müdürü Kıbrıs uyruklu Alpay Ali'nin yurt dışına çıkışları yasaklandı. Gece saat 24'te İçişleri Bakanlığı'nın bir genelgesi bütün sınır kapılarına gönderildi ve bütün bankerlerin yurt dışına çıkışı yasaklandı. Aynı dakikalarda Banker Kastelli, Bimtaş ve Mentaş'ın bütün yurttaki iş yerlerinin emniyet altına alınması ve mühürlenmesine ilişkin gizli emir yayınlandı. Banker Kastelli'nin kardeşi, oğlu, Alpay Ali ve bazı çalışanları geceyansından sonra gözaltına alınmaya başlandılar.

Gece saat 23.30'da Vehbi Koç'un damadı İnan Kıraç, TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ali Koçman'ı aradı:

— "Kastelli de paran var mı?
— Yok, niçin sordun?
— Kaçtı."

Ali Koçman, hemen Nuh Kuşçulu'yu aradı:

— Kastelli'nin kaçtığı doğru mu?
— Doğru. Ben dün gece Turgut Bey'e de haber verdim..."

Haber yavaş yavaş duyuluyordu.

Kozanoğlu-Çavuşoğlu Grubu'nun iki genç patronu Ahmet Kozanoğlu, Ömer Çavuşoğlu ve bu gruba bağlı Hisarbank'ın Genel Müdürü Ahmet Demirer o gece sabaha kadar aralarında toplantı yaptılar. Sert tartışmalar oldu. Üçü de panikteydi. Ertesi günden başlayarak neler olacağmı kestiremiyorlar, ayrıca askeri yönetim döneminde başlarına nelerin gelebileceğini öğrenmeye çalışıyorlardı. Sabaha kadar, ulaşabildikleri herkesten bir yardım ışığı bulabilmek için sağı solu aradılar. Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü Özyeğin'in ev telefonu sabaha karşı saat 3'te çaldı:

— "Hüsnü, biz şimdi ne halt edeceğiz?
— Herhalde büyük bir kriz olacak. İlk defa karşılaşacağız. Ne yapacağınızı hiç bilemem. Beklemekten başka çare yok."

Banker Kastelli anlatıyor:

"O geceyarısına kadar ben Türkiye ile devamlı telefon temasları yapıyorum ve bana bir haber geliyor: "Tevkif kararın çıktı" diye. Ben hayatımda karakol nedir bilmiyorum. Ailemden bazı kişiler de gözaltına alınmış o gün... Ve salı günü gelmekten vazgeçtim."

21 Haziran 1982 pazartesi günü böyle geçti.

İlhan Öztrak anlatıyor:

— "Kastelli olayı konusunda "Bilmiyorduk" demeye imkân yok. "Bir olay yaşadınız, ondan ders almacız gerekirdi" derler. Kastelli meselesi hem kendi aramızda, hem de Bakanlar Kurulunda defalarca dile getirilmiştir. Daha çok Turgut Özal, Kaya Erdem, Ali Bozer ve ben konuşmuşuzdur. Hatta Kaya Erdem zaman zaman Kastelli'nin de batmasından korktuğunu söylemiştir. Biz de "Ne düşünüyorsanız hemen getirin. Hiç değilse satır başlarını getirin. Hemen kapanırız. Yetkilileri de çağırırız ve Yetki Kanunu da elimizde olduğuna göre ne gerekiyorsa o tedbiri alırız" demişizdir... "Tamam" demiştir ama, hiçbir şey getirememiştir."

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

— "Benim Kastelli ve Meban için hiçbir endişem yoktu. Ancak Kastelli'ye bile, "Artık bu işi fazla büyütmeyin" diye mesaj gönderilmiştir. Kastelli'de niçin rahatsız olmadık? Piyasa yüzde 10'larda olduğu halde, yüzde 4'lerle para topluyordu. Bankalar yüzde 70-80'le kredi verirken, Kastelli yüzde 55'le verse kendini kurtarıp kâr bile eder diye düşünüyorduk. Ankara bankerleri olayından sonra konu

birkaç kez Para Kredi Kurulu'nda görüşüldü. Reklamların sınırlandırılması konusu gündeme geldi. Ben de bunu savundum. Basın büyük ilan aldığı için reklamların sınırlandırılmasına karşı çıktı. O günlerde bu konuda başyazılar bile yayınlandı. Tabii bankerlerle büyük bankaların da birbirleriyle ilişkili sorunları vardı. Büyük bankalar bankerlere karşı çıkıyorlardı. Sistemin kendi aleyhlerine çalıştığını söylüyorlardı. Hasan Celâl Güzel'in odasında bizim Doğan Ünlü (O günlerde Ziraat Bankası Genel Müdürü) ile bir ağız kavgamız var. Orada dedim ki "Siz 1980 Temmuz kararnamesinden sonra akıllı bankacılık yapsaydınız ve kısa vadeli ve vadesiz mevduata hakkını verseydiniz bunlar türemezdi. Bunların türeme nedeni bankaların bir anlamda bakkal gibi ve çok uyuşuk çalışmasındandır." Ben, bankaların "sınırda çalışanı" ile bankerin iyisini yan yana koyuyordum. Kastelli bankerlerin en iyisi ise, onunla Hisarbank, İstanbul Bankası gibi bankalar arasında bir fark görmüyordum. Bankalardaki aksaklık beni daha çok rahatsız ediyordu.Kastelli kaçtığı gün bile tahminimiz "Onun hacmi 30 milyardır" diyorduk. Sonra baktık ki işin toplam boyutu 150 milyar dolaylarında. Beş misli bir yanılmamız var..."

Kastelli, çoğumuza göre bir "İmparator"du. Yıllarca Türkiye'nin en önde gelen isimlerinden biri olmuştu. Basın hep O'nunla dolu olmuştu. Kaçmadan önce de, kaçtıktan sonra da. Kendisini "Ben paranın Lüks Nermin'iyim" diye tanımlayan Kastelli, 20 Haziran 1982 Pazar günü İsviçre'ye kaçmış, "İmparatorluk" yıkılmıştı. Artık İsviçre, Tunus, Sağmalcılar Cezaevi maceralarını yaşayacak, sonunda tekrar özgürlüğüne kavuşacaktı.

Kastelli anlatıyor:

"14 Haziran Pazartesi ile 18 Haziran Cuma günleri arasında Hisarbank ve Pamukbank'a olan borçlarımla, halka olan faiz borcum olarak 6,5 milyar lira para ödedim. Kaçacak adam bu parayı öder mi? Ayrıca 10 Haziran günü Konak sinemasını ve üç dairesini 800 milyona aldım. Kaçacak adam bunu yapar mı? Bu, iş arkadaşımın (Yücel Çelik'in) bana attığı kazıktır. Ben demoralize olmuşken olayı tezgâhlayan kendisidir. Bana Hacı Döner'e 3,5-4 milyar lirayı verdiren kendisidir. Parayı verirken "Sen merak etme, ben alırım" deyip de sonra benimle ilgilenmemek kazık değil mi? Sonra benimle bütün ilgisini kesti. Ben İsviçre'ye gittikten sonra beni bir gün bile aramadı. O'na Allah'a inandığım gibi inanıyordum. Geçmişe şimdi baktığım zaman, İsviçre'ye gitmekle büyük bir delilik yapmış olduğumu anlıyorum. Sağmalcılar Cezaevi bile İsviçre'den bin kat iyi değilse şuradan kalkmak nasip olmasm. Bana İsviçre'de 100 milyar dolar bağışlasınlar, eğer bir gün yaşarsam Allah belâmı versin. Çünkü Sağmalcılar benim için İsviçre'den 10 milyon kat daha üstün ve rahattı. Hiç olmazsa

ülkemdeyim, insanlarımın arasmdayım. Böyle bir duruma düşüp de gâvur ellerinde kalmak felaket bir şey. O gün, halkın beni bu kadar sevdiğini ve itimat ettiğini bilseydim, gerçekten devlete başvurup yardım isterdim. Ama o ortamda insan bunu düşünemiyor. Çünkü beni devamlı yıpratıyorlar. Beni her gün fısıltı gazetesinde ya öldürüyorlar, ya da yurt dışına kaçırıyorlardı. 1980 yılından itibaren fısıltı gazetesinde ve basında her gün benim kaçtığımdan bahsediliyordu. Ya da birileri beni vuruyordu, hastahanede yatıyordum, gizleniyordum. Tabii bunlar psikolojik açıdan menfi tesirler yapıyor. Bir de tam tersi oluyordu. Bir gün en büyük kuruluşlarımızın birine gitmiştim. Bu kuruluşun genel koordinatörü beni nezaketen asansörle aşağıya indiriyordu. Bana aynen şöyle dedi: "Cevher Bey, büyüklerimiz sizi ekonominin jeneratörü ve demokrasinin teminatı olarak görüyorlar. Sizin bu çalışmalarınızı hayranlıkla izliyorlar, tasvip ediyorlar."

22 HAZİRAN SALI

Türkiye Radyolarının ilk haber bültelerinden itibaren iki hükümet bildirisi okunmaya başlandı:

"1 — Banker Kastelli Menkul Değerler Ticaret A.Ş., Mentaş Menkul Değerler Ticaret A.Ş., Bimtaş Birleşik Finansman Yatınm ve Menkul Değerler Ticareti A.Ş.'nin ödeme güçlüğü içine düşmüş olmaları dolayısıyla, bu şirketler aracılığı ile satılmış olan mevduat sertifikası ve tahvil karşılığında alacaklı olan vatandaşlarımızın haklarını güvence altına almak amacıyla bu şirketlerin:
a — Bütün büroları kapatılarak devlet güvencesi altına alınmıştır.
b — Defterlerine, her türlü evrakına ve mal varlıklarına el konulmuştur,
2 — Bu şirketlerin en kısa zamanda, bütün hesapları kontrol edilecektir. Aracılık ettikleri mevduat sertifikaları karşılıklan ilgili bankalar tarafından vadesinde ödenecektir. Bu şirketlerin aracılık ettikleri tahvil karşılıklan için de, tahvil vadelerine göre ödeme kolaylıklan getirilecektir.
3 — Mal varlıklarının tasfiyesi sonunda ortaya çıkacak imkânlara göre, ana paraya ilave olarak faiz alacaklan için ayrıca ödeme yapılacaktır.

Bunun hemen ardından, ikinci bildiri okunuyordu:

"Ödeme güçlüğü içinde olan bankerlerden ilgili mahkemelerce tasfiyesine karar verilmiş bulunanlar aracılığı ile satılmış mevduat sertifikalarının bedelleri vatandaşlanmıza ilgili bankalar tarafından vadesinde ödenecektir. Bu tür bankerlerin aracılık ettiği tahvillerin bedelleri için de tahvil vadelerine göre, ödeme kolaylıkları sağlanacaktır."

Kastelli'nin kaçtığı haberi salı günü yayınlanan gazetlerde sıkıyönetim yasağı nedeniyle yoktu. Kamuoyu, olayı radyolarda okunan hükümet bildirileriyle öğrendi.

Kastelli'nin ekibi tarafından bir gece önce, gece yarısı Başbakanlık'ta daktilo bulunamadığı için el yazısıyla hazırlanan ve İstanbul'a özel kurye ile gönderilen üç adet tasfiye dilekçesi, salı sabahı erken saatlerde ilgili mahkemeye ulaştı ve Banker Kastelli,. Mentaş ve Bimtaş için tasfiye kararı alındı.

"İstanbul 2. Asliye Ticaret Mahkemesine, Banker Kastelli Menkul

Değerler Ticaret A.Ş. ödeme güçlüğü içine düşmüş olup, şirket sahip ve Yönetim Kurulu Başkanı Cevher Özden şirketin bazı aktiflerini de yanına alarak yurt dışına kaçtığını haber almış bulunuyoruz. 35 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 5. maddesinin 7. fıkrası gereğince şirketin tasfiyesini istemek zorunluğu doğmuştur..."

Aynı gün, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'ne verilen talimat uyarınca bütün tapu birimlerine yıldırım telgraf çekildi:

"Tasfiyeye tabi olsun veya olmasın tüm bankerlerin, banker kuruluşları ile bunların yan teşekkülleriyle, kanun hükmünde kararnamelerde belirtilen yakınlarına ait her türlü tapu işlemleri ikinci bir emre kadar durdurulmuştur."

Yine aynı gün (22 Haziran Salı), İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesi Yargıcı Orhan Bilgin, kendisine Cumhuriyet Savcılığı tarafından gönderilen tutuklama evrakını inceledi ve karar mı verdi:

".....evrak tetkik edildi. Gereği düşünüldü. Gerçekte gelişmelerinin ve çalışmalarının sağlıksız olmasına rağmen yaygın propaganda ile yüz binlerce vatandaşın parasını dolandıran ve emniyetini suiistimal eden Banker Kastelli adıyla maruf Hamdi ve Hatice'den olma 1931 Sürmene doğumlu Abidin Cevher Özden'in, suçun mahiyeti ve niteliği ve yaygınlığı itibariyle ve kaçma durumu nazara alınarak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun hükümleri dairesinde gıyaben tevkifine ve hakkında yeterince tevkif müzekkeresi kesilmesine... karar verildi. 22 Haziran 1982."

Tutuklama kararı Interpol aracılığı ile hemen İsviçre'ye bildirilecek, ancak bu ülkenin polisi Kastelli'yi orada "bir türlü bulamayacaktı."

İş Bankası Genel Müdürü Burhan Karagöz salı sabahı ilk uçakla Ankara'ya geliyordu. Kendisini Esenboğa Havaalanı'nda Maliye Bakanlığı'nm bazı görevlileri karşıladılar ve doğru Maliye Bakanı Kaya Erdemi'n yanına getirdiler. Bakan'm odasında Ma liye Bakanlığı'nm üst düzeydeki yetkileri Karagöz'e soruyorlardı:

— "Burhan Bey, bu sabahtan itibaren bir panik olmasından endişe ediyoruz. Halk bankalara ve özellikle bazı küçük bankalara, parasını çekmek için hücum edecek. Bunlar da Merkez Bankası'ndan para isteyecekler. Her şey altüst olacak. Biz dün akşamdan beri bu bankaların genel müdürlerinin yanına bankalar yeminli murakıplarımızı gönderdik. Bunlar şimdi orada oturuyorlar. Şimdi bu arkadaşlarımız orada ikinci bir genel müdür gibi, hatta fiilen genel müdür gibi çalışabilirler mi? Genel Müdür'den ne gibi bilgiler alsınlar?

Bankanın hangi kayıtlarını öncelikle incelesinler? Bizim arkadaşların onayı olmadan bu bankaların Merkez Bankası'ndan para istemelerini önleyebilir miyiz? Bunların yetkileri böyle bir durumda ne olabilir? Nereye kadar serbest olurlar? Başka neler yapsınlar?"

İş Bankası Genel Müdürü, Kaya Erdem ve Maliye'nin üst düzeydeki yetkililerinin sorularını cevaplandırdı. Onlara taktik verdi. Neler yapılması gerektiğini anlattı. Bunca olay olurken, Maliye'de bu işleri her yönüyle bilen uzmanların olmadığı anlaşılıyordu.

Bu arada Merkez Bankası da, Maliye'den talimat bekliyordu.

Kaya Erdem hemen sonra bazı bankalarm genel müdürlerini telefonla arattı ve kendilerine ne yapmaları gerektiğini sert bir dille hatırlattı:

— "Sizin yanınıza oturttuğumuz arkadaş size yardımcı olacak. Onun sözünden çıkmaym. Aksi halde hiçbir şey yapamazsmız ve daha da kötüye gidersiniz. Haberiniz olsun. Bu arkadaşın onaymı almadan iş yapmaya kalkışmayacaksınız. Merkez Bankasından başka türlü para çekmeniz mümkün değildir. Tabii bu konuştuklarımız son derece gizlidir. Bunu siz, ben, o arkadaş ve Merkez Bankası bilecek, o kadar..."

Aynı talimat, banka genel müdürlerinin yanına oturtulan Maliye Bakanlığı görevlilerine de "çok gizli" olduğu hatırlatüarak verildi. Onlarm onayı olmadan banka hiç kimseye ödeme yapmayacak, Merkez Bankası'ndan para istemeyecekti. "Gölge genel müdür" panik durumunu da çok dikkatle izleyerek en kısa zamanda bildirecekti.

Sabah saat 10.30 dolaylarında Hisarbank Genel Müdürü Ahmet Demirer, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ı İstanbul'dan aradı:

— "Turgut abiciğim, panik var. Herkes bankaya hücum etti. Ne olur bir şey yapın.
— Günlerce gazetelerde "Saat 9'da Hisarbank'ta buluşalım" diye ilanlar verdiniz. Şimdi vatandaş da saat 9'da Hisarbank'ta buluşuyor işte. Niye telaşlanıyorsun?
— Aman abiciğim, bizi desteksiz bırakmayın. Ne olur Merkez Bankası'na emir verin. Aman acele para sağlaym.
— Siz yaptığınızı bakalım nasıl temizleyeceksiniz. Bu hadiseyi sizin bu kampanyanız açtı başımıza..."

Salı sabahı, Banker Kastelli şubeleri mühürlenmiş ve polis kordonu altına alınmıştı. Panik düzeyinde olmamakla birlikte diğer bankerlere ve özellikle küçük bankalara hücum vardı. Ziraat Bankası, İş Bankası gibi büyük bankalarda bile para çekişi yoğunlaşmıştı. O günden

başlayarak, başıboş bir ortamda bazi sorumsuz ve maceracı kişilerin yönettiği ve batırdığı bazı bankalara devlet milyarlarca lira ödemek durumunda kaldı. Uygulanan "Sıkı para politikası" nedeniyle emekli olan işçi kıdem tazminatını, tarım üreticisi ürününün bedelini, müteahhit istihkakını alamazken, pi yasada paniği önleyebilmek amacıyla Merkez Bankasından bu bankalara kamyonlarla, çuvallarla para taşmdı. Hesaplar karışmış, sertifika alacakları ve borç lan birbirine girmiş, "Sıkı para politikası" bile bir anda altüst oluvermişti. Bu gelişmelerin sonunda işin ceremesini yine devlet çekecekti.

Salı sabahı Milli Güvenlik Konseyi'nde Devlet Başkanı Kenan Evren'in başkanlığında Başbakan Ulusu ve Özal'ın da katıldıkları üst düzeyde bir toplantı yapıldı ve burada bir karar alındı:

"Bankalar batırılmayacaktır. Bunun için kendilerine Merkez Bankası destek sağlayacaktır. Bu aşamada bazı bankalarm batması, durumu daha da kötüye götürecektir. Bazı bankaların batık durumda oldukları uzun süreden beri bilinmektedir ama, bunların gereği bu ortamda değil, daha sonra düşünülmelidir."

Bazı asker ve sivil yetkililerin de katıldığı bu toplantıda Turgut Özal'la Adnan Başer Kafaoğlu arasmda "Devlet Başkanı'nm huzurunda olması nedeniyle" kısa süren bir tartışma oldu.

Devlet Başkanı bir yandan konuyla ilgili olarak hazırlanan kararnameleri imzalıyor, bir yandan da olayın genel boyutlarına ilişkin bilgi alıyordu: Durumdan hiç memnun değildi. Olup bitenler geçmişte kaldığı ve şimdi durumu düzeltmek önemli olduğu için kimseyi kınamıyor, eleştirmiyor, ancak görüşlerini açıklıyordu:

— "Bu iş bundan sonra böyle yüksek faizle, serbest faizle, mevduat sertifikasıyla gitmez. Bunlara artık köklü bir çözüm bulunması gerekiyor. Devlet kontrol etmeli."

Devlet Başkanı'nın Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu da aynı görüşü savunuyor, fazla ileri gitmeden ve konuşmayı mümkün olduğu kadar yumuşak götürerek Özal'ı "eleştiriyordu".

— "Sayın Devlet Başkanım, Cumhuriyet devrinde en zor yapılan iş halkı bankacılığa alıştırmak olmuştur. Şimdi bankalarla birlikte bu alışkanlığın da yıkümasmdan endişe ederim."

Turgut Özal savunmaya geçmişti:

— "Sayın Devlet Başkanım, eğer bundan sonra faizleri kontrol altına alırsak, bugüne kadar yaptığımız bütün işleri berhava ederiz. Bu işler

yüzünden bir sürü sıkıntılar geçirdik, bunlara göğüs gerdik. Şimdi tekrar geriye dönüş yapmanın manası yoktur. Daha ileriye bakmamız lazımdır. Herkes bu hadiseden belli şeyler öğrenmiştir. Türkiye'de devletin faiz müdahalesi sadece büyük sermaye sahiplerine yarar. Büyük kitlelere bir fayda getirmez. Centilmen anlaşması vardır. Bunun dışında devlet faizleri tayin etmeye kalktı mı büyük iş adamları gelip dikte eder. Bu, ekonominin arz talep dengesi içinde ayarlanmalıdır. Katiyen kontrol edilmemelidir. İzin verirseniz, Sayın Kafaoğlu az önce bankaların yıkıldığım söylediler. Ben daha önce de muhtelif vesilelerle söylemiştim, bankalar yıkılmaz. Bir iki tanesi yıkılsa bile bundan Türkiye batmaz. Bu gibi konuları katiyen uluorta konuşmamak lazımdır..."

Sonra konu Türkiye'deki mevduat sertifikaları uygulamasına geldi. Kafaoğlu mevduat sertifikası uygulamasının dünyanın hiçbir ülkesinde olmadığını savunuyor, Özal kendisine cevap veriyordu:

— "Vardır efendim. Bütün gelişmiş batı ülkelerinde vardır. Mesela Amerika'da vardır."

Bu söze Devlet Başkanı cevap veriyordu:

— "Ama orası Amerika."

Evren daha sonra konuyu topluyordu:

— "Neyse, şimdi geçmişi bırakalım da bundan sonra yapacaklarımıza bakalım."

Turgut Özal'la Adnan Başer Kafaoğlu'nun yıldızları birbirlerine hiç ısmmamıştı. Devlet Başkanı' nm yanında olan Kafaoğlu, Özal politikalarına ve uygulamalarına karşı çıkıyor ve görüşlerini sık sık Evren'e iletme fırsatı buluyordu. Özal bu durumdan son derece tedirgindi. Bu gibi toplantılardan sonra yakınlarına "Devlet Başkanı, Kafaoğlu'nu tutuyor" diyordu.

Kastelli olayının tüm gerginliği yaşanırken, salı günü öğleden sonra Bakanlar Kurulu toplantısı yapıldı. Toplantıda, Bakanlar Kurulu'nda o güne kadar görülmemiş gergin bir hava vardı. İlk konuşmayı Kaya Erdem yaptı ve olayı anlattı. Alman tedbirlerden söz etti:

— "Kaçması hepimiz için üzücü bir olaydır. Ancak Kastelli'nin de batabileceğini daha önce ben aramızdaki bazı arkadaşlarıma söylemiştim. Onlar herhalde hatırlayacaklardır. İki günden beri yaptığımız çalışmalarla bu konuda her türlü tedbir alınmıştır. Panik önlenecektir. Merkez Bankası'na bu konuda her türlü talimat

verilmiştir. Olayın ekonomik zararları büyük ölçüde önlenecektir. Psikolojik zararlarının önlenmesi için de çalışmalar devam edecektir. Sattığı menkul değerlerin karşılığı olduğu için bankalar bunlarm karşılığını vatandaşa ödeyecektir. Bu işin ekonomiye fazla bir zarar vereceğini sanmıyorum."

Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı Zeyyat Baykara bu görüşlere katılmıyordu:

— "Ben uygulanan bu yüksek faiz politikasının er geç bu sonuçlan vereceğini Ekonomik Kurul'da ve çeşitli yerlerde ifade ettim. Ancak Turgut Bey'e ve Kaya Bey'e maalesef dinletemedim. Turgut Bey bundan birkaç gün önce Libya'dan bir demeç verdi ve "Bankalar da batabilir" dedi. Bir devlet adamı bu sözleri nasıl söyler? Bu gibi sözler piyasada paniği başlatmaz mı? Ancak yine de, hükümet üyeleri olarak kusur hepimizindir. Vatandaşm tasarrufları maceraya atılmıştır. Derhal tedbir alınmalıdır."

Sonra Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu söz aldı:

— "Ben, Sayın Maliye Bakanımızı çok severim ama, bu konuyu bu kadar küçümsemelerine hayret gttim. Ben de bu işin sonunun olmadığını birkaç defa siz sayın arkadaşlarıma burada söylemiştim. Bu olay hepimizi müşkül duruma düşürecektir. Göreceksiniz, birkaç gün içerisinde halk çürük bankaların önünde büyük kuyruklar meydana getirecektir. Daha önceden tedbir alınmalıydı. Bu işin böyle sırdaş hesaplarla, mevduat sertifikalan ile yürümeyeceği belliydi. Bu bankerlerle bankalar böyle başıboş büyürken Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası ne yapmıştır? Görevlerinin hangisini yapmışlardır?

Kaya Erdem kendisini savunuyordu:

— "Efendim, ben olayı küçümsemedim. Ancak bu işin en az zararla atlatılması için gerekli çalışmaların yapıldığını söyledim. Biz bu bankerlere ve faizleri aşın yükselten banklara aylarca önce denetim elemanlan gönderdik ve müsbet raporlar aldık. Elemanlanmızm bunların durumunu tam olarak tesbit etmemiş olduklarını maalesef şimdi anlıyoruz."

Bakanlar Kurulu toplantısında daha sonra Devlet Bakanı İlhan Öztrak ve Ulaştırma Bakanı Mustafa Aysan konuştular ve geçmiş uygulamaları eleştirdiler. Kaya Erdem yine onlara cevap verdi.

Turgut Özal hiç konuşmamıştı.

Toplantı bitmişti. Bütün Bakanlar ayağa kalktıktan sonra Bayındırlık

Bakanı Tahsin Önalp'in sesi duyuldu:

— "Aslında böyle bir olaydan sonra hepimizin istifa etmesi gerekir. Verelim istifalarımızı."

Bu söze de Kaya Erdem cevap verdi:

— "Tahsin Bey, ben istifa edeyim. İstifa etmeye her zaman hazınm. Bunu en başından beri söylüyorum..."

Ancak duruma Turgut Özal müdahale etti:

— "Tahsin Bey, istifa etmesine edilir de, sizlerin istifa etmeniz gerekmez. Biz istifa da ederiz. Yalnız şu durumda istifa edilmez. Biz bunu yaparsak bırakıp kaçtı derler. Hem bana, hem de Kaya'ya derler. Hazırlığımız da var, biz bu işi düzeltiriz... Siz hiç merak etmeyin ."

Özal daha sonra Bakanlar Kurulu salonundan çıkardığı Kaya Erdem'in koluna girdi ve koridorda kimsenin duyamayacağı bir sesle kulağına eğildi:

— "Sakın istifa etme. Ya sana yukarıdan gelip istifa et derler... O zaman edersin. Ya da biz bu hadiseyi bağladığımıza emin olduktan sonra kendimiz gideriz. Haberin olsun. Sakın şimdi istifa etmeyi falan düşünme..."

Biraz sonra, Dörtlü Komite üyesi Gümrük Tekel Bakanı Ali Bozer, Başbakan Yardımcısı Özal'ın yanına geldi:

— "Turgut Bey, sen bunlara bakma. Bir şey olunca hepsi kendini bir kenara çeker. Bundan sonra atacağımız her adımda, daha önceden gidip Bakanlara da anlatırız ve bir düşünceleri varsa söylemelerini isteriz. Böylece herkesi sorumluluğun içine çekeriz."

Hava gergindi. Başta Turgut Özal ve Kaya Erdem olmak üzere herkes tedirgin ve rahatsızdı. Kim se neler olabileceğini o sırada bilmiyordu.

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"Salı sabahı Marmara Oteli'ne polis ekibi geldi. Kasaya hesabı verirken para yerine cebimdeki kredi kartı ile ödemek istedim. Otel kabul etmedi. Parayı ödedik ve özel plakalı polis arabalarıyla Emniyet Birinci Şube'ye götürüldük. Herkes çantasını açtı. Kemerlerimiz çıkarıldı. Çantamızdaki tıraş bıçaklarımız almdı. Çantalarımızdan çıkanlar konusunda zabıt tutulmaya başlanmıştı. Tam o sırada bir haber geldi ve "Sizin Başbakanlık'ta olmanız gerekiyormuş, özür

dileriz" dediler. Tekrar aynı vasıtalarla Başbakanlığa gittik. O sabah olay devlet radyosundan açıklanmıştı. Başbakanlık'ta bizi yine Bakanlar Kurulu odasma aldılar. Oradan da Maliye Bakanlığı'na gönderdiler. Dışarıda gazeteciler beklediği için bizi (aynı binada bulunan) Dışişleri Bakanlığı'nm arka kapısından çıkardılar. Maliye Bakanlığı'nda Müsteşar Ertuğrul Kumcuoğlu'nun odasma almdık. Hazine Genel Sekreteri Tevfik Altınok, Hazine Genel Müdürü Hikmet Uluğbay ve diğer yetkililer de vardı. Orada da aynı şeyleri anlattık ve 19.30 uçağına binip polislerle birlikte İstanbul'a döndük. Havaalanında bizi ekip arabası aldı. Eve telefon etmemize izin vermediler. Bir saat kadar ikinci Şube'de bekledik. Sonra bizi Gayrettepe'ye götürdüler. Toplum polisinin bulunduğu yere... Daha önce gözaltına alınmış olan Kastelli personeli de oradaydı. Bir gece orada kaldık. Polis bize fevkalade davrandı."

Salı günü gerek Başbakanlık ve gerekse Maliye Bakanlığı'nda yapılan çalışmalarda ortaya bir gerçek daha çıktı: Bankerler eliyle pazarlanan banka sertifikalarının ana bölümleri ile üzerlerinde bulunan kuponların ayrı ayrı satılmış olduğu ve aynı sertifikanın iki defa kullanıldığı hayretle görüldü.

Pazartesi akşamı Kastelli'nin 107 milyarlık satış yaptığmı Karakoyunlu'dan duyan ve bu rakama inanmak istemeyen yetkililer, sertifikalarla kuponların ayrı ayrı satılması konusuna da önce inanmak istemediler. Ancak durum böyleydi.

Şimdi başta Turgut Özal olmak üzere, konuyla ilgili üst düzeyde yetkililerin akima "pratik" bir çözüm dalıa gelmeye başlamıştı. Bu sorunu çözmek için Kastelli'nin yurda dönmesini sağlamak gerekiyordu. Bunu sağlamak için de kendisiyle gerekli temas kurulmalı ve işin üzerine kendisini ürkütmeyecek, tam tersine moral verecek bir biçimde gidilmeliydi.

Salı günü akşamüstü Turgut Özal, Kaya Erdem ve İlhan Öztrak, Başbakan Ulusu'nun yanına girdiler, Özal, Ulusu'ya anlatıyordu:

— "Sayın Başbakan, bu işin temize çıkması için Kastelli'nin mutlaka dönmesi lazım. O burada olmadan işin içinden çıkmak çok zor olacak. Biz diyoruz ki, Yıldırım'ı (Aktürk) İstanbul'a gönderelim ve orada hesaplarmı inceledikten sonra ortalığı yumuşatıcı bir demeç versin. Zaten hesaplar oldukça muntazam tutulmuş. Bakarsmız, adama biraz güven verirsek, kalkıp geliverir. Bizim de işimiz çok kolaylaşır."

Başbakan ikna olmuştu. Yıldırım Aktürk, Başbakan'm makamına çağrıldı ve hemen İstanbul'a gitmesi istendi.

Aynı dakikalarda Ticaret Bakanı Kemal Cantürk, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'ı arıyordu:

— "Osman, sana tamamen aramızda kalması gereken bir şey söyleyeceğim. Sayın Devlet Başkanı' nın yanında Merkez Bankası'nm bu konuda tedbir almadığı, alsaydı durumun böyle olmayacağı söylenmiş. Bunu galiba Turgut Özal da, Kaya Erdem de söylemiş. Bugün Bakanlar Kurulu toplantısında da buna benzer laflar edildi. Bu laflar ortada kaldı vo topun ağzmdasm. Haberin olsun."

— Kemal Bey, siz işin iç yüzünü en iyi bilenlerdensiniz. Bizi hiç değilse Bakanlar Kurulu'nda savunmadınız mı? Bizim bu işle ilgimiz olmadığı gibi, Merkez Bankası olarak biz hükümeti daha önce kaç defa uyardık.
— Ben sana haberin olsun ve boş bulunma diye telefon ettim. Durum budur. Ona göre tedbirini al."

Özal'dan pek hoşlanmayan Cantürk, haberi Merkez Bankası Başkanı'na uçurmuştu. Osman Şıklar telaşlandı ve emir vererek Merkez Bankası'nm bu konudaki geçmiş yazışmalarını toplamaya başladı. Devlet' Başkanı, Hisarbank kampanyasının başladığı günlerde kendisini bir kez aramış, ancak yurt dışında olduğunu öğrenince "Böyle önemli günlerde niçin burada olmuyor?" diye kızmıştı. Şıklar bunu da biliyordu.

Birkaç gün sonra Evren tarafından çağrıldığı zaman Devlet Başkanı'na kendisini savunacak, Özal ve Erdem'i eleştirecek ve bir de dosya sunacaktı:

— "Sayın Devlet Başkanım, bizim Merkez Bankası olarak banker olayları konusunda hiçbir yetki ve sorumluluğumuz yoktu. Biz olayı sadece para piyasası açısından izlemek durumunda idik ve bunu yaptık.
— Hiçbir tedbir almadınız mı?
— Efendim, Merkez Bankası olarak sertifika uygulamasma ve serbest faiz politikasına karşı olduğumuz konusunda yazılarımız vardır. Bunlar Maliye Bakanlığı'na gönderilmiştir. Ben de Merkez Bankası Başkanı olarak gerek Sayın Özal'a ve gerekse Sayın Erdem'e bu işin iyiye gitmediğini defalarca söyledim. Ancak şunu bir defa daha belirteyim ki, bizim banker olayları konusunda hiçbir yasal yetkimiz yoktu. Şimdi de yoktur."

Maliye Bakanlığı Müsteşarı Ertuğrul Kumcuoğlu anlatıyor:

"... Bunun üzerine Osman Şıklar telaşlanıyor, kendisinin bu konuda

görevini yaptığını falan belirten bir dosya hazırlıyor. Sonra Devlet Başkanı'na veriyor bunu. Merkez Bankası barajın çatlamakta olduğunu, baraj çatladıktan sonra görülmüştür. Merkez Bankası Banker meselesiyle ilgili olarak ne hükümete, ne de Maliye Bakanlığı'na bir uyarıda kesinlikle bulunmamıştır."

Turgut Özal, Kaya Erdem ve Maliye Bakanlığı bürokrasisi, Osman Şıklar'ın bu girişimlerini bir süre sonra Merkez Bankası bürokrasisinden haber aldılar ve Şıklar'ı affetmediler, Özal, 6 Kasım 1983 seçimlerinden sonra Başbakan olunca, Osman Şıklar bu görevinden "ayrıldı."

Kastelli olayı 23 Haziran Çarşamba günü basında patladı. Olayı bir gün önce radyo ve televizyondan hükümet bildirileriyle duyan halk, o gün gazetelere hücum etti.

— Kastelli (İsviçre'den): Teslim olmak istiyorum. Temize çıkmak için elimden geleni yapacağım.
— Kastelli: "Para sıkıntısı çekiyorum. Karım ve beş çocuğumla bir odada kalıyoruz" diyor ama, yemeklerini İsviçre'nin en lüks otellerinde yiyor.
— Özal: Duruma hâkimiz, dimdik ayaktayız.
— Bankerlik olayı bitti. Şimdi bankalar gündemde.
— Kastelli'nin milyarlarla oynadığı kasaya polis el koydu, kasalarında sayım başladı.
— Kıbrıs'ta bir bankanın da parasını Kastelli'ye yatırdığı anlaşıldı.
— Piyasa büyük heyecan yaşadı ama, yatıştı. Devletin aldığı önlemler olumlu karşılandı.
— IMF: Bu bir yol kazasıdır. Bu olay, uygulanan politikaların temel ilkesinin yanlış olduğu anlamma gelmez.
— İlhan Öztrak: Kastelli'nin kuzu gibi gösteril meşine gerek yok.
— Meban, faizleri düşüreceğini açıkladı.
— Başbakan Ulusu: Vatandaşın hakkının takipçisi devlettir.

UFAK TEFEK RÜZGÂRLAR

Kastelli olayı ortalığı sarsmıştı. O günlerde Turgut Özal'ı bulmak ve kendisinden bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek mümkün değildi. Sadece bir gün, Başbakanlık kapısında "Duruma hâkimiz, dimdik ayaktayız" demişti. Başbakan Yardımcısı acaba Kastelli olayı konusunda neler düşünüyordu?

Gazeteci, Turgut Özal'ı defalarca aramıştı, Özal makamında olsa bile telefona çıkmıyordu. Gazeteci şimdi kendisini evinden arıyor, ancak eşi Semra Özal'dan hep aynı cevabı alıyordu:

— "Emin, vallahi yok, gelmedi."

Tabii bunlardan bazılarında Özal evde idi ama, Semra Hanım'ın da yapacak fazla bir şeyi yoktu. Çarşamba gecesi Semra Hanım "Tamam, hocanı veriyorum ama, kısa konuşun... Çünkü şimdi çıkıyoruz" dedi.

— "Hocam, Türkiye'nin en büyük bankeri de yurt dışına kaçtı ve bir olay daha şimdilik sona erdi. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?
— Bunlar ufak tefek rüzgârlardır. Türk ekonomisi böyle olaylardan zarar görmez. Ortada ciddi bir kayıp yoktur...
— Kastelli'nin iflası ve yurt dışına kaçması, 24 Ocak kararlarının da iflası olarak değerlendiriliyor.
— Hiç ilgisi yoktur. Türkiye'de banker sistemi zaten mevcut kanunlara uygun bir biçimde çalışmıyordu. Bunlar sadece aracılık yapması gereken kuruluşlardır. Batı dünyasında da böyledir. Ama bunlar kredi vermeye de başladılar. Banka gibi çalışmaya başladılar. Eğer sen bir banka gibi çalışıyorsan, her zaman elinde yüksek miktarda likidite (nakit para) bulundurman lazım.
— Niçin müdahale etmediniz?
— Müdahale edemezdik. Müdahale edilmesi de uygun değildi. Çünkü batabilirlerdi.
— Bu banker iflasları, banker firarları ekonomide tahribat yaratmıyor mu?
— Tahribat yaratmaz. Tam tersine mali sistemi yerine oturtuyor. Böyle bazı olaylar sistemin yerine oturmasını sağlar. Bu iş şuna benzer: Bazen balonu şişirirken bazı yerlerinde fazlalıklar ortaya çıkar. Şimdi bu fazlalıklar iniyor. İşler normale geliyor.
— Bir de işin sosyal yönü var. Olay büyük sosyal çalkantılar yaratabilir. Bu konuda ne diyorsunuz?
— Tabii bu arada aydan aya maaş gibi faiz alanlar çok vardı. Hep söyledim. Her kazancın bir riski vardır. Kazanç arttıkça risk de artar.

Vatandaşlarımız artık tasarruflarını riski az olan yerlere, güvenceli yerlere yatırmalıdırlar. Paralarmı kurtarınca da böyle yapmalarını isterim.
— Güvenceli yerler nereleridir? Onu da bir söyleseniz?
— Eh, artık izin ver de onu ben söylemeyeyim. Devlet var, devletin tahvili var, bankaları var. Sağlam ve güvenilir özel sektör bankaları var.
— Dimdik ayaktayız demiştiniz.
— Elbette dimdik ayaktayız. Böyle olaylar ekonomideki iyiye gidişi bozmaz. Türk ekonomisinde elde edeceğimiz sonuç önemlidir ve bu sonuç iyi olacaktır."

Bu konuşma 25 Haziran 1982 tarihli Milliyet'te yayımlandı.

Osman Şıklar anlatıyor:

"Turgut Özal olayı, son derece soğukkanlı karşılıyordu. Bir akşam evinde toplanmıştık. Aynen şöyle dedi: Bu mesele çözülür. Ekonomi bunları kaldırır. Ama bizim için büyük bir tecrübe oldu. Biz nice darboğazları aşmışız. Bunu da Allah'ın yardımıyla aşarız."

YILDIRIM AKTÜRK İSTANBUL'DA DEMEÇ VERİYOR

Devlet Planlama Müsteşarı Yıldırım Aktürk, Kastelli'nin yurt dışına kaçmasından birkaç gün sonra Başbakan Bülend Ulusu ve Turgut Özal'dan aldığı talimat uyarınca İstanbul'a geldi ve Kastelli'nin bürolarında savcılar tarafından yapılmakta olan incelemelere katıldı. Aktürk ertesi gün bir demeç verdi:

— "Kayıtlar son derece düzenlidir. Böyle bir sonuç ne Kastelli'nin, ne Kastelli müşterilerinin, ne de bizlerin beklediği bir gelişme idi. Kaygılanmak, endişeye kapılmak için hiçbir neden yoktuk."

Yılmaz Karakoyunlu arılatıyor.

"Gayrettepe Toplum Polisi binasında sabahleyin bizi aşağıya indirdiler. Aşağıda Yıldırım Aktürk ve Adnan Kahveci de vardı. İstanbul Emniyet Müdürü Şükrü Balcı da oradaydı. Arabalara binip Sirkeci'ye bizim Kastelli Ofisi'ne geldik. Bürolar açıldı ve girdik. Orada hesaplara baktık. Orada Yıldırım'ın hesaplar düzgündür diye demeci var. Bizden o gece bütün hesaplarımızı tamamlamamızı istedi. Ertesi gün tekrar Ankara'ya dönecektik."

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

"Ben İstanbul'da önce Emniyet Müdürü Şükrü Balcı'ya gittim. Oradan İstanbul Defterdarı Adnan Barlas'a telefon ettim ve durumu bildirdim. Bir sorun olursa Devlet Bakanı İlhan Öztrak'la telefonlaşacağımızı söyledim. Şükrü Balcı'ya da "Benden istenen, bu arkadaşları uyumlu bir biçimde kullanarak bu tabloyu çıkarmaktır" dedim.

Biz Adnan Barlas'ı ararken Şükrü Balcı "O şimdi başka işlerim var falan diyecektir" dedi. Nitekim Barlas bu lafları etti. Dedim ki "Eğer isterseniz Bakandan emir çıkarırım. Her iş duracak." O sırada savcı yardımcısı ile bir hesap uzmanı da geldiler.

Defterdar yine biraz geveleyince kendisini Kaya (Erdem) Bey'le görüştürdüm. O arada beni Şükrü Balâ'nın odasından İlhan Öztrak da aradı. Durumun nasü olduğunu sordu. "Daha yeni geldik, öğleden sonra görüşelim" dedim. Sohra ben de kendisini Sirkeci'de Kastelli'nin ofisinden aradım. Bu arada Şükrü Balcı'ya rica ettim ve Yılmaz'lara Emniyette iyi davranılmasını, dayak falan atılmamasını istedim.

7 milyarlık bir parayı Hacı Döner, Fikri Erdöş gibi bazı kişilere vermiş ve bunun karşılığında senetler var. Öztrak'a bunu söyledim ve o da ertesi gün "7 milyarı alıp kaçmış" diye bir demeç verdi. Bunun nedeni, Kastelli'yi İsviçre'de tutuklatmak.

O akşam, ben kapıda bekleyen gazetecileri çağırdım ve hesapların düzgün olduğunu söyledim. Belki biraz da ortalığı rahatlatacak bir biçimde söyledim. Orada Yılmaz da vardı yanımda. Zaten An kara'dan beraber geldik.

Avukatını Ve çok güvendiği muhasebecisini de çağırdık. Dedim ki "Görüşürseniz kendisine söyleyin. Sadece onun bildiği gelir sağlayıcı bazı işlemler, bazı alacaklar olabilir. Kastel İnşaat'tan epeyce gelir gelebilir. Kendisine söyleyin, devlet onun derisini yüzmekle yücelmez. Önemli olan vatandaşın parasını alması ve işin halledilmesidir. Bu kendi çıkarmadır.

Ben size ev telefonumu ve iş telefonumu da vereyim."

Yıldırım Aktürk, Kastelli'ye "İstersen beni arayabilirsin" mesajını gönderiyordu.

İlhan Öztrak anlatıyor:

"Turgut Özal, Yıldırım Aktürk'ü İstanbul'a gön dermeyi ve orada kurulan ekiplere yardımcı olmasını önerdi. Biz de kabul ettik ve sonra durumu Başbakan'a da bildirdik. Yüdırım Aktürk onun üzerine gitti. Yalnız kendisi orada konunun içine fazla girip hata etti ve demeç verdi. Çünkü artık olaya savcılık el koymuş. Orada sadece ilgililerden bilgi alıp bize getirmesi gerekirdi. Bir taraftan üç ayrı mahkeme tutuklama kararı vermiş, öbür taraftan Devlet Planlama Müsteşarı "Hesapları çok iyi. Niçin gitti anlayamadım" diyor.

Bunun üzerine ben Çankaya'ya (Devlet Başkanı' na. gittim ve Kastelli hakkında dolandırıcılık ve emniyeti suiistimal suçundan tutuklama kararı var diye demeç verdim."

Devlet Başkanı Kenan Evren'le birlikte Çankaya' daki diğer üst düzeyde asker ve sivil yetkililer Yıldırım Aktürk'ün bu demecine kızmışlardı. Devlet Başkanı, Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu'na soruyordu:

— "Planlama Müsteşan'mn gidip de oralarda defterleri incelemeye yetkisi var mı?
— Yoktur Sayın Devlet Başkanım.
— Kimler yetkilidir bu işe?

— Efendim, devletin savcıları, yargı organları mensuplan ve bir de Maliye Bakanlığı mensuplarıdır. Yani hesap uzmanları, müfettişler."

Turgut Özal arılatıyor:

"...O sırada Yıldırım İstanbul'a gidip "Kastelli' nin hesapları tamamdır" dedi. Bu laftan hepimizin haberi vardı. Böyle deyip de kendisini dönmeye icbar etmek istiyorduk. Kendisi haber verdi "Böyle konuşacağım" diye. Başbakan da biliyor. Sonradan Devlet Başkanı'na da haber verildi: "Biz bunu kendi aramızda böyle konuştuk ve bu demeç verildi" diye. Ama Kastelli yutmadı tabii."

Yıldırım Aktürk'ün bu demecinden sonra Devlet Bakanı İlhan Öztrak bir açıklama yaptı. 26 Haziran günü, Devlet Başkanı'nın onayının da alınmasından sonra yapılan açıklamanın amacı, bu konuda sürekli "kıvırtan" ve Kastelli'yi yakalamaya bir türlü yanaşmayan İsviçre hükümetine yeni bir mesaj göndermekti. Öztrak'ın Milliyet gazetesinde "Kastelli Dolandırıcıdır" başlığı ile yayınlanan demeci şöyleydi.

"Kastelli kamuoyunda suçsuzmuş gibi gösterilmek istenmektedir. Bu adam gerçek bir dolandırıcı da. Kaçmak için aylar önceden tertibat almıştır. Sanki Kastelli'ye yardım edilmiş olsaydı bu duruma gelmeyecekti havası yaratılmaya çalışılıyor. Kastelli'ye yardım edilmiş olsaydı, sadece dolandırdığı para ve insan miktarı artmış olacaktı. İnterpol'ün Cevher Özden'i kaçıracağını sanmıyorum. Yakalanıp İsviçre hükümetine teslim edildiğinde Türkiye'ye iade edileceğine inanıyorum. Kastelli siyasi suçlu değildir. Ülkesinde 220 bin kişiyi dolandırmıştır."

Banker Kastelli anlatıyor:

"23 Haziran Çarşamba günü Adnan Kahveci, Kastel İnşaat Genel Müdürü Oktay Evgin'i aramış ve telefon numarasını vererek "Cevher Bey beni arasın" demiş. Kahveci'yi aradım:

— Cevher Bey, siz Türkiye'ye hizmet etmiş bir insansınız. Gelin buraya. Olayınızı yetkililer çözecektir. Bundan kaçınmayın.

— Peki ama, Adnan Bey, benim için tevkif kararı çıkmış. Bu karar varken ben nasıl gelirim?

— Gelin. Her şey yasal açıdan halledilebilir. Biz sizin bir açığınız olduğunu zannetmiyoruz. Korkacak bir durum yoktur. Gelin ve kendi işinizi kendiniz halledin. Bu sizin menfaatinize olur.

— Ben düşünüp size haber veririm.

Birkaç gün sonra bir mesaj daha geldi "Yıldınm Aktürk konuşmak istiyor" diye. İlkinde bulamadım, oğluyla konuştum. Ben, Yıldırım Aktürk "Hesaplar düzgündür" diye demeç verdiği için aramadım kendisini. Ben olaya çözüm anyorum. Çünkü olaym şoku beni mahvetmiş durumda. Aktürk de aynı şeyi söyledi:

— Cevher Bey, maddi manevi büyük zararınız olacaktır. Bir an önce dönün. Size bazı yasal müeyyideler elbette ki uygulanacaktır. Ama Türk kamuoyu ve yetkililer size üçkâğıtçı gözüyle bakmıyorlar.

— Sayın Aktürk, nasıl geleyim? Hem tevkifim çıktı, hem de dolandırıcı olarak baş. sayfalarda ilan edildim. Zaten moralim tükenmiş. Artık bundan sonra benim gelme olanağım kalmadı."

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

"Ankara'da Özal'ın evindeyiz. ODTÜ'de okuyan oğlum Atillâ aradı ve "Baba, seni Kastelli aradı" dedi. Ertesi gece tekrar aradı evimden. "Ben Cevher Özden" dedi. O gün gazeteleri görmüş, Öztrak'ın lafları ile benim laflarını yan yana...

— Müsteşar Bey, Allah sizden razı olsun. Doğruyu siz söylediniz. Beni hırsız, kaçak yaptılar, siz sahip çıktınız...

Ben gayet yumuşak bir üslupla konuşuyorum.

— Herhalde bir bunalım sonucunda kaçtınız ama bu yolla hiçbir şey çözülemez. Tabloyu çıkardık. Fazla bir problem yok. Gelin işin başına. Şu avantajlarınız olur. Yoksa sizin de problemleriniz devam eder. Çantanızdaki senetleri devreye sokarız. Siz bir müessesesiniz. Bu işte bir çığır açtınız. Bunu yıkmayın. Daha önce de böyle şeyler yaşadınız.

— Bir düşüneyim, sizi tekrar aranm.

"Devlet beni içeriye atmayacağına dair güvence verirse gelebilirim. Yoksa ben perişan olurum, intihar ederim" falan diyor. "O güvence herhalde verilemez ama, sizin derinizi yüzmekte devletin bir çıkarı olmadığını bilin" dedim.

Daha İstanbul'dan yeni dönmüşüm. Bunu ertesi sabah Özal'a anlattım. "Bu konuşmayı Başbakan'a da anlat" dedi. Ertesi sabah da Sayın Devlet Başkanı'na gideceğiz. Başbakan'a anlattım:

— Ben kamuoyunu rahatlatmak istiyorum. Onun için böyle

konuştum. Eğer Öztrak'm demeci tek başına çıksaydı büyük bir panik olurdu. Ben bu demeci yanlış görüyorum. Benim de böyle bir gevezelik etmem galiba isabet oldu. Kendisi beni arayınca gördüm ki, bir açık kapı var.

Başbakan, bunları Evren Paşa'ya da arzetmemi istedi."

Durum ertesi gün Devlet Başkanı'na arzedildi. O gün ilk sözü Turgut Özal aldı:

— "Sayın Devlet Başkanım, eğer izin verirseniz Yıldırım Aktürk arkadaşımız İstanbul'da bir durum tesbiti yaptı. Kendisi size izlenimlerini arzetmek istiyor."

Yıldırım Aktürk durumu anlattı:

— "Sayın Devlet Başkanım, ben her şeyi gidip yerinde gördüm. Olayın 110 milyar liralık bir boyutu var. Fazla korkulacak bir durum yok. Halk jparasını büyük ölçüde alabilir, çünkü ortada banka sertifikalan var. Şirket tahvilleri var."

Aktürk daha sonra Kastelli'nin kendisini aramasını ve telefonda neler konuştuklarmı anlattı.

Turgut Özal ve ekibi bu aşamada, vatandaşın Kastelli'den alacaklarının bir yıla yayılarak ve bankalara da fazla yük bindirilmeden tahsil edilmesinin sağlanmasını istiyordu. Ancak Devlet Bakanı İlhan Öztrak bu görüşe karşı çıkıyordu:

— "Tasfiye bir bütündür. Eğer tasfiye edeceksek önce bütün varlıklarını bir potaya koymamız ge rekir. Vatandaşın elindeki belgeleri de son kuruşuna kadar toplayıp bunları pay etmek gerekir. Diğer bankerlere yapılan da budur."

Tartışmalar sürüp gidiyordu.

Bir ara Kastelli için "özel bir af" çıkarılması konusu görüşüldü ve bu konu sonuçta Devlet Başkan? Kenan Evren'in çok kızmasına neden oldu. Devlet Başkanı'nm huzurunda yapılan görüşmelerde Kastelli için gerekirse özel bir af çıkarılarak kendisinin tasfiye işinin başına geçmesinin yararlı olacağı konusu gündeme gelmişti. İlhan Öztrak görüşlerini açıklıyordu:

— "Sayın Devlet Başkanım, daha önceki banker tasfiyelerinde çıkardığımız kanun hükmünde kararnamelerde hüküm vardı. Eğer birkaç gün önce başvurup tasfiyesini isteseydi hakkmda tutuklama

kararı çıkarılması gerekmeyebilirdi. Ancak bu süreyi geçirmiş. Şimdi bu süreyi uzatabiliriz. Bu husus düşünülebilir. Ancak bunun bir sakıncası vardır ve bir tek kişi için özel af çıkarmış gibi oluruz. İşin hem bu yönünü, hem de menfaat yönünü iyice düşünmemiz gerekir."

Özal ve ekibi ise işin pratik yönüne ağırlık veriyor ve böyle bir af çıkarılmasının yararlı olacağını savunuyordu. Bu konuda uzun süren görüşmeler yapıldı. Sonüçta Evren, böyle bir durum yaratıldığı takdirde bunun bir tek kişiye sağlanacak bir ayrıcalık olacağı gerekçesiyle karşı çıktı. Ancak bu konunun görüşülmesi sırasında konu basına sızmıştı.

Evren, o hassas ortamda çok kısıtlı bir kadro arasmda yapılan görüşmelerin "Kastelli için özel af düşünülüyor" diye gazetelerde yer almasına çok kızdı. O gün bir Bakan'ı yanına çağırarak "Sayın..., bu haberleri basına acaba kim veriyor?" diye sordu. Turgut Özal'a çok yakın bir teknisyen için hiç de olumlu olmayan sözler söyledi.

Ertesi gün basında yer alan bir açıklamada "özel af" gibi bir durumun sözkonusu olmadığı bildirildi.

BANKALAR KOMEDİSİ

26 Haziran 1982 Cumartesi günü, Kastelli'nin yurt dışma kaçmasından altı gün sonra Merkez Bankası'nda önemli bir toplantı yapıldı. İstanbul'dan tekrar Ankara'ya getirilen ve Sıhhiye'deki Etibank misafirhanesinde bir anlamda göz altında tutulan Kastelli yöneticileriyle, . Kastelli'ye sertifika satmış olan banka genel müdürlerinin katıldığı bu "yüzleştirme toplantısının". amacı, gerçek durumu bir de banka yetkililerinin ağzından dinlemek ve onların kayıtlarından kontrol etmekti. Gerçi bu konuda Yılmaz Karakoyunlu, Ertan Özdemir, Ahmet Akdoğan ve Özcan Özkan'dan daha önce ayrıntılı bilgi alınmıştı ama, acaba bankacılar bu konuda ne diyeceklerdi? Onlann kayıtlarındaki bilgiler neydi? Kastelli' nin rakamlarıyla, Kastelli'ye sertifika satmış bankaların rakamları aynı mı, yoksa farklı mı çıkacaktı? Kastelli ekibi devlete doğru bilgi vermiş miydi?

İki ayrı grupla yapılan toplantıya devlet kesi minden Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, Başkan Yardımcıları Yavuz Canevi ve İbrahim Kur"„ Planlama Müsteşarı Yıldırım Aktürk, Hazine Genel Sekreteri Tevfik Altınok ve Hazine Genel Müdürü Hikmet Uluğbay katıldılar. Bankacılık kesiminden ise Anadolu Bankası, Vakıflar Bankası, Pamukbank, İstanbul Bankası, Hisarbank, Yapı Kredi Bankası, İmar Bankası, Uluslararası ve Kastelli'ye sertifika satmış olan diğer bazı bankaların genel müdürleri çağrılmışlardı. Türkiye'de bankacılık kesiminin o günlerdeki durumu, bu toplantıda ortaya çok açık bir biçimde çıkacaktı.

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

— "Maliyeciler, Osman Şıklar ve ben, bankalarla iki grup yaptık ve tek tek konuşuyoruz. Sertifika . olayının tam bir tablosunu çıkarmak istiyoruz. Ne kadarlık sertifika çıkarmışlar, ne kadarını kendileri, ne kadarını bankerler eliyle pazarlamışlar? Kastelli ekibinden daha önce bilgi almışız da, acaba açıklanmayan işlemleri var mı?

Orada İstanbul Bankası'nm biraz üzerine gidince çıkmazda olduğunu gördük. Genel Müdür'e (Özer Çiller) soruyorum:

— Peki, çözüm nedir?
— Bizi 10 milyar liralık faizsiz bir öz kaynak kurtarır.
— Yani sen şimdi eksi 10 milyarda mısın? Banka battı, değil mi?
— Evet.

Anladık ki İstanbul Bankası ve Hisarbank'la ilgili çok acil bir operasyon gerekiyor. Bunu Özal'a söyledim. Sonra mecburen devletten para pompalandı.

Hatta Turgut Özal ve Kaya Erdem ayrılırlarken: "Bu bankalarla ilgili olarak mutlaka bir gecede ani bir operasyon yapılması gerekir" diye mesaj bırakarak gitmişlerdir."

Osman Şıklar anlatıyor:

"Bu toplantıda bazı bankaların batma durumunda olduğu açıkça ortaya çıktı. İlk kez orada anlaşıldı bu durum. Vadesi gelmiş milyarlarca liralık sertifika vardı ve bunları ödemeleri mümkün değildi. Daha önce durumlarını bize bildirirken gerçekleri sakladıklarını ve bilançolarını yanlış gösterdiklerini anladık.

Bu toplantıdan sonra biz Merkez Bankası olarak bunlara destek vermeye başladık. Maliye, bunların başma yeminli murakıplar göndermeye başladı. Bütün bankacüık işlemleri onıarm denetiminde yapılmaya başlandı. Hücuma ve paniğe karşı başka tedbirler alındı."

Ahmet Demirer (Hisarbank Genel Müdürü) anlatıyor.

"Kastelli'ye sertifika satan bankalar ve Kastelli' nin adamları Merkez Bankası'nda toplandık. Orada bir durum tesbiti yapıldı.

Yıldırım Aktürk sertifika sistemini bilmiyordu. Bize: "Ne kadar sattınız?" diye soruyor. Oysa bu rakam banka hesapları içinde bilinmez. "Şu kadar mevduat sertifikası satılmıştır" diye ayn bir hesap tutulmaz.

Toplantıda Yıldırım Aktürk bu soruları sormaya başlaymca, İmar Bankası Genel Müdürü Erol Toksöz'le tartışmaya girdiler. Toksöz diyor ki: "Siz sorgu hâkimi misiniz? önce size bu işin ne olduğunu izah edelim de sonra konuşun." Aktürk de diyor ki: "Tabii, ben de zaten öğrenmek için soruyorum..."

Orada Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar bankacıları azarladı Kastelli ve diğer bankerlerle ilişkiye girdiler diye."

Yılmaz Karakoyunlu anlatıyor:

"O günlerde Merkez Bankası'nda bizim hesaplarla ilgili toplantılar yapılıyordu. Osman Şıklar, Tevfik Altınok, Yıldırım Aktürk, Yavuz Canevi ve Hikmet Uluğbay geliyorlar. O sırada bankalar henüz çağrılmıyor. Fakat bu verdiğimiz bilgilere herhalde güvenmedikleri

için bir yüzleştirme toplantısı yapıldı daha sonra.

Anadolu Bankası eski Genel Müdürü Erol Toksöz o zaman İmar Bankası Genel Müdürü idi. "Bu işi ben başlattım ve bankaların sertifika satması halen de zorunludur" biçiminde bir konuşması oldu. "Benim işim budur, bu işi en iyi ben bilirim" dedi. Gerçekten de sistemi iyi biliyordu ve iyi savundu.

İstanbul Bankası Genel Müdürü Özel Çiller, bankasını uzun uzun övdü, ancak bir miktar para sıkıntıları olduğunu söyledi. Yıldırım Aktürk de: "Yani bunun arkası nereye geliyor?" diye sordu. Özel Çiller de "Yani bize 60. maddeyi uygulamanız gerekir" dedi. Bu madde, Bankalar Kanununun 60. maddesi. Maliye Bakanlığı'nm bir bankayı tasfiyeye tabi tutması.

Hisarbank Genel Müdürü Ahmet Demirer'le danışmanları (Hazine eski Genel Sekreteri) Ahmet Tufan Gül gelmişler... "Sermaye piyasası, vatan, millet" diyerek edebiyat yapmaya başlamışlar. Yıldırım Aktürk de "Şimdi bu edebiyatı dinlemeye zamanımız yok. Biz buraya hesap mutabakatı için geldik. Dökün hesaplarınızı ortaya" demiş. Onlar öbür grupta oldukları için, bunu Ahmet Akdoğan'dan dinledim.

Bu toplantıda, bankaların Merkez Bankası'na bildirdikleri mevduat sertifikası satış rakamlarının eksik olduğu ortaya çıktı. Bu eksiklikle birlikte, mevduat munzam karşılıklarının da yatırılmadığı ortaya çıktı. Bu durum birkaç bankada birden ortaya çıkınca Yavuz Canevi sinirli bir vaziyette, bankaların yeterince kontrol edilmediğini, mevduat munzam karşılıklarının bile yatınlmamış olduğunu genel müdürleri azarlayarak söyledi.

Uluslararası Bankası'nm Genel Müdürü Erol Aksoy, bu toplantıda hiçbir şekilde bilgi veremeyeceğini söyledi. O günlerde bankasıyla ilgili bir soruşturma olduğunu, bankada yetkililerin inceleme yaptıklarını, esasen yönetim kurulunun izni olmadan bilgi vermeye yetkisi bulunmadığını söyledi.

Osman Şıklar da bunun resmi bir toplantı olduğunu, Merkez Bankası'nın her bankadan istediği bilgiyi alma yetkisine sahip olduğunu, konunun yönetim kuruluyla ilgisi bulunmadığım söyledi.

Erol Aksoy da: "İstediğiniz tedbiri alabilirsiniz. Ben burada bilgi veremem" dedi. Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Yavuz Canevi de "Peki, öyleyse, biz gerekli işlemi yapanz" dedi... Bu bankayla ilgili sertifika satış rakamları, bizim verdiğimiz bilgilere göre çıkarıldı. Hisarbank'm belirttiği sertifika miktarı ile bizim beyan

ettiğimiz rakam arasmda çok büyük bir fark ortaya çıktı. Biz 20 (yirmi) milyar liralık sattığımızı söylerken onlar 2 (iki) milyarlık sattıklarını söylüyorlardı. Bu durum bizim için ciddi bir şüpheye neden oldu. Ancak daha sonra Hisarbank yetkilileri bunun bir daktilo hatası olduğunu söylediler. Olay böylece kapatıldı. Bazı bankaların kayıtlan bile yoktu. Sonuçta bizim kayıtlarımıza itibar edildi..."

Bankalar toplantısı, daha doğrusu bankalar komedisi böyle geçmişti. Bankalarda milyarlarca liralık rakamların ne hesabı, ne de kaydı vardı. Bunlan ortaya çıkarmak, bir bankerin kayıtlarından mümkün oluyordu. Bir bankanın genel müdürü, devletin Merkez Bankası Başkanı'na herkesin önünde "Sana bilgi vermiyorum. Ne yaparsan yap" diyebiliyordu.

Bunun da ötesinde, devletin bu gibi işlerle uğraşmakla yükümlü Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası gibi kuruluşları varken, işi büyük ölçüde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı Yıldırım Aktürk götürüyordu. Aktürk ne bankacı, ne iktisatçı, ne de maliyeciydi. Elektrik Yüksek Mühendisiydi...

Kaya Erdem anlatıyor:

— "Kastelli kaçtıktan sonra Konsey'de sık sık toplanıyorduk. Bunlardan birinde dedim ki: "Biz Hisarbank, İstanbul Bankası ve Odibank'ın batık durumda olduklarmı aslmda biliyorduk. Ancak bunları tasfiye etsek Kastelli, Meban, Genborsa gibi ayakta kalmayı başarabilmiş bankerleri de batıracaktık. Bunun için bir şey yapmadık. Bunu göze alamadık."

Aslmda Kastelli'nin kaçmasından hemen sonra, bu bankaların hemen tasfiye edilmelerini ve bunlara devletin el koymasını öngören mevzuat değişikliğini biz hazırladık. Ama nedense yapılmadı. Hemen yapılsaydı devlete bu işin maliyeti 15-20 milyar lira olacaktı. Biz istifa ettikten aylar sonra yapıldı ve maliyet maalesef 150 milyar liraya yükseldi."

Merkez Bankası'ndaki "yüzleştirme toplantısı" bitmişti. O gün akşamüstü, Turgut Özal'ın makamında Kastelli olayı ile ilgili son durum gözden geçiriliyordu. Odada Başbakan Ulusu, Turgut Özal, Kaya Erdem, İlhan Evliyaoğlu, Ertuğrul Kumcuoğlu, Yıldırım Aktürk ve Osman Şıklar vardı. Saat 20.30 olmuştu. Herkes yorgundu, sinirler gergindi.

Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu da, Kastelli'nin kaçmasından sonraki günlerin birikimiyle sinirli ve kızgındı:

— "Sayın Başbakanım, Yıldırım'ın İstanbul'da ne işi vardı? Oraya gidip de niçin "Kastelli'nin hesapları düzgündür" diye demeç veriyor? Bu arkadaşımız Kastelli'nin avukatı mıdır? Böyle bir demeç Planlama Müsteşarı'na yakışır mı? Bu onun işi midir?"

Yıldırım Aktürk de konuya Özal gibi farklı bir açıdan bakıyordu.

— "Battığı bir bakıma iyi oldu. Bundan sonra piyasa rahatlayacak. Biz de tecrübe sahibi olduk. Bir nasihat bin musibetten iyidir. Hem Sayın Evliyaoğlu, Kastelli'nin epey malı da sizin turizm sektörüne kalır. Yatı var, İzmir'de oteli var."
— Sayın Başbakanım, ben Yıldırım Bey'in görüşlerine maalesef katılamıyorum. Bu iş söylediği gibi değildir. Başımıza çok büyük iş açacak. Göreceksiniz, piyasalarda panik çıkacak... Bir sürü banka gidecek..."

Burada söze Turgut Özal girdi:

— "Panik falan olmayacak İlhan Bey. Hiçbir şey olmaz. Siz katiyen merak etmeyin. Olsaydı, şimdiye kadar olurdu.
— Sonra efendim, acaba Merkez Bankası bu konuda üzerine düşen_ görevleri yerine getirmiş midir?."

Evliyaoğlu bunlan söyledikten sonra Osman Şıklar'a döndü:

— "Osman Bey, siz Merkez Bankası olarak görevinizi yapsaydınız bunların hiçbiri olmazdı.
— Biz yapabileceğimiz her şeyi yaptık İlhan Bey... Ama imkânlarımız çok kısıtlıydı. Merkez Bankası olarak fazla bir yetkimiz de yoktu.
— Yoktu ne demek Osman Bey? Bu işte siz de dahil herkes sorumludur. Kastelli'nin yöneticileri de sorumludur. Adam kaçmadan önce bunlar bir milyon lira aylık alıyorlardı. Bunlara "Kastelli'nin beyni" deniliyordu ama, işi olacağma vardırdılar. Bunlar için de işlem yapılması gerekir. Ama şunu tekrar söyleyeyim, bu işte Merkez Bankası'nm büyük sorumluluğu vardır. Bakın Osman Bey, siz daha kimin kime kaç milyarlık mevduat sertifikası sattığını bile bilmiyorsunuz. Bugüne kadar gidip de hangi bankaya ne yaptınız?
— Sayın Evliyaoğlu, ben size gerçekleri anlattım.
— Osman Bey, ben Sayın Başbakan'm yanında sizinle daha fazla tartışmam. Ancak bu görüşlerimi her fırsatta her yerde söyleyeceğim."

Murtaza Çelikel, 1 Temmuz 1982 tarihli Güneş gazetesinin "Arka Pencere" sütununda bir kez daha ortaya çıktı. 28 Mayıs günü Nokta ve İnsanlar dergisine, Kastelli henüz kaçmadan önce verdiği de meçte

"Allah'a çok şükür Turgut Özal iflas etme noktasına gelmiştir" diyen Çelikel, bu kez gazeteci Melih Aşık'ın sorularına cevap veriyordu.

O gün "Arka Pencere" sütununun üst bölümünde Kaya Erdem'in bir resmi vardı. Yan taraftan çekilmiş bu portre resimde Kaya Erdem'in işaret pârmağı ağzındaydı ve resimaltı yazısı şöyleydi: "Maliye Bakanı Kaya Erdem tırnaklarını yerken."

"Maliye Bakanı parmaklarını da yemeden istifa etse iyi olur" başlıklı yazı aynen şöyleydi:

"İstanbul Sanayi Odası Başkanvekili Murtaza Çelikel'e sorduk:

— Gazete haberlerine göre, Özal son birkaç gündür teşbih çekiyormuş. Maliye Bakanı Erdem de sürekli tırnaklarını yiyormuş. Nasıl yorumluyorsunuz?
— Esasında Özal teşbih çekmeye iki yıl önce, 24 Ocak kararlarıyla başlamıştı. Maliye Bakanı Kaya Erdem'e gelince... Tırnaklarından sonra parmaklarını da yemeden istifa etse iyi olur.
— Özal'a yakın iki bürokrat, DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk ve Merkez Bankası Başkanı Şıklar "Kastelli'nin kaçmasına gerek yoktu. Gereksiz telaşa kapılmış" diyorlar. Sizce var mıydı, yok muydu?
— Sayın Şıklar ve Aktürk, Kastelli'nin avukatlığını bırakıp temsil ettikleri kurumun sorumluluğu ile hareket etseler bu durum doğmazdı. Osman Şıklar bir defasında y"Kastelli'nin altın heykelini dikmek gerekir" diyerek bu konudaki görüşünü ortaya koymuştu. İnşallah şimdi altın heykelin parasını Merkez Bankası kasasmdan ödetmez.
— Kastelli "Bir gün ansızın dönebilirim" diyor. Sizce gelir mi?
— Ansızın gelebilirim, şarkılarda kaldı. Dönüp dönmemek onun iradesi dışına çıktı.
— Olayların bu yönde gelişmesinde sizce en büyük sorumlu kim?
— Merkez Bankası Başkanı Şıklar.
— Devlet Bakanı Öztrak "Kastelli dolandırıcıdır" diyor. Siz ne dersiniz?
— Kastelli dolandırıcılık yaparken Sayın Öztrak hadisenin seyircisi olduğuna göre, en az onun kadar sorumludur.
— Bu oyunun sonu ne olacak?
— Oyunun sonu iki yıl önce 24 Ocak kararları alındığında belliydi. Şimdi oyunu sondan başa doğru seyrediyoruz...

Bütün bu gelişmeler olurken hükümet, Banker Kastelli aracılığı ile satılan banka mevduat sertifikalarına ve özel sektör tahvillerine bir çözüm aramakla meşguldü. Devlet Başkanı'nın ve Milli Güvenlik Konseyi'nin huzurunda sık sık toplantılar yapılıyor, yoğun toplantılar bakanlar ve teknisyenler düzeyinde de sürdürülüyordu.

Turgut Özal ve Kaya Erdem hem komuoyunda, hem de Milli Güvenlik Konseyi indinde yıpranmışlardı. İkisinin de keyfi yoktu. Büyük bir yara daha almışlardı. Başmda Orgeneral Necdet Üruğ'un bulunduğu Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği ile Genel Sekreterliğe bağlı ekonomik birimlerde Özal politikaları onaylanmıyor, uygulamalara karşı çıkılıyordu. Bu aşamada Konsey Genel Sekreterliği ile Devlet Başkanı Kenan Evren'in Ekonomik İşler Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu'nun görüşleri aynı doğrultuda idi...

BİR BRİFİNG DAHA

Temmuz ayının hemen ilk günlerinde Devlet Başkanı'na MGK Ekonomik ve Mali İşler Dairesi tarafından bir brifing daha verildi. Bu amaçla "1981 Yılı Türkiye Ekonomisini Değerlendirme Raporu" adlı 46 sayfalık bir rapor hazırlanmıştı, Özal ve ekibi, burada neler olacağını merakla bekliyorlardı. Raporun bir nüshası kendilerine verilmemişti.

Evren, diğer Konsey üyeleri, Konsey Genel Sekreteri Orgeneral Üruğ, Erdem ve Kafaoğlu'yla birlikte diğer asker ve sivil üst düzeyde yetkililerin katıldığı brifing için hazırlanan raporun altında Konsey Genel Sekreterliğinde görevli bir deniz kurmay albayın imzası vardı. Raporun özellikle son bölümleri okunurken, Turgut Özal ve ekibinde kıpırdanmalar başlamıştı, Özal politikalarını açıkça eleştiren o bölümlerde şöyle deniliyordu:

"...Ekonomik istikrar tedbirleri olarak isimlendirilen program, parasal ölçekleri kullanarak enflasyonu kontrol altına almaya çalışırken, asıl olarak temelde Türk ekonomisinde yapısal bir değişikliği öngörmektedir. Bu yapısal değişiklik, serbest piyasa ekonomisini bir ölçüde tüm boyutları ile ülkemizde uygulama alanına sokma teşebbüsüdür. Böylece Türk ekonomisi serbest fiyat ve piyasa mekanizmasına dayalı, dışa açık bir ekonomi modeline doğru yapısal bir değişim sürecine girmiş bulunmaktadır.

Uygulanan bu ekonomik politikanın sonucu olarak... bazı endüstri alanlarındaki projelerin erteleneceği, iptal edileceği... elverişli görülenlerin yabancı sermaye ve özel sektör ortaklıklarına bırakılacağı, yabancı sermayenin yatırımlarda daha etkin rol oynayacağı, serbest piyasa düzenine geçişte, içeride kinci bir rekabetin varolduğu bir ortamda çeşitli nedenlerle bünyeleri zayıf veya gelişmekte olan özel ve kamu kesimine ait smai müesseselerin önlem alınmadığı takdirde giderek tasfiye olacakları, ekonomik hayatta devletin her alanda rolünün giderek azalacağı, Türk ekonomisinin gelecekteki gelişim çizgisini belirlemede bazı uluslararası finans örgütlerinin etkili olabilecekleri söylenebilir. Bu değerlendirme Dünya Bankası, IMF raporları, DPT yatırım ve teşvik uygulamalarındaki yönlendirmeler, TÜSİAD raporları ve Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Turgut Özal' ın beyanlarına dayanarak yapılmıştır.

Uygulanmakta olan bu ekonomik modelin oluşturacağı sosyo-ekonomik yapının Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'e özgü sosyal ve ekonomik niteliklerle ve ilkelerle özdeşleştirilmesi için Milli Güvenlik

Konseyi yönetimince gereğinde ve zamanında ilâve tedbirler alındığı bilinmektedir. Bu tedbirlerin alınmasında zorunluk olduğu düşünülmektedir."

Rapor, Özal'ın da bulunduğu bu brifingde, Devlet Başkanı'nın huzurunda Özal politikalarını eleştiriyordu. "Gizli" kayıtlı ve o günlerde kamuoyuna hiçbir biçimde yansımayan Milli Güvenlik Konseyi raporu daha sonra özetle şöyle devam ediyordu:

"Saptanan tedbirler şunlardır:
— Kalkmma sadece ekonomik boyutları ile düşünülmeyip, sosyo-kültürel değerlerle ve sosyal adalet ilkeleri ile dengeli olmasını temin edecek politik kalar uygulanmalıdır.
— Ulusal sanayi, uygulanan ekonomik politikalarla uyumlu olarak desteklenip himaye edilmelidir.
— Büyük Atatürk'ün karma ekonomi modeline esas olan ilkelerin uygulanması esas olmalı, milli ihtiyaçlar ve milli politikalarla uyumlu sosyo-ekonomik planlamaya etkinlik kazandırılmalıdır. Çeşitli etkenler ve bu meyanda yüksek finansman masrafları maliyetleri ve yatırımcılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Serbest piyasa ve fiyat mekanizması modeli içinde buna bir alternatif de bulunmadığı görünümü ve görüşü hâkimdir. Ancak en gelişmiş ülkelerde bile dengeli ve koruyucu faiz hadlerinin tesbiti ve selektif uygulamalar bahis konusudur.
— Üretimin arttırüması, yatırım politikalarmm uygulanması ve enflasyonla mücadelede KİTler etkin birer araç olarak kullanüabilirler. Milletimizin oz malı olan KİT'leri uygulanmakta olan politikalarla da uyumlu olarak desteklemeli, ıslah etmeli ve geliştirmeliyiz.
— İstihdam yaratıcı emek yoğun projelerin gerekirse bir miktar açık finansmanı da göze alarak yürürlüğe konulması düşünülebilir.
— Yabancı sermaye uygulamalarında milli menfaatlerin öncelikli ve dengeli korunmasının sağlanması uygun olacaktır.
— Uygulanmakta olan ekonomi politikte öngörülen yapıyı ve sonuçlan elde etmek üzere bazı sosyal imkânlardan fedakârlık etmek gerekebilir. Bu da çalışan kitleler için daha fazla geçim sıkıntısı ve istihdam sorununu doğurabilir. Buna karşı önlem olarak, çalışma hayatında yeni yasal düzenlemelerin yapılmasında işçilerin temel demokratik ve sosyal haklan korunurken, devletin işçi ile işveren arasmda âdil bir hakem rolünün ve etkinliğinin arttırılması ve ülke ekonomisini makûl dengelerde geliştiren iş banşının sürekliliğinin sağlanması uygun olacaktır. Türkiye'nin ihtiyacı olan, ekonomiyi kaosa (kargaşaya) götürmeden, hızlı enflasyona yol açmadan, müesseseleri erozyona uğratmadan ve de çalışanı istismar etmeden dengeli bir sosyal hak uygulamasıdır.
Netice olarak bugün vanlan olumlu noktada ülkemiz ve ulusumuz

yararına sürekli ve sağlıklı sosyal ve ekonomik bir gelişmenin idamesi için mevcut kaynakların rasyonel ve planlı kullanımı ile ulusal kalkmmayı hedef alan Atatürk'çü karma ekonomi modelini öngören bir ekonomik politikanın, alman tedbirlerle bütünleştirilmesi yararlı olacaktır.
Türkiye demokratik bir düzene geçerken dengeli bir sosyo-ekonomik politika ile iş barışını kurmalı ve Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'e özgü sosyal ve ekonomik niteliklerini dinamik bir anlayışla geliştirmek suretiyle de muhafaza etmelidir.
Serbest piyasa ekonomisi kurallarını uygularken, sosyo-ekonomik dengeleri gözeten, bu cennet vatanın öncelikle öz kaynaklar m a dayalı, tarımı gelişmiş, sanayileşmiş, çağdaş milli ve bağımsız devlet, uygar ve onurlu millet idealini gelecek kuşaklara miras bırakmak durumundayız.

Arzederim."

Raporun okunmasından sonra ilk sözü Konsey Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ istedi:

— "Sayın Devlet Başkanım, Sayın Kafaoğlu'nun bu konuda bir maruzatı olacak. Acaba dinler misiniz?

— Buyursun. Yalnız zamanımız pek fazla değil... Ona göre..."

Kafaoğlu, brifing kuralları uyarmca ayağa kalktı ve kürsüye çıktı:

— "Sayın Devlet Başkanım, benim bu rapordan haberim yoktu. Burada haberim oldu. Konsey Genel Sekreterliği gerçekten çok müsbet bir çalışma yapmış. Aynen katılıyorum. Benim de bu konularda bazı çalışmalarım var. Türkiye için yeni bir yatırım-tasarruf modeli hazırlıyorum. Size bunu arzetmek istiyorum."

Kafaoğlu önce modelini anlattı. Daha sonra sözü güncel ekonomik duruma getirdi ve olumsuz bir tablo çizdi. Uygulanan ekonomik modeli eleştirdi vc sözlerini bankacılık konusundaki görüşleriyle bitirdi:

— "Cumhuriyet'ten beri bankalarımız serbest faizle değil, devlet tarafından tesbit edilen faizle çalışmışlardır. Mevduat faiziyle kredi faizi arasındaki fark bankacılığı cazip duruma getirmiştir. Bu yüzden de, ucuz tasarrufları kullanabilmek amacıyla herkes banka sahibi olma peşine düşmüştür. Bankalar da bu rekabet ortammda daha çok mevduat toplayabilmek için yüzlerce şube açarak müşterinin ayağına gitmişler ve bu durumda, ihtisas bankacılığından uzak bir ticari bankacılık ortaya çıkmıştır. Bu da, çok şube, çok masraf demektir. Bu

yüksek masrafların altmdan eskiden kalkabiliyorlardı, çünkü tasarrufları düşük faizle topluyorlardı. Halbuki şimdi bu yüksek faizlerle bankalar giderek erimektedir. Devlet Başkanlığı Ekonomi Müşavirliği olarak bundan endişe duyuyoruz. Bu endişe nedeniyle bankaların aylık rakamlarını getirttik ve inceledik. Bankacılık kesiminin tükenmekte olduğunu gördük. Aslında mevduatın artış seyri aldatıcıdır. Bankalara krediler geri dönmemektedir. Çünkü kredi faizleri çok yüksektir... Merkez Bankası bu konuda tamamen yanlış bir yol izlemektedir. Bu da bankacılık kesiminin çöküşünü hızlandıran bir husustur. Bu nedenle, banka sisteminde yeni bir model düşünüyorum. Yakında bunu da arzedeceğim."

DPT İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oral Akman, Kafaoğlu'nun bu görüşlerine katılmadığını belirtti. Akman, ekonomik gidişten ve uygulamalardan övgüyle söz etti. Sözlerini "Kendilerinin müşahadelerine katılmıyoruz" diyerek bitirdi.

Tartışma Devlet Başkanı'nm huzurunda daha uzun sürmedi. Ancak bu sırada Turgut Özal söz istedi:

— "Sayın Devlet Başkanım, burada sizin huzurunuzda az önce bir rapor okundu. Ben burada bir polemik yaratılmasını istemiyorum. Raporun "Değerlendirmeler" ;bölümüne ufak tefek şeyler dışmda bir itirazım yok. Ama "Tedbirler" bölümü var ki, buramda almması istenilen tedbirler, bizim şu anda uygulamakta olduğumuz istikrar programının tamamen tersidir. Bize bu raporun bir örneği maalesef daha önce verilmeldiği için okuma fırsatı bulamadık. Eğer bundan sonra verilirse kendi görüşlerimi hazırlayıp takdim etme fırsatını bulurum."

Orgeneral Necdet Üruğ, "Size de bir kopya vereceğiz Turgut Bey" dedi.

Brifingden çıkarken bir General, Özal'ın yanına yaklaştı:

— "Sayın Özal, Kastellizedeler size beddua ediyorlar, biliyor musunuz?
— Paşam, bu konuda bizim hatamız yoktur. Bir bakıma da iyi oldu. Ders aldık, tecrübe kazandık. Tasarruf sahibi de bundan sonra akülı davranmalıdır. Tasarruf sahibi de riskin ne demek olduğunu öğrendi. Kastelli o kadar büyümüştü ki, altından kalkması mümkün değildi. Ama siz hiç merak etmeyin, Kas telli battı diye Türkiye'ye bir şey olmaz."

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

"Ben o brifingte yoktum. Net hatırladığım tek şey, sonuna doğru

Oral'Ia (Akman) Kafaoğlu kapışmışlar. Kafaoğlu: "Bunların hepsine çözümlerimiz var. Bir hafta 10 gün sonra getireceğiz" demiş. Turgut Bey, oradan anlıyor ki, bu iş artık olup bitmiş. Bu brifingden sonra Turgut Bey rahatsız oldu. "Yukarısının bir değişikliğe niyeti var galiba" dedi."

MEBAN DA BATIYOR

Adnan Başer Kafaoğlu anlatıyor:

"Meban Yönetim Kurulu üyesi Profesör Cumhur Ferman ve Genel Müdür Mehmet Gün Çalıka "Biz de kötüyüz. İşi çeviremiyoruz. Bize kaynak bulunsun" diye geldiler. Bu konuda Çankaya'da üst düzeyde bir toplantı yapıldı. Meban'm tasfiyesine mi gidelim, yoksa Transtürk'ün desteklenmesini sağlayarak çalışmasına devam mı etsin?

Ancak Meban fonlarmm çoğunu Transtürk kullanmıştı. Meban'm tasfiyesi demek, Transtürk'ün de tasfiyesi demek olacaktı. Hatta bu kuruluşa Profilo da yüzde 10 ortak... Belki onun da tasfiyesi gerekecekti. Böyle bir durumda Akbank da güç durumda kalacaktı. Yani zincirleme bir mekanizma... Erol Sabancı da bu konuda devreye girmişti. Özal'la ve benimle durumu konuştu.

Özal Devlet Başkanı'na dedi ki: "Şu anda Meban'ın tasfiyesini göze alamayız. Bazı imkânlar bulmamız lazım."

Sonra Transtürk'e birkaç milyar liralık imkân sağlandı. İş Bankası'ndan, Ziraat Bankası'ndan ve Merkez Bankası'ndan, garantisiz ticari borçlar hesaplarından..."

Mekanizma gerçekten karışıktı!.

İlhan Öztrak anlatıyor:

"Turgut Özal bir gün beni telefonla aradı. "Meban da batıyormuş. Fuat Süren de kaçarsa ne yaparız?" diye sordu. Hemen odasına gittim. Ali Bozer ve Kaya Erdem'i de çağırdık ve durumu görüştük. Kendisini de Ankara'ya çağırdık. Kendisi, kurtulması için bazı şeyler istiyor. Bazısmm kabulüne imkân var, bazısının yok. Türkiye'den ayrılmamasını istedik. O da bir süre Ankara Oteli'nde "misafirimiz" olarak kaldı. Zaten İstanbul'dan gelirken "korunması" için tedbir de almıştık. Yurt dışına çıkmaması için sınır kapüanna talimat verildi."

O günlerde kamuoyuna yansımayan bu olayın ayrıntılarmı birkaç cümle ile biz tamamlayalım:

Transtürk Holding'in ve Meban bankerlik kuruluşunun sahibi büyük iş adamlarımızdan Fuat Süren'in denizaltı avcılığına merakı vardı ve sık sık Yunan adalarına gidip dalış yapardı. Ankara'ya "mevcutlu olarak"

getirildiği zaman kendisine yapılan ilk uyanlardan biri, bundan sonra ne olursa olsun bir süre yurt dışına çıkışları ve özellikle Yunan Adalarında geçirilen güzel günleri unutması gerektiği idi. Fuat Süren bir süre zorunlu olarak bu fedakârlığa katlanmak durumunda kaldı ve Türkiye' den "ayrılmadı."

Ankara Oteli'nde yanına özel sekreter gibi korumalar konuldu. Aynı önlemler İstanbul'da devam etti. Sonra kendisine devlet kesesinden birkaç milyar "yardım sağlandı" ama Meban yine de kurtarılamadı.

Temmuz aymm ilk günleri Ankara'da böyle geçiyordu. Yapılan yoğun çalışmalardan sonra, Kastelli'den banka sertifikası satın almış yurttaşların bu sertifikalarına ayda yüzde 2,1 oranında faiz ödenmesi kabul edildi. Tahvillere çözüm bulunması bir süre daha gecikecekti.

Başbakan Ulusu başkanlığında bu konuda yapılan toplantılara Kastelli aracılığı ile tahvil satmış olan ünlü sanayici ve iş adamlarımız, ve büyük Holdinglerin temsilcileri katılıyor. mncaH. tahviller konusunda bir çözüme ulaşmak mümkün olmuyordu. Bu toplantıların birinde Başbakan Ulusu, büyük sanayicilere şöyle diyordu:

— Sizler büyük kuruluşlarsınız. Bu tahvillerin bedelini ve faizini halka zamanmda ödeyin de hiç değilse bu sorun ortadan kalksın, nasılsa bunu ödeyecek paranız vardır."

Bu sözlere Sakıp Sabancı, kendine özgü şivesi ve tavırlarıyla cevap veriyordu:

— Sayın Başbakanım, valla ödeme gücümüz yok. Bizde o kadar para ne gezer?

— Nasıl olsa vadesi gelince ödemeyecek miydiniz?

— Yooo...

— Ya ne yapacaktanız?

— Yeni tahvil çıkarıp eskilerinin parasını öyle ödeyecektik.

4 Temmuz tarihli gazetelerde Hisarbank'ın tam sayfa bir ilanı daha vardı:

— Hisarbank'ı Hisarbank yapan tasarruf sahiplerine ve diğer on binlere, gösterdikleri güven ve bağlılık için teşekkür ediyoruz. Hisarbank. Kale gibi banka."

TEMMUZ BAŞLARINDA BASINDAN ÖRNEKLER

— Kastelli Akademi'ye "Para Piyasası" konusunda ders vermek için davet edilmişti. Banker Kastelli' nin İsviçre'ye kaçmadan önce İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ne "Para Piyasası" konusunda uygulamalı ders vermek için davet edildiği öğrenilmiştir... Bir öğretim üyesi: "Banker Cevher özden'i, öğrencilere para ve piyasa konusunda bildiklerini bir ders sırasında anlatması için davet etmiştik. Ancak kaçtı" demiştir.
— Banker Kastelli'nin hayatı filme alınacak. İsviçre'ye kaçan ve mallarına el konulan (Banker Kastelli) Cevher Özden'in hayatının filme alınacağı açıklanmıştır. Film-San Vakfı Genel Başkanı Ümit Utku senaryosunu ünlü bir yazarın yazdığı filmin çekimine önümüzdeki günlerde başlanacağını bildirmiştir.
— En büyük bankerzedeler reklam firmaları oldu...
— Adalet Bakanı Cevdet Menteş: Kastelli Türk vatandaşlığından çıkarılabilir...
— Banker olmadığına dair mahkeme kararı alıp "Ortağım" dediği müşterilerinden faiz karşılığı yaklaşık 3 milyar lira toplayıp ortadan kaybolan Yağmur Ticaret sahibi Sinan Kuran yakalanarak Bayrampaşa Cezaevine konulmuştur. 30 Haziran günü iflasını isteyen Kuran bir gün sonra bürosuna "İflasını istediğini" belirten bir not bırakıp ortadan kaybolmuştu. Kuran bu notta müşterilerine "Lütfen güven ve sabrınızın devamını hassaten rica ederim. Saygüanmla" demişti.
— Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Emest Stem Ankara'da düzenlediği basın toplantısmda Türkiye'de 1980 yılından bu yana uygulanan ekonomik istikrar programını desteklediklerini, bu programın başarıyla gerçekleştiğini, banker olaylarına dünyanın pek çok ülkesinde rastlandığını söyledi...

(Yazarın notu: Kaya Erdem, Devlet Başkanı Evren'in Stem'i kabul edip kendisiyle görüşmesi için girişimlerde bulunmuş, ancak Evren bu istemi reddetmişti. EÇ.)

İSTİFA YAKLAŞIYOR

Temmuz'un ilk günlerinde Başbakan Ulusu, güvendiği bazı Bakan arkadaşlarına Kaya Erdem için "Yukarısı artık istifasını istiyor" diyordu.

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

"Turgut Özal bana, istifa etmesinden bir hafta kadar önce "Galiba artık Kaya'yı tutmak mümkün olmayacak. Sahip çıkamayacağız" diye bir sinyal verdi."

Ali Koçman anlatıyor:

"Turgut Özal'la o günlerde Ankara'da konuştum. Çok huzursuzdu." Belki Kaya ayrılabilir... Bilmiyorum" dedi. Çok rahatsız ve tedirgindi..."

Turgut Özal anlatıyor:

"...Neticede ben 7-8 aydır işin belli bir noktaya doğru gittiğini hissediyorum. Hatta Kastelli hadisesi ortada yokken istifaya karar verdim. Bu hadiseler böyle tekerrür edince kendi kendime "Bu işin mücadelesini hiç yapamayacağım" dedim. Çünkü bu işin eşyanm tabiatına aykın olduğunu anlıyorum. Şimdi millet başka bir şeyin tecrübesini yapmak istiyor. Yapsın. Ondan sonra rol bize gelirse gelir. Başka türlü olmaz. Yılbaşından sonra istifaya karar verdini. Başbakan'a söylemedim ama, hissetmiştir. Kastelli hadisesinden önce istifamı yazmaya başlamıştım. Uzun bir şey yazıp bırakacaktım. Fakat Kastelli hadisesi olunca... Yakınlarıma da söz etmedim istifa düşüncemden. Bu hadise öyle bir şey ki, hiç kimseye söylenmez. Çünkü bir yere söyledin mi laf çıkar sonra. Ama hükümet işi öyle bir iş ki, şu işi de bitireyim, ondan sonra diyorsunuz... İşte istifaya kararlıyım derken devamlı bugün yapacağım, yarın yapa cağım şeyi içindeyim. Kastelli hadisesi bunu belki biraz daha hızlandırmıştır. Yani normal tempoyu hızlandırmıştır.

Tabii bu gelişmeler böyle böyle, bir noktaya geldi. Kastelli'nin kaçışından sonra 20 gün geçmiş ve büyük tansiyon altındayız. Ramazan. Oruç tutuyoruz. Zor bir durum. Side'ye tatile gitmek istiyorum,

bir türlü gelemiyorum. O hafta sonu (3-4 Temmuz) ben İstanbul'a

gidip döndüm. O sırada tahviller dışında her şey halledilmiş. Tahvilleri de halledeceğiz. Bu arada özel sektörle tahvil işini de çözeriz ve bayram sonrası ne yaparsak yaparız, benim kararım hu şekilde. Bayram sonrası istifa mı ederiz, ne yaparı. , gelip bu işi tamamlarız."

Bu gerilimli ortamda Kastelli'nin İsviçre'den getirilmesine ilişkin hükümet çalışmaları sürdürülüyordu.

İlhan Öztrak anlatıyor:

"Bern Büyükelçiliğimizden bir mesaj geldi. Mesajda Adalet Bakanlığı Müsteşarı Sabahattin Okutan'a ait olduğu bildirilen bir demece yer verilmişti. Müsteşar, Kastelli'nin memlekete dönerek borçlarını bir ödeme planına bağlaması ve bu planın mahkeme tarafından uygun görülmesi durumunda kendisine isnat olunan suçlardan bir anlamda aklanmış sayılacağını öngören bir demeç vermiş. İsviçreli'ler de tereddüde düşmüşler. Büyükelçiliğin 7 Temmuz 1982 tarihli mesajında yer alan ifadeye göre "Bir taraftan iadesini istiyorsunuz, öbür taraftan da yetkilileriniz böyle diyor" demişler. Müsteşar böyle bir demeç vermemiş. Bunu yalanladık. Büyükelçiliğe yalan olduğu konusunda talimat verdik."

Ancak ne yapılırsa yapılsın, İsviçre hükümetinin Kastelli'yi yakalamaya niyeti yoktu. Nitekim Kastelli'nin Tunus'ta haftalar sonra yakalanmasının ertesi günü Türk hükümetine İsviçre yetkililerinden bir mesaj gelecek ve "Ülkemizde arandığı halde bir türlü bulunamayan Cevher Özden'in Tunus'ta dün yakalandığı öğrenilmiştir" denilecekti.

Banker Kastelli anlatıyor:

"Orada bunalıma girdim ve artık dönmek istiyorum. Çok sevdiğim ve saygı duyduğum bir gazeteci ile orada konuşuyoruz. Bana dedi ki: "Basın seni sever. Aç gazetelerin patronlarına veya üst düzeyde yetkililerine ve kendileriyle konuş. Kamuoyu oluştur. Sana kim ne yapabilir? Seni bir ay hapis yatırsalar ne olur? Bu riske katlan."

Ama gel gör ki, o anda o yürek yoktu içimde. O arkadaş bana korkunç moral verdi. Önce Tercüman'ın patronu Kemal Ilıcak'ı aradım. Sonra Nezih Demirkent'i, sonra Hürriyet'te Arda Gedik'i aradım. "Ben dönmek istiyorum" dedim. Arda Gedik dedi k; "Peki, ben şimdi Ilhan Öztrak'la temas edeceğim..."

Sonra tekrar aradım "Ne oldu?" diye.

"Senin bu talebini öbür gazeteler haber yaptılar. Kusura bakma, ben

de haber yapmak zorundayım" dedi. İş böylece yine yattı." (Yazarın notu: Arda Gedik bu konuşmayı hatırlıyor ama, ayrıntılarını hatırlamıyor. Sadece "Sen de öyle tutarsız işler yapıyorsun ki, insanların sana yardımcı olma şansını azaltıyorsun" anlamında bir şeyler söylediğini, İlhan Öztrak'la böyle bir konuşma yapma vaadinde bulunduğunu sanmadığını belirtiyor. EÇ.)

4 Temmuz 1982 pazar günü hükümetin bir Bakanı Çankaya Köşkü'ne çağrıldı. Milli Güvenlik Konseyi'nin en üst düzeydeki yetkililerinden biriyle, Bakan arasında şu konuşma geçti:

— "Kaya Erdem efendi, dürüst, iyi bir insandır

ama bu olaylarla çok yıprandı. Herhalde kısa bir süre sonra görevi bırakması gerekecek. Sizce Maliye Bakanı kim olabilir?

— Paşam, Kafaoğlu olabilir. Cafer Tayyar Sa dıklar olabilir. Benim aklıma gelen isimler şu anda bunlar.

— Sizin isminiz üzerinde de durulabilir.

— Paşam, beni lütfen en son düşünün. Sayın Kafaoğlu Maliye Teftiş Kurulu'nda bizim üstadımızdır. Aramızda en kıdemli kendisidir. Yalnız, Sayın Kafa oğlu gelirse acaba Sayın Özal görevde kalır mı, yok sa o da gider mi?

— O kendi bileceği bir iştir.

— Benim tahminim, eğer Kaya Erdem giderse Özal da gider efendim..."

Bu konuşmada şu durum ortaya çıktı: Milli Güvenlik Konseyi'nin eğilimi, Kaya Erdem'le birlikte Ticaret Bakanı Kemal Cantürk, İmar İ? kân Bakanı Şerif Tüten, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı Yıldırım Aktürk' ün de "istifa etmeleriydi."

Bakan orada Kemal Cantürk'ü savundu. Ayrıca boşalacak her görev için de Merkez Bankası eski başkanı Cafer Tayyar Sadıklar'ı önerdi.

Maliye Bakanlığı'nın üst düzeyde bir yetkilisi anlatıyor:

"Kastelli kaçtıktan sonra Kaya Bey Bakanlığa hemen hiç uğramadı. Hep Turgut Bey'in bürosunda kaldı. Burada yanılıyor olabilirim ama, galiba şu mesajı vermek istedi: "İlk banker olaylarında sorumluluk benim omuzumda kalmıştı. Şimdi ikimizin omuzunda kalmalıdır. Artık

bu benim meselem değil, ikimizin, ya da hepimizin meselesidir" demeye getirdi."

ÇANKAYA'DA ÖZEL GÖRÜŞME

7 Temmuz Çarşamba günü, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ, Devlet Başkanı Kenan Evren'in danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu'na Çankaya Köşkü'nde sordu:

— "Hükümet kurulurken Maliye Bakanlığı'nı istemiştin. Şimdi yine ister misin?

— Paşam, ben o zaman da Maliye Bakanlığı'nı isterim diye tutturmadım. Ama hükümet kurulurken ekonomi politikasmm içinde Maliye'nin yerinin çok Önemli olduğunu, Maliye pasif bırakıldığı takdirde ekonomik politikanın yürütülemeyeceğini söyledim. Şimdi de aynı görüşleri savunduğumu biliyorsunuz. Türkiye'de bütün mali sistemin Maliye Bakanlığı üzerine kurulu olması gerekir. Çünkü bizde Ekonomi Bakanlığı yok. Bütün icra yetkisi Maliye'ye aittir. "Maliye Bakanı olmak ister misin?" diye sorunca, bana şeref vermiş olursunuz. Ancak Maliye'nin yetkilerini sadece Maliye Bakanlığı'nın kullanması gerekir. Maliye Bakanı Başbakan Yardımcısı'na değil, sadece Başbakan'a sorumlu olmalıdır. Turgut Bey'in kurduğu düzende Kaya Erdem kendisinin bir memuru gibi çalışmıştır. Bütün yetkilerini tam olarak kullanabilecek bir Maliye Bakanı olmak isterim."

Adnan Başer KafaoğUı anlatıyor:

"Ancak o sırada Özal'ın istifası sözkonusu değildi. Kaya istifa etse bile Turgut Bey onun gibi bir Maliye Bakanı daha bulur diye düşünüyordum. Benim, yetkilerini bir başkasının kullandığı bir Maliye Bakanı olma gibi bir arzum yoktu. Eğer Turgut Özal kalsaydı, ben görevi kabul etmezdim."

Ertesi gün Devlet Başkanı Evren, Kafaoğlu'nu çağırdı:

— "Bugünlerde sana bir başka görev düşebilir Haberin olsun. Biraz bekle bakalım..."

Hafta sonunda (10 Temmuz Cumartesi), Milli Güvenlik Konseyi'nin Kaya Erdem ve Şerif Tüten'ıı "istifalarına" ilişkin kararı Başbakan Bülend Ulusu' ya bildirildi. Bu durumu her iki Bakana da, Başbakan tebliğ edecekti. Kemal Cantürk'ün görevine devam etmesine karar verilmişti.

13 Temmuz Salı günü Başbakan Bülend Ulusu, 'Maliye Bakanı Kaya

Erdem'e telefon etti:

— "Kaya, öğleden sonra saat 2'de bana geliver. Seninle konuşacağım..."

Başbakan biraz sonra Turgut Özal'a telefon etti:

— "Turgut Bey, öğleden sonra saat 2.30'da bana gelirseniz bir görüşelim."

Turgut Özal anlatıyor:

"...Ben hemen bağlantıyı kurdum tabii. Saat 2' de Kaya, 2.30'da ben. Kaya kuramamış bağlantıyı. Öğlene doğru Kaya ile yalnızız. Dedim ki "Arka arkaya ikimizi de çağırıyor. Tahmin ederim senin istifanı isteyecekler. Hazırlıklı ol. Ben de hazırlıklı olayım..." O gün öğlen eve geldim ve oturup istifamı yazdım. "Ekonominin değiştiği bu seviyede, bir de ğişikliğe ihtiyaç olduğunu ben de hissediyorum. İstifamın kabulünü rica ederim" diye mektubu koydum cebime ve Başbakanlığa geldim..."

Saat 14'te, haftalarm ve ayların yorgunluğunu yaşayan, banker olaylarından çok büyük yara alan Maliye Bakanı Kaya Erdem, Başbakan Ulusu nun yanına girdi: Başbakan gerçekten üzgündü. Kaya Erdem'i çok severdi ama, O'nun da yapabileceği fazla bir şey yoktu.

— "Kaya, seni ne kadar sevdiğimi bilirsin. Bugün sana benim için üzücü olan bir şey söylemek durumundayım. Konsey istifanı kabul etti. Uzun süredir zaten istifa etmek istiyordun. Şimdi kabul edildi. Sakın üzülme. Bunlar askeri dönemin gereğidir. Böyle şeyler olur. Maliye yıpratıcı bir yerdir. Yalnız bu konuştuğumuz istifa konusu resmen açıklanana kadar gizli kalacak. Lütfen hiç kimse duymasın. Ben de üzüldüm. Seni çok sevdiğimi bilirsin.

— Sayın Başbakan, sağolun. Gerçekten de çok yoruldum ve yıprandım. Bunun farkmdayım. Acaba yeni Maliye Bakanı kim oluyor?
— Kafaoğlu geliyor. Yalnız yukarıya "Ben Maliye'nin işine kimsenin karışmasına izin vermem" demiş. Turgut Bey nasıl karşılar bu durumu?
— Valla Sayın Başbakan'ım, benim ayrılmam önemli değil ama, Turgut Bey'in mutlaka iş başında kalması lazım. Aksi halde ekonomik programda ciddi aksamalar olmasından kuşku duyarım. Hiç değilse o kalsın. O da giderse çok yanlış bir iş yapılmış olur.
— Turgut Bey'in gitmesi diye bir durum yok. O kalacak. Bana O'nun gitmesiyle ilgili bir şey söylenmiş değil..."
— Yalnız efendim, bunca olaydan sonra acaba Turgut Bey Adnan

Bey'le anlaşabilir mi?
— Bakalım, göreceğiz. Ben birazdan Turgut Bey'le de konuşacağım. Sen birkaç gün Ankara'dan ayrılma. Devlet Başkanı seni kabul edip hizmetlerin için teşekkür etmek istiyor. Bir de, demin söylediğim gibi bu olayı resmi açıklama yapılıncaya kadar hiç kimse duymasın.
— Duymaz efendim. Ben zaten Ankara'dayım. Devir teslim falan yapmak gerekir Bakanlık'ta..."

Turgut Özal anlatıyor:

"Saat 2'de Kaya girmiş çıkmış. Ben 2.30'a üç dört dakika kala geldim ve baktım ki Kaya benim odamda oturmuş istifa mektubunu yazıyor... "İstifamı istediler ama, sizin için bir şey yok. Sadece beni değiştiriyorlar. Yerime de Kafaoğlu geliyormuş" dedi. İlk orada duydum Kafaoğlu'nun geldiğini. "Hayırlısı olsun" deyip girdim Başbakan'm yanına

Başbakan'la makamında yalnızız. Dedi ki "Maliye Bakanı'nı ben çok severim, takdir ederim. Ama bu hadiseler oldu. Artık öyle bir duruma geldi ki, istifa bir mecburiyet oldu. Kendisinin yerine sizinle uyum halinde çalışacak bir arkadaşı getirmek için çok çalıştım. Cafer Tayyar Sadıklar'ı getireyim diye çok uğraştım ama, maalesef olmadı. Neticede Kafaoğlu oldu.

Dedim ki: "Bakın Sayın Başbakan, Kafaoğlu veya Sadıklar meselesi değildir bu. Ben zaten 7-8 aydır bir büyük değişiklik hissediyorum. Bunun hazırlığı içindeyim. Hatta bu Kastelli olayı olmadan da istifamı hazırlıyordum. Biraz uzunca bir şey yazayım diye 2 sayfasını yazdım, gerisi kaldı. O arada Kastelli olayı çıktı. Onun üzerine bıraktık onu. Şu işi bir bitirelim de istif ayı sonra düşünelim diye... Onun için ne Kafaoğlu meselesidir, ne başkası."

O arada Başbakan şunu söyledi: Kafaoğlu demiş ki: "Ben Maliye'ye Özal'ın müdahalesini istemem..." Dedim ki: "Bunun hiçbir kıymeti yoktur. Ben zaten ayrılmak istiyorum. Meseleyi lütfen Kafaoğlu geliyor diye ayrılıyorum olarak görmeyin. Şunu da söyleyeyim, belki biz haksiz da olabiliriz. Değişik düşüncede birisi gelir ve bazı şeyleri başka türlü halleder. Her şey daha iyi de olabilir ve biz bundan sadoce memnun oluruz. Veya bizim, programımızı, güvenildiği için o daha iyi tatbik edebilir. Onun için benim istifa mektubum zaten cebimde... Buyurun."

Bunun üzerine Başbakan "Ben bunu ancak yu karıya iletebilirim. Sizin istifanız istenmedi. Ben ıs tifanızı kabul edemem. Ancak mademki istifa ediyorsunuz, ben bunu yukarıya iletirim" dedi.

Dedim ki: "Sayın Başbakan şu kadarını söyle yeyim, ben bundan sonra artık hiçbir görev kabu] etmem. Danışma Meclisi üyeliği falan. Bunu da size söyleyeyim. Bu hususta da kararlıyım."

Başbakan bunun üzerine: "Ben akşam saat 17'de Devlet Başkanm'a gideceğim. Saat 19'da size haber veririm durumu" dedi. Eve gittim. Başbakandan haber yok. Saat 21'de kendisini aradım, daha gelmemiş. Saat 22.30'da tekrar aradım. "Yarın sabah saat 9'da görüşelim" dedi. Ama ben tahmin ettim bu iş bitti diye. Bir an önce yola çıkmak istiyorum Side' ye..."

Turgut Özal ve Kaya Erdem, Başbakan Bülend Ulusu'ya istifalarını verip çıktıktan hemen sonra saat 15.30'da Başbakan'ın başkanlığında Asgari Ücret toplantısı vardı. Bu toplantıya Özal ve Erdemce birlikte Çalışma Bakanı Turhan Esener ve diğer üst düzeyde yetkililer katılıyordu.

Başbakan belli konular konuşuldukça, toplantıda bulunan DPT yetkilisi Kutlu Savaş'a direktif veriyordu:

— "Kaya Bey'in söylediklerini not alın... Önümüzdeki toplantılarda lazım olur."

Tabii hiç kimse istifaları bilmiyordu.

O gün ve onu izleyen çarşamba günü Maliye Bakanlığında bazı ilginç olaylar oldu. Hazine Genel Sekreteri Tevfik Altınok, IMF'ye çok acele gönderilmesi gereken bir belgeyi imzalatmak için akşamüstü Kaya Erdem'in yanına girmişti. Kaya Erdem "Olmaz. Şimdi kalsın" dedikçe Altınok ısrar ediyordu:

— Sayın Bakan, bu çok aceledir. Siz de benim kadar bilirsiniz. Bunu hemen imza etmeniz gerekiyor ki bugün gönderelim."

Sonuçta Kaya Erdem, Tevfik Altmok'u makam odasınm arkasındaki küçük odaya çağırıyor ve kulağına fısıldıyordu:

— "Tevfik ben istifa ettim. Şimdi anladın mı niçin imza etmediğimi? Yalnız çok gizli kalacak. Bunu yeni Bakan imzalar artık. Onun imzalaması gerekir.

— O kim efendim?

— Kafaoğlu."

Maliye Bakanı aynı şeyi Teftiş Kurulu Başkanı'na da söylemek

durumunda kalıyor ve o gün imzalanması gereken çok acele ve önemli bir belgeyi imza etmesini ısrarla isteyen Başkan'ı da "arka odaya çekiyordu..." Başka çaresi yoktu.

Kaya Erdem, aynı gün (13 Temmuz Salı), Asgari Ücret toplantısından sonra Adnan Başer Kafaoğlu' na telefon etti:

— "Adnan abi, ben istifa ettim. Sen Maliye Bakanı oluyorsun. Hayırlı olsun. Devir teslimi ne zaman yaparız? En kısa zamanda yaparsak iyi olur, çünkü ben hemen ayrılıp gideceğim Ankara'dan...

— Benim haberim yok Kaya. Bana bir şey söylenmedi bu konuda. Bekleyelim bakalım."

14 TEMMUZ ÇARŞAMBA

Adnan Başer Kafaoğlu anlatıyor:

"Biz o gün Emin Paksüt'le Atatürk Orman Çiftliği'ne öğle yemeğine gitmiştik. Maltepe'de Köşk'ün arabası bir çocuğa çarptı. Bakkaldan telefon edip bir başka araba istedik ve gittik.

Yemek yerken Başyaver Cevat Albay'dan telefon geldi... "Sayın Devlet Başkanı ve Üruğ Paşa sizinle görüşmek istiyorlar ve saat 14.30'da sizi bekliyorlar" dedi. Yemek do zaten bitmişti. Hemen gittim ve huzura kabul edildim. Evren "Kaza yapmışsın Kafaoğlu, geçmiş olsun" dedi. Ben de olayı anlattım. Necdet Üruğ Paşa da "Git bir kurban kestir, geçmiş olsun" dedi. Sonra Devlet Başkanı konuyu açtı:

— "Seni Maliye Bakanı yaptık. Git görevi hemen devral. Başbakan Yardımcılığını da kaldırdık. Bütün yetkilerini kullanırsın. Turgut Bey de istifa etti."

Devlet Başkanımız bana: "Bu görevi ister misin?" diye sormadı. Üruğ Paşa'nın benim bu konudaki görüşlerimi daha önce Devlet Başkanı'na arzettiğini anlamıştım.

Sonra Başbakan'a telefon ettim:

— "Efendim, Sayın Devlet Başkanımız bana Maliye Bakanı olduğumu tebliğ ettiler.
— Evet, ben arzettim, kendileri kabul ettiler.
— Gidip görevi devralayım mı?
— Al."

Biraz sonra Kaya telefon etti:

—"Abi, yarın sabah gelip erkenden devralır mısın? Ben hemen İzmir'e gideceğim."

Aynı gün Devlet Başkanı, Maliye eski Bakanı Kaya Erdem'i kabul etti ve hizmetleri için teşekkür etti...

— "İçeride veya dışarıda bir görev ister misiniz?
— Eğer mümkünse YÖK üyesi olmak isterim Sayın Devlet Başkanım."

Maliye eski Bakanı, ertesi sabah Bakanlıkta devir teslim yaptıktan

sonra doğru İzmir'e, oradan da Side'ye Turgut Özal'ın yanına gidecekti.

Kaya Erdem bir süre sonra YÖK üyeliğine atandı.

Yıldırım Aktürk anlatıyor:

"Turgut Bey bazen çok ketum olur. Ondan önceki iki istifasını büyük ölçüde ben önlemişimdir... "Abi, sen gidemezsin. Bu bir rest çekmektir. Olmayacak duaya amin demeyelim. Bir askeri idare var. Biz burada bir kader birliği yapmışız. Ancak programlı bir biçimde yumuşak inişle çıkabiliriz. Seni böyle küt diye çıkarmazlar. Ne olursa olsun diyemezsin" derdim. Daha önce iki defa istifa etmiş, biri Evren'e kadar gitmiştir. Eve çekilmiş, sonra işi zamanın akışma bırakmış ve yavaş yavaş Bakanlar Kurulu'na girmeye başlamıştır. Bu son olayda Turgut Bey'i itekleyen" şu oluyor. Kaya Bey'den sonra Başbakan'm yanına Özal giriyor. Ulusu Kafaoğlu'nun geldiğini söylüyor ve "İşlerine müdahale ettirmeyecek" diyor, Özal sonra dedi ki "Ben Kaya'nın alınmasına bozulmuştum ama, daha önceden bana çıtlatılmış bir durum olduğu için sineye çekmiştim. Oturup yerine kimi getirelim diye konuşsak ben belki yine devam edebilirdim. Kafaoğlu'nun gelmesinde bana danışılmamış olması belki yetiyor da, işlerine kimseyi kanştırtmayacak demesi, seninle ilk anlaştığımız çerçevedeki yetkilerin elinden almdı. Sen Maliye'ye kanşmayacaksm anlamına geliyordu" dedi. "Bu bana, sen de gitsen anlamına verilecek en büyük sinyaldi" dedi. O gün bana Özal telefon etti... Adnan Kahveci de etmiş olabilir... "Bana eve gel" dedi. "Önemli bir konu var" diye... İstifayı orada öğrendim. Bu son olay da bize danışmadı. Evde Ekrem Pakdemirli, Adnan Kahveci ve ben vardık. "Biz ne yapacağız?" diye sorduk... "Siz durun. Demirel nasıl 12 Eylül'de herkes dursun dedi, siz de durun. Ayrılmayın" dedi. O sabah adeta evden kaçmak istiyordu."

Turgut Özal anlatıyor:

"O sabah (çarşamba) Başbakan'a gittim. "Evet, Devlet Başkanı sizi haklı görüyor. İki başlılık olmaz diyor" dedi. O öyle anlamış. Oysa ben o anlamda söylememiştim. Yani "Ben Kafaoğlu var diye çalışmam" manasına almış. Başbakan bana: "Devlet Başkanı sizi sever. Bir ziyaret edin" dedi. Ben de kendisine "Benim de Saym Devlet Başkam'na sonsuz hürmetim vardır ama, bu konuda benim talepte bulunmam doğru olmaz. Kendileri çağırırsa görüşürüz. Devlet Başkanı ile görüşmeye biz talip olamayız" dedim. "Yalnız ben bugün öğleye kadar Side'ye hareket edeceğim" dedim. Başbakan Köşk'e, özel Kalem'e telefon etti. O gün de Evren, gazete patronlarıyla toplantı yapiyor. öğlen saat 13'e kadar bekledim. Bir haber çıkmadı. Başbakan, Side'ye makam arabamla

gitmem için ısrar etti. Bakan otosuna özel plaka taktırdık. Evren Paşa saat 14 için randevu vermiş ama ben Ankara'dan ayrılmıştım. Bizi bulamamışlar tabii. O sırada yolda trafiğe haber salınmış ama, o sırada bizim araba ya geçti, ya da özel plakalı olduğu için polisler (makam arabasmı) tanıyamadı. Gazetelerde yer aldığı gibi çevirme falan olmadı. Hadise budur işte."

Turgut Özal 14 Temmuz Çarşamba günü eşi Semra Özal ve danışmanı Adnan Kahveci ile birlikte Side yolunda idi. Kaya Erdem ertesi gün devir teslim işlemlerinden sonra İzmir'e hareket edecek, oradan da hemen Turgut Özal'ın yanına Side'ye gelecekti. İki yorgun, kırgın ve küskün insan Side'de aileleriyle birlikte bir süre beraber kalacaklardı.

15 Temmuz 1982 tarihli Milliyet'te büyük puntolarla atılmış başlık şöyleydi:

"31 Ay Süren Özal Dönemi Sona Erdi."

Gerçekten de iyi ve kötü günlerini hep beraber yaşadığımız bir dönem daha sonra ermişti. Ancak o günlerde hiçbirimiz, Özal döneminin "geçici olarak" sona erdiğini, aynı Özal'ın bir süre sonra Türkiye'nin Başbakan'ı olacağını bilmiyorduk, bilemezdik.

Biz o günlerin "Perde arkasını" bir parça olsun yazmaya çalıştık. Ülkemize ve okuyucularımıza karşı var olan bir görevimizi, gazetecilik görevimizi yerine getirmek için çaba harcadık.

Bir gün, 14 Temmuz 1982'den sonra olup bitenlerin "Perde arkasını" da belki yazabilmek umuduyla.

Belki...

Emin Çölaşan - Eylül 1984